

EVALUATIE CORONASTEUN CULTUURSECTOR

EEN SYNTHESESTUDIE

RAPPORT

KOHNSTAMM
INSTITUUT

/Andersson Elffers Felix

seo • economisch onderzoek

AUTEURS

MICHIEL BIJLSMA (SEO), THIJS BUSSCHOTS (SEO), ADAM KUCZYNSKI (SEO), SANDER GEURTS (AEF), JIM ROMIJN (AEF), ANNABEL VAESSEN (KI), HAJO MEIJER (KI), MARIEKE BUISMAN (KI)

IN OPDRACHT VAN

MINISTERIE VAN ONDERWIJS CULTUUR EN WETENSCHAPPEN

AMSTERDAM, MEI 2023

Synthese en samenvatting

Inleiding

Ongeveer 3,3 miljard euro aan generieke steun en 2 miljard aan specifieke rijkssteun heeft de culturele en creatieve sector bereikt.¹ Hoofddoelstelling van voorliggende evaluatie is om zicht te geven op:

- de doeltreffendheid en doelmatigheid van de getroffen specifieke maatregelen voor de culturele sector in het licht van de gestelde doelstellingen;
- bedoelde en onbedoelde neveneffecten (positief en negatief) van de getroffen maatregelen
- totstandkoming van de maatregelen, de inhoudelijke overwegingen daarbij en de samenwerking van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) met de culturele sector en andere betrokkenen;
- lessen die getrokken kunnen worden over het bovenstaande.

Deze evaluatie is primair een synthesestudie: deze wordt zoveel mogelijk uitgevoerd aan de hand van beschikbaar statistisch materiaal en beschikbare onderzoeken om onnodige administratieve lasten voor de sector te voorkomen. Om te komen tot de evaluatie hebben we gebruik gemaakt van een bureaustudie, verkennende gesprekken, interviews en data-analyse van openbare data en micro data. Deze samenvatting en synthese vat de belangrijkste inzichten samen die voortvloeien uit de verschillende onderzoeksmethoden. De resultaten van deze methoden worden uitgebreid besproken in de rest van het rapport. Dit rapport is opgesteld vanuit het perspectief van het beleid gevoerd door het ministerie van OCW vanuit haar verantwoordelijkheid voor de nationale cultuur. Voor het volledige beeld van de steun aan de cultuursector zijn de middelen die aan gemeenten en provincies ter beschikking zijn gesteld voor de regionale en lokale cultuur ook opgenomen in dit rapport. De financiële compensatie voor corona aan gemeenten en provincies, welke is verstrekt door de fondsbeheerders (ministerie van Financiën en ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) is reeds geëvalueerd door de Raad voor het Openbaar Bestuur.² Naast de specifieke steunmaatregelen maken generieke steunmaatregelen ook geen deel uit van de evaluatie. Wel dienen generieke steunmaatregelen als een achtergrond om de specifieke steunmaatregelen te evalueren.

Totstandkoming beleid

Het primaire doel van de steunmaatregelen was het overeind houden van de basisinfrastructuur (BIS) en gesubsidieerde instellingen

De doelstellingen van de steunmaatpakketten vanuit het rijk zijn telkens uiteengezet in de brieven aan de Tweede Kamer. Ook hebben wij gesprekken gevoerd met betrokkenen bij het beleid, over de interpretatie en invulling van deze doelen. Aan het begin van de coronacrisis werd in korte tijd een groot pakket aan generieke steunpakketten voor bedrijven ontwikkeld door het Rijk. OCW heeft ook gelijk in kaart gebracht wat de lockdown betekent voor de 'eigen' cultuursector - ten eerste voor de instellingen binnen de basisinfrastructuur (BIS), de Erfgoedwet (EW), de instellingen waar OCW een rechtstreekse subsidierelatie mee heeft. Het eerste pakket aan specifieke steunmaatregelen was er dan ook op gericht op deze instellingen te steunen om te voorkomen dat zij in acute betalingsproblemen zouden komen. Gemeenten, provincies en publieke en private fondsen deden over het

¹ Dit is exclusief belastinguitstel. Over de hele periode van 2020-2023 komen de uitgaven van de rijksoverheid aan coronacrisismaatregelen naar verwachting uit op € 87,6 miljard, zie [coronarapportage algemene rekenkamer](#).

² ROB, Financiële compensatie corona, februari 2021

algemeen hetzelfde: de instellingen die zij kennen en subsidieerden kregen direct noodsteun of werden geholpen met coulancemaatregelen, zoals het opschorten van huur. Het overeind houden van de BIS- dan wel gesubsidieerde instellingen was dan ook het primaire doel van het beleid van OCW. Door zoveel mogelijk aan te sluiten bij bestaande structuren en waar mogelijk steun via de fondsen te laten lopen, kon de steun sneller terecht komen waar ze nodig was. Op dat moment was niet bekend hoe lang de crisis zou gaan duren.

OCW kreeg gedurende de pandemie een ruimere taakopvatting ten aanzien van het steunen van de sector

Naar mate de pandemie vorderde werd de taakopvatting van OCW ruimer. Vanuit de sector kwam de roep dat de generieke steun niet voldoende was om het niet-gesubsidieerde deel van de sector en met name makers te ondersteunen. Onder makers verstaan wij in dit kader ook technici, podiumbouwers en de vele andere aanverwante beroepen die ook onderdeel uitmaken van de sector. Makers zijn vaak werkzaam als zzp'er en hebben zelden een vast dienstverband – zij kwamen al snel in de problemen bij het uitblijven van opdrachten. OCW ging zich in de loop van 2020 explicieter richten op dit deel van de sector. Het karakter van de steunmaatregelen veranderde gedurende de coronacrisis; waar het eerste steunpakket zich richtte op noodsteun voor de meerjarig gesubsidieerde instellingen, waren de latere steunpakketten meer gefocust op makers en het voortbestaan van de sector op lange(re) termijn. Via stortingen aan het gemeente- en provinciefonds heeft het Rijk eraan bijgedragen dat de medeoverheden hun wettelijke taken ten opzichte van de regionale en lokale cultuur konden uitvoeren. Overigens heeft OCW, en dat geldt ook voor verschillende provincies en gemeenten die wij hebben gesproken, zich nooit strikt willen beperken tot de eigen wettelijke taakafbakening. De wettelijke verantwoordelijkheid voor de culturele sector van Rijk, fondsen en lokale overheden wordt in de praktijk niet door alle overheden eenduidig ingevuld of opgevat. De verantwoordelijkheid van het Rijk jegens de sector reikt verder dan de enkele subsidierelaties. Hier gaan we in de analyse van bestaande bronnen (hoofdstuk 5) nader op in.

De hoogte van het beschikbare steunbedrag is onder hoge tijdsdruk vastgesteld, waardoor een eenduidige onderbouwing niet mogelijk was

De besluitvorming over het beschikbare steungeld voor de sector is onder hoge tijdsdruk en politieke druk tot stand gekomen. Het Ministerie van OCW kwam tot verschillende berekeningen van het bedrag dat nodig was om de cultuursector te steunen. De begrote bedragen liepen uiteen en er werden noodzakelijkerwijs grove aannames gebruikt. OCW heeft altijd als uitgangspunt gehad dat het niet een doel is om alle betrokkenen voor 100% te compenseren. Dit sloot ook aan bij het bredere kabinetsbeleid. Als resultaat van onderhandelingen tussen de ministeries is door het Ministerie van Financiën een bedrag van €300m ter beschikking gesteld aan OCW voor de cultuursector. De hoogte van dit bedrag, deels tot stand gekomen vanuit tijdsdruk en politieke druk, overtrof de verwachtingen. Een eenduidige uitgewerkte onderbouwing voor het steunbedrag was er niet. We merken hier op dat we vinden dat gegeven de uitzonderlijke omstandigheden en hoge tijdsdruk de geboden snelheid terecht zwaarder heeft gewogen dan de zorgvuldigheid van de onderbouwing.

Het was niet eenvoudig om doeltreffende steunmaatregelen voor instellingen en makers te ontwerpen

OCW heeft begrijpelijkerwijs maar beperkt zicht op wie de instellingen en makers in de sector zijn die steun nodig hadden, behalve de instellingen waar zij zelf een subsidierelatie mee heeft. OCW heeft er dan ook snel voor gekozen om steunmaatregelen te laten uitvoeren door de Rijkscultuurfondsen en gebruik te maken van het bij hen bestaande instrumentarium. De evaluatie laat zien dat deze keuze goed heeft uitgepakt: veel instellingen en ook een deel van de makers (de meeste steunmaatregelen waren in het begin gericht op instellingen) hebben daardoor in korte tijd steun kunnen ontvangen. Makers konden een beroep doen op inkomensondersteuning vanuit de generieke

maatregelen, maar vanuit de sector kwam later de roep dat dit niet voldoende was. De keuze om via de bekende infrastructuur, de fondsen en de instellingen, middelen uit te keren kwam voort uit de noodzaak om snel steun te kunnen verlenen en doordat het zeer moeilijk was om de diverse groep van makers in beeld te krijgen en direct financieel te ondersteunen. Dit is een belangrijk knelpunt gebleken bij de coronasteun voor de culturele sector. In het beleid ging OCW uit van het zogenaamde 'trickle-down' effect. Daarbij werd aangenomen dat als culturele instellingen worden ondersteund, dat deze steun vervolgens doorgegeven wordt aan makers via opdrachten en inhuur. Dit effect is slechts ten dele bereikt. Enkele betrokkenen bij het beleid gaven op voorhand ook al aan twijfels waren of dit wel succesvol zou zijn. Trickle-down was namelijk niet afdwingbaar en niet alle makers zijn bekend bij of verbonden aan een instelling. Het was dan ook te voorzien dat een groot deel van de makers hier niet mee zou worden bereikt. We kunnen wel concluderen dat de makers in het initiële beleid van OCW te lang buiten beeld zijn gebleven. Toen duidelijk werd dat er meer aandacht voor makers moest komen, lijkt er wat te lichtvaardig te zijn vertrouwd op de werking van het trickle-down principe. Daarentegen zien we niet direct van rijkswege een alternatief om makers te bereiken en doeltreffend en doelmatig te ondersteunen. Ook in andere sectoren met veel zzp'ers speelde dit probleem. Uit voorbeelden blijkt dat dit gemeenten en provincies beter is gelukt, omdat die dichter op de eigen sector zitten.

Ook gemeenten en provincies hebben direct noodsteun verleend vanuit eigen middelen

Veel gemeenten en provincies hadden op eigen initiatief direct bij aanvang van de pandemie lokale noodsteunmaatregelen ontwikkeld, ruim voordat het Rijk de lokale overheden ondersteunde via het gemeentefonds en het provinciefonds. Deze steun richtte zich, eigenlijk net zoals bij het Rijk, in eerste instantie voornamelijk op de eigen subsidierelaties en bestonden vaak ook uit coulancemaatregelen. Deze steun was, net als bij de rijksge subsidieerde instellingen, nodig om te voorkomen dat de instellingen zouden omvallen. Reeds in juni 2020 ontvingen gemeenten via het gemeentefonds extra middelen van het Rijk.

OCW heeft gemeenten en provincies ondersteund met een basis van vertrouwen

Vanaf 2020 hebben fondsbeheerders geld ter beschikking gesteld aan gemeenten en provincies. Een belangrijk kenmerk hiervan is dat het geld dat gemeenten ontvingen naar eigen inzicht kon worden besteed: er waren geen randvoorwaarden en er hoefde geen verantwoording aan het Rijk te worden afgelegd. Hierbij merken we gelijk op dat de democratische verantwoording slechts verschuift: gemeenten zijn uiteraard wel aan de eigen gemeenteraden verantwoording verschuldigd. Uit gesprekken die wij hebben gevoerd blijkt dat het Rijk alternatieven heeft overwogen voor de decentrale uitkeringen, maar er niet in slaagde om zelf een volledig beeld te krijgen van de sector en daarmee de precieze noden die er waren. Daarom is er uiteindelijk voor gekozen om erop te vertrouwen dat de decentrale overheden het best weten wat nodig is in de eigen regio en dat het geld doeltreffend en doelmatig zou worden besteed. Een risico dat niet al het geld uiteindelijk bij cultuur terecht zou komen is daarmee impliciet aanvaard. Om te bevorderen dat de gemeenten de extra steun aan cultuur zouden besteden is in 2021 een brief gestuurd aan de bestuurders en gemeenteraden van alle gemeenten. Een alternatieve methode had een specifieke uitkering aan gemeenten (spuk) kunnen zijn. Met een dergelijke uitkering gaan echter veel administratieve verplichtingen van de gemeenten gepaard, wat in de crisissituatie – ook naar ons inzicht – niet wenselijk zou zijn.

Over het algemeen is de specifieke steun snel verleend

De snelheid waarmee het beleid tot stand is gekomen, zou in een normale situatie ondenkbaar zijn. Over het algemeen zijn de regelingen in zeer korte tijd ingericht en is de steun snel uitgekeerd, waardoor grote problemen voor de instellingen konden worden voorkomen. De initiële coulancemaatregelen hebben daaraan een belangrijke bijdrage geleverd. De snelheid van de steunmaatregelen is over het algemeen ook erg gewaardeerd door gesprekspartners. De tijd die nodig was voor onderhandelingen met het ministerie van Financiën en het vervolgens

vertalen van het onderhandelingsresultaat naar maatregelen werd door de Rijkscultuurfondsen echter wel als belemmerend ervaren. Het steunen van gemeenten en provincies gebeurde ook relatief laat, waardoor sommige instellingen (met name in kleinere gemeenten) pas later konden worden bereikt.

Druk vanuit de sector heeft bijgedragen aan de omvang van de steun

Uit gesprekken volgt dat door de druk vanuit de sector het beleid niet inhoudelijk is beïnvloed, maar dat het wel heeft geholpen om politieke druk uit te oefenen om extra middelen voor de sector vrij te maken. De Taskforce die vanuit de sector is opgericht heeft met succes politieke aandacht weten te vestigen op bijvoorbeeld zelfstandigen, festivals en evenementen en het niet-gesubsidieerde deel van de podiumkunsten. Ook het rapport van de Boekmanstichting “ongelijk getroffen ongelijk gesteund” heeft bijgedragen aan de druk op de politiek. OCW heeft zich gedurende de crisis opengesteld voor invloeden vanuit de sector en nam kritiek serieus. Medewerkers van OCW en de Rijkscultuurfondsen voelden zich sterk verantwoordelijk voor de sector en hebben hard voor de sector gewerkt.

De omstandigheden in crisistijd staan doeltreffendheid en doelmatigheid soms in de weg

Het was niet eenvoudig om de doelmatigheid en doeltreffendheid van de steunmaatregelen te borgen. Dit is ook zo ervaren door beleidsmakers. Er was een continu spanningsveld tussen snelheid en rechtmatigheid. Ook was de loop van de pandemie telkens moeilijk te voorspellen, wanneer er weer contactbeperkende maatregelen zouden worden opgelegd of versoepeld en wat er wel of niet specifiek voor de culturele sector zou gelden. Dit bemoeilijkte het ontwikkelen van steunbeleid. Het was zagezegd continu sturen in de mist.

De interactie tussen (generieke en specifieke) steunmaatregelen had soms onverwachte effecten

Ook speelde mee dat er veel verschillende steunvarianten waren, zowel generieke als specifieke, met allemaal eigen kenmerken, overlap en interactie. Instellingen die meer subsidie vanuit de specifieke maatregelen kregen, konden bijvoorbeeld minder aanspraak maken op de NOW-regeling. Dit was overigens niet onredelijk, anders zou er immers stapeling van subsidies plaats hebben gevonden hetgeen tot overcompensatie zou kunnen leiden. Dit maakte dat het inrichten van maatregelen een puzzel was. De specifieke steunmaatregelen beoogden namelijk op die punten te ondersteunen waar de generieke maatregelen niet voldoende bleken. Uit onze data-analyse blijkt dat de mate waarin bedrijven hun weg wisten te vinden naar de generieke steun sterk verschilde per deelsector. Daarbij lijken deelsectoren waar waarschijnlijk veel makers actief zijn, relatief weinig geld uit generieke steun te hebben ontvangen gezien de omvang van hun deelsector. Het samenspel tussen de maatregelen zorgde ook regelmatig voor problemen of ongewenste effecten: voorwaarden van generieke maatregelen leidden er soms toe dat de specifieke steun een negatief effect had op de hoogte van verleende generieke steun.

Samenwerking

OCW zette snel met succes een interne crisisstructuur op

Binnen OCW werd in de eerste weken van de crisis een interne crisisstructuur opgezet. Er werden binnen die structuur verschillende werkgroepen gevormd die zich bezig hielden met het uitwerken van voorstellen voor maatregelen, het verkrijgen van informatie over de financiële ontwikkelingen bij fondsen en instellingen, de communicatie met het veld, de langetermijngevolgen voor de sector.

Het behartigen van de belangen van de culturele sector bij andere ministeries verliep in het begin stroef

In het begin van de crisis moest OCW erg haar best doen om de belangen van de culturele sector te behartigen ten overstaan van de andere ministeries. De specifieke economische structuur van de sector, met haar grote aandeel zzp'ers, sterke afhankelijkheid van subsidies en grote terugval in inkomsten door de coronacrisis waren voor andere ministeries niet altijd even vanzelfsprekend. Ook was OCW in het begin niet automatisch aangesloten op bestaande interdepartementale overlegstructuren.

Met de Taskforce ontstond een succesvolle lobby vanuit de sector die goed samenwerkte met OCW

Gelijk aan het begin van de pandemie in maart 2020 werd een Taskforce vanuit de culturele sector opgericht (met o.a. Kunsten '92, Creatieve Coalitie en de Kunstenbond), waar OCW mee samen werkte. De Taskforce bestond uit een brede vertegenwoordiging van partijen uit de sector en benadrukte de specifieke positie en behoeftes van cultuur. De Taskforce speelde voor het ministerie een hele belangrijke rol, omdat dit voor OCW de toegang betekende tot informatie in de sector. Er is veel en intensief overlegd tussen OCW en de Taskforce. De samenwerking werd gekenmerkt door korte lijnen en regelmatig overleg. De Taskforce was dus succesvol en heeft een noodzakelijke rol gespeeld bij het verzamelen van informatie uit de culturele sector, die nodig was voor de totstandkoming van het beleid. Een dergelijke mate van afhankelijkheid van een ministerie jegens een lobby van een marktsector kan in een normaal situatie bezwaarlijk zijn. Echter, in deze crisissfeer was het nodig om op deze manier de handen ineen te slaan, en in deze sfeer is de samenwerking vorm gegeven.

Er ontstond een sfeer van vertrouwen

Uit gesprekken met de betrokken partijen komt naar voren dat er als snel wederzijds begrip was tussen het ministerie, de Rijkscultuurfondsen en de sector over de uitzonderlijke situatie waarin iedereen zich bevond. Het ministerie gaf veel vertrouwen en maakte de lijnen kort, kwam naar voren in de gesprekken die we hebben gevoerd. Ook tussen de zes Rijkscultuurfondsen vond regelmatig overleg plaats, zo blijkt uit de gesprekken die we hebben gevoerd. Dit heeft geleid tot een gevoel van gezamenlijkheid, een constructieve samenwerking en een sfeer van vertrouwen.

OCW gaf blijk van vertrouwen door het geven van beleidsvrijheid

OCW heeft eerst de Rijkscultuurfondsen en later ook de decentrale overheden op een aantal terreinen beleidsvrijheid gegeven om de maatregelen vorm te geven. Dit ging in het geval van decentrale overheden in eerste instantie gepaard met ongemak bij het Ministerie over wie door de decentrale overheden zou worden geholpen, op welke wijze en tegen welk bedrag. De keuze hield ook in dat verantwoording over de steun niet meer centraal kon worden gegeven. Echter, er werd door de beleidsmakers aangenomen dat decentrale overheden beter in staat zijn om het steungeld gericht te besteden aan de sector. Wat betreft sommige subsidies was er minder of geen ruimte om af te wijken, bijvoorbeeld waar het de ambtelijke beschikking voor aanvullende subsidies aan meerjarig door het Rijk gesubsidieerde producerende instellingen betrof. In interviews kwam naar voren dat dit soms tot situaties leidde waarbij instellingen geld kregen dat ze zelf aangaven eigenlijk niet nodig hadden.

Decentrale overheden hebben de beleidsvrijheid en het vertrouwen als positief ervaren

Over het algemeen waren de gemeenten en provincies tevreden over de samenwerking met het Rijk. De overleggen met decentrale overheden werden gedurende de pandemie verder geïntensiveerd. Voor zover decentrale overheden hier rechtstreeks bij waren betrokken, werd het contact met het ministerie als snel handelend, flexibel en welwillend ervaren. Dit volgt uit de documentstudie van eerdere evaluaties en uit de gesprekken die wij

in dit onderzoek hebben gevoerd. Als aandachtspunt werd wel een gebrek aan voorspelbaarheid genoemd. Het was niet duidelijk of en wanneer gemeenten nog extra steun via het gemeentefonds zouden krijgen, waardoor de gemeenten ook beperkt waren in de mogelijkheden voor steun.

De sector voelde zich over het algemeen gesteund, maar er was ook onvrede

De coulancemaatregelen waarmee voor de cultuursector van start ging, waren belangrijk om snel financiële ruimte te creëren en zorgen ook voor een sfeer van vertrouwen bij de instellingen. Ze werden positief ontvangen en breed gedragen, door overheid, gemeenten en publieke en private fondsen en opgevolgd door specifiek op de cultuursector gerichte maatregelen. De sector voelde zich daardoor over het algemeen gesteund en gehoord. Desondanks heerst er in sommige delen van de culturele sector nog onvrede. Dit geldt bijvoorbeeld voor een deel van de zzp'ers. Inmiddels is er ook sprake van een rechtszaak door De Kunstenbond waarin de Staat aansprakelijk wordt gesteld voor de volgens de Kunstenbond onevenredige coronaschade van zzp'ers.

Gemeenten en provincies hebben onderling veel samengewerkt

Decentrale overheden hebben elkaar opgezocht vanaf het begin van de pandemie. Bestaande samenwerkingsverbanden werden opgezocht om van elkaar te leren. Zo was er intensief contact tussen de G4-gemeenten, de grootste Brabantse gemeenten en binnen de cultuurregio's over de gemeentelijke steun. Decentrale overheden hebben zich in de steunverlening lang niet altijd tot de eigen wettelijke taak of bestaande subsidierelaties beperkt.

Opbrengsten van beleid

Over het algemeen geeft de evaluatie een positief beeld, maar we zien een kwetsbare sector

Het algemene beeld vanuit deze evaluatie is dat het beleid effectief is geweest: de culturele infrastructuur is overeind gehouden. Deze conclusie wordt zowel ondersteund door de grote hoeveelheid beschikbare bronmateriaal dat wij hebben onderzocht (waaronder diverse evaluaties van afzonderlijke steunmaatregelen, die tot dezelfde conclusie komen) als door de ervaringen van gesprekspartners. Door OCW, medeoverheden, de fondsen en de sector is met de beste intenties hard gewerkt. Er werd steeds meer en goed samengewerkt en er werd hoofdzakelijk gewerkt op basis van vertrouwen in plaats van verantwoordingsplicht. Daardoor is een hoog bedrag aan steun uitgekeerd en zijn veel instellingen bereikt. Tegelijkertijd heeft het beleid soms ook niet kunnen brengen wat iedereen ervan had verwacht of gehoopt. Wij benoemen in dat kader ook dat de ondersteuning van makers pas (te) laat op gang is gekomen. Beleidsmakers van OCW hebben te lichtvaardig aangenomen dat makers zouden worden bereikt door middel van de werking van het 'trickle-down' principe. Daar gaan we hieronder nog verder op in. Maar de culturele sector kenmerkt zich ook door een meer fundamentele kwetsbaarheid. Sinds grootschalige bezuinigingen in de sector in 2011 zijn er veel vaste banen uit de sector verdwenen. Voor veel makers is een bestaan als zelfstandige de enige manier om in de culturele sector een bestaan te op te bouwen. Kunst en cultuur is voor makers een passie en zij zullen vaker dan in andere sectoren lage vergoedingen te accepteren, als ze maar hun beroep blijven beoefenen. Deze makers komen in acute problemen bij een gebeurtenis met zo'n impact als de coronacrisis.

Het doel van beleid om de culturele infrastructuur overeind te houden, is grotendeels behaald

Op basis van onze data-analyse kunnen we concluderen dat er bijna geen instellingen failliet zijn gegaan. Mede daaruit blijkt dat de continuïteit van de sector niet in gevaar is geweest, iets dat onze gesprekspartners over het

algemeen ook hebben onderschreven. Een grote hoeveelheid instellingen is bereikt via de Rijkscultuurfondsen. De Rijkscultuurfondsen hebben over verschillende pakketten verspreid in totaal €522,7 miljoen aan 'extra' budget ontvangen om coronasteun mee te verlenen.³ Voor zover gegevens bekend zijn (deels exclusief 2022) hebben de Rijkscultuurfondsen ruim €442 miljoen van deze steun, verdeeld over minimaal 11,4 duizend toekenningen aan instellingen en makers.⁴ We spreken hier van minimale aantallen, omdat de aantallen niet bij elke regeling bekend zijn en een deel van de toekenningen over 2022 nog niet bekend is. Met deze toekenningen hebben de Rijkscultuurfondsen een grotere hoeveelheid aan instellingen en makers weten te bereiken, aangezien een deel van de toekenningen is verstrekt aan projecten waar meerdere partijen aan werken. De sector podiumkunsten ontving de meeste steun.

Het is aannemelijk dat het beperkt aantal faillissementen in de culturele en creatieve sector een rechtstreeks gevolg is van de ontvangen steun. Van de bedrijven in de sector die gebruik maakten van steun ging 1,9% failliet in de periode van het 2e kwartaal 2020 tot en met het 1e kwartaal van 2021, een stuk lager dan in de periode 2010-2019 toen dit percentage op 5,4% lag. We hebben voor de deelsectoren professionele podia, musea en openbare bibliotheken gedetailleerde gegevens kunnen inzien over hun kosten in inkomsten en geanalyseerd.⁵ Daaruit blijkt dat in ieder geval podia en musea gemiddeld niet genoeg eigen inkomsten genereerden om hun lasten te betalen gedurende 2020 en 2021. De generieke en specifieke steun hebben gemiddeld voor meer dan voldoende inkomstensteun gezorgd, zodat podia en musea de lasten in deze periode toch konden dekken. Exemplarisch is een geïnterviewde die aangaf dat de sector er niet ongehavend doorheen is gekomen, maar de coronasteun 'hen wel de crisis door heeft geloodst'. Een fonds gaf aan dat de coronasteun ook een symbolische waarde had. Zij gaven aan: "Je kan niet de gehele financiële pijn opvangen, soms was het slechts een pleister op de wonde". De (deels) niet-gesubsidieerde kunst (waaronder poppodia), waarvan de inkomsten voornamelijk uit opbrengsten uit kaartverkoop bestaan, zijn in mindere mate ondersteund door de specifieke maatregelen. Zij konden via de generieke steunmaatregelen compensatie krijgen voor verlies aan inkomsten.

Het beleid leidde in 2020 en 2021 tot behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector.⁶ Het aantal banen (exclusief zelfstandigen) in de culturele en creatieve sector daalde in 2020 scherp. Waarschijnlijk zou deze daling groter zijn geweest zonder de specifieke steun. In 2020 en 2021 herstelde het aantal banen. Voor de sector als geheel lag het aantal banen begin 2022 weer op het niveau van voor de coronacrisis. Het beeld loopt echter per subsector sterk uiteen. Hoewel het aantal actieve zelfstandigen in de culturele en creatieve sector *gemiddeld* geen sterke afname laat zien tijdens de coronacrisis, neemt hun omzet wel sterk af. In 2020 lag de mediane omzet van zelfstandigen in de culturele en creatieve sector 24% lager dan in 2019. De afname in omzet is voor deze zelfstandigen daarmee een stuk groter dan voor de gemiddelde zelfstandige (die een omzetafname van 6% ervaarde). De totale omzet van zelfstandigen in Nederland herstelt in 2021 tot hetzelfde niveau als 2019. Zelfstandigen in de culturele en creatieve sector hebben echter ook in 2021 nog een omzet 14% lager dan in 2019.

Niet iedereen in de sector is in dezelfde mate gesteund. Ook kwamen makers niet altijd in aanmerking voor generieke steun. Een andere achterliggende factor in de heterogeniteit is de verdeling van de verantwoordelijkheid voor de sector tussen rijksoverheid, gemeenten, provincies, Rijkscultuurfondsen en private fondsen. Ook zijn er

---

³ Dit is exclusief budgetten die fondsen uit eigen reserves hebben aangewend.

⁴ Op basis van een overzichtstabel met de realisatie van de specifieke steunpakketten, ingevuld door alle Rijkscultuurfondsen.

⁵ Zie [Professionele podiumkunsten; werkgelegenheid, baten en lasten \(cbs.nl\)](#) en [Musea; collectie, bezoeken, tarieven, tentoonstellingen, werkgelegenheid \(cbs.nl\)](#) en [Openbare bibliotheken; leden, collectie, uitleningen vanaf 1900 \(cbs.nl\)](#)

⁶ In 2020 en 2021, we hebben nog geen data over 2022. De lange(re)termijn effecten van het beleid zijn dus nog niet duidelijk

regionale verschillen in ontvangen steun, maar die zijn grotendeels terug te leiden tot verschillen in de omvang van de culturele sector tussen regio's. Uit gesprekken met gemeenten en uit analyse van bestaande bronnen blijkt dat grote gemeenten wel beter in staat zijn geweest om maatregelen in te richten en uit te voeren dan kleinere gemeenten.

Het doel om het aanbod van cultuur in stand en toegankelijk houden is deels behaald

Het toegankelijk houden van cultuur ten tijde van de pandemie is wisselend succesvol geweest. Het is vanzelfsprekend een onmogelijke opdracht om het aanbod ten tijde van de crisis in stand te houden gelet op de grote impact die de lockdown en andere contactbeperkende maatregelen hebben gehad op het grootste deel van de culturele sector. Er is wel een prikkel geweest om aanbod te digitaliseren en we hebben ook voorbeelden gezien van instellingen die vindingrijk zijn geweest in het online toegankelijk maken van kunst. Hoewel daar goede voorbeelden van zijn, was er tijdens coronacrisis geen sprake van grootschalige digitaal cultuuraanbod of digitale cultuurparticipatie. De financiële ondersteuning die specifiek gericht was op digitalisering lijkt voornamelijk via decentrale overheden en/of de fondsen plaats te hebben gevonden. Een ander gedefinieerd subdoel van de coronasteun was hieraan gerelateerd: innovatie en transitie van werkwijzen en verdienvermogen. Dit effect is niet behaald: de coronacrisis heeft niet tot reële veranderingen in het bestel of tot structureel nieuwe verdienmodellen et cetera geleid.

Hoewel dit niet onder het bereik van dit onderzoek valt, merken we in dit kader op dat er binnen de sector onvrede bestaat over bepaalde contactbeperkende maatregelen, met name later in de crisis. Op enig moment mochten musea nog niet open, terwijl er in sommige andere sectoren (winkels, voetbalstadions) al wel versoepelingen waren. Binnen de sector bestaat het beeld dat daardoor extra schade (zowel financieel als qua aanbod) is geleden terwijl dit niet nodig zou zijn geweest.

Door het behoud van de culturele instellingen kwam na de coronacrisis het culturele aanbod weer op gang. Volgens gesprekspartners is de productie van cultuur direct na de lockdowns (tijdelijk) toegenomen doordat sommige cultuuruitingen zijn uitgesteld en nu alsnog plaatsvinden. Door deze voorraad van producties en voorstellingen is er echter wel minder ruimte voor nieuwe makers.

Het doel dat makers hun inkomen (deels) konden behouden en vak konden blijven beoefenen is beperkt behaald

Trickle-down heeft maar beperkt gewerkt. Het was vooral een beleidstheoretische aanname, die in de praktijk niet altijd heeft uitgekapt zoals bedoeld of verwacht. Er zijn van tevoren geen criteria vastgesteld aan de hand waarvan geconstateerd zou kunnen worden dat trickle-down een succes is, bijvoorbeeld aan de hand van criteria als: welk deel van de steun doorgegeven had moeten worden aan makers, welk deel van de makers dan had moeten worden bereikt, maar ook wie wel en niet tot makers gerekend moeten worden. De problematiek om zzp'ers te bereiken speelde ook in andere sectoren en de generieke maatregel TOZO was in veel gevallen te beperkt om weggevallen inkomen te compenseren.

De mate waarin door instellingen ontvangen steun is gebruikt om makers opdrachten te geven of in te huren, is moeilijk na te gaan door gebrek aan harde data. Er is geen direct zicht op de makers die van trickle-down zouden moeten profiteren. Ook is er geen data die zicht geeft op inhuur van of opdrachten aan makers door instellingen. Ook is er geen zicht op het aantal zzp'ers dat door instellingen werd ingehuurd. Wel laat onze data-analyse op basis van geaggregeerde statistieken zien dat het aantal zzp'ers en hun inkomen in veel deelsectoren daalde gedurende de crisis, en dat er grote verschillen zijn tussen deelsectoren.

Er is een aantal redenen te noemen voor de beperkte werkzaamheid van trickle-down. Ten eerste was het niet afdwingbaar. Daarnaast zijn vooral makers bereikt met wie instellingen een connectie hebben. Niet alle makers zijn bekend bij of hebben een verbinding met instellingen. Deze groep wordt moeilijker bereikt via trickle-down. Een andere reden was dat instellingen de steun ook hun eigen continuïteit moesten borgen, bijvoorbeeld door medewerkers in loondienst te houden. De onzekerheid van de ontwikkelingen van de pandemie en de steun maakten instellingen terughoudender met het uitgeven van het steungeld.

Het is overigens niet zo dat trickle-down helemaal niet heeft gewerkt. Er werden wel degelijk ook makers ingehuurd en opdrachten verstrekt. Het daarbij is onduidelijk wat het alternatief zou zijn geweest voor trickle-down, behalve meer genereuze vormgeving van generieke steunmaatregelen (specifiek de inkomensvoorziening TOZO), die dan ook voor de rest van de economie zouden gelden.

Makers hebben over het algemeen slechts beperkt hun kunst kunnen uitoefenen door de beperkende maatregelen tijdens de coronacrisis. Er zijn enkele voorbeelden van regelingen die makers in de gelegenheid hebben gesteld om hun kunst toch te beoefenen. Deze zijn over het algemeen als zeer positief ervaren. Ook de amateurkunst in verenigingsverband kwam door de coronacrisis stil te liggen en kon beperkt gebruik maken van landelijke regelingen.

Gemeenten en provincies konden effectieve maatregelen nemen of voortzetten dankzij de steun vanuit het Rijk

Uit ons onderzoek naar gemeenten en provincies volgt dat instellingen en makers niet zonder de noodsteun van decentrale overheden konden, en dat gemeenten en provincies op hun beurt uiteindelijk aanvullende steun vanuit het Rijk nodig hadden om de steun te kunnen blijven verlenen. Dankzij de steun van het Rijk hebben decentrale overheden de noodsteun kunnen continueren en in meerdere gevallen ook extra steunmaatregelen kunnen treffen om de sector te steunen. We hebben in dit onderzoek enkele gerichte gesprekken met gemeenten en provincies gevoerd om in kaart te brengen op welke wijze het geld is besteed. Daaruit komt een algeheel positief beeld uit naar voren. Gemeenten en provincies zijn te spreken over het gegeven vertrouwen en de beleidsvrijheid. Dit vertrouwen lijkt ook gerechtvaardigd te zijn geweest. Uit de gevoerde gesprekken en genoemde voorbeelden blijkt dat veel gemeenten en provincies daadwerkelijk in staat zijn gebleken om laagdrempeligere steun te verlenen dan het Rijk, vaak met kleinere bedragen en eenvoudiger aanvraagprocedures.

Uit cijfers blijkt dat niet al het geld doeltreffend terecht is gekomen: zo blijkt uit de cijfers dat €97 miljoen⁷ van de €389⁸ miljoen euro van het geld dat via het gemeentefonds is uitgekeerd in 2020 en 2021 nog niet was uitgegeven aan cultuur. Aangezien een deel van dit geld eind 2021 bij de gemeenten terecht kwam, is het mogelijk dat zij veel van dit geld wel in 2022 aan cultuur hebben besteed. Hoewel wij deze gemeenten niet hebben gesproken, wordt er in bestaande bronnen ook melding gemaakt van met name kleinere en middelgrote gemeenten die niet zo snel een bestemming konden vinden voor het geld dat voor cultuur was bestemd. In gesprekken die wij met gemeenten hebben gevoerd blijkt ook dat de 'potjes' met steungeld vaak nog niet op zijn. Enkele gemeenten die wij hebben gesproken hebben nog steeds een budget over dat beschikbaar is voor cultuur. De sector zit met de inflatie, de hoge energieprijzen en ook de nasleep van de coronacrisis (zoals terugloop bezoekersaantallen) nog steeds in zwaar weer. De provincies hebben een beperktere rol ten aanzien van cultuur en ook minder geld vanuit het Rijk ontvangen. We zien dat provincies niettemin een actieve rol op zich hebben genomen bij de sectorale steun. We hebben voorbeelden gezien waarbij provincies ook buiten de eigen bevoegdheidssfeer steun hebben verleend.

⁷ Op basis van Iv-3 enquête van het CBS. Zie ook hoofdstuk 8.

⁸ Op basis van cijfers van BZK.

Ondanks dat het overzicht ontbreekt, zijn wij positief over het beleid om geld via de gemeenten en provincies uit te keren. Naast de positieve ervaringen en voorbeelden, waren ook de alternatieven minder werkbaar: het Rijk was zelf niet in staat om de gemeentelijke en provinciale infrastructuur te ondersteunen, vanwege de veelzijdigheid ervan. Bovendien is de systematiek in lijn met de eigen verantwoordelijkheid die gemeenten en provincies hebben ten opzichte van de cultuursector. Het Rijk had kunnen kiezen voor een geormeerde betaling in de vorm van een Spuk, maar dat zou tot onwenselijke administratieve verplichtingen hebben geleid en ook tot extra controles.

Neveneffecten

Niet iedereen heeft in gelijke mate coronasteun ontvangen

Voor enkele instellingen in de cultuursector namen de netto-inkomsten gedurende de pandemie toe. Tegelijkertijd zijn er ook instellingen waar dat niet voor gold en die te maken hadden met een negatief resultaat. Instellingen hebben overschotten dikwijls doorgezet naar bestemmingsreserves voor projecten die niet hebben plaatsgevonden. Dit is een onbedoeld gevolg van de versnipperde steunregelingen en de samenloop en interactie met verschillende steunregelingen die allemaal op eigen wijze instellingen en makers in een zeer heterogene sector proberen te helpen.

Afname cultuurparticipatie

Bij de steunmaatregelen is niet of weinig ingezet op cultuurparticipatie door het publiek. De afname van cultuurparticipatie wordt ook lang na de crisis nog ervaren. De Cultuurmonitor laat bijvoorbeeld zien dat er over de gehele linie sprake is van een daling in cultuurbezoek tussen 2019 en 2021 en dat het cultuurbezoek nergens terug is op het niveau van voor de crisis.⁹ Respondenten geven aan dat voor ouderen gezondheidsrisico's een rol spelen terwijl jongeren meer op de kosten zijn gaan letten.

De naweeën van de coronacrisis duren langer dan voorzien

Naast lagere bezoekersaantallen is er sprake van een personeelstekort doordat een deel van het ondersteunend personeel tijdens de coronacrisis in andere sectoren dan de culturele sector is gaan werken en niet altijd terugkeert naar de culturele sector. Ook zijn instellingen terughoudend met het opschalen van het culturele aanbod. Het toekomstperspectief van de culturele sector is nog steeds onzeker. De effecten van de coronacrisis zijn nog voelbaar, en nieuwe crises dienen zich alweer aan. Uit gesprekken die wij hebben gevoerd blijkt dat er (nog meer dan daarvoor) een grote behoefte is aan een langetermijnperspectief.

Meer culturele instellingen en makers in beeld bij de sector

Waar voorheen alleen met name gesubsidieerde instellingen bekend waren bij de overheid, zijn nu ook andere delen van de culturele sector beter in beeld bij het Rijk, de Rijkscultuurfondsen en de lokale overheden. Dit kan op lange termijn een positief effect hebben omdat de sector zich beter organiseert en de overheid instellingen in de toekomst beter kan bereiken mocht dat nodig zijn.

Blijvende capaciteit vanuit gemeenten voor de sector

Bij veel (grotere) gemeenten zijn er bij aanvang van de pandemie crisisteams ingericht met de taak de cultuursector te ondersteunen waar mogelijk. We hebben voorbeelden gehoord van gemeenten waar deze teams ook na de

---

⁹ Zie <https://www.cultuurmonitor.nl/thema/cultuur-en-participatie/> op moment van raadplegen was de laatste update van de cijfers van 26 januari 2023.

pandemie nog operationeel zijn, om de sector te kunnen helpen bij de problemen die na de coronacrisis opkwamen, zoals inflatie en de hoge energieprijzen.

Nieuwe crises en hogere verwachtingen vanuit de sector

Nu de coronacrisis voorbij is, zullen er in de toekomst instellingen en makers zijn die geen steun meer kunnen krijgen, terwijl er vanuit de culturele sector hogere verwachtingen zijn over wat OCW en de Rijkscultuurfondsen voor ze kunnen betekenen. Ondanks dat er nieuwe tegenslagen voor de culturele sector zijn – zoals de na-effecten van de coronacrisis, inflatie en de energiecrisis – kunnen de Rijkscultuurfondsen nu in financiële zin minder betekenen voor de culturele sector dan tijdens de coronacrisis. Dit kan mogelijk alsnog leiden tot faillissementen.

Lessen

Maak helder tot waar de verantwoordelijkheid van OCW met betrekking tot de culturele sector reikt

Binnen OCW en binnen de rijksoverheid was er tijdens de coronacrisis discussie over hoe ver de verantwoordelijkheid van de rijksoverheid reikt. Reikt de verantwoordelijkheid tot de eigen wettelijke taken, afspraken en subsidierelaties of gaat deze verder. En waar houdt de verantwoordelijkheid op? Is het inkomen van makers een verantwoordelijkheid van OCW? Hoe ziet de rol van de overheid eruit met betrekking tot zzp'ers in de culturele sector er uit? Hoe verhoudt de rol van de rijksoverheid zich tot de decentrale overheden? In de crisis hebben verschillende overheden een rol op zich genomen die soms verder strekte dan de strikte eigen (wettelijke) taak. Er is tussen overheden intensief samengewerkt. De opbrengsten van deze samenwerking kunnen als basis dienen voor een herijking van de onderlinge taakverdeling. Dit geldt niet alleen tussen de verschillende overheidslagen, maar ook tussen de verschillende departementen. De cultuursector is gebaat bij een goede afstemming en samenspel van verschillende overheden.

Ga ook bij nieuwe crises uit van vertrouwen in Rijkscultuurfondsen en decentrale overheden

Het geven van vertrouwen door de geldstromen te decentraliseren heeft goed uitgepakt. Decentrale overheden en Rijkscultuurfondsen zijn goed in staat gebleken om instellingen (buiten de eigen subsidierelaties) en makers te bereiken. Dit betekent wel dat je als rijksoverheid minder grip hebt op het proces van steunverlening en minder zicht op de daadwerkelijke steunverlening. Dit kan tot discussies leiden achteraf. Het is goed om daarvan bewust te zijn, maar tijdens crises maakt men nu eenmaal keuzes die achteraf tot vragen leiden. Daarin is het belangrijk om de juiste balans te vinden tussen snelheid en rechtmatigheid, maar dit mag niet tot angst leiden om snel te handelen.

Blijf ruimte houden voor kleinschalige regelingen die direct op makers gericht zijn

Kleinschalige regelingen die makers de mogelijkheid boden om hun kunst te blijven beoefenen waren heel waardevol doordat dit bijdroeg aan de culturele dynamiek en het gevoel van eigenwaarde van de makers. Deze regelingen, zoals de 'balkonscèneregeling' vanuit Fonds Podiumkunsten, kenmerken zich door niet alleen door het maken van kunst en cultuur te faciliteren, maar boden zo ook ondersteuning in het levensonderhoud. De evaluaties van die regelingen maken duidelijk hoezeer deze positief gewaardeerd worden. Deze regelingen zijn mogelijk ook nu de coronacrisis achter de rug is nog van waarde, bijvoorbeeld vanwege het directe contact met makers.

Zorg voor een helder verhaal waarom de culturele sector anders is dan andere sectoren en wat dat betekent tijdens crises

De culturele sector is anders dan andere sectoren. Elementen hierin zijn het publieke karakter en grote heterogeniteit van het goed waarin de sector voorziet (cultuur), het hoge aantal zzp'ers, de diversiteit van bedrijfsmodellen van makers, de grote rol van subsidies en de diversiteit aan partijen die verantwoordelijk zijn voor het verdelen van die subsidies. Tijdens de coronacrisis is gebleken dat deze karakteristieken van invloed zijn op de hoeveelheid en type steun en de wijze waarop de steun het beste verspreid kan worden. De beleidstheorie van steunverlening aan de culturele sector zou beter uitgewerkt kunnen worden, met het oog op verschillende typen crises.

Houd rekening met een langere nasleep voor de sector

De effecten van corona duren langer dan gedacht. Dit horen we terug in de gesprekken die we binnen de sector hebben gevoerd. De culturele sector is een ecosysteem gebleken waarin de verschillende onderdelen nauw met elkaar samenhangen. Makers moeten podia hebben en podia publiek. De niet-gesubsidieerde instellingen zijn een voedingsbodem voor gesubsidieerde instellingen en andersom. Ondersteunend personeel kan relatief makkelijk buiten de culturele sector aan de slag, maar is onontbeerlijk om cultuur toegankelijk te houden voor publiek.

Onderzoek wat opties zijn om de financieel kwetsbare groep cultuurmakers weerbaarder te maken

Tijdens de coronacrisis is temeer duidelijk geworden dat de groep zzp'ers in de cultuursector financieel kwetsbaar is. Hoewel zzp'ers in andere sectoren als onderwijs of kinderopvang ook hard geraakt zijn, onderscheidt de cultuursector zich in het grote aantal zzp'ers, de sterke afhankelijkheid van overheids subsidies en de minder goede arbeidsmarktperspectieven en arbeidsvoorwaarden voor sommige groepen zzp'ers in de cultuursector. Ook kenmerkt de sector zich door veel mensen die in hun beroep hun passie of roeping zien en daardoor altijd de grenzen zullen opzoeken om binnen de sector een bestaan op te bouwen. Er kunnen bijvoorbeeld programma's worden ontwikkeld om financiering en ondernemerschap in de sector te bevorderen.

Nu beter nadenken over dataverzameling helpt om na een volgende crisis de besteding van gelden beter te kunnen verantwoorden en sneller zicht te krijgen op de effecten van steun.

We hebben gemerkt dat in de heterogene cultuursector veel data wordt verzameld, maar dat deze is gefragmenteerd en dat een uniforme standaard ontbreekt. Dit heeft ook de dataverzameling in dit onderzoek bemoeilijkt. Tijdens de crisis was de datagedreven analyse van de Boekmanstichting bijzonder waardevol om een helder beeld te krijgen van feitelijke ontwikkelingen in de markt, los van casuïstiek en emoties. Gedetailleerde data over toekenningen van steun (denk aan bereikte makers of nieuwe instellingen) zijn niet altijd beschikbaar. Dit bemoeilijkt een goede effectmeting achteraf, maar ook om tijdens crisissituaties onderbouwd zicht te krijgen op wat nodig is. Een goede ordening van data kan ook ondersteunend zijn aan goed cultuurbeleid buiten crisistijd.

Inhoudsopgave

Synthese en samenvatting		i
Inleiding		i
Totstandkoming beleid		i
Samenwerking		iv
Opbrengsten van beleid		vi
Neveneffecten		x
Lessen		xi
1	Inleiding	1
2	Aanleiding	3
	2.1 Onderzoeksmethoden	3
	2.2 Afbakening en definities	4
	2.3 Leeswijzer	6
3	Beleids­theorie	9
4	Analyse bestaand bronnen­materiaal	12
	4.1 Totstandkoming beleid	12
	4.2 Samenwerking actoren	20
	4.3 Opbrengsten beleid	24
5	Beschrijvende statistieken	31
	5.1 Baten, lasten en subsidies van professionele podia, musea en bibliotheken	31
	5.2 Generieke steun	34
	5.3 Specifieke steun	37
	5.4 Werkgelegenheid, continuïteit en bedrijfsprestaties	60
	5.5 Conclusies	74
6	Weergave van de interviews	77
	6.1 Achtergrondinformatie	77
	6.2 Totstandkoming van het beleid	78
	6.3 Samenwerking tussen actoren	82
	6.4 Opbrengsten van beleid	85
	6.5 Mechanismen	87
	6.6 Trickle-down	88
7	Gemeenten en provincies	93
	7.1 Totstandkoming beleid	93

EVALUATIE CORONASTEUN CULTUURSECTOR

7.2	Samenwerking actoren	99
7.3	Opbrengsten beleid	100
7.4	Conclusie	105
Bijlage A	SBI codes culturele en creatieve sector CBS	106
Bijlage B	Beschrijving steunpakketten	108
Bijlage B.1	Coulancemaatregelen	108
Bijlage B.2	Het eerste steunpakket	108
Bijlage B.3	Het tweede steunpakket	111
Bijlage B.4	Het derde steunpakket	113
Bijlage B.5	Het vierde steunpakket	114
Bijlage B.6	Het vijfde steunpakket	115
Bijlage C	Extra resultaten data-analyse	116
Bijlage C.1	Effect van de coronacrisis op professionele podia, musea en bibliotheken	116
Bijlage C.2	Generieke steun in de culturele en creatieve sector	122
Bijlage C.3	Specifieke steun	125
Bijlage C.4	Werkgelegenheid	127
Bijlage D	CBS Microdata analyse	130
Bijlage D.1	Context	130
Bijlage D.2	Datasets en koppeling	130
Bijlage D.3	Kanttekeningen	131
Bijlage E	Extra resultaten uit CBS-analyse	132
Bijlage E.1	Werkgelegenheid van specifiek ondersteunde instellingen	132
Bijlage E.2	Werkgelegenheid per deelsector	133
Bijlage E.3	Bedrijfsprestaties en financiële positie	142
Bijlage E.4	Specifiek ondersteunde instellingen	146
Bijlage E.5	Opheffingen	148
Bijlage E.6	Zelfstandigen	155
Bijlage E.7	Ontwikkelingen in omzet en resultaten	156
Bijlage E.8	Ontwikkelingen in solvabiliteit, liquiditeit en weerstandsvermogen	177
Bijlage F	Bestaand bronnenmateriaal	197
Bijlage G	Overzicht bedragen specifieke steunpakketten OCW en overige ministeries	201
Bijlage H	Overzicht verdeling coronasteun gemeenten	204
Bijlage I	Gesprekspartners	217

1 Inleiding

De coronacrisis en de bijbehorende coronamaatregelen hebben de culturele en creatieve sector in Nederland hard geraakt. Daarom heeft het kabinet aanvullende steun voor de culturele en creatieve sector opgetuigd, in aanvulling op de generieke steun. Snel veranderende omstandigheden en een hoge tijdsdruk maakte het vormgeven en uitvoeren van dit steunbeleid uitdagend. In deze evaluatie beschrijven we hoe het proces is verlopen, wat de uitkomsten van de steun zijn en trekken we lessen voor de toekomst.

In 2020 en 2021 heeft Nederland ingrijpende maatregelen moeten nemen om de verspreiding van het Coronavirus in te dammen en de volksgezondheid te beschermen. Deze maatregelen hadden een grote impact op de culturele en creatieve sector. *“Het culturele leven is voor een groot deel tot stilstand gekomen door de maatregelen van het kabinet van 13 maart [2020] en daarna. Evenementen zijn afgelast. Musea en theaters hebben hun deuren gesloten. Filmproducties zijn stilgelegd. Architecten, fotografen en ontwerpers krijgen minder opdrachten. Werelderfgoedsites en monumenten ontvangen geen bezoekers meer”*.¹⁰ De impact van de coronacrisis was dan ook bijzonder groot voor de culturele en creatieve sector, in vergelijking met andere sectoren in de economie. Zo kromp het bbp van Nederland met 8,5% van het eerste kwartaal van 2020 op het tweede kwartaal, terwijl de krimp in de bedrijfstak cultuur, recreatie en overige diensten 37,4% bedroeg.¹¹

Tegelijkertijd werd in zeer korte tijd een omvangrijk pakket aan generieke steunmaatregelen in het leven geroepen om ondernemingen te compenseren voor de verstreckende economische gevolgen van de coronacrisis. In het begin van de coronacrisis is in aanvulling op de generieke steunmaatregelen een specifiek steunpakket voor de culturele sector ingezet.¹² Het overkoepelende doel daarvan was het zoveel mogelijk overeind houden van instellingen en werkgelegenheid in de culturele sector.¹³ Nadat bleek dat de coronacrisis langer aanhield dan verwacht, is de specifieke steun in vier volgende pakketten verlengd, waarna het laatste (vijfde) pakket afliep in maart 2022.¹⁴ Een infographic die de vijf steunpakketten en de specifieke steunpakketten weergeeft, met de zogeheten stringency index die per maand aangeeft hoe ingrijpend de coronamaatregelen waren, is afgebeeld in Figuur 1.1

Wat betreft specifieke steun voor de cultuursector werd vanuit de OCW-begroting tot met mei 2022 in totaal meer dan 1.021 miljoen euro bekostigd. Daarnaast heeft het ministerie van BZK via het gemeentefonds nog 239 miljoen euro¹⁵ bijgedragen en liep er 150 miljoen euro via een decentrale uitkering aan het gemeentefonds door OCW, terwijl het ministerie EZK 585 miljoen euro heeft bijgedragen via de garantieregeling evenementen en de aanvullende tegemoetkoming evenementen.¹⁶ In totaal is er daarmee via de begroting van OCW en andere departementen ruim 1.985 miljoen euro aan steun verleend.

---

¹⁰ [Nieuwe visie cultuurbeleid | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

¹¹ [Economie krimpt met 8,5 procent in tweede kwartaal 2020 \(cbs.nl\)](#)

¹² [Nieuwe visie cultuurbeleid | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

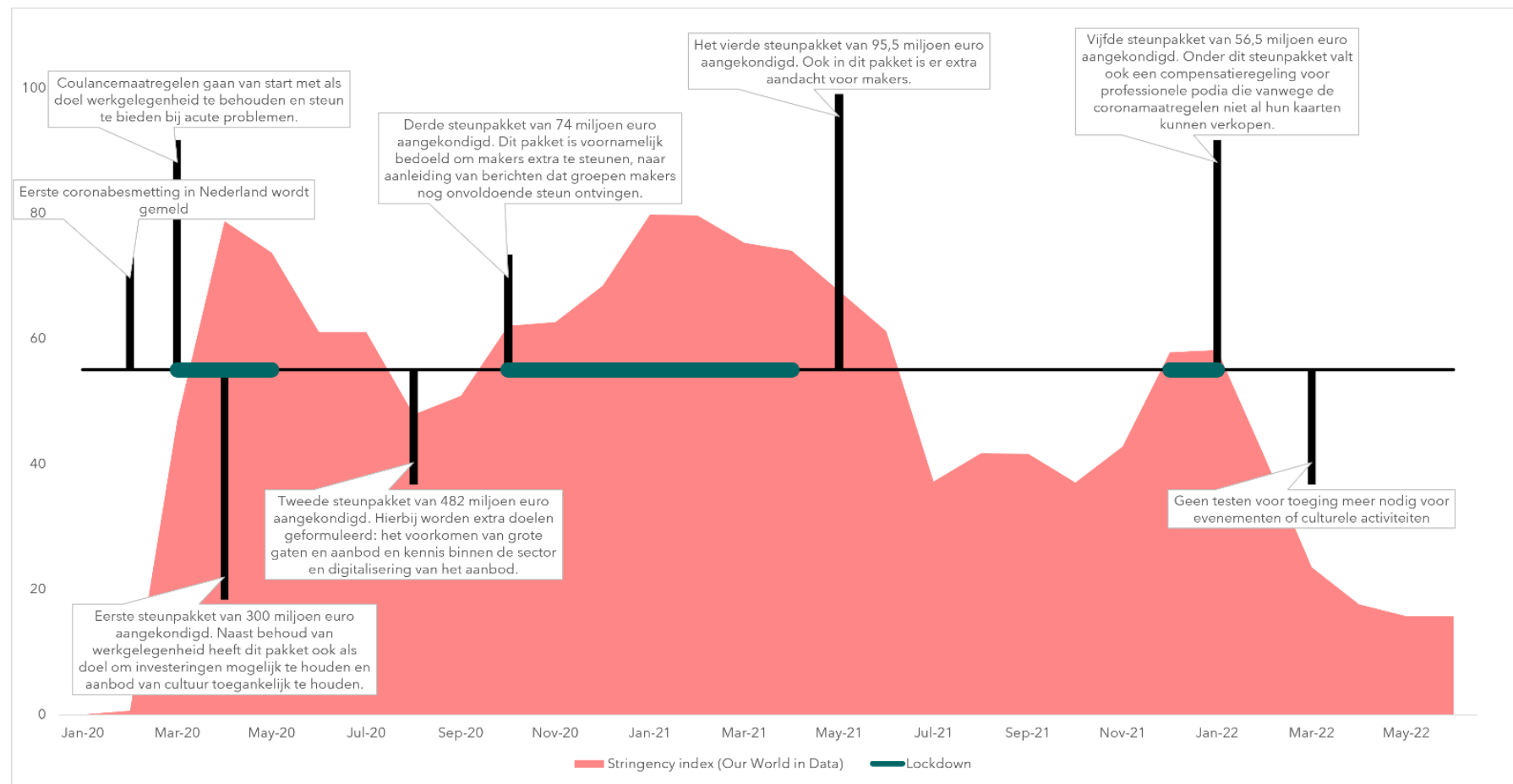
¹³ [Kamerbrief over de uitwerking van de aanvullende ondersteuning € 300 miljoen culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

¹⁴ [Kamerbrief over 5e specifieke steunpakket voor de culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

¹⁵ Op basis van cijfers van BZK

¹⁶ Dit betreft het beschikbaar gestelde bedrag voor evenementen. Het werkelijk gebruik voor evenementen in de culturele en creatieve sector is lager.

Figuur 1.1 Tijdslijn coronamaatregelen en specifieke steun voor de culturele en creatieve sector

<p>Maatregelen pakket 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 153 miljoen: aanvullende subsidie meerjarig gesubsidieerde instellingen, - 50 miljoen: leningen aan opengestelde monumenten, - 48,5 miljoen: regionale infrastructuur, - 30 miljoen voor de cultuur opstartlening, - 11,8 miljoen: makers vanuit de rijkscultuurfonds, - 5 miljoen voor Steunfonds Rechtensector (makers). 	<p>Maatregelen pakket 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 200 miljoen: vervolg pakket 1, - 14 miljoen: overbrugging BIS, - 20 miljoen: behoud van private musea en kunstcollecties van nationaal belang, - 15 miljoen: varend erfgoed (EZK), - 15 miljoen: garantiefonds voor filmproducties, - 150 miljoen: gemeenten voor lokale steun. 	<p>Maatregelen pakket 3:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 5,5 miljoen: ophoging budget bestaande regelingen makers, - 3,5 miljoen: ontwikkelen van nieuwe tentoonstellingen, - 10 miljoen: makers die auteursrechteninkomsten mislopen, - 5 miljoen: Abraham Tuschinskifonds om filmproducties te steunen. - 40 miljoen: vrije producenten podiumsector 	<p>Maatregelen pakket 4:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Extra budget voor regelingen voor maker bij de rijkscultuurfonds - Extra budget Mondriaan Fonds om musea te helpen nieuwe tentoonstellingen te ontwikkelen - Extra budget voor Steunfonds Rechtensector voor makers die afhankelijk zijn van rechteninkomsten - Budget voor Abraham Tuschinskifonds om Nederlandse filmproducties te steunen 	<p>Maatregelen pakket 5:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 76,5 miljoen: aanvullende subsidie voor gesubsidieerde instellingen: filmproducenten. Steun aan makers: Steunfonds Rechtensector, Abraham Tuschunskifonds, Koninklijke bibliotheek. Compensatieregeling podiumkunsten. - 112,5 miljoen: compensatie organisaties met capaciteitsbeperking tot maximaal 1250 bezoekers
---	--	---	---	--

Bron: Kamerbrieven. De Stringency index geeft hoe streng de coronamaatregelen waren per maand.¹⁷

2 Aanleiding

Nu de coronacrisis achter ons ligt, ontstaat er behoefte en ruimte voor evaluatie. Door lessen te trekken uit deze uitzonderlijke periode, kan Nederland beter voorbereid de toekomst in. Daarnaast vraagt het uitgeven van een grote hoeveelheid publiek geld om verantwoording. Er is in totaal een bedrag van bijna € 2 miljard beschikbaar gesteld, waarvan een deel binnen de evaluatie valt. Hoofddoelstelling van voorliggende evaluatie is om zicht te geven op:

- de doeltreffendheid en doelmatigheid van de getroffen specifieke maatregelen voor de culturele sector in het licht van de gestelde doelstellingen;
- bedoelde en onbedoelde neveneffecten (positief en negatief) van de getroffen maatregelen
- totstandkoming van de maatregelen, de inhoudelijke overwegingen daarbij en de samenwerking van OCW met de culturele sector en andere betrokkenen;
- lessen die getrokken kunnen worden over het bovenstaande.

Voorliggende evaluatie is primair een synthesestudie: deze wordt zoveel mogelijk uitgevoerd aan de hand van beschikbaar statistisch materiaal en beschikbare onderzoeken om onnodige administratieve lasten voor de sector te voorkomen. De Rijkscultuurfondsen voeren ook hun eigen evaluaties uit van de steunmaatregelen die zij met middelen vanuit OCW hebben gefinancierd. Deze evaluatie heeft daarom een focus op de effecten en vormgeving van de specifieke steunpakketten in hun geheel en legt minder detail op de vormgeving van regelingen bij de Rijkscultuurfondsen. Uiteraard nemen we de resultaten van evaluaties door de Rijkscultuurfondsen zelf mee, voor zover deze tijdig beschikbaar waren. In onderstaande sectie afbakening en definitief wordt ingegaan op de wijze waarop generieke maatregelen en de bestedingen via gemeenten en provincies worden meegenomen.

2.1 Onderzoeksmethoden

In deze evaluatie hebben we gebruik gemaakt van een bureaustudie, verkennende gesprekken, verdiepende (groeps-)interviews en een data-analyse. Daarbij is het uitgangspunt om zoveel mogelijk te werken met bestaand materiaal. Deze evaluatie vormt dus voornamelijk een synthese van reeds bestaande onderzoeken en openbare databronnen en vult deze aan met niet-openbare gegevens vanuit OCW, uitvoeringsorganisaties en het CBS.

De **analyse van bestaand bronnen** synthetiseert inzichten uit bestaande onderzoeken en beleidsdocumenten over de coronasteun in de culturele sectoren. We bekijken enerzijds de steunmaatregelen: beleidsdocumenten (nota's en annotaties), wet- en regelgeving van de directies Erfgoed en Kunsten alsmede Media en creatieve Industrie van OCW en andere relevante directies en ministeries. Anderzijds bekijken we evaluaties en relevante documenten over corona(steen) en de culturele sector, zoals bijvoorbeeld gepubliceerd door de Boekmanstichting.

Met interviews halen we extra informatie op die niet uit de analyse van de evaluaties en/of de literatuurstudie volgt. Tijdens het onderzoek zijn drie typen interviews uitgevoerd:

- met **verkennende gesprekken** is in een vroeg stadium van het onderzoek een zo compleet mogelijk beeld geschetst van de steunmaatregelen en hun (beoogde) werking. Ook geven de verkennende gesprekken ons inzicht in de vraagstukken die leven onder de verschillende actoren. We hebben in de verkennende gesprekken gesproken met medewerkers van OCW, de Rijkscultuurfondsen en belangengroepen. Mede op basis van de informatie uit de verkennende gesprekken is een leidraad opgesteld voor de verdiepende interviews;
- in **verdiepende (groeps)interviews** hebben we de informatie opgehaald in de eerste fase van het onderzoek uitgediept en ontstane beelden uit de bureaustudie en verkennende gesprekken getoetst. Om in kaart te

brengen hoe de specifieke maatregelen voor de culturele en creatieve sector tot stand zijn gekomen en welke inhoudelijke overwegingen daarbij golden is in de bijbehorende interviews gebruik gemaakt van de 'tijdlijnmethodiek';¹⁸

- In een zevental **casestudies** gaan we ten slotte in gesprek met vijf gemeenten en twee provincies. In deze gesprekken worden een beeld opgehaald van de beleidsvorming en -uitvoering van lokale steun voor de culturele en creatieve sector.

Er zijn 8 verkennende gesprekken gevoerd met in totaal 11 vertegenwoordigers en 10 verdiepende interviews met in totaal 35 vertegenwoordigers uit ministeries (OCW, BZK, EZK), de 6 Rijkscultuurfondsen en de culturele sector. De interviews zijn verwerkt in volledige transcripten. We hebben de transcripten gecodeerd met gebruik van het programma voor kwalitatieve data-analyse MAXQDA. Er is zowel gebruik gemaakt van 'directed content analysis' (tekst coderen aan de hand van een vooraf ontwikkeld codeerschema) en 'conventional content analysis' (codes genereren op basis van de tekst): de hoofdcodes in het codeerschema zijn van tevoren vastgesteld op basis van de onderzoeksvragen en de sub-codes ontstaan tijdens het coderen. Met gebruik van deze methodiek is het mogelijk om de data te organiseren en fragmenteren en inzicht te verkrijgen in relaties tussen codes. Zo is er bijvoorbeeld in de transcripten gezocht naar herhalingen (om patronen te herkennen); opvallende dingen (zoals discrepanties binnen één interview); overeenkomsten en verschillen tussen deelnemers; ontbrekende gegevens; bevestigde verwachtingen; en aan theorie gerelateerd materiaal.

Kwantitatieve onderzoeksvragen beantwoorden we aan de hand van een **data-analyse**. Daarbij baseren we ons op openbare datasets van het CBS, aangevuld met overzichtstabellen van OCW en de uitvoeringsorganisaties. Daarnaast zijn jaarverslagen en verantwoordingsdocumenten van uitvoeringsorganisaties geraadpleegd om gegevens over de steunverlening te verifiëren en te achterhalen. De resultaten van de data-analyse zijn beschrijvend van aard en identificeren vooral correlaties. De beschikbare data leent zich niet voor een causale effectmeting, aangezien er geen controlegroep beschikbaar is.

2.2 Afbakening en definities

De evaluatie heeft primair betrekking op de specifieke steunmaatregelen die bekostigd zijn vanuit de OCW-begroting en op specifieke steunmaatregelen uitgevoerd voor de cultuursector (of mede voor de cultuursector) via (de begroting van) andere departementen. De Rijkscultuurfondsen hebben ook extra geld ingezet uit reserves, deze vorm van steun valt ook onder de scope van de evaluatie. Verder bestonden de steunmaatregelen niet alleen maar uit nieuwe regelingen, maar ook al uit bestaande regelingen, of regelingen die voortgezet zouden worden. Ook deze steunmaatregelen zullen in de evaluatie meegenomen worden. De effecten van de steun door het ministerie van BZK worden ook in deze evaluatie meegenomen. Een formele evaluatie van de besteding van de gelden die via het gemeentefonds en Specifieke uitkeringen (spuk's) aan provincies lopen valt echter buiten de scope van de evaluatie, aangezien dit de verantwoordelijkheid van BZK betreft en niet die van OCW.

De steunmaatregelen van het ministerie EZK worden voor deze evaluatie niet geëvalueerd, maar als relevante contact behandeld. Deze houden onder andere ook de garantieregeling evenementen (TRSEC, oftewel de tijdelijke regeling subsidie evenementen COVID-19) in, wat bij de generieke steunmaatregelen hoort. Regelingen zoals de aanvullende tegemoetkomen evenementen (ATE) of Varend Erfgoed (van EZK) bieden ook steun aan de culturele

---

¹⁸ Adriansen, H. K. (2012). Timeline interviews: A tool for conducting life history research. *Qualitative Studies*, 3(1), 40- 55.

sector maar worden niet meegenomen. Waar beschikbaar zal wel het gebruik van deze regelingen in de culturele en creatieve sector in beeld worden gebracht.

Naast de specifieke steunmaatregelen maken generieke steunmaatregelen ook geen deel uit van de evaluatie. Wel dienen generieke steunmaatregelen als een achtergrond om de specifieke steunmaatregelen te evalueren. In de culturele en creatieve sector is een bedrag van 3,3 miljard euro aan generieke steun verleend. Dit is exclusief Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (TOZO) waarvoor geen bedragen beschikbaar zijn en de TRSEC (aangezien we deze regeling meenemen in de totale specifieke steun). Generieke steunmaatregelen zijn de Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW), de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL), de Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren (TOGS), Tijdelijke Ondersteuning Noodzakelijke Kosten (TONK). Generieke maatregelen zijn geen onderdeel van de evaluatie, daarvoor worden aparte evaluaties uitgevoerd.¹⁹ Dat neemt niet weg dat de generieke steunmaatregelen voor de culturele en creatieve sector ook van groot belang zijn geweest. Een evaluatie van de specifieke steunmaatregelen kan dus niet op zinvolle wijze worden uitgevoerd zonder hierin ook de generieke maatregelen te betrekken als relevante context. Het gebruik van de generieke steun in de culturele en creatieve sector wordt daarom wel meegenomen in deze evaluatie (zie onderzoeksvraag C14 in Tabel 2.1).

De steunpakketten waren ook gericht op Caribisch Nederland, direct via OCW en indirect via de regelingen van de cultuurfondsen. Informatie hierover is waar mogelijk via OCW en de cultuurfondsen verzameld.

Definities

De steun richtte zich wisselend op onderdelen van de gehele sector, maar met een accent op het gesubsidieerde deel van de sector. In deze evaluatie gebruiken we een aantal termen voor bepaalde groepen actoren. In de literatuur zijn deze termen veelgebruikt, maar kunnen er verschillen optreden in de exacte definitie. De definities die wij hanteren zijn als volgt:

- **culturele en creatieve sector:** Onder de culturele en creatieve sector vallen kunsten en erfgoed, media en entertainment en creatieve zakelijke dienstverlening.²⁰ Het CBS hanteert een lijst met SBI-codes (cijfercode die een sector of deelsector identificeert) voor sectoren die onder de culturele en creatieve sector vallen (zie bijlage A);²¹
- **culturele en creatieve instellingen:** bedrijven, organisaties en ondernemingen die actief zijn in de culturele en creatieve sector. Hieronder verstaan we onder andere musea, professionele podia, festivals, bioscopen, beheerorganisaties van monumenten, verenigingen, stichtingen en ontwerp bureaus;
- **gesubsidieerde instellingen:** instellingen die al een subsidiërelatie met OCW of de Rijkscultuurfondsen hadden voor de coronacrisis. Deze instellingen maakte gebruik van de bestaande subsidieregelingen, voordat deze werden uitgebreid en versoepeld tijdens de coronacrisis. Onder gesubsidieerde instellingen vallen ook instellingen die tot de basisinfrastructuur behoren;
- **meerjarig gesubsidieerde instellingen:** instellingen die zijn verbonden aan OCW of de Rijkscultuurfondsen via meerjarige subsidieregelingen. Hieronder valt de basisinfrastructuur (BIS);²² binnen de onderzoeksperiode vallen twee rondes van de basisinfrastructuur: 2017-2020 en 2021-2024. Er is voor elke ronde een vast budget beschikbaar dat wordt toegekend aan instellingen die worden geselecteerd op basis van artistieke kwaliteit, vernieuwing, eerlijke beloning en gezonde bedrijfsvoering, bevordering van educatie en participatie en

¹⁹ Zie brieven hierover aan de Tweede Kamer van [18 december 2020](#) en [26 november 2021](#).

²⁰ [Kamerbrief over uitwerking maatregelen 2e specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#) (p.1)

²¹ [Culturele en creatieve sector \(cbs.nl\)](#)

²² [Subsidieregeling culturele basisinfrastructuur 2021-2024 | Nieuwsbericht | Cultuursubsidie](#)

geografische spreiding.²³ Ook musea die op basis van de Erfgoedwet subsidie ontvangen en instellingen die een meerjarige subsidierelatie hebben met de Rijkscultuurfondsen, rekenen we tot meerjarig gesubsidieerde instellingen. Deze groepen instellingen nemen wij samen onder de groep “meerjarig gesubsidieerde instellingen” omdat zij ook in deze vorm een doelgroep vormen voor “aanvullende subsidie aan meerjarig door het Rijk gesubsidieerde producerende instellingen”.²⁴

- **niet-gesubsidieerde instellingen:** instellingen die voor de coronacrisis geen subsidierelatie hadden met OCW of de Rijkscultuurfondsen. Deze instellingen waren afhankelijk van hun eigen inkomsten en andere bijdragen om in hun lasten te voorzien of ontvangen subsidies van gemeenten of provincies;
- **makers:** mensen die als zelfstandige actief zijn in de culturele en creatieve sector. Denk aan kunstenaars, schrijvers, regisseurs, acteurs, ontwerpers, muzikanten en producenten. Hieronder verstaan we ook zelfstandigen die ondersteunend werk verrichten in de sector, zoals technici en podiumbouwers. Ook deze groep ondervindt namelijk de gevolgen van de coronacrisis.²⁵ Makers onderscheiden zich van mensen die in loondienst zijn in de culturele en creatieve sector, doordat makers opdrachten nodig hebben om inkomen te vergaren. Mensen in loondienst, daarentegen, ontvangen ook salaris, ook al is er geen werk voor hen beschikbaar (zolang er geen ontslag volgt). Uitvoerende makers en ondersteunende makers hebben we in deze evaluatie samengenomen, omdat er in de data geen onderscheid gemaakt kan worden tussen deze twee groepen. Ondersteunend werk is wel afgebakend door de SBI-codes die worden gehanteerd door het CBS om de culturele en creatieve industrie af te bakenen.

2.3 Leeswijzer

Een overzicht van de onderzoeksvragen en het bijbehorende hoofdstuk waarin deze onderzoeksvraag wordt beantwoord is te vinden in Tabel 2.1. In hoofdstuk 4 wordt allereerst de beleidstheorie beschreven. Daarin worden de doelen van de steunpakketten omschreven, de uitgangspunten bij de uitvoering en de veronderstelde mechanismen van het beleid. Vervolgens worden in hoofdstuk 5 de bevindingen uit bestaand bronnenmateriaal omschreven. In hoofdstuk 6 worden de uitkomsten van de data-analyse beschreven. Deze bevatten de impact van de coronacrisis op de activiteiten en inkomsten in de culturele en creatieve industrie, generiek en specifiek steungebruik, lokale steun en indicaties van het effect op werkgelegenheid en continuïteit in de sector. Daarbij komen inzichten uit beleidsdocumenten en bestaande rapporten betreffende alle onderzoeksvragen aan bod. Een verslag van de opbrengsten uit de verkennende gesprekken en verdiepende interviews is te vinden in hoofdstuk 7 en de casestudies van lokale steun in hoofdstuk 8.

Tabel 2.1 Onderzoeksvragen en vindplaats in het rapport

Onderzoeksvraag	Vindplaats
A	Vragen voor alle steunmaatregelen
A1	Wat was de doelstelling van de totale specifieke coronasteun voor de culturele en creatieve sector? Wat was de doelgroep, en wat waren de gewenste effecten en wat was het veronderstelde werkende mechanisme (de beleidstheorie?).

²³ Staatscourant 2019, 61036 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)

²⁴ Kamerbrief over de uitwerking van de aanvullende ondersteuning € 300 miljoen culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

²⁵ Nieuwe visie cultuurbeleid | Tweede Kamer der Staten-Generaal

	Onderzoeksvraag	Vindplaats
A2	Wat was de doelstelling van de specifieke maatregelen (waaronder ook de coulance maatregel), wat was de doelgroep, en wat waren de gewenste effecten en wat was het veronderstelde werkende mechanisme (de beleidstheorie?)	H4
A3	Hoeveel aanvragers waren er, en welk deel van de aanvragers konden gehonoreerd worden? Hoeveel geld is er toegekend? Hoeveel instellingen of individuele makers zijn daarmee bereikt?	H6
A4	Wat was de verdeling van de toekenningen over het koninkrijk, over disciplines en indien mogelijk over typen instellingen of individuele makers? Zijn er indicaties dat specifieke delen van de sector meer of minder bedeed zijn?	H6
A5	Wat waren - gerelateerd aan de specifieke doelstellingen - de resultaten en effecten (ook onbedoelde of ongewenste) van het totale specifieke steunpakket ?	H4
A6	Welke indicaties zijn er over de doelmatigheid van de verschillende regelingen, zowel voor OCW, de fondsen als andere uitvoerders? Denk aan de snelheid van de maatregelen, administratieve lasten, werkprocessen ect)? De doelmatigheid van de regelingen voor de aanvragers wordt voor de fondsen onderzocht door het gezamenlijk opgezette klanttevredenheidsonderzoek dat in het kader van visitatie wordt uitgevoerd.	H5, H7
B	Specifieke vragen m.b.t. instellingen	
B7	(In hoeverre) heeft de bijdrage ervoor gezorgd dat een instelling kon blijven voortbestaan?	H6, H7
B8	(In hoeverre) heeft de bijdrage ervoor gezorgd dat een instelling mensen in dienst kon houden/nemen?	H6, H7
B9	(In hoeverre) heeft de bijdrage ervoor gezorgd dat een instelling ingehuurde zzp'ers kon blijven voorzien van werk/betaling? Ook bij annulering van activiteiten?	H6, H7
B10	(In hoeverre) heeft de bijdrage ervoor gezorgd dat een instelling activiteiten kon blijven organiseren?	H6, H7
B11	Wat is bekend over het gebruik van generieke steunmaatregelen door instellingen; wat is bekend over de ervaringen met de generieke steunmaatregelen? Hoe is de afstemming van de steun vanuit OCW, de fondsen en de generieke steunmaatregelen ervaren bij relevante vertegenwoordigers van het veld?	H6, H7
C	Specifieke vragen m.b.t. makers	
C12	(In hoeverre) heeft deze bijdrage ervoor gezorgd dat een maker niet hoefde te stoppen met diens praktijk / geen ander werk hoefde te zoeken?	H6, H7
C13	Indien met deze bijdrage opdracht(en) zijn verleend aan zzp'ers: wat betekende dit voor de werkpraktijk van deze zzp'ers?	H6, H7
C14	Wat is bekend over het gebruik van generieke steunmaatregelen door makers? Wat is bekend over de ervaringen? Hoe is de afstemming van de steun vanuit het ministerie, de fondsen en de generieke steunmaatregelen ervaren bij relevante vertegenwoordigers van het veld?	H6, H7
D	Nieuwe methoden en kanalen voor bereiken van doelgroepen	

Onderzoeksvraag		Vindplaats
D15	Hebben instellingen of makers met de bijdrage doelgroep(en) op een andere manier weten te bereiken dan zij gewend waren pre-corona? Wat is bekend over de gebruikte methoden, effecten, ervaringen en geleerde lessen?	H5, H7
E	Vragen deelonderzoek coronasteun gemeenten en provincies	
E16	Hoe hebben de gemeenten (en provincies) de coronasteun voor cultuur vormgegeven?	H8
E17	Waarom hebben de gemeenten (en provincies) de coronasteun besteed? Is alle steun ook besteed in het jaar waarin het is toegekend? Is alle coronasteun voor cultuur besteed voor het doel waarvoor het beschikbaar is gesteld? Zo niet, hebben gemeenten en provincies plannen om dit in de toekomst aan deze doelgroep te besteden?	H8
E18	Is de coronasteun aan gemeente en provincies voldoende geweest om de extra lasten van gemeenten en provincies te dekken?	H8
E19	Welke bijdrage hebben de fondsregelingen gericht op gemeenten en provincies geleverd?	H8
E20	Welke indicaties zijn er dat de coronasteun voor cultuur de lokale/ regionale instellingen en makers in de culturele en creatieve sector heeft weten te bereiken om zo de lokale culturele infrastructuur in stand te houden?	H8
F	Vragen procesevaluatie	
F21	Hoe zijn de specifieke maatregelen voor de culturele en creatieve sector tot stand gekomen, welke inhoudelijke overwegingen golden daarbij, en hoe verliep de samenwerking van OCW met de culturele sector en andere betrokkenen?	H5, H7, H8
F22	Welke lessen zijn te trekken voor de toekomst?	Synthese
G	Hoofdconclusies	
G23	Welke hoofdconclusies over de doeltreffendheid (bedoelde en onbedoelde effecten) en doelmatigheid van de coronasteun voor de culturele en creatieve sector zijn te trekken op basis van de beschikbare statistieken en onderzoeken?	Synthese
G24	Welke lessen zijn te trekken, zowel over het proces als over de doeltreffendheid, onbedoelde gevolgen en doelmatigheid van de steunmaatregelen?	Synthese

3 Beleidstheorie

In dit hoofdstuk schetsen we de rationale en uitgangspunten van de coronasteunmaatregelen. Dat doen we door de achterliggende beleidstheorie te reconstrueren. Een beleidstheorie is de optelsom van assumpties of hypothesen over hoe het beleid geacht wordt te werken. Uit de beleidstheorie spreken dus de veronderstellingen die ten grondslag liggen aan het beleid. Deze hypothesen kunnen vervolgens getoetst worden in de evaluatie. Het formuleren in de vorm van hypothesen betekent dat de veronderstellingen met een zekere stelligheid zijn opgeschreven. In werkelijkheid zijn ook de beleidsontwerpers zich bewust van nuances en in de evaluatie komen die nuances ook nadrukkelijk aan het licht. Door het zoeken naar werkzame mechanismen wordt ook helder waarom beleid (al dan niet) uitpakt zoals bedoeld en wat daarbij van belang is (context- en implementatiefactoren).

De beleidstheorie is gereconstrueerd op basis van beleidsdocumenten (relevante Kamerbrieven en beleidsdocumenten) en aangevuld en gecontroleerd in gesprekken met betrokken beleidsambtenaren (OCW en BZK), uitvoerende partijen (gemeenten en cultuurfondsen) en ontvangende partijen (instellingen en makers). Op basis van de optelsom van deze informatie zijn de doelen en verwachte effecten en de wijze waarop het beleid deze uitkomsten zou moeten genereren (werkzame mechanismen) op een rij gezet.

Figuur 3.1 geeft een overzicht van de beleidstheorie. Hierin wordt in kaart gebracht hoe de overheid in een aantal stappen de beoogde doelen wil bereiken. Bij elke stap in de beleidstheorie zijn er mechanismen en veronderstellingen die ten grondslag liggen aan de verbanden in het schema. Daarnaast zijn externe ontwikkelingen van invloed en kunnen er bij elke stap neveneffecten optreden.

De volgende stappen worden onderscheiden:

- **Inputs** zijn de middelen die beschikbaar zijn om de uiteindelijke doelen te realiseren
- **Throughputs** vormen de wettelijke en organisatorische infrastructuur waarvan gebruik wordt gemaakt om de middelen te alloceren.
- **Eerste orde outputs** vormen de eerste lijn aan ontvangers/niet-ontvangers van steun
- **Tweede orde outputs** maakt onderscheid naar de verdeling van middelen binnen de eerstelijns ontvangers van middelen
- **Outcomes** betreffen de beoogde uitkomsten die de steun beogen te bereiken.

Input

De beleidstheorie begint met de input. Deze bestaat in dit geval uit de publieke middelen die op verschillende manieren ter beschikking worden gesteld. Steun verstrekt via de basisinfrastructuur wordt bekostigd vanuit het ministerie van OCW. Ook geldverstrekking vanuit de Erfgoedwet, Rijkscultuurfondsen en extra subsidiëring door de coulanccemaatregelen voor structurele subsidies vallen onder bekostiging vanuit OCW. Voor een deel wordt ook aanspraak gemaakt op de eigen middelen van de Rijkscultuurfondsen. Het ministerie van BZK bekostigt steun voor de cultuursector vanuit het Gemeentefonds en Provinciefonds. De middelen van het gemeentefonds en het provinciefonds zijn bestedingsvrij. Gemeenten bepalen zelf waar ze dit geld aan besteden. Zij moeten dit wel uitleggen aan de gemeenteraad.²⁶

²⁶ Zie <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/financien-gemeenten-en-provincies/gemeentefonds>

Throughput

De throughput van dit beleid bestaat uit bestaande instellingen, wettelijke regelingen en wetten die worden gebruikt om de beschikbare middelen toe te bedelen. Een deel van de coronasteun wordt uitgekeerd via de bestaande basisinfrastructuur, Erfgoedwet en bestaande regelingen bij de Rijkscultuurfondsen, en omvat ook leningen via cultuur-ondernemen. Via het Steunfonds Rechtensector wordt getracht makers direct te bereiken en ook private fondsen zijn ondersteund in hun programma's om de culturele sector tijdens de coronacrisis te helpen. Tabel G.1 in appendix H bevat een compleet overzicht van de verschillende onderdelen van de financiering voor de culturele sector. De steun aan lokale culturele infrastructuur loopt via bijdragen aan het gemeenten- en provinciefonds waar provincies en gemeenten gebruik van maken.

Eerste orde output

De directe ontvangers van de middelen vormen de eerste orde output. Dit zijn instellingen en makers die direct geld ontvangen vanuit een regeling bij OCW, en daarnaast de Rijkscultuurfondsen, gemeenten en provincies, leenfaciliteiten of private fondsen die van OCW extra middelen kregen om steun te verlenen. Het gaat hier om zowel gesubsidieerde instellingen en makers (die onderdeel zijn van de basisinfrastructuur, meerjarige subsidie van de Rijkscultuurfondsen of de Erfgoedwet) als niet-gesubsidieerde instellingen en makers.

Tweede orde output

De eerste orde ontvangers van steun hebben deels makers in dienst, maar geven ook opdrachten aan instellingen, bedrijven en zelfstandigen²⁷, waardoor de steun in een tweede stap ('de tweede orde output') doorvloeit naar instellingen, bedrijven en makers in de culturele sector die indirect worden begunstigd door de steun doordat zij opdrachten krijgen. De verbinding tussen eerste en tweede orde output wordt ook wel het 'trickle-down effect' genoemd, waarbij vooral op zzp-ers wordt gedoeld. In meerdere Kamerbrieven is benoemd dat er bij de steun aan instellingen wordt verondersteld dat een deel van de baten ook bij makers terecht komt, doordat instellingen makers in dienst blijven houden en opdrachten geven.²⁸

Outcome en impact

De beoogde effecten van de steun vallen onder outcome en impact. De steun aan de cultuursector beoogt een aantal doelen te bereiken:

- dat instellingen niet failliet gaan, waardoor de werkgelegenheid behouden en de culturele basisinfrastructuur in stand blijft²⁹;
- dat instellingen cultuur blijven aanbieden, waardoor het culturele aanbod in stand blijft en toegankelijk voor publiek;
- dat makers actief blijven en hun inkomen (deels) kunnen behouden, zodat zij hun creatieve proces kunnen blijven voortzetten en nieuwe activiteiten kunnen ontwikkelen; en
- dat makers en instellingen kunnen blijven investeren in de toekomst, zodat innovatie en transitie van werkwijzen en verdienvermogen vorm kan krijgen.

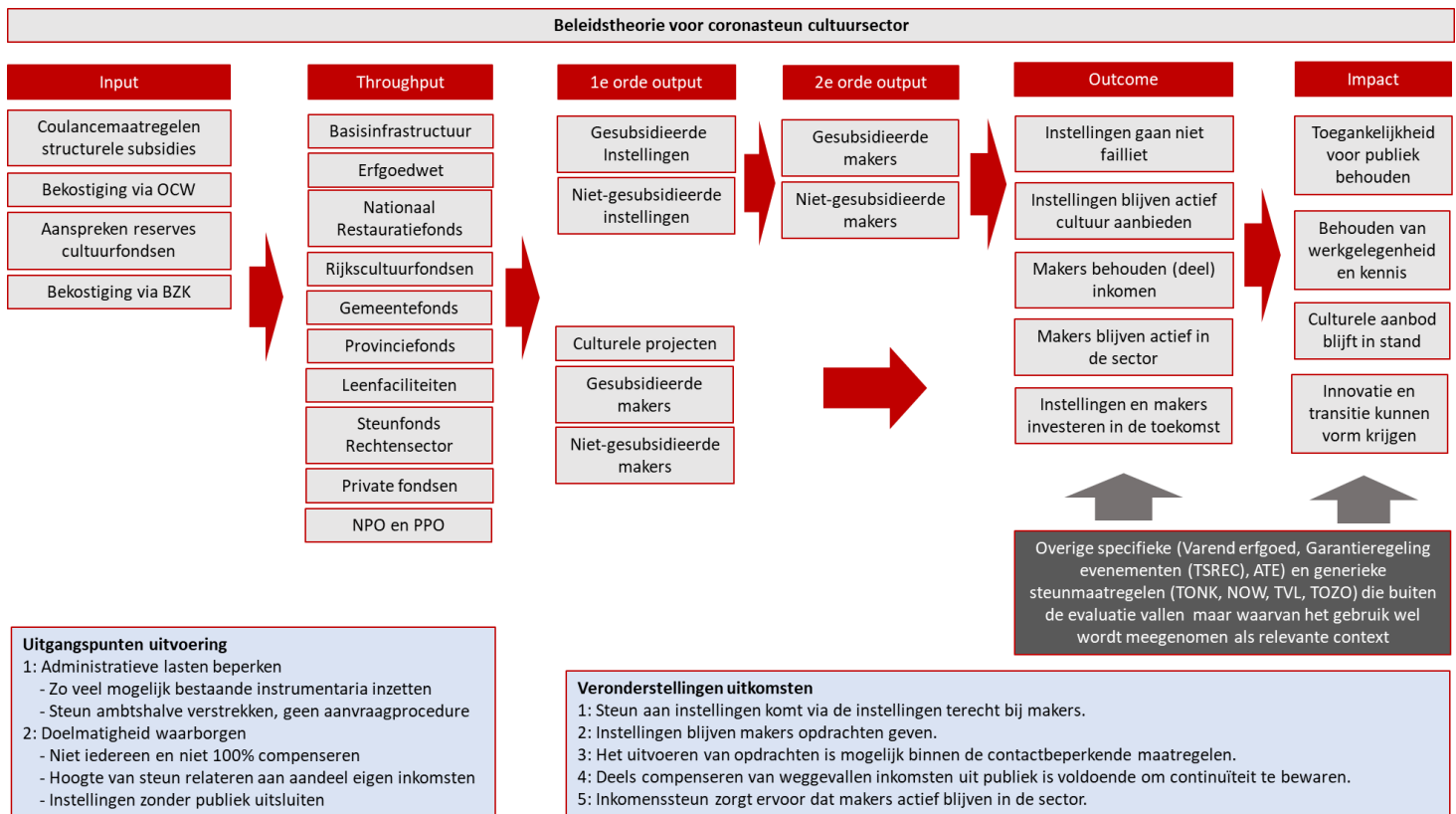
---

²⁷ Er worden ook opdrachten gegeven aan leveranciers uit andere sectoren, maar daar richt de beleidstheorie zich niet op.
²⁸ [Kamerbrief over de uitwerking van de aanvullende ondersteuning € 300 miljoen culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#), [Kamerbrief over uitwerking maatregelen 2e specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#).

²⁹ De minister van OCW formuleert als hoofddoel van de steun 'het zoveel mogelijk overeind houden van instellingen, makers en werkgelegenheid', zie [Kamerbrief over 4e specifieke steunpakket culturele en creatieve sector voor 3e kwartaal 2021 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

Naast de steunpakketten die in dit rapport worden geëvalueerd hebben ook andere steunmaatregelen bijgedragen aan de liquiditeit van instellingen en makers en daarmee aan de beoogde uitkomsten. Deze regelingen worden in deze evaluatie niet geëvalueerd, maar wel meegenomen als relevante context die kan interfereren met de specifieke maatregelen. Dit betreft Varend erfgoed, de Garantierегeling evenementen en de generieke steunmaatregelen TOZO, de NOW, de TVL, de TOGS en de TRSEC.

Figuur 3.1 **Beleids**theorie³⁰

Bron: SEO, AEF en Kohnstamm Instituut. Onder gesubsidieerde instellingen verstaan we partijen die voor de coronacrisis een subsidierelatie hadden met het Rijk of de Rijkscultuurfondsen. Niet-gesubsidieerde partijen hadden voor de coronacrisis nog geen subsidierelatie met het Rijk of de Rijkscultuurfondsen, hieronder vallen ook instellingen die alleen steun krijgen van gemeenten en provincies (en dus niet van het Rijk of Rijkscultuurfondsen).

³⁰ De beleidstheorie dekt ook het gemeentefonds en het provinciefonds, met als belangrijk verschil dat er geen verplichting geldt voor gemeenten of provincies om de extra gelden die aan deze fondsen zijn toegekend aan cultuur te besteden. Ook voor de lokale overheden geeft de beleidstheorie de relevante doelen en werkingsmechanismen weer.

4 Analyse bestaand bronnenmateriaal

Over de specifieke coronasteun vanuit OCW is gedurende en na de pandemie veel geschreven. Deze sectie bevat een beschrijving en analyse van inzichten op basis van bestaand bronnenmateriaal: evaluaties, studies, kamerbrieven en andere documenten. Ook hebben de onderzoekers inzicht gekregen in intern e-mails verstuurd ten tijde van de coronacrisis. Het bronnenmateriaal legt een basis voor de beantwoording van een deel van de onderzoeksvragen in Tabel 2.1. Dit hoofdstuk is gestructureerd volgens drie onderdelen: de totstandkoming van beleid, de samenwerking tussen actoren en de opbrengsten van het beleid. Een overzicht van de gebruikte bronnen is te vinden in bijlage H.

4.1 Totstandkoming beleid

4.1.1 Beoogde doelen

OCW heeft vanuit haar wettelijke taak drie verschillende rollen

De wettelijke taak van OCW is 'het bevorderen van een sterke, pluriforme, toegankelijke en kwalitatief hoogwaardige cultuursector en het zorgen voor het erfgoed.'³¹ Hierbij is de Minister verantwoordelijke voor 'het scheppen van voorwaarden voor het in stand houden, ontwikkelen en sociaal en geografisch spreiden van cultuuruitingen.'. Deze wettelijke taak uit zich in drie rollen voor de Minister:

1. Financierend: de Minister bekostigt de basisinfrastructuur cultuur en subsidiëring van bepaalde specifieke programma's en regelingen.
2. Stimulerend: de Minister stimuleert het versterken van de cultuursector door meerdere programma's
3. Regisserend: de Minister regisseert bij de uitvoering en houdt toezicht op het behoud en beheer van het erfgoed en archieven.

Het eerste steunpakket³² en de coulancemaatregelen waren met name gericht op het behouden van de werkgelegenheid en het voortbestaan van het culturele aanbod

De eerste vorm van specifieke steun voor de cultuursector zijn de coulancemaatregelen met betrekking tot ontvangen subsidies en de opschorting van de huren voor musea die hun pand huren bij het rijksvastgoedbedrijf.³³ De coulancemaatregelen versoepelden de eisen waaraan instellingen met een subsidie aan moesten voldoen en verlichtten de administratieve lasten. Aanvullend hierop is een bedrag van 300 miljoen euro beschikbaar gesteld voor specifieke steun aan de culturele en creatieve sector in de vorm van subsidies en leningen.³⁴

---

³¹ Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2023, OCW, september 2022

³² Dit betreft maatregelen in de periode maart tot en met december 2020

³³ Nieuw visie cultuurbeleid, OCW, maart 2022

³⁴ Uitwerking aanvullende ondersteuning 300 miljoen culturele en creatieve sector (1e pakket), OCW, mei 2020

Het eerste steunpakket is tot stand gekomen in overleg tussen OCW, de betrokken brancheorganisaties³⁵, wethouders en gedeputeerden en de zes Rijkscultuurfondsen³⁶. De Minister benoemde dat de brief 'scenario's voor een weerbare en wendbare culturele en creatieve sector' van de Raad voor Cultuur hebben geholpen bij het vormen van beleid. OCW zette in op het bereiken van de instellingen via de fondsen. De instellingen werden geacht om deze financiële steun deels te gebruiken om makers opdrachten te verlenen³⁷. Een deel van het steunpakket was gealloceerd aan de Rijkscultuurfondsen met het doel werk aan makers aan te bieden³⁸. Bijlage B bevat een uitgebreide beschrijving van de steunpakketten, terwijl Bijlage G een overzicht bevat van de bedragen die met de steunpakketten gemoeid waren.

Met het steunpakket werd getracht het voortbestaan van het culturele aanbod en de werkgelegenheid te beschermen. Het beoogde doel van deze steun is in een Kamerbrief op 27 mei 2020 als volgt geformuleerd: "Deze middelen zijn bedoeld om instellingen, makers en ondernemers in de culturele en creatieve sector door de financieel zware eerste maanden heen te helpen en in staat te stellen te investeren voor het volgende seizoen, met een aanvullende subsidie of een lening. Zo behouden we niet alleen het unieke Nederlandse artistieke product, maar brengen we ook de werkgelegenheid in deze sector weer op gang. Ik verwacht dan ook dat instellingen deze aanvullende ondersteuning inzetten om makers door te betalen en opdrachten te verlenen aan makers en instellingen." De minister heeft daarnaast tot doel om "BIS-instellingen en meerjarig bij de fondsen gesubsidieerde instellingen maximale duidelijkheid te bieden. Zodat deze instellingen zich kunnen richten op de toekomst."³⁹

De doelmatigheid van de aanvullende subsidie werd geborgd door de hoeveelheid steun afhankelijk te maken van het aandeel eigen inkomsten dat instellingen genereerde voor de coronacrisis. Door de lockdown vallen immers enkel de eigen inkomsten weg doordat er geen publiek meer kan komen.

Om de administratieve lasten zo veel mogelijk te beperken heeft OCW geprobeerd om het instrumentarium zo dicht mogelijk aan te laten sluiten op reeds bestaande beleidsinstrumenten. Ook worden de subsidies ambtshalve verleend, zodat instellingen geen aanvraagprocedures te hoeven doorlopen. Extra middelen beschikbaar via leningen moesten wel worden aangevraagd.

Met het tweede steunpakket⁴⁰ richtte OCW zich meer op het voortbestaan van de sector op de langere termijn

Ten opzichte van het eerste steunpakket had de tweede ronde specifieke maatregelen aanvullende doelen: het voorkomen van grote gaten van aanbod en kennis binnen de sector en digitalisering van het aanbod⁴¹. Met het eerste doel moest het wegvallen worden voorkomen van instellingen en makers die niet op kort termijn hersteld konden worden. In de Kamerbrief met de uitwerking van het tweede pakket noemt de minister ook als doel het 'voorkomen dat er grote gaten in de sector vallen, die nog jarenlang niet kunnen worden gevuld'⁴² (in

---

³⁵ Kunsten '92, Federatie Dutch Creative Industries, Museumvereniging, Nederlandse Associatie voor Podiumkunsten, Vereniging van Nederlandse Orkesten, De Zaak Nu, Federatie Instandhouding Monumenten, Erfgoedplatform, Vereniging Vrije Theater Producenten, Stichting Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen en de Popcoalitie.

³⁶ Kamerbrief 1e pakket van 27 mei 2020, OCW, mei 2020

³⁷ Uitwerking aanvullende ondersteuning 300 miljoen culturele en creatieve sector (1e pakket), OCW, mei 2020

³⁸ Uitwerking maatregelen tweede specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector, OCW, augustus 2020

³⁹ Uitwerking maatregelen tweede specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector, OCW, augustus 2020

⁴⁰ Dit betreft maatregelen in de periode januari tot en met juni 2021

⁴¹ Uitwerking maatregelen tweede specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector, OCW, augustus 2020

⁴² Uitwerking maatregelen tweede specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector, OCW, augustus 2020

economentermen ook wel 'scarring' genoemd⁴³). Daarnaast noemt de minister het aanpassen van de cultuursector naar 'meer digitaal, al dan niet in combinatie met een live-beleving. Het steunpakket is bedoeld om deze transitie te ondersteunen'.

Binnen het tweede steunpakket was aandacht voor specifieke disciplines en voor niet-gesubsidieerde instellingen. Middelen gingen specifiek naar: instellingen die toegelaten waren voor de nieuwe BIS maar waarvoor geen subsidie meer was, private musea en kunstcollecties van nationaal belang, varend erfgoed, filmproducties en gemeenten om lokale infrastructuur te ondersteunen. Daarnaast was er in dit tweede pakket extra aandacht voor makers. Voor het opstellen van dit steunpakket heeft OCW overleg gevoerd met andere overheden en met (verenigingen van) instellingen en makers in de cultuursector. Ook noemt de Minister dat op verzoek van de Tweede Kamer er extra aandacht was voor kunstenaars en creatieve professionals⁴⁴. In het steunpakket gingen extra middelen naar innovatie en de transitie van werkwijzen en verdienvermogen. Daarnaast wordt in kamerbrief benoemd dat CBS-onderzoek laat zien dat zzp'ers in de culturele en creatieve industrie bijzonder hard geraakt waren door de coronamaatregelen⁴⁵. Deze bevinding heeft OCW gemotiveerd meer steun aan de makers uit te keren.

De minister maakt ook duidelijk dat de steun niet enkel bedoeld is om te compenseren voor gederfde inkomsten, maar dat ook het voortzetten van creatieve activiteiten een doel is: 'ik hecht eraan te benadrukken dat onderstaande maatregelen erop gericht zijn om instellingen en makers in de culturele en creatieve sector te ondersteunen bij de productie van tentoonstellingen, films en voorstellingen en zo de rijke culturele infrastructuur in ons land in stand te houden. Niet alleen om het publiek ook in deze tijd te blijven bedienen, maar juist ook om de werkgelegenheid in de sector op peil te houden. Met name de instellingen die middelen ontvangen uit dit steunpakket hebben de verantwoordelijkheid om werkgelegenheid voor makers'.

Met het derde steunpakket⁴⁶ werd ingezet op het steunen van de makers via de fondsen

In de eerdere pakketten ging de minister uit van de 'trickle-down' theorie, waarbij subsidies aan fondsen werden uitgekeerd, die instellingen moesten bereiken⁴⁷. Deze instellingen werden geacht de makers opdrachten te gunnen, waardoor hun inkomen op peil bleef. De minister signaleerde echter dat de eerdere steun niet voldoende bij de makers belandde: "hoewel de steunpakketten voor de culturele en creatieve sector zoveel mogelijk mee ademen met de situatie, zie ik dat dit voor makers nu niet voldoende is" aldus de minister op 10 februari 2021.⁴⁸ Het doel van het derde pakket was dan ook om makers meer direct te steunen.

In het derde pakket koos de minister daarom voor aanvullende steun specifiek gericht op de makers. In de praktijk werd er voor gekozen om via de fondsen subsidies direct aan makers uit te keren, in plaats van via instellingen. Het ging hierbij niet enkel om inkomenssteun. Het kabinet wilde ook dat makers hun creatieve proces konden blijven voortzetten. Ook werd een deel van de steun direct gekoppeld aan creatieve activiteiten, zoals het produceren van een film of het ontwikkelen van nieuwe tentoonstellingen. De steun loopt daarmee via het uitoefenen van creatieve activiteiten en was geen vrij besteedbare inkomenssteun voor makers. De doelmatigheid en doeltreffendheid werden gewaarborgd door de extra steun aan de makers te laten verlopen via reeds bestaande regelingen.

---

⁴³ Zie bijvoorbeeld [Coronapublicatie 'Van coronasteun naar generiek beleid: Inzichten voor een langetermijnstrategie' | CPB.nl](#) en [Notitie 'Economische analyse steunpakket 2020' | CPB.nl](#).

⁴⁴ Uitwerking maatregelen tweede specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector, OCW, augustus 2020

⁴⁵ Uitwerking maatregelen tweede specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector, OCW, augustus 2020

⁴⁶ Dit betreft maatregelen in de periode januari tot en met juni 2021

⁴⁷ Brief regering over uitwerking 3e pakket van 10 februari 2021, OCW, februari 2021

⁴⁸ Brief regering over uitwerking 3e pakket van 10 februari 2021, OCW, februari 2021

Fondsen krijgen extra budget ter beschikking dat kan worden uitgekeerd via reeds bestaande procedures. Hierdoor kan de steun snel worden gestart en tegen lage kosten worden uitgevoerd.

In het vierde steunpakket⁴⁹ was extra focus op het stimuleren van het aanbod en het ondersteunen van makers

In het vierde pakket worden maatregelen verlengd en uitgebreid met nieuw budget. Er worden hierbij geen nieuwe doelen opgesteld.⁵⁰ De eerdere aanvullende maatregelen gericht op de meerjarige gesubsidieerde instellingen, de instellingen in de basisinfrastructuur en de instellingen in de Erfgoedwet werden verlengd in het vierde steunpakket⁵¹. Via de Rijkscultuurfondsen, Cultuur+Ondernemen en het Kickstart Cultuurfonds kwam (extra) financiële steun beschikbaar voor makers. Volgens de Minister was het rapport 'ongelijk getroffen, ongelijk gesteund' van de Boekman stichting een belangrijke bron bij het opstellen van het steunpakket. Specifiek leidde dit ook om in het volgende pakket te blijven focussen op de makers en hen via de fondsen direct te laten steunen. De Minister gaf aan constructief met de Taskforce culturele en creatieve sector samengewerkt te hebben gedurende de totstandkoming van het steunpakket.

Met het vijfde steunpakket⁵² werd ingezet op het compenseren van de gedeerde inkomsten van bepaalde makers en musea

In het vijfde pakket worden maatregelen opnieuw verlengd en uitgebreid met nieuw budget. De eerdere steun aan de meerjarige gesubsidieerde instellingen, de instellingen van de Erfgoed en de instellingen uit de basisinfrastructuur werd hernieuwd⁵³. Ook koos de Minister om opnieuw direct via de fondsen makers te proberen te bereiken. Er kwam in dit pakket ook een nieuwe regeling bij met hoog op het steunen van zzp'ers, makers en technici. Producenten, podia en organisatoren (afhankelijk van de regeling) konden via het Fonds Podiumkunsten aanspraak maken op de compensatieregeling. Musea konden ook aanspraak maken op compensatie voor gedeerde inkomsten via het Mondriaan Fonds. Er werd voor deze maatregel geen aanvullend doel in de Kamerbrief geformuleerd, naast het compenseren van gedeerde inkomsten.⁵⁴

4.1.2 Kenmerken

De specifieke steun was in eerste instantie gericht op behoud van banen en het overleven van de instellingen

De culturele sector kenmerkt zich door een grote diversiteit aan instellingen en culturele uitingen, een relatief hoog aantal zelfstandig en veel hybride ondernemersvormen, een sterke afhankelijkheid van fysieke toegankelijkheid van culturele uitingen, en in sommige gevallen een noodzaak om vaardigheden op peil te houden. Generieke pakketten bleken dan ook als snel niet genoeg om de culturele en creatieve sector overeind te houden, waardoor specifieke steun gericht op de culturele sector noodzakelijk was⁵⁵. De doelstellingen van de specifieke maatregelen kwamen daarbij overeen met die van de generieke maatregelen: banen behouden en steun bieden bij acute problemen⁵⁶.

⁴⁹ Dit betreft maatregelen in de periode juli tot en met september 2021

⁵⁰ Kamerbrief: Vierde specifieke steunpakket culturele en creatieve sector voor derde kwartaal 2021, OCW, juni 2021

⁵¹ Kamerbrief: Vierde specifieke steunpakket culturele en creatieve sector voor derde kwartaal 2021, OCW, juni 2021

⁵² Dit betreft maatregelen in de periode november 2021 tot en met maart 2022

⁵³ Kamerbrief: Vijfde specifieke steunpakket voor de culturele en creatieve sector, OCW, januari 2022

⁵⁴ Kamerbrief: Vijfde specifieke steunpakket voor de culturele en creatieve sector, OCW, januari 2022

⁵⁵ Kamerbrief: Vierde specifieke steunpakket culturele en creatieve sector voor derde kwartaal 2021, OCW, juni 2021

⁵⁶ Kamerbrief: Uitwerking motie-Jetten c.s, over steun voor het culturele en creatieve veld, EZK, maart 2020

Uitgangspunt van de specifieke steun was dat instellingen indien mogelijk eerst een beroep gedaan moesten hebben op de generieke maatregelen en dat eerst eigen reserves moesten worden aangesproken⁵⁷. In de latere steunpakketten kwamen aanvullende doelstellingen naar voren: het behouden van het culturele aanbod en het stimuleren van nieuwe vormen van het aanbod. Deze doelstellingen wilde OCW bereiken door de gesubsidieerde, commerciële en hybride instellingen financieel te ondersteunen⁵⁸.

OCW richtte zich in eerste instantie vooral op de gesubsidieerde instellingen

De niet-gesubsidieerde partijen zijn normaliter afhankelijk van publieksinkomsten en werden daardoor geacht voldoende gesteund te kunnen worden door de generieke steunmaatregelen die ook voor andere ondernemingen van toepassing waren. Ook benoemde de Minister dat het Rijk een bijzondere verantwoordelijkheid draagt voor de instellingen in de basisinfrastructuur, de Erfgoedwet en diegene die een meerjarige subsidie van de Rijkscultuurfondsen krijgen⁵⁹. OCW veronderstelde in eerste instantie beperkte verantwoordelijkheid met betrekking tot zzp'ers in de culturele sector.

Bij de uitbraak van de pandemie in april 2020 leefde de angst bij het kabinet dat er een forse recessie aan zou komen. Daarom werd door het kabinet uitgedragen dat niet iedereen gered kon worden. Op dat moment werd expliciet gekozen om geen aanvullende maatregelen voor zelfstandigen in te richten. Zij achtten de positie van zzp'ers als voornamelijk een vraagstuk voor SZW⁶⁰. Tegelijkertijd erkende OCW dat makers niet altijd uit eigen keuze zzp'ers zijn.

OCW verwachtte dat instellingen zelfstandigen opdrachten zouden blijven geven met de uitgekeerde middelen⁶¹. De zelfstandigen zouden op die wijze hun inkomen kunnen behouden en actief kunnen blijven in de sector. Ook zou dit leiden tot een continu gezamenlijk cultuuraanbod door zelfstandigen en instellingen op zowel de korte als lange termijn. De verwachting dat via de instellingen de makers worden bereikt die als zzp'er actief zijn konden, wordt ook wel de 'trickle-down' theorie genoemd.

Er bestond geen formeel of informeel afwegingskader voor sectorspecifieke steun

Beleidsmakers waren niet voorbereid op maatregelen die tot grootscheepse sluiting van culturele instellingen zouden leiden en daarmee tot onmiddellijke inkomstenderving. Een formeel of informeel afwegingskader voor sectorspecifieke steun was er niet⁶². In plaats hiervan werd reactief vanuit de politiek gekozen om specifieke steun in te richten voor de cultuursector omdat snel duidelijk was dat generieke steun niet zou voldoen. Moties riepen op om naar specifieke disciplines te kijken, bijvoorbeeld de sectoren waar veel mensen bij elkaar kwamen en die verplicht gesloten waren zoals podia en theaters⁶³.

---

⁵⁷ Kamerbrief over de uitwerking van de aanvullende ondersteuning € 300 miljoen culturele en creatieve sector, april 2020, OCW

⁵⁸ Kamerbrief: Uitwerking motie-Jetten c.s., over steun voor het culturele en creatieve veld, EZK, maart 2020

⁵⁹ Kamerbrief: Vierde specifieke steunpakket culturele en creatieve sector voor derde kwartaal 2021, OCW, juni 2021

⁶⁰ Verslag van een notaoverleg, gehouden op 29 juni 2020, over Cultuur en corona II

⁶¹ Kamerbrief over de uitwerking van de aanvullende ondersteuning € 300 miljoen culturele en creatieve sector, april 2020, OCW

⁶² Verslag overleggen coronasteun OCW. Niet publiekelijk beschikbaar.

⁶³ Infectieziektenbestrijding Motie van de leden Dijkhoff en Jetten, Dijkhoff en Jetten, mei 2020,

De coulancemaatregelen werden ingevoerd met als doel werkgelegenheid te behouden en steun te bieden bij acute problemen⁶⁴

Bij het begin van de pandemie was er voor instellingen geen vooruitzicht op hulp via steunpakketten. OCW probeerde met coulancemaatregelen om op kort termijn de door rijk gesubsidieerde instellingen te helpen. Het ministerie verwachtte met deze maatregelen de instellingen meer rust te geven. Deze maatregelen bestonden uit acties die het Rijk snel kon uitvoeren om de instellingen te helpen. OCW wilde instellingen financieel overeind houden door subsidies en voorschotten eerder uit te betalen en de mogelijkheid te geven om betalingen uit te stellen⁶⁵. Daarnaast kwamen er minder strenge prestatie- en verantwoordingeisen vanuit de subsidieverstrekkers. Deze maatregelen werden uitgevoerd door de relevante private fondsen en Rijksfondsen en het Rijksvastgoedbedrijf. Gemeenten en provincies werden door de toenmalige minister opgeroepen de coulance maatregelen over te nemen. De Minister gaf aan in haar kamerbrief in maart 2020 hierover in gesprek te zijn met vertegenwoordigers vanuit het veld, de Rijkscultuurfondsen, de gemeenten en de provincies.

In latere steunpakketten focuste OCW meer op de niet-gesubsidieerde culturele instellingen en (zelfstandige) makers

Onderzoek van de Boekmanstichting na het eerste steunpakket liet zien dat de steunmaatregelen een forse teruggang van werkgelegenheid van zzp'ers niet hadden voorkomen. Organisaties in het onderzochte deel van de sector in de laatste drie kwartalen van 2020 brachten de lasten van zzp'ers met gemiddeld 55 procent terug, tegenover een bezuiniging van gemiddeld 3 procent op personeel in loondienst. De schouwburgen, concertgebouwen en musea zijn niet meegenomen in dit onderzoek doordat hun brancheverenigingen niet (vanaf het begin) deel wilde nemen de monitor van de Boekmanstichting. Voor deze sectoren kunnen de bovenstaande getallen dus afwijken.

Alleen kleine organisaties ontzagen hun zzp'ers. Vrije producenten, die in 2019 nog voor 60% draaiden op de inzet van zzp'ers, brachten de lasten van zzp'ers zelfs met 97% terug. In het derde steunpakket gaf de minister dan ook aan dat de steun onvoldoende bij makers terecht kwam en kwamen er extra maatregelen om de steun direct bij makers in de culturele en creatieve sector terecht te laten komen. Ook kwam er steun voor de vrije theaterproducenten. In het vierde en vijfde steunpakket bleef er aandacht voor zzp'ers, makers en technici in het niet-gesubsidieerde deel van de podiumkunstensector.

4.1.3 Ervaringen

De generieke steun werd vooral gebruikt door de niet-gesubsidieerde instellingen

De TVL, naast NOW één van de grootste generieke steunmaatregelen tijdens de pandemie, werd berekend op basis van de weggevallen omzet. De instellingen die subsidies ontvingen, verloren minder omzet dan organisaties die voor hun omzet afhankelijk van publieksinkomsten waren. Daardoor maakten de gesubsidieerden relatief minder gebruik van de generieke maatregelen. Commerciële instellingen, waarbij de omzet bestond uit de publieksinkomsten, maakten in grotere mate gebruik van de generieke steun⁶⁶.

---

⁶⁴ Uitwerking motie-Jetten c.s, over steun voor het culturele en creatieve veld, OCW, maart 2020

⁶⁵ Uitwerking motie-Jetten c.s, over steun voor het culturele en creatieve veld, OCW, maart 2020

⁶⁶ Kamerbrief: Vierde specifieke steunpakket culturele en creatieve sector voor derde kwartaal 2021, OCW, juni 2021

In de studie Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund⁶⁷ werd geconcludeerd dat sprake was van een groot verschil tussen structureel gesubsidieerde instellingen die dankzij de specifieke steunmaatregelen gemiddeld eindigen met een positief resultaat, terwijl sectoren die meer van de markt afhankelijk zijn (zoals poppodia en vrije producenten) sterker leunden op generieke steun en gemiddeld nog steeds met een negatief resultaat eindigden. De specifieke steunmaatregelen bleken daarmee in de praktijk een stuk genereuzer dan de generieke maatregelen.

Grotere culturele organisaties, die het meest afhankelijk van publieksinkomsten zijn, bleken meer gebruik te hebben gemaakt van de generieke coronasteun vergeleken met de kleinere instellingen. De hoogte van de generieke steun werd door veel instellingen als beperkt ervaren. Hierdoor voelden instellingen zich gedwongen te besparen. Veel instellingen hebben kosten teruggebracht door het aantal ingehuurd zzp'ers terug te brengen, waarbij alleen kleine organisaties hun zzp'ers ontzagen^{68 69}.

Een deel van de zelfstandigen ontving geen generieke steun

Een deel van de zzp'ers had problemen met het aanvragen van de generieke steunmaatregelen. Eerst konden veel zelfstandigen geen gebruik maken van de TOGS (een eenmalige tegemoetkoming voor vaste lasten van bedrijven, voorloper van de TVL) doordat zij ingeschreven staan op hun privéadres, aangezien de eis was dat zij beschikten over een aparte werkruimte. Ook moesten zij beschikken over een SBI-code, waarop de uitvoering van de TVL regeling werd gebaseerd. SBI-codes betreffen de standaard bedrijvenindeling die de KvK hanteert in het eigen register en wordt onder meer gebruikt voor statistieken van het CBS. Het gebruik van SBI-codes kende haken en ogen. Professionals die een niet-passende of verouderde SBI-code hadden kwamen namelijk soms niet in aanmerking voor de TVL. Voor de TVL gold bovendien dat het drempelbedrag voor veel zelfstandigen te hoog bleek. De partnertoets, ingevoerd bij de tweede TOZO-regeling, leidde tot veel zelfstandigen die niet meer in aanmerking kwamen. Bij een huishouden van twee zzp'ers bleek de TOZO-regeling vaak te beperkt. De TOZO regeling kende ook als voorwaarde verrekening van steun met overige inkomsten. Het verrekenen van de verschillende regelingen betekende extra administratieve lasten voor zzp'ers. Daarboven op kwam het risico dat zij steun terug moesten betalen⁷⁰. Daarom kozen zelfstandigen soms om kleine opdrachten niet uit te voeren. Ook hadden makers met hybride beroepspraktijken problemen met het aanvragen van de TVL steun⁷¹. Deze problemen zijn overigens niet uniek voor zzp'ers in de culturele sector. In de culturele sector opereren makers wel vaak als zzp'er. Het percentage zzp'ers onder kunstenaars en mensen met een creatief beroep lag bijvoorbeeld in 2017-2019 op respectievelijk 57% en 32% terwijl dit voor de beroepsbevolking als geheel op 12% lag.⁷²

De Tijdelijke Ondersteuning Noodzakelijke Kosten (TONK) was bedoeld om zelfstandigen te helpen die niet in aanmerking kwamen voor de TVL. De gemeenten bedachten zelf de criteria en beoordeelden de aanvragen zelf. Hierdoor voerden de gemeenten de regeling verschillend uit. Zzp'ers in de ene gemeente ontvingen hierdoor makkelijker en sneller steun dan zzp'ers in andere gemeenten⁷³.

---

⁶⁷ Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund, de Boekmanstichting, Significant APE en SiRM, mei 2021

⁶⁸ Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund, de Boekmanstichting, Significant APE en SiRM, mei 2021

⁶⁹ Noodsteun in de culturele en creatieve keten, Platform ACCT, november 2021

⁷⁰ Noodsteun in de culturele en creatieve keten, Platform ACCT, november 2021

⁷¹ Noodsteun in de culturele en creatieve keten, Platform ACCT, november 2021

⁷² Cultuurmonitor jaarrapportage, Boekmanstichting, 2021

⁷³ Noodsteun in de culturele en creatieve keten, Platform ACCT, november 2021

Makers en uitvoerende kunstenaars waren positief over regelingen vanuit het steunfonds rechtensector⁷⁴

Kantar Public heeft de regelingen vanuit het steunfonds rechtensector geëvalueerd aan de hand van een enquête. Hierbij kwam naar voren dat meer dan driekwart van de bevrageden (zeer) tevreden waren over het gehele aanvraagproces. Meer dan 90% vond het makkelijk om de aanvraag in te dienen en vond het helder wat zij moeste aanleveren. Meer dan 9 op de 10 personen beoordeelde dat de aanvraag op tijd werd beoordeeld en dat de middelen snel werden uitgekeerd. Bijna iedereen ervoer dat zij meer tijd aan hun beroep konden besteden en daardoor zich konden blijven ontwikkelen. Dit leidde voor meer dan 80% van de respondenten tot het uitvoeren van meer werk en het opdoen van nieuwe inspiratie.

Diverse specifieke regelingen werden positief beoordeeld door gebruikers, terwijl vooral zzp'ers kritischer zijn over de complementariteit van specifieke en generieke maatregelen

De regeling Balkonscènes was een tijdelijke subsidieregeling van het Fonds Podiumkunsten tijdens de coronacrisis. Het doel was op kleine schaal mogelijkheden creëren voor ontmoetingen tussen podiumkunstenaars en het publiek, binnen de geldende beperkingen. Uit de evaluatie komt het beeld naar voren dat aanvragen van de regeling over het algemeen probleemloos verliep en volgens bijna negen op de tien makers een redelijke tot grote bijdrage heeft geleverd aan het doorzetten van hun culturele activiteiten⁷⁵. Ongeveer driekwart maakte ook gebruik van generieke coronasteun en vooral van de TOZO. Respondenten waren het meest tevreden over de snelheid waarmee generieke steun werd verleend en minder tevreden over de samenhang tussen verschillende coronasteun, hoewel 62% dit aspect met een 6 of hoger waardeerde.

De Podiumstartregeling was een declaratieregeling van het Fonds Podiumkunsten. Podia konden achteraf, onder voorwaarden en met een vastgesteld maximumbedrag, het verschil tussen betaalde uitkoopsommen, honoraria en gages en de gerealiseerde kaartverkoop declareren. Uit de evaluatie⁷⁶ komt het beeld naar voren dat de podia de regeling als een goede aanvulling zagen en erg positief waren over de samenwerking met het Fonds Podiumkunsten. Meer dan de helft had ook subsidie aangevraagd bij andere fondsen, gemeente of provincie en vrijwel alle podia maakten ook gebruik generieke coronasteun, zoals gemeentesubsidie (73%), NOW (64%) en TVL (56%). De podia waren positief over het totale pakket aan generieke coronasteun, de snelheid waarmee de steun beschikbaar was en de mate waarin verschillende coronasteun elkaar aanvulden.

Met de tijdelijke regeling 2P Covid-19: een podium voor lokale makers wilde het Fonds Podiumkunsten podia, festivals en lokale makers⁷⁷ de samenwerking aangaan door een nieuw of bestaand kleinschalig project uit te voeren binnen de op dat moment geldende coronamaatregelen. Uit de evaluatie komt het beeld naar voren dat aanvragen vooral muziek gerelateerd waren en partijen betrof die reeds gebruik maakten van het Fonds Podiumkunsten. Het merendeel van de aanvragers maakte ook gebruik van de generieke coronasteun. Voor de podia en festivals genereerde de regeling beperkte inkomsten, deze vloeiden vooral door naar betrokkenen zzp'ers. De aanvragers waardeerden het totale pakket aan generieke coronasteun, de snelheid waarmee de steun beschikbaar was en de mate waarin verschillende coronasteun elkaar aanvulden (complementariteit) positief, waarbij de complementariteit het laagst scoorde.

⁷⁴ Evaluatieonderzoek ondersteuning rechthebbenden, Kantar Public, 20 februari 2023.

⁷⁵ Evaluatie balkonscènes, R2 research in opdracht van het Fonds Podiumkunsten, Januari 2023.

⁷⁶ Evaluatie podiumstartregeling, R2 research in opdracht van het Fonds Podiumkunsten, Januari 2023.

⁷⁷ De aanvragers mochten niet al een programmeringssubsidie bij het Fonds hebben of meerjarig gesubsidieerd zijn.

Het Mondriaanfonds⁷⁸ heeft de eigen steunmaatregelen extern laten evalueren. De rapportage is op dit moment nog in een concept, maar de voorlopige resultaten op basis van de ervaringen van instellingen en makers geven over het algemeen een positief beeld.

4.2 Samenwerking actoren

4.2.1 Kenmerken

OCW creëerde een interne crisisstructuur

Op 16 maart 2020 werd de Corona-Crisis-Coördinatie-Cultuur (C4) in het leven geroepen door de Directeur-generaal Cultuur en Media (DGCM). Deze groep werd ingericht om overzicht te houden en communicatie te stroomlijnen. Vraagstukken werd door subteams inhoudelijk uitgewerkt. Voor de uitwerking van het aanvullende pakket waren de volgende subteams ingericht: uitwerking generieke maatregelen voor de culturele sector, de coulance maatregelen, inzicht in financieel kader een beleidsinformatie, voorstel specifieke steunpakket, uitvoering specifiek steunpakket en overzicht gevolgen lange termijn⁷⁹. Binnen deze subteams werd samengewerkt met partijen uit het veld, zoals de fondsen en G4. Op 16 april werden deze subteams opgeheven en werden nieuwe subteams ingesteld die de uitvoering van de aanvullende steun mogelijk moesten maken.

OCW richtte snel een overlegstructuur met de culturele partners en medeoverheden in

Op 16 maart 2020 was er ook een spoedoverleg tussen de minister en vertegenwoordigers binnen de sector (zoals Kunsten '92 en Federatie Cultuur en de Museumvereniging). Met hen werden de beoogde maatregelen en steun vanuit OCW besproken. Ook werd afgesproken dat er een werkgroep moest komen met vertegenwoordigers uit de sector en de lokale overheden. OCW richtte tegen die achtergrond een overlegstructuur in. Het bestuurlijk overleg bestond uit de minister vertegenwoordigers uit de Taskforce culturele en creatieve sector, de Rijkscultuurfondsen, de gemeente, provincies en private fondsen. De werkgroep bestond uit leden van dezelfde organisaties met een medewerker van OCW als voorzitter. De opdracht van de werkgroep was het doen van voorstellen voor steunpakketten waar de minister een besluit op kon nemen.

Eind maart 2020 zocht OCW contact met meer organisaties binnen de sector. De minister had ook regelmatig bilateraal overleg met vertegenwoordigers van organisaties en disciplines die geen deel uitmaakten van de werkgroep waren. Ook organiseerde OCW meerdere informerende overleggen met de fondsen, verenigingen, federaties en andere type organisaties uit de sector.

De minister sprak met de (vertegenwoordigers van) lokale overheden op 18 maart⁸⁰. In dit overleg met de wethouders van de G4, IPO en VNG werd de inzet van OCW en de signalen vanuit de partners besproken. Met hen was afgesproken om de structuur af te stemmen. Deze 'werkgroep taskforce' besprak de (aankomende) steunpakketten en signalen vanuit de sector.

---

⁷⁸ Evaluatie Coronaregelingen Mondriaan Fonds, KWINK groep in opdracht van het Mondriaan Fonds, 2023.

⁷⁹ Projectvoorstel interne inrichting werkgroep gevolgen Covid-19.

⁸⁰ Verslag Overleg MOCV en G4, IPO en VNG gevolgen Covid-19, uit interne email OCW, 18 maart 2020, OCW

OCW werkte nauw samen met andere departementen

OCW werd aangesloten bij de ‘ambtelijke vijfhoek’⁸¹, het ambtelijke voorportaal van de politieke vijfhoek. De focus van de overleggen in de vijfhoek was om de getroffen sectoren economisch weer op gang te krijgen. OCW was geen officieel lid, maar was wel aangehaakt. DFEZ (Directie Financieel-Economische Zaken) vertegenwoordigde DG Cultuur en Media (DGCM) in de vijfhoek. In het overleg konden de economische effecten op de culturele en creatieve sector geagendeerd worden en kon input op de generieke maatregelen worden geleverd.

OCW stemde de kamerbrieven over de specifieke maatregelen af met de Inspectie der Rijksfinanciën (IRF)⁸². De IRF keek naar met de berekeningen en de onderbouwing achter de bestedingsplannen. IRF keek ook kritisch mee op waar de middelen belanden.

De Taskforce Culturele en Creatieve Sector heeft een invloedrijke rol gespeeld

Verschillende brancheverenigingen in de culturele en creatieve sector hebben zich verenigd in de Taskforce Culturele en Creatieve Sector, zodra duidelijk werd dat er specifieke steun voor deze sector zou worden vormgegeven.⁸³ Deze belangenvereniging heeft vervolgens een invloedrijke rol gespeeld in het vormgeven van het steunbeleid voor de sector. Zo heeft Taskforce Cultuur in 2020 en 2021 23 brieven naar kabinet, ministers en Tweede Kamer gestuurd, over hun visie op de sector, maatregelen en het steunbeleid.⁸⁴ In de kamerbrieven over de uitwerking van verschillende specifieke steunpakketten wordt Taskforce Cultuur genoemd als partij waarmee gesproken is tijdens het vormgeven van de steunmaatregelen.⁸⁵ Wanneer de voormalige minister bijvoorbeeld in het tweede pakket meer focus legt op kunstenaars en creatieve professionals, noemt zij dat ze dit mede op verzoek doet van de Tweede Kamer en Taskforce Cultuur.⁸⁶ In de uitwerking van het vijfde pakket noemt de voormalige minister dat Taskforce Cultuur voorstellen heeft ingediend waarop de steun eerlijker kan worden verdeeld en makers beter kunnen worden bereikt.⁸⁷ Een deel van de vertegenwoordigers in de taskforce had overigens zelf ook de keuzemogelijkheid om zzp-ers te steunen door ontvangen steun om te zetten in opdrachten.

De verantwoordelijkheden van de (lokale) overheden en de Rijkscultuurfondsen waren onduidelijk

De specifieke coronasteun voor de culturele en creatieve sector is vormgegeven en uitgevoerd op verschillende niveaus. Zo hadden Rijkscultuurfondsen deels vrijheid om regeling zelf vorm te geven en eigen budget in te zetten. Gemeenten en provincies konden ook eigen steunbeleid voeren. Deze verschillende lagen van beleidsvorming en

⁸¹ De ambtelijke vijfhoek is een vooroverleg tussen de belangrijkste ministeries voorafgaand aan de politieke vijfhoek (bestaande uit minister president en de ministers van de grootste departementen). De samenstelling van de ambtelijke vijfhoek varieert per kabinetsperiode. Andere relevante partijen sluiten in de regel aan als toehoorder.

⁸² Verslag van OCW. Niet publiekelijk beschikbaar.

⁸³ Taskforce culturele en creatieve sector - Kunsten '92 (kunsten92.nl). De deelnemende koepels zijn: “ [Creatieve Coalitie](#), [Federatie Creatieve Industrie](#) (BNA, BNO, DGA, DDD, MODINT, Buma Cultuur, NAPA, NCP, Dupho, NVPI), [Federatie Cultuur](#) (NAPK, Museumvereniging, VSCD, CultuurConnectie, VOB, VNPF, VvNO), [Erfgoedplatform](#) en [Kunsten '92](#). Ook zijn aangesloten de Kunstenbond, de [VVTP](#) (Vereniging Vrije Theater Producenten), de [VvEM](#) (Vereniging van Evenementenmakers), de [Federatie Auteursrechtbelangen](#), [De Zaak Nu](#), [ENCORE](#), [Platform ACCT](#) en de [Popcoalitie](#). De [Alliantie van Evenementenbouwers](#) is vertegenwoordigd in de taskforce en omgekeerd neemt de taskforce deel aan deze evenementenalliantie.”

⁸⁴ [Brieven en persberichten van de taskforce culturele en creatieve sector - Kunsten '92 \(\[kunsten92.nl\]\(http://kunsten92.nl\)\)](#)

⁸⁵ Kamerbrief over de uitwerking van de aanvullende ondersteuning € 300 miljoen culturele en creatieve sector, april 2020, OCW, Uitwerking maatregelen tweede specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector, OCW, augustus 2020, Kamerbrief: Vierde specifieke steunpakket culturele en creatieve sector voor derde kwartaal 2021, OCW, juni 2021 en Kamerbrief: Vijfde specifieke steunpakket voor de culturele en creatieve sector, OCW, januari 2022

⁸⁶ Uitwerking maatregelen tweede specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector, OCW, augustus 2020

⁸⁷ Kamerbrief: Vijfde specifieke steunpakket voor de culturele en creatieve sector, OCW, januari 2022

uitvoering leidden tot onduidelijkheden over de verantwoordelijkheden van verschillende actoren en hun doelen. Verslagen⁸⁸ van OCW geven inzicht. In augustus 2020 wordt bijvoorbeeld genoemd dat er 'nu geen gesprek [wordt] gevoerd tussen overheden over welke instellingen wel en welke niet overeind gehouden moeten worden.' Een Taskforce van BZK is in het derde kwartaal van 2020 opgericht om te zorgen dat hier wel overleg over wordt gevoerd.

In april 2020 werd⁸⁹ opgemerkt dat gemeenten en provincies zelf noodfondsen aan het oprichten zijn. De ambtenaren van OCW vroegen zich af hoe daar het overzicht in gehouden kan worden. Het gebrek aan afstemming tussen enerzijds het Rijk en anderzijds gemeenten en provincies heeft geleid tot verwarrende situaties in het berekenen en toekennen van de steun. In een verslag van OCW wordt bijvoorbeeld genoemd dat gemeenten steun verlenen in de vorm van een tegemoetkoming in de huisvestingskosten. Het was vervolgens onduidelijk of deze tegemoetkoming tot omzet gerekend moest worden bij het bepalen van NOW-steun. Uiteindelijk werd duidelijk dat korting in de vorm van kwijtschelding van huisvestingskosten niet tot omzet gerekend moet worden voor de NOW.⁹⁰

OCW kreeg snel inzicht in generiek steungebruik door CBS data, maar kreeg zelfstandigen moeilijk in beeld

Het CBS begon in een vroeg stadium van de generieke steunverlening op verzoek van en gefinancierd door OCW met het bijhouden van toekenningen en uitgekeerde bedragen per sector. Zo kon de Kamerbrief het tweede steunpakket (van 16 november 2020) al openen met een beschrijving van het generieke steungebruik in de culturele en creatieve sector.⁹¹ Deze cijfers zijn uitgesplitst naar deelsectoren, zodat ook een beeld ontstond van verschillen in generiek steungebruik binnen de culturele en creatieve sector. In de Kamerbrief over het vierde specifieke steunpakket worden de cijfers over het generieke steungebruik omschreven. Daarbij benoemde de voormalig minister: 'Op basis van deze resultaten is mijn beeld dat de generieke maatregelen een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan het behoud van instellingen en werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector'⁹².

Terwijl er ten tijden van het vormgeven van het tweede specifieke steunpakket al gedetailleerde data beschikbaar was over het generieke steungebruik door bedrijven, was er nog geen goed beeld van steungebruik door zelfstandigen. Er was namelijk onvoldoende zicht op de TOZO, een belangrijke regeling voor zelfstandigen, mede doordat gemeenten deze regeling uitvoerden en nog niet alle gegevens hadden aangeleverd.⁹³ Ook in juni 2021 (uitwerking vierde specifieke steunpakket) was liepen cijfers over de TOZO achter op andere cijfers.⁹⁴ De cijfers bevatten bovendien enkel aantal toekenningen en niet bedragen.⁹⁵ Daarmee was het inschatten van generiek steungebruik onder zelfstandigen moeilijker. Ook in deze evaluatie is dit niet mogelijk.

⁸⁸ Verslagen zijn door OCW beschikbaar gesteld aan de onderzoekers, maar zijn niet publiekelijk beschikbaar.

⁸⁹ Verslagen zijn door OCW beschikbaar gesteld aan de onderzoekers, maar zijn niet publiekelijk beschikbaar.

⁹⁰ Zie bijlagen bij Kamerstuk 35420, nr. V, Noodpakket banen en economie; Brief van de ministers van EZK, van FIN en van SZW, de staatssecretarissen van EZK, van FIN - Toeslagen en Belastingdienst en van SZW over aanpassingen in het economische steun- en herstelpakket als gevolg van de ontwikkeling in de bestrijding van het coronavirus, 9 december 2020

⁹¹ [Kamerbrief over uitwerking maatregelen 2e specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

⁹² [Kamerbrief over 4e specifieke steunpakket culturele en creatieve sector voor 3e kwartaal 2021 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

⁹³ [Kamerbrief over uitwerking maatregelen 2e specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

⁹⁴ [Kamerbrief over 4e specifieke steunpakket culturele en creatieve sector voor 3e kwartaal 2021 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

⁹⁵ [Gebruik van steunmaatregelen corona per 28 februari \(cbs.nl\)](#)

Het steunfonds rechtensector stimuleerde onderlinge samenwerking tussen makers en kunstenaars

Het steunfonds rechtensector financierde projecten waarbij makers en kunstenaars onderling moesten samenwerken⁹⁶. Voor zeven van de tien personen die middelen vanuit het fonds ontvingen gold dat zij met anderen hebben samengewerkt. 30% heeft zelfs met meer dan vijf makers of kunstenaars samen aan een project gewerkt. Meer dan de helft van deze groep heeft samengewerkt met personen die geen makers of kunstenaars waren.

4.2.2 Ervaringen

Er was een hechte samenwerking tussen de Rijkscultuurfondsen onderling

De Rijkscultuurfondsen waren samen verantwoordelijk voor het toebedelen van een groot deel van de specifieke steun. Vanaf het begin van de coronacrisis is het overleg tussen de zes Rijkscultuurfondsen geïntensiveerd. Ook werd de samenwerking opgezocht bij de uitvoering van een aantal regelingen.

De rolverdeling tussen het Steunfonds Rechtensector en de Rijkscultuurfondsen was niet altijd duidelijk

Verschillende organisaties ontvingen middelen van OCW met de opdracht om deze uit te keren aan instellingen en makers⁹⁷. De Rijkscultuurfondsen maar ook het Steunfonds Rechtensector hadden deze taak. Het Steunfonds Rechtensector bestond uit zes collectieve beheerorganisaties (CBO's) die subsidies verstrekten. OCW heeft niet vastgelegd aan wie of op basis van welk beleid CBO's en de Rijkscultuurfondsen subsidies kunnen verstrekken. Daardoor was er risico dat de regelingen van de CBO's en Rijkscultuurfondsen elkaar overlappen wat betreft doelgroep en vormgeving. Desondanks, geven de meeste CBO's in wisselden mate aan contact te hebben gehad met de Rijkscultuurfondsen:

- De CBO Buma/Stemra had geen direct contact met het Fonds Podiumkunsten (FPK) over de vormgeving van hun steunmaatregelen⁹⁸. Buma/Stemra had hier geen behoefte aan omdat in haar ogen de doelgroepen van de CBO en FPK niet genoeg overlaptten. Buma/Stemra richtten zich op veel meer makers dan alleen componisten en tekstdichter die op het podium staan. Zij richtten zich bijvoorbeeld op componisten die muziek voor media maakt. De middelen vanuit FPK richtten zich op de makers van podiumkunsten. Dit zou tot latere problemen kunnen leiden bij de controle op en verantwoording van de bestedingen van de coronasteun. Daardoor had Buma/Stemra geen voorkeur voor de samenwerking met FPK⁹⁹.
- Sena, gericht op muzikanten en producenten,¹⁰⁰ had wel contact met het Fonds Podiumkunsten. Zij kwamen samen tot de conclusie dat er geen overlap bestond tussen hun regelingen. De steunmaatregelen van Sena richtte zich namelijk op makers die niet in aanmerking kwamen voor de regelingen van Fonds Podiumkunsten. Naast deze controle op overlap hebben Sena en Fonds Podiumkunsten ook overleg gehad over de vormgeven van hun regelingen.
- Ook NORMA, gericht op uitvoerende kunstenaars in den brede, 'zoals acteurs, muzikanten, woordkunstenaars en dansers',¹⁰¹ had contact met Fonds Podiumkunsten. Zo werkte NORMA en het Fonds Podiumkunsten samen

⁹⁶ Evaluatieonderzoek ondersteuning rechthebbenden, Kantar Public, 20 februari 2023.

⁹⁷ Inventarisatie contacten en samenwerking tussen collectieve beheersorganisaties en Rijkscultuurfondsen, VOICE, januari 2023

⁹⁸ <https://www.bumastemra.nl/>

⁹⁹ Inventarisatie contacten en samenwerking tussen collectieve beheersorganisaties en Rijkscultuurfondsen, VOICE, januari 2023. Niet publiekelijk beschikbaar.

¹⁰⁰ [Over ons | Sena](#)

¹⁰¹ [Wat is NORMA - NORMA \(stichtingnorma.nl\)](#)

bij de regeling Balkonscenes van Fonds Podiumkunsten. NORMA zocht ook in later steunpakketten de samenwerking op met Fonds Podiumkunsten, maar dat bleek niet mogelijk. In de inventarisatie van VOICE werd beweerd dat er bij het Fonds Podiumkunsten zo veel achterstallig werk lag dat er geen capaciteit bleek te zijn¹⁰².

- VEVAM (gericht op de filmindustrie) gaf aan geen contact te hebben gehad met het Nederlands Filmfonds. Contact werd niet nodig geacht omdat VEVAM individuele regisseurs ondersteunt terwijl het Filmfonds regelingen op projectbasis heeft.
- Ook Pictoright, gericht op beeldende kunstenaars,¹⁰³ had vrijwel geen contact gehad met het Mondriaan Fonds of Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. Pictoright geeft aan het dat budget te klein was voor een serieuze samenwerking.
- Ten slotte had Lira, gericht op schrijvers en journalisten,¹⁰⁴ geen direct contact met het Letterenfonds, maar was er wel overleg met de Auteursbond. De Auteursbond had daarnaast ook contact met het Letterenfonds. Bij de regelingen van Lira is wel geprobeerd zo goed mogelijk aan te sluiten bij de regelingen van het Letterenfonds.

De openbare lichamen van de BES-eilanden waren positief over de algemene samenwerking met het rijk

De openbare lichamen (gemeenten) van de Bonaire, Saba en Sint Eustatius (BES) eilanden ervoeren het proces van de regeling als zeer positief¹⁰⁵. Zij liepen in de dezelfde regelingen mee als de rest van Nederland. Het contrast met de landen, Aruba, Curaçao en Sint Maarten, binnen het Koninkrijk, waarbij de onderhandelingen over de compensatie velen malen moeizamer verliepen, was groot. Echter was de Haagse wereld, met haar diverse werkgroepen, soms lastig te doorgronden. Hierdoor kon het lastig zijn voor de openbare lichamen om haar wensen effectief te communiceren.

4.3 Opbrengsten beleid

4.3.1 Kenmerken en bereikte doelen

OCW zag het uitkeren van de steun via de fondsen als effectief

Gedurende de pandemie heeft OCW de administratieve lasten voor de instellingen zo laag mogelijk proberen te houden. Daarom werd zoveel mogelijk gebruik gemaakt van het bestaande instrumenten: Rijkscultuurfondsen keerden al structureel middelen uit aan instellingen en makers. De meerjarig gesubsidieerde instellingen hoefden ook geen aanvraagprocedure te doorlopen. Aan de ander kant moesten beschikbare leningen wel aangevraagd worden. In het vierde steunpakketten benoemde OCW dat zij het uitkeren van de middelen via de (rijks)fondsen als effectief zagen¹⁰⁶. Specifiek werd Steunfonds Rechtensector als een goede partner gezien voor het uitkeren van de middelen¹⁰⁷.

Deze effectiviteit kwam deels doordat was gekozen voor het uitkeren van de steun via partijen die ervaring hebben met het uitkeren van subsidies in de culturele en creatieve sector, waardoor steun snel verleend kon worden. Het

¹⁰² Inventarisatie contacten en samenwerking tussen collectieve beheersorganisaties en Rijkscultuurfondsen, VOICE, januari 2023. Niet publiekelijk beschikbaar.

¹⁰³ [Voor wie is het fonds bedoeld? - Pictoright Fonds](#)

¹⁰⁴ [Over Lira | Lira](#)

¹⁰⁵ Van crisis naar opgave, Raad van het Openbaar Bestuur, maart 2021

¹⁰⁶ Kamerbrief: Vierde specifieke steunpakket culturele en creatieve sector voor derde kwartaal 2021, OCW, juni 2021

¹⁰⁷ Kamerbrief: Vierde specifieke steunpakket culturele en creatieve sector voor derde kwartaal 2021, OCW, juni 2021

Nederlands Letterenfonds kon bijvoorbeeld een korte proceduretijd bewerkstelligen door beoordelingen (deels) te baseren op eerdere besluiten: 'Zo slaagde het fonds erin om makers binnen drie dagen tot drie weken besluit en betaling te geven'¹⁰⁸. Het Fonds Podiumkunsten geeft daarnaast aan dat ook de ontwikkeling van nieuwe regelingen bijzonder snel ging: 'normaal gesproken neemt het realiseren van een nieuwe regeling vele maanden in beslag. (...) Bij de coronasteun was echter snelheid geboden. Daarom werden regelingen sneller ontwikkeld en is gekozen voor een zo licht mogelijke toets om aanvragen snel te kunnen behandelen zonder de doelmatigheid en rechtmatigheid uit het oog te verliezen.'¹⁰⁹

Met de steunpakketten zijn veel instellingen financieel gered

Met het eerste steunpakket is een grote afname van de eigen inkomsten van instellingen tegengaan¹¹⁰. Zonder het steunpakket hadden de instellingen grote negatieve saldo's gehad. OCW concludeerde zelf dat het eerste steunpakket bij de bereikte instellingen een negatief exploitatieresultaat heeft voorkomen¹¹¹. De eerdere benoemde doelen, de culturele instellingen overeind houden en banen behouden ziet het ministerie als behaald. Ook volgens het onderzoek van Platform ACCT, in opdracht van de Taskforce Culturele en Creatieve sector (Taskforce CCS), hebben de steunpakketten het merendeel van de culturele en creatieve infrastructuur overeind geholpen gedurende de pandemie¹¹². Door de financiële steun vanuit het Rijk, maar ook de decentrale overheden en andere fondsen is de 'vitale infrastructuur' blijven bestaan. Uit de evaluatie van de coronaregelingen van het Mondriaan Fonds kom bijvoorbeeld uniform het beeld naar voor dat de betreffende instellingen dankzij de verleende steun overeind zijn gebleven.¹¹³

De amateurkunsten zijn hard geraakt door de pandemie

Op de amateurkunsten had de coronaperiode een grote impact. Door de coronamaatregelen waren de reguliere activiteiten van verenigingen vrijwel onmogelijk. Voor de pandemie daalde het aantal leden van verenigingen. Dit duurde voort tijdens de lockdowns. Echter kwamen er in, in tegenstelling tot de vorige jaren, ook geen nieuwe leden bij. Uit de LKCA monitor¹¹⁴ werd duidelijk dat de helft van de verenigingen financiële schade leden in 2020. Deze verenigingen hadden gemiddeld €3.500 aan financiële schade¹¹⁵. De orkesten en toneelverenigingen leden nog meer schade dan gemiddeld. Tegelijkertijd had minder dan 10% van de verenigingen en informele verbanden gebruik kunnen maken van de financiële steunregelingen in juli 2020. Gedurende deze periode zijn de verenigingen somber geworden over de toekomst. Zij schatten bijvoorbeeld vaker in dat zij over een jaar niet meer bestaan.

De positie van zzp'ers in de culturele sector verslechterde gedurende de coronacrisis

Gedurende de coronacrisis zijn de gewerkte uren van zelfstandigen veel sterker gedaald dan van werknemers in de culturele sector. Ook bleken de gemaakte uren van zzp'ers in de cultuur en recreatie sector het meest te zijn gedaald in vergelijking met de andere sectoren in 2020 en de eerste helft van 2021¹¹⁶. In hoofdstuk 5.4 van dit rapport brengen we de cijfers over de ontwikkeling van het aantal zzp'ers en de omzet van zzp'ers in beeld op basis van cijfers van het CBS.

---

¹⁰⁸ [Jaarverslag 2020 \(letterenfonds.nl\)](#)

¹⁰⁹ [JaarverslagFondsPodiumkunsten2021.pdf](#)

¹¹⁰ Kamerbrief: Vierde specifieke steunpakket culturele en creatieve sector voor derde kwartaal 2021, OCW, juni 2021

¹¹¹ Kamerbrief: Vierde specifieke steunpakket culturele en creatieve sector voor derde kwartaal 2021, OCW, juni 2021

¹¹² Noodsteun in de culturele en creatieve keten, Platform ACCT, november 2021

¹¹³ Evaluatie Coronaregelingen Mondriaan Fonds, KWINK groep in opdracht van het Mondriaan Fonds, 2023.

¹¹⁴ Gevolgen Coronavirus voor amateurkunst, LKCA 2020

¹¹⁵ Verenigingsmonitor 2021, LKCA, september 2021

¹¹⁶ Zelfstandigen hard geraakt door coronacrisis, ESB, januari 2022

Het trickle-down mechanisme hield de werkgelegenheid van de zelfstandige makers beperkt op peil

OCW wilde door middel van de steunpakketten de werkgelegenheid binnen de culturele en creatieve sector behouden. Om dit te bereiken werd ingezet op het trickle-down mechanisme: een deel van de middelen ontvingen de instellingen vanuit de fondsen¹¹⁷. De verwachting was dat instellingen makers opdrachten zouden geven, waardoor de makers financieel gesteund zouden worden. Rijkscultuurfondsen probeerden hier ook op te sturen. In de subsidiebeschikkingen met betrekking tot de coronasteun nam bijvoorbeeld het Mondriaan Fonds de zin op: “We gaan er vanuit dat u de verplichtingen aan zzp-ers en freelancers nakomt”¹¹⁸.

OCW werd echter bekritiseerd omdat zij niet concrete afspraken maakte over welke bedragen naar de makers zouden moeten gaan. Het ministerie stuurde hier ook niet op¹¹⁹. Toen instellingen reserves opbouwden greep OCW niet in. De minister vond dat de verantwoordelijkheid bij de sector zelf lag¹²⁰. Ze probeerde hiermee de administratieve lasten en bureaucratie te beperken.¹²¹ De makers of hun vertegenwoordigers bleken ook niet tot afdwingbare afspraken te kunnen komen met instellingen waarmee het trickle-down mechanisme gegarandeerd kon worden. Reden voor instellingen om zich niet volledig aan de trickle-down te committeren waren de beperkte financiële middelen van de organisaties zelf. Ook leidde de onzekerheid over wat toegestaan was zowel wat betreft de programmering als het inzet van de noodsteun tot de keuze van instellingen om geen risico's te nemen door zzp'ers opdrachten te geven. Een ander argument gegeven door instellingen is dat middelen in de reserves werden opgenomen, vanwege de snelle verantwoording die voor sommige subsidie gegeven moest worden tegenover OCW. De subsidie opnemen als reserve was een snelle manier om het bedrag te verantwoorden, terwijl bij het uitgegeven aan makers de verantwoording pas later mogelijk is.

Vanaf april 2020 probeerde OCW met een werkgroep inzicht te krijgen in de positie van de zzp'ers. Specifiek werd gekeken naar hoe groot de groep was dit buiten de TOZO viel. Specifiek onderzochten zij hoe cruciaal zzp'ers waren voor de keten. Zzp'ers in de culturele sector verloren meer omzet in 2020 dan zzp'ers in andere sectoren. Bij bezuinigingen keken instellingen naar de flexibele schil van zelfstandigen: meerjarige gesubsidieerde podiumkunstinstanties verlaagden betalingen aan zzp'ers in de laatste drie kwartalen van 2020 met 21 tot 58 procent.¹²² Kunstprofessionals gaven aan dat in het vierde kwartaal van 2021 hun gedeelde inkomsten nauwelijks gecompenseerd werden¹²³. De instellingen huurden maar beperkt zelfstandigen in. Hierdoor hadden de zzp'ers minder werk gedurende de pandemie¹²⁴. Dit werd verklaard doordat instellingen zelf beperkte middelen ontvingen. Zij kozen om personeel in vaste dienst te behouden en eerder te bezuinigen op het inhuren van zzp'ers¹²⁵. In de steunpakketten kwam daarom steun voor zelfstandigen die direct via de fondsen werd uitgekeerd.

Meer beleidszekerheid kan trickle-down mogelijk versterken. In de dialoogsessies van Platform ACCT kwam naar voren dat beleidsonzekerheid een rol speelde in de beperkte doorstroom van steunmiddelen van instellingen naar makers: 'Onduidelijkheid over wat wel en niet werd toegestaan (zowel wat betreft programma/producties als de inzet van noodsteun in de keten) heeft tot uitstel en later afstel van trickle-down geleid. Ook leidde dit tot het niet

¹¹⁷ Noodsteun in de culturele en creatieve keten, Platform ACCT, november 2021

¹¹⁸ Evaluatie Coronaregelingen Mondriaan Fonds, KWINK groep in opdracht van het Mondriaan Fonds, 2023.

¹¹⁹ Noodsteun in de culturele en creatieve keten, Platform ACCT, november 2021

¹²⁰ Verslag van een notaoverleg, gehouden op 29 juni 2020, over Cultuur en corona II

¹²¹ Verslag van een notaoverleg, gehouden op 29 juni 2020, over Cultuur en corona II

¹²² Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund, de Boekmanstichting, Significant APE en SiRM, mei 2021

¹²³ Inzichten in inkomsten. Een specifiek beeld van gevolgen van corona op Nederlandse kunstprofessionals, maart 2022

¹²⁴ Kamerbrief: Vijfde specifieke steunpakket voor de culturele en creatieve sector, OCW, januari 2022

¹²⁵ Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund, de Boekmanstichting, Significant APE en SiRM, mei 2021

(opnieuw) inhuren van zelfstandigen. Daarnaast is er bij sommige instellingen (met name bij de podia) een natuurlijke reflex geweest om geld niet te laten doordruppelen in de keten omdat ze gewend zijn met weinig middelen te werken (en dus geen opdrachten geven waarvan vooraf niet duidelijk is of ze uitgevoerd kunnen worden)¹²⁶. Deze gesprekken gingen enkel over de ervaringen in het eerste steunpakket. Of deze beleidsonzekerheid ook zo ervaren werd toen er meerder steunpakketten werd uitgekeerd, is onduidelijk.

Het aanbod nam in 2020 sterk af, maar herstelde enigszins in het culturele seizoen 2021-2022

De invoering van de steunpakketten was gericht op het in stand houden van het culturele aanbod. Nadat in 2020 het aanbod sterk afnam doordat culturele organisaties noodgedwongen moesten sluiten, stegen de culturele activiteiten het jaar daarop weer¹²⁷. Instellingen en makers bleven produceren en uitgestelde optredens werden ingehaald. Cultuurmonitor Drenthe (2021) geeft meerdere verklaring voor het toenemende aanbod¹²⁸: uitgesteld activiteiten werden ingehaald wanneer mogelijk, terwijl instellingen bleven doorgaan met het produceren van nieuwe voorstellingen. Ook stimuleerde de crisis nieuwe digitale/hybride vormen van aanbod.

De steunpakketten richtte zich nauwelijks op het stimuleren van de vraag naar cultuur

Volgens de Boekmanstichting nam de cultuurparticipatie tijdens de pandemie in het algemeen af¹²⁹. Alleen diegenen die geïnteresseerd waren in en bekend met het aanbod zochten het culturele aanbod op¹³⁰. Dit is ook logisch gelet op de contactbeperkende maatregelen, de gedwongen beperkingen van activiteiten, en aanvullend de terughoudendheid van het publiek om in grote groepen samen te komen¹³¹. De steunpakketten waren gericht op het in stand houden van het culturele aanbod en niet op het op peil houden van cultuurparticipatie. In combinatie met de beperkende coronamaatregelen leidde dit tot een lagere cultuurparticipatie. In het kader van de herstart in 2022 steunde OCW publiekscampagnes: de Museumvereniging bijvoorbeeld middelen voor een campagne om museumbezoek te stimuleren.¹³²

4.3.2 Onbedoelde effecten

De financiële posities van de verschillende disciplines en organisaties liepen zeer uiteen in 2020

De steunpakketten richtten zich op de vitale onderdelen van de culturele infrastructuur met het doel om de makers en uitvoerders te financieren¹³³. Specifieke steunpakketten van OCW, gemeenten en provincies waren veel belangrijker waren voor meerjarige gesubsidieerde organisaties dan de generieke steun. Gemiddeld gingen de onderzochte instellingen met behulp van de generieke en specifieke coronasteun er financieel op vooruit: van een gemiddeld resultaat uit de gewone bedrijfsvoering in de laatste drie kwartalen van 2020 van €67 miljoen negatief naar een gemiddeld positief resultaat na coronasteun en -lasten van €19 miljoen. De structureel gesubsidieerde instellingen eindigden 2020 met een positief resultaat. De Boekmanstichting concludeerde dat de landelijke en

¹²⁶ Noodsteun in de culturele en creatieve keten, Platform AACT, maart 2022

¹²⁷ Corona, cultuur en gemeenten (deel 2), VNG/Berenschot, januari 2022

¹²⁸ Cultuurmonitor Drenthe 2017-2020, Provincie Drenthe, november 2021

¹²⁹ Cultuur en participatie, de Boekmanstichting, maart 2022

¹³⁰ Cultuur en participatie, de Boekmanstichting, maart 2022

¹³¹ Cultuurmonitor Drenthe 2017-2020, Provincie Drenthe, november 2021

¹³² Zie [Hoofdlijnenbrief cultuur 2022 - Herstel, vernieuwing en groei](#)

¹³³ Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund, de Boekmanstichting, Significant APE en SiRM, mei 2021

lokale basisinfrastructuur zo goed gesteund waren dat zij er soms beter voor kwamen te staan dan voor de crisis¹³⁴. Tegelijkertijd waren er kleinere instellingen die geen subsidie van het Rijk ontvingen en beperkte of geen steun van de gemeente, waardoor zij in financiële problemen kwamen. Verder konden bepaalde disciplines die normaliter (voornamelijk) afhankelijk zijn van publieksinkomsten zoals poppodia en vrije producten beperkt gebruik maken van de specifieke maatregelen in 2020. Instellingen die normaal veel publieksinkomsten hadden werden namelijk geacht voldoende geholpen te worden door de generieke steun¹³⁵. De combinatie van de generieke en specifieke maatregelen bleek niet genoeg: de poppodia en vrije producten hadden een negatief resultaat in 2020¹³⁶. Tegelijkertijd bleken andere disciplines met organisaties die meerjarige subsidies kregen, bijvoorbeeld theater en muziek, juist een positief resultaat in 2020 te boeken¹³⁷. In de latere steunpakketten kwamen extra middelen vrij voor bepaalde disciplines die onvoldoende werden gesteund, zoals de vrije producenten¹³⁸.

Sommige regelingen hadden onbedoelde effecten

De generieke regeling Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL) had als beoogd effect de structurele lasten van de instellingen (deels) te vergoeden, onder bepaalde voorwaarden. Zo moest er sprake zijn van een omzetverlies van 20% of meer¹³⁹. Om de gedeerde omzet vast te stellen werd naar een referentieperiode uit het verleden gekeken, dit was voor de eerste TVL-regeling de periode van juni tot en met september van 2020. De zomervakantie maakte hier een groot deel vanuit: de periode waarin de meeste amateurkunstverenigingen een lagere omzet hebben. Hierdoor zou het kunnen dat deze verenigingen geen gebruik van de regeling konden maken doordat zij niet aan het criteria van de omzetrempel voldeden. Daarnaast werden organisaties met veel eigen inkomsten in 2019 relatief hard getroffen¹⁴⁰. In verhouding tot hoeveel omzet deze organisaties verloren, ontvingen zij relatief weinig coronasteun in 2020. Ook had de regeling als eis dat een bedrijf hetzij een eigen adres hetzij een aparte voordeur of opgang heeft voor het kantoor moest hebben, waardoor veel zzp'ers er geen gebruik van konden maken.

Het ontvangen van steun van specifieke maatregelen werd soms in mindering gebracht op generieke steun

De Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging ten behoeve van behoud van Werkgelegenheid (NOW) werd ingericht om de loonkosten van werkgevers te vergoeden¹⁴¹. Ook de NOW interfereerde soms met specifieke maatregelen: door de gegeven specifieke steun viel de verleende NOW-steun vervolgens lager uit. In alle gevallen werd de specifieke steun meegerekend bij de steun meegerekend als inkomsten, waardoor door de NOW-steun lager uitviel. De van de gemeente verkregen steun werd dan meegeteld als inkomsten bij de bepaling van de compensatie vanuit de NOW-regeling. De subsidie vanuit het Kickstart Cultuurfonds werd bijvoorbeeld in de NOW meegerekend als inkomsten en werd daarom gekort op de NOW-regeling. De huurkortingen werden dan weer niet meegenomen in de NOW-regelingen¹⁴². Dit komt doordat de NOW zich richtte op de omzet, terwijl de huurcouance zorgde voor lagere kosten in plaats van een hogere omzet.

---

¹³⁴ Corona, cultuur en gemeenten (deel 2), VNG/Berenschot, januari 2022

¹³⁵ Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund, de Boekmanstichting, Significant APE en SiRM, mei 2021

¹³⁶ Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund, de Boekmanstichting, Significant APE en SiRM, mei 2021

¹³⁷ Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund, de Boekmanstichting, Significant APE en SiRM, mei 2021

¹³⁸ Kamerbrief toezegging steun voor vrije producenten podiumkunsten van 27 oktober 2020

¹³⁹ Gevolgen Coronacrisis voor amateurkunst, HTH Research, januari 2020. De omzetrempel voor de TVL was initieel 30% maar werd eind 2021 naar 20% verlaagd.

¹⁴⁰ Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund, de Boekmanstichting, Significant APE en SiRM, mei 2021

¹⁴¹ Actualisatie financiële effecten corona voor gemeenten, AEF, oktober 2020

¹⁴² Uitwerking maatregelen tweede specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector

Steunmaatregelen hebben mogelijk geleid tot substitutie vanuit andere subsidieregelingen

De coronasteun was bedoeld om laagdrempelig te zijn en boden relatief veel vrijheid in de besteding ervan. Het is mogelijk dat partijen die normaliter aanspraak maken op reguliere subsidieregelingen, tijdens de coronacrisis gewisseld zijn naar het gebruik van coronasteun om zo onder soepelere voorwaarden te vallen. Een voorbeeld van een dergelijk mechanisme wordt gegeven in het jaarverslag van het Letterenfonds over 2020: 'Het aantal aangevraagde Ontwikkelbeurzen, waarmee schrijvers die een projectsubsidie ontvangen kunnen investeren in hun professionele ontwikkeling en cultureel ondernemerschap, lag lager dan in 2019 – het eerste jaar waarin deze regeling is uitgevoerd. (...) De reden is dat de tijdelijke steunmaatregelen schrijvers en vertalers meer ruimte boden om het geld naar eigen inzicht te besteden. Bovendien zijn ontwikkelbeurzen gekoppeld aan bijvoorbeeld cursussen die vanwege de pandemie niet altijd door konden gaan.'¹⁴³

De Taskforce fungeert nog steeds als aanspreekpunt voor het Rijk

De taskforce culturele en creatieve sector, een samenwerkingsverband van ruim 100 branche-, beroeps- en belangenorganisaties, opgericht direct bij de start van de coronacrisis in maart 2020, komt nog steeds bijeen, zij het minder frequent, iets wat niet was voorzien bij de start. Ze trekken gezamenlijk op bij het agenderen op thema's waar gezamenlijke belangen zijn, zoals de arbeidsmarktpositie of de energiecrisis. Dit stelt de sector in staat om een helder, gezamenlijk standpunt te formuleren en over te brengen.¹⁴⁴

Regelingen zijn vaak niet laagdrempelig genoeg om (jonge) makers te bereiken

De Raad voor Cultuur concludeert in een rapport dat subsidies voor jonge kunstenaars onvoldoende hulp boden doordat de regelingen 'moeilijk toegankelijk en overvraagd zijn'¹⁴⁵. Dit gold echter niet voor alle regelingen: de subsidies vanuit het steunfonds rechtensector werden als zeer positief geëvalueerd¹⁴⁶. Het advies van de Raad voor Cultuur is om regelingen specifiek voor starters te ontwerpen. Het Mondriaan Fonds had een voorbeeld van een goede, laagdrempelige regeling, waarbij beeldend kunstenaars simpelweg aangaven welke projecten en daarbij horende inkomsten zij zijn misgelopen. Ook kan samenwerking tussen de fondsen en culturele instellingen helpen bij het vergroten van de bekendheid van de mogelijkheden bij makers¹⁴⁷.

De trickle-down theorie werkte maar beperkt

OCW ging ervan uit dat middelen via trickle-down bij makers terecht zouden komen. Instellingen werden geacht met de middelen, die zij van fondsen ontvingen, makers opdrachten te verlenen. Deze organisaties huurden vervolgens echter maar beperkt zelfstandigen in. Hierdoor hadden de zzp'ers minder werk gedurende de pandemie¹⁴⁸. Dit werd verklaard doordat instellingen zelf beperkte middelen ontvingen. Zij kozen om personeel in vaste dienst te behouden en eerder te bezuinigen op het inhuren van zzp'ers¹⁴⁹.

Meer beleidszekerheid kan trickle-down mogelijk versterken. In de dialoogsessies van Platform ACCT kwam naar voren dat beleidsonzekerheid een rol speelde in de beperkte doorstroom van steunmiddelen van instellingen naar makers: 'Onduidelijkheid over wat wel en niet werd toegestaan (zowel wat betreft programma/producties als de

¹⁴³ Jaarverslag 2020, Nederlands Letterenfonds

¹⁴⁴ Corona en de cultuursector, de Boekmanstichting, juni 2022

¹⁴⁵ Jongeren en het zorgen voor hun morgen, Raad voor Cultuur, mei 2022

¹⁴⁶ Evaluatieonderzoek ondersteuning rechthebbenden, Kantar Public, 20 februari 2023.

¹⁴⁷ Inventarisatie contacten en samenwerking tussen collectieve beheersorganisaties en Rijkscultuurfondsen, VOICE, januari 2023

¹⁴⁸ Kamerbrief: Vijfde specifieke steunpakket voor de culturele en creatieve sector, OCW, januari 2022

¹⁴⁹ Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund, de Boekmanstichting, Significant APE en SiRM, mei 2021

inzet van noodsteun in de keten) heeft tot uitstel en later afstel van trickle-down geleid. Ook leidde dit tot het niet (opnieuw) inhuren van zelfstandigen. Daarnaast is er bij sommige instellingen (met name bij de podia) een natuurlijke reflex geweest om geld niet te laten doordruppelen in de keten omdat ze gewend zijn met weinig middelen te werken (en dus geen opdrachten geven waarvan vooraf niet duidelijk is of ze uitgevoerd kunnen worden)¹⁵⁰. Deze gesprekken gingen enkel over de ervaringen in het eerste steunpakket. Of deze beleidsonzekerheid ook zo ervaren werd toen er meerder steunpakketten werd uitgekeerd, is onduidelijk.

Daarnaast geven instellingen aan dat de timing van de verantwoording er soms ook toe heeft geleid dat middelen in de reserves bleven hangen, in plaats van doorstroomde in de keten. De verantwoording over de ontvangen middelen uit het eerste pakket moest namelijk medio/eind 2021 worden afgerond. Om de verantwoording af te ronden was het voor instellingen gemakkelijk om de nog onbestede middelen aan de reserves toe te schrijven. Dat konden zij immers direct verantwoorden. Verantwoording afleggen over middelen die uitgekeerd worden aan makers bleek lastiger¹⁵¹.

---

¹⁵⁰ Noodsteun in de culturele en creatieve keten, Platform AACT, maart 2022

¹⁵¹ Noodsteun in de culturele en creatieve keten, Platform AACT, maart 2022

5 Beschrijvende statistieken

Deze sectie omschrijft de impact van de coronacrisis op de culturele sector en biedt cijfers over gebruik van generieke en specifieke steunmaatregelen in de culturele en creatieve sector. Het doel is om een beeld te geven van de orde van grootte van de effecten van de coronacrisis op bezoekersaantallen, culturele activiteiten en werkgelegenheid. Daarnaast bieden statistieken over de generieke en specifieke steun een grof beeld van de verdeling van de steun over deelsectoren en gemeenten. Ten slotte gaat deze sectie in op de effecten van de steun op continuïteit van de ondernemingen.

Voor de beschrijvende statistieken over de impact van de coronacrisis en het gebruik van generieke steun gebruiken we openbare databronnen, gecombineerd met analyses op basis van microdata van het CBS. De beschrijvende statistieken van de specifieke steun zijn daarnaast ook gebaseerd op gegevens van het ministerie van OCW en de Rijkscultuurfondsen. Deze gegevens zijn aangevuld met jaarverslagen en verantwoordingsdocumenten van private fondsen. De gegevens zijn deels op aanvraag samengesteld en zijn dus niet altijd publiekelijk beschikbaar.

5.1 Baten, lasten en subsidies van professionele podia, musea en bibliotheken

Baten, lasten en subsidies

De omzet en subsidies (waaronder ook coronasteun) vormen samen de totale baten van de instelling. Zolang deze gelijk zijn aan de lasten, kan de instelling aan al haar financiële verplichtingen voldoen. Zijn de totale baten lager, dan leidt de instelling verlies en zal er op de reserves moeten worden ingeteerd. Zijn er geen reserves, dan ontstaan er betalingsproblemen. Mochten de totale baten hoger zijn dan de totale lasten, dan is er een positief bedrijfsresultaat.

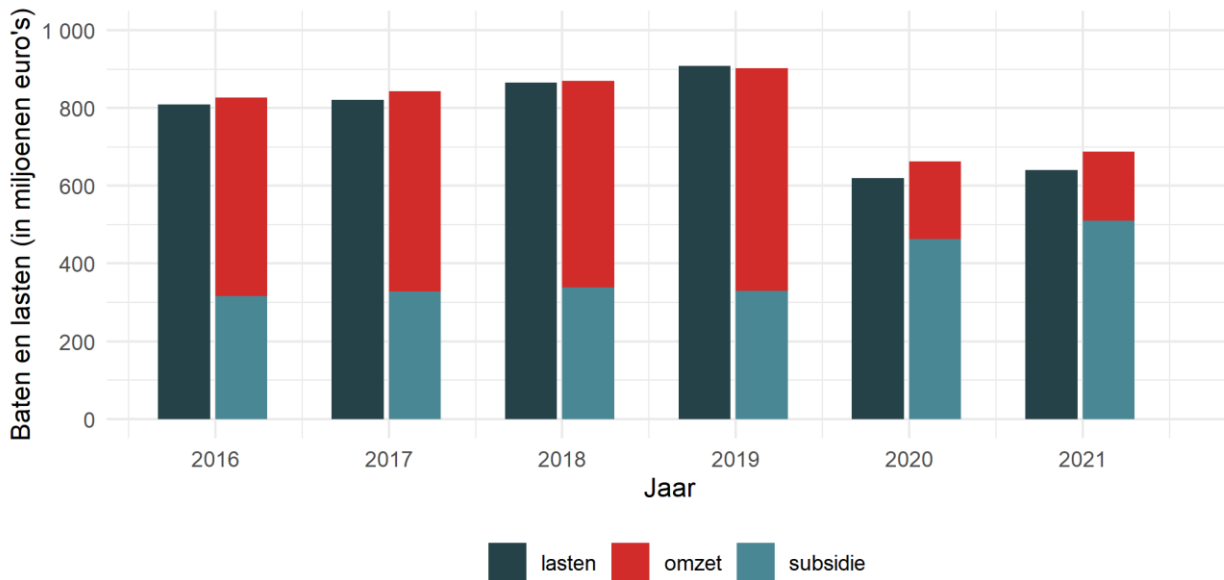
In de coronajaren 2020 en 2021 behaalde de sector professionele podiumkunsten gemiddeld een positief bedrijfsresultaat (Figuur 5.1), ondanks een afname van het aantal bezoekers van 75% (Bijlage C.1). Dit positieve resultaat is te danken aan zowel lagere kosten als hogere subsidies (Tabel C.1 toont een uitsplitsing van deze steun naar generieke, specifieke en lokale steun). De totale lasten daalde met bijna 32% van 2019 op 2020, vooral doordat de inkoopwaarde omzet¹⁵² sterk afneemt. Daarnaast namen subsidies toe met bijna 40%, door onder andere de generieke en specifieke steunpakketten. Ondanks dat de eigen inkomsten met 65% daalden (Bijlage C.1 geeft een beschrijving van de omzetontwikkeling en uitsplitsing naar type bezoekers), had het gemiddelde podium een positief bedrijfsresultaat van €146.143 in 2020 en €153.810 in 2021. Daarmee ligt het netto bedrijfsresultaat in de sector hoger dan in de jaren voor de coronacrisis. Daarbij moet vermeld worden dat het hier gaat om het gemiddelde podium. Het is waarschijnlijk dat er ook veel podia zijn die een negatief bedrijfsresultaat hebben

---

¹⁵² Onder "inkoopwaarde omzet" wordt verstaan "enerzijds directe programma-inkoopkosten (zoals gages, uitkopen, partageafdrachten, BUMA-/SENA-rechten, artiestencatering, decor, overnachtingskosten en boekingskosten; anderzijds overige inkoopkosten (zoals de voorstellingsondersteunende horeca, kosten voor huur meubilair/techniekapparatuur voor de verhuuractiviteiten, kosten voor het tonen van films)", aldus [StatLine - Professionele podiumkunsten; werkgelegenheid, baten en lasten \(cbs.nl\)](#).

behaald in 2020 en 2021. Een uitsplitsing naar podiumgrootte door het CBS maakt duidelijk dat voor alle grootteklassen het nettoresultaat in 2021 positief was.¹⁵³

Figuur 5.1 Verhouding tussen totale lasten, omzet en subsidie van professionele podia

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens CBS.¹⁵⁴ Omzet is hierbij de eigen inkomsten naaste subsidie.

Ook de museumsector behaalde in 2020 en 2021 gemiddeld een positief bedrijfsresultaat (Figuur 5.2). De afname in omzet (voornamelijk door een afname van 57,5% in bezoekers, zie Bijlage C.1) werd meer dan gecompenseerd door een toename in subsidies en een afname in lasten. De toegenomen subsidies zijn voornamelijk te danken aan de generieke en specifieke steunmaatregelen: de inkomsten uit overheidsfondsen namen met 740% toe van €20 miljoen in 2019 naar €168 miljoen in 2020 (waaronder ook generieke coronasteun).¹⁵⁵ De lasten namen voornamelijk af door lagere inkoopkosten voor tentoonstellingen, horeca en winkels. Het uiteindelijke bedrijfsresultaat bedroeg voor musea gemiddeld €68.000 in 2020 en €152.623 in 2021. Over de jaren 2015-2019 was het bedrijfsresultaat nog gemiddeld negatief, met -€2.678. Ook bij musea dient de kanttekening gemaakt te worden dat het om gemiddelde cijfers gaat. Het is dus mogelijk dat een groep musea in 2020 en 2021 een negatief bedrijfsresultaat behaalden. Zo laten cijfers van het CBS die het resultaat voor belastingen uitsplitsen naar type museum bijvoorbeeld zien dat musea de klasse 'natuurhistorie' in 2020 een negatief resultaat had, terwijl er ook grote verschillen zijn tussen musea die geregistreerd staan als onder de BIS, de erfgoedwet of regionale musea vallende versus overige registraties.¹⁵⁶

¹⁵³ Zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2022/51/impact-coronasteunmaatregelen-op-het-bedrijfsresultaat-van-professionele-podia>. Het CBS stelt wel: 'Vermeld moet worden dat er individuele podia zijn die, in tegenstelling tot het geschetste totaalbeeld, een negatief resultaat hebben geboekt.'

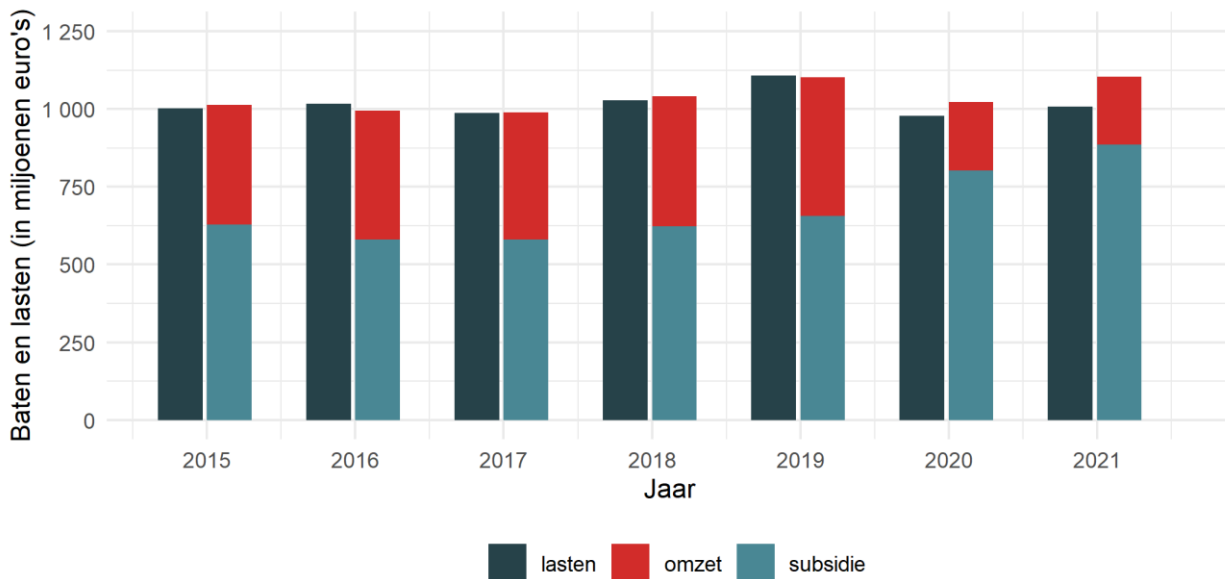
¹⁵⁴ [Professionele podiumkunsten; werkgelegenheid, baten en lasten \(cbs.nl\)](#)

¹⁵⁵ [StatLine - Musea; bedrijfsopbrengsten en -kosten \(cbs.nl\)](#). Onder "overige publieke middelen" van musea wordt in de CBS-data verstaan "inkomsten uit overheidsfondsen zoals het Mondriaanfonds, subsidie uit regionale cultuurfondsen zoals het Amsterdams Fonds voor de Kunst. Voor 2020 en 2021 zijn in deze categorie ook bijdragen uit coronasteunmaatregelen opgenomen (generieke noodfondsen zoals de NOW, specifieke noodsteun Rijksoverheid/cultuurfondsen voor culturele sector, steunmaatregelen gemeente en provincie)."

¹⁵⁶ Zie [COVID tabellenset musea 2020-2021](#)

Figuur 5.2 Verhouding tussen totale lasten, omzet en subsidie van musea

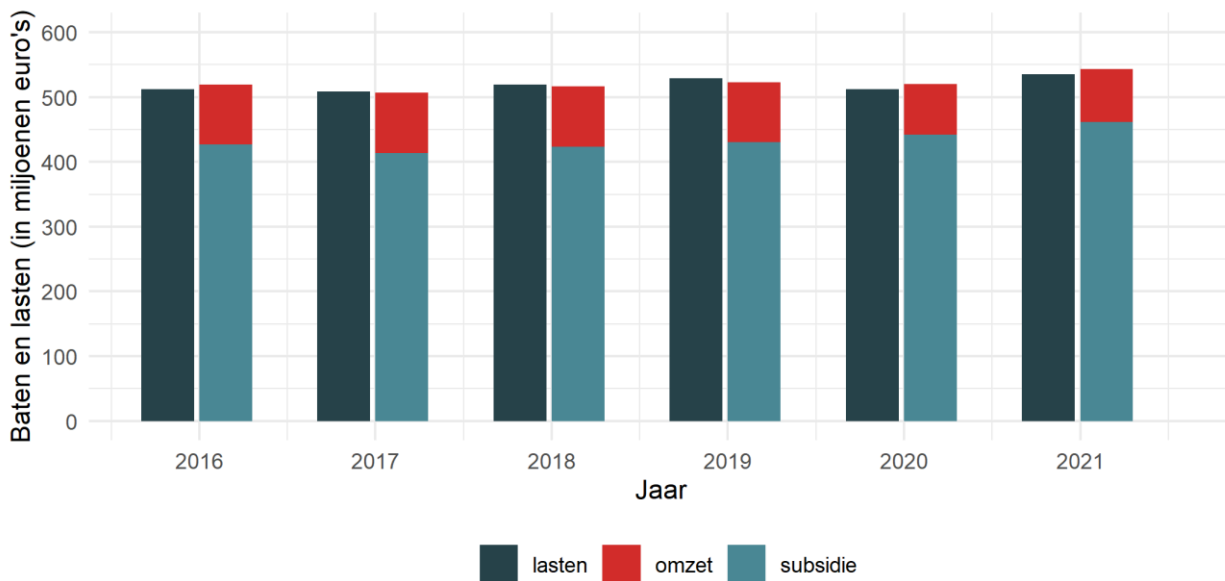
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens CBS.¹⁵⁷ Omzet is hierbij de eigen inkomsten naaste subsidie.

De verhouding tussen totale baten en lasten van openbare bibliotheken zijn relatief stabiel vergeleken met professionele podia en musea (Figuur 5.3). De lasten dalen licht in 2020 en stijgen vervolgens weer in 2021. De omzet toont een vergelijkbare ontwikkeling (hoewel de coronacrisis de afname van gebruik van openbare bibliotheken lijkt te hebben versneld¹⁵⁸, zie Bijlage C.1). Dankzij een toename van de subsidies blijven de totale baten boven de totale lasten in 2020 in 2021. Dat is weer voor het eerst sinds 2016: in de jaren 2017-2019 behaalden bibliotheken een negatief bedrijfsresultaat.

¹⁵⁷ [Musea; bedrijfsopbrengsten en -kosten \(cbs.nl\)](#)

¹⁵⁸ Het aantal uitgeleende e-books stijgt daarentegen hard. Terwijl er in 2019 nog 3,9 miljoen e-books werden uitgeleend, nam dit in 2020 met 45% toe naar 5,6 miljoen. Het CBS noemt dat deze toename mede komt doordat de tijdelijke app ThuisBieb veel gebruikers aantrok. Via deze app was een groot aantal e-books gratis beschikbaar. Tijdens de eerste lockdown zorgde de app voor 858 duizend extra digitale uitleningen. Zie [Minder boeken uitgeleend, toename gebruik online Bibliotheek in 2020 \(cbs.nl\)](#)

Figuur 5.3 Verhouding tussen totale lasten, omzet en subsidie van openbare bibliotheken

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens CBS.¹⁵⁹ Omzet is hierbij de eigen inkomsten naaste subsidie.

5.2 Generieke steun

Ongeveer 3,3 miljard euro aan generieke steun heeft de culturele en creatieve sector bereikt. De mate waarin bedrijven hun weg wisten te vinden naar de generieke steun verschilt sterk per deelsector.

Om de Nederlandse economie te ondersteunen tijdens de coronacrisis en compensatie te bieden voor de genomen maatregelen heeft de overheid verschillende generieke steunmaatregelen ingezet.¹⁶⁰ Generiek houdt in dat het in aanmerking komen voor de steun niet samenhangt met de sector van de aanvrager (met uitzondering van de Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren COVID-19).

In opdracht van het ministerie van OCW heeft het CBS een overzicht gemaakt van gebruik van generieke steun in de culturele sector. De meeste recente versie van het overzicht bevat gegevens over steungebruik tot en met 30 juni 2022.¹⁶¹ De gegevens laten per deelsector (op basis van SBI-code) zien welke regelingen er zijn gebruikt door bedrijven binnen die sector.

Omschrijving van generieke steunmaatregelen

De tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor behoud van werkgelegenheid (NOW) biedt werkgevers een subsidies voor het doorbetalen van loon aan hun werknemers. Om in aanmerking te komen moet de werkgever een

¹⁵⁹ [Openbare bibliotheken \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)

¹⁶⁰ [Overzicht steun- en herstelpakket | Coronavirus: financiële regelingen | Rijksoverheid.nl](https://www.rijksoverheid.nl)

¹⁶¹ [Gebruik van steunmaatregelen corona per 30 juni 2022 \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)

(verwacht) omzetverlies hebben van minimaal 20 procent. De regeling had zes aanvraagperiodes in de periode maart 2020 tot en met september 2021. Eind 2021 is de steun verlengd met een zevende aanvraagperiode.

Om zelfstandigen inkomenssteun te geven is de tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (TOZO) in het leven geroepen. De TOZO biedt een aanvulling van het inkomen tot bijstandsniveau en geeft zelfstandigen de mogelijkheid een lening af te sluiten voor bedrijfskapitaal of liquiditeitsproblemen door de coronacrisis op te vangen. De regeling liep tussen 1 maart 2020 en 1 oktober 2021 en werd uitgevoerd door gemeenten.¹⁶²

De tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL) bood MKB-ondernemers steun bij het betalen van hun vaste lasten zoals de energierekening, huur en verzekeringen. Een MKB-ondernemer moest een minimaal verwacht omzetverlies aantonen om in aanmerking te komen. Per ronde verschilde de vereiste hoogte van dit omzetverlies, de minimale hoogte van de vaste lasten, het percentage van de vaste lasten dat werd vergoed en de maximale vergoeding.

Ondernemers konden ook uitstel van belastingbetaling aanvragen. Er worden hierbij geen verzuimboetes opgelegd en de invorderingsrente is verlaagd naar 0,01 procent. In de CBS-gegevens is uitstel van betaling van de volgende soorten belasting meegenomen: inkomstenbelasting, zorgverzekeringswet, vennootschapsbelasting, loonheffingen en omzetbelasting (btw).¹⁶³

Ten slotte konden ondernemers aanspraak maken op de Tijdelijke Regeling Subsidie Evenementen Covid-19 (TRSEC). Deze regeling vergoedt gemaakte kosten voor evenementen die door coronamaatregelen niet door konden gaan. Evenementen die gepland stonden tussen 1 juli en 31 december 2021 kwamen in aanmerking.

De Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren COVID-19 (TOGS) is een regeling speciaal voor sectoren die het meest zijn geraakt door de coronamaatregelen vanuit de overheid. Recht op de eenmalige €4.000 via de TOGS, werd bepaald aan de hand van een lijst aan SBI-codes van sectoren die sterk zijn geraakt door de maatregelen.¹⁶⁴

Gebruik van generieke steun in de culturele en creatieve sector

Het totale generieke steungebruik in de culturele en creatieve sector bedraagt ongeveer 3,3 miljard euro, exclusief TOZO (ter vergelijking: de specifieke steun voor de cultuursector bedroeg 1 miljard vanuit alleen OCW en 2 miljard inclusief steun vanuit gemeenten, provincies en EZK). Bijlage C.2 laat per regeling zien hoeveel bedrijven binnen de culturele sector gebruik hebben gemaakt van de regeling en hoeveel steun is verleend binnen elke regeling. Hierin heeft de NOW, met bijna 1,5 miljard euro, de grootste bijdrage. Hierna volgt de TVL met 886 miljoen en het belastinguitstel met 714 miljoen. De steun via belastinguitstel zal echter nog moeten worden terugbetaald. De TRSEC 136 miljoen euro aan steun geboden en via de TOGS is €64 miljoen geland in de culturele en creatieve sector.

---

¹⁶² In de gegevens van het CBS "worden de cijfers over de ontvangers van de aanvullende uitkering van maart 2020 tot en met september 2020 (Tozo-1 en Tozo-2) tezamen weergegeven. De periodes oktober 2020 tot en met maart 2021 (die de openstelling van de Tozo-3 omvat) en april 2021 tot en met juni 2021 (die de openstelling van de Tozo-4 omvat) worden apart weergegeven. De cijfers over gebruik van de TOZO zijn indicatief, omdat deze regeling wordt uitgekeerd op huishoudniveau en niet op bedrijfsniveau." <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2022/08/gebruik-van-steunmaatregelen-corona-per-31-december>

¹⁶³ [Gebruik van steunmaatregelen corona per 31 december \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2022/08/gebruik-van-steunmaatregelen-corona-per-31-december)

¹⁶⁴ [Tegemoetkoming schade COVID-19 \(TOGS\) \(rvo.nl\)](https://www.rvo.nl/nl-nl/maatwerk/2022/08/gebruik-van-steunmaatregelen-corona-per-31-december)

Tabel 5.1 toont generiek steungebruik per deelsector door de culturele en creatieve sector. Het gemiddelde aantal gebruikte regelingen geeft een beeld van de mate waarin de sector is bereikt. Een hoger gemiddeld aantal gebruikte regelingen duidt er immers op dat meer bedrijven in de sector gebruik hebben gemaakt van de generieke regelingen en/of dat bedrijven gebruik hebben gemaakt van meer regelingen. Het gemiddelde bedrag per toekenning geeft een beeld van de hoeveelheid geld die de gesteunde bedrijven hebben ontvangen. De tabel is gesorteerd op het totale bedrag aan generieke steun dat per deelsector is verleend.

De verdeling van het totale bedrag aan generieke steun over de categorieën kunsten, media en entertainment en creatieve zakelijke dienstverlening volgt ongeveer de grootte van deze categorieën. Ongeveer 46% van de culturele en creatieve industrie valt onder kunsten en ontving 40% van het totaal aan generieke steun. Media en entertainment maakt 22% van de sector uit en ontving bijna 24% van de generieke steun in de sector. Ten slotte valt 32% van de sector onder creatieve zakelijke dienstverlening. Deze categorie ontving bijna 36% van de generieke steun in de sector. Op dit overkoepelende niveau lijkt de steun gelijkmatig verdeeld.

De generieke steun is echter niet gelijkmatig verdeeld binnen de drie categorieën van de culturele en creatieve sector (Zie Tabel C.3 in bijlage C voor een uitsplitsing van generiek steungebruik in alle deelsectoren). De drie deelsectoren die in totaal de meeste generieke steun hebben ontvangen zijn dienstverlening voor uitvoerende kunst (€767 miljoen), reclamebureaus (€619 miljoen) en organiseren van congressen en beurzen (€267 miljoen). Deze deelsectoren vormden samen ongeveer een vijfde van het aantal bedrijven in de culturele en creatieve sector en ontvingen 48% van de generieke steun. Deze onevenredige verdeling van generieke steun naar aantal bedrijven per deelsector hoeft echter niet te betekenen dat de steun ook in ongelijke mate voorziet in de behoefte aan steun per deelsector. Wanneer relatief kleine sectoren wel hoge kosten maken en hard geraakt worden door de coronacrisis, dan zou men hier een relatief groot aandeel generieke steun verwachten.

Bioscopen, theaters, schouwburgen en concertgebouwen hebben naar verhouding aanspraak gemaakt op de meeste generieke steunregelingen. Tot en met december 2021 gebruikten bioscopen gemiddeld bijna acht (rondes van) regelingen en theaters, schouwburgen en concertgebouwen ruim zes. Deze steun bedroeg in totaal 150 miljoen euro onder 125 bioscopen en 177 miljoen euro onder 245 theaters, schouwburgen en concertgebouwen. De bioscopen ontvingen daarmee ook het hoogste gemiddelde bedrag per gebruikte regeling, met theaters, schouwburgen en concertgebouwen op de tweede plaats. Dat bioscopen, theaters, schouwburgen en concertgebouwen relatief tot andere sectoren veel generieke steun gebruikten komt overeen met eerder onderzoek van het CBS uit 2021.¹⁶⁵

Ook musea en boekwinkels maakten aanspraak op bovengemiddeld veel generieke steunmaatregelen. Zo hebben musea gemiddeld aanspraak gemaakt op 3,5 regeling met een gemiddeld bedrag van €64,5 duizend per regeling. Boekwinkels maakten gemiddeld gebruik van 2,7 regelingen, met gemiddeld €27,9 duizend per regeling.

Deelsectoren waar waarschijnlijk veel makers actief zijn, lijken relatief weinig geld uit generieke steun te hebben ontvangen gezien de omvang van hun deelsector. De actieve 28.725 bedrijven/makers in beoefening van podiumkunst kregen 126 miljoen, 20.900 bedrijven/makers binnen fotografie kregen 42 miljoen en 37.945 bedrijven /makers binnen scheppende kunst kregen 40 miljoen. Het is mogelijk dat deze bedragen relatief laag liggen omdat in deze sectoren meer gebruik werd gemaakt van de TOZO. Het bedrag aan TOZO-steun komt echter niet terug in de totaalbedragen per deelsector in Tabel 5.1.

---

¹⁶⁵ [8 op de 10 bioscopen kregen doorlopend coronasteun \(cbs.nl\)](#)

Tabel 5.1 Gebruik van generieke steun per deelsector en de culturele en creatieve sector

	Aantal bedrijven in sector	Aantal gebruikte regelingen	Gemiddeld aantal gebruikte regelingen per bedrijf	Bedrag totaal (miljoenen)	Gemiddeld bedrag per gebruikte regeling (duizenden)
Kunsten	102.970	124315	1,21	1335	€ 21,77
Media en entertainment	49.775	54350	1,09	€ 790	€ 37,55
Creatieve zakelijke dienstverlening	72330	59635	0,82	€ 1.179	€ 29,30
Totaal Nederland	1.871.415	1.948.745	1,04	€ 59.240	€ 30,40
Totaal culturele en creatieve sector	225.075	238.300	1,06	€ 3.304	€ 13,86

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis data CBS.¹⁶⁶ De tabel rapporteert totaal coronasteungebruik tot en met 30 juni 2022. De peildatum voor het aantal bedrijven per deelsector is 1 april 2020. Het aantal gebruikte regelingen is het totaal aantal (rondes van) regelingen dat door alle bedrijven in de deelsector is gebruikt.

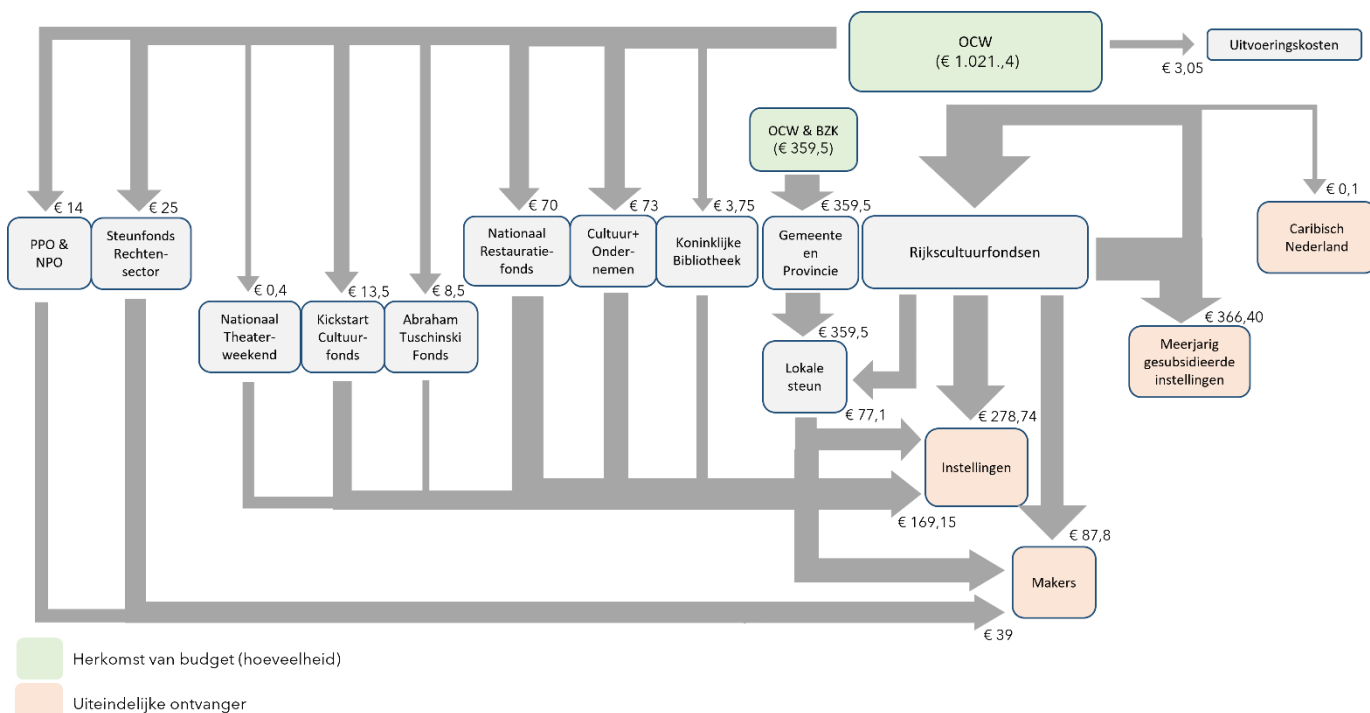
5.3 Specifieke steun

Een relatief groot deel van de specifieke steun is gericht op podiumkunsten en de filmsector. Dit geldt voor zowel de middelen die door de Rijkscultuurfondsen zijn verdeeld, als middelen uit leenfaciliteiten. Over de geografische spreiding van de steun is minder bekend. Voor regelingen waarvan de geografische spreiding bekend is, is het gebruik geconcentreerd in de Randstad. Steun voor lokale infrastructuur specifiek is gelijkmatiger verspreid over gemeenten.

De specifieke steun voor de culturele en creatieve sector is verdeeld via meerdere fondsen en leenfaciliteiten. De specifieke steun valt grofweg in te delen in steun direct via OCW, ophoging van budgetten voor bestaande regelingen en nieuwe regelingen bij de Rijkscultuurfondsen, leenfaciliteiten, steun via private fondsen en steun aan gemeenten en provincies. Figuur 5.4 laat zien hoe de geldstromen vanuit de overheid terechtkomen bij de eindontvangers. Het overzicht betreft alleen begrote geldstromen die binnen de evaluatie vallen, dus exclusief €15 miljoen voor varend erfgoed en €570 miljoen voor de garantiestelling en tegemoetkoming evenementen via EZK. Het is ook waarschijnlijk dat de uiteindelijke realisatie anders is dan de begroting. Een bredere pijl geeft aan dat het een grotere geldstroom betreft. Niet elk van de geldstromen kan precies worden gekwantificeerd. Zo is bijvoorbeeld wel bekend hoeveel middelen gemeenten en provincies hebben gekregen om lokale steun te verlenen, maar is het niet bekend hoe zij de verdeling hebben gemaakt tussen regelingen voor instellingen en makers.

¹⁶⁶ [Gebruik van steunmaatregelen corona per 30 juni 2022 \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)

Figuur 5.4 Overzicht van geldstromen specifieke steun (in miljoenen)

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van begrote bedragen zoals gerapporteerd in het overzicht specifieke steunpakketten cultuur (stand mei 2022, geprikt 8 juli 2022) van OCW. Een bredere pijl geeft een grotere geldstroom aan.

Cijfers over de realisaties van de steun door Rijkscultuurfondsen zijn gebaseerd op verschillende bronnen: verantwoordingsdocumenten, jaarverslagen en een overzichtstabel die de Rijkscultuurfondsen hebben ingevuld voor OCW. Tussen de verschillende bronnen kunnen verschillen ontstaan in aantallen en bedragen, doordat regelingen vaak doorliepen na verschillende rapporteringsmomenten. Zo kan het zijn dat een toegekende subsidie uit 2020 in 2021 is verlaagd of verhoogd omdat de omstandigheden van de aanvrager zijn veranderd. In een dergelijk geval ontstaat een discrepantie tussen de cijfers over 2020 en die over 2021. In het opgestelde overzicht is zo veel mogelijk uitgegaan van de meest recente stand van zaken. Tijdens het onderzoek zijn de tabellen voorgelegd aan de Rijkscultuurfondsen om de uitkomsten te toetsen.

Over de geografische spreiding is niet bij elke regeling data beschikbaar. In de gevallen waar dat wel zo is tonen we een overzicht van de spreiding en leggen die naast een maatstaf die de spreiding relateert. Denk daarbij aan een vergelijking met het aandeel inwoners of aandeel kunstenaars.

5.3.2 Specifieke steun direct vanuit OCW

Een deel van de subsidies voor de culturele en creatieve sector wordt direct vanuit OCW betaald. Dit betreft een deel van de BIS, musea die onder de Erfgoedwet vallen en enkele overige instellingen. Deze overige instellingen bestaan uit NEMO, Sieboldhuis, het Onderwijsmuseum, het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid en het Radio Filharmonisch Orkest en Groot Omroepkoor. OCW is namelijk "ook voor deze instellingen verantwoordelijk en deze instellingen hebben te maken met soortgelijke problematiek als de instellingen in de BIS".¹⁶⁷

¹⁶⁷ [Kamerbrief over de uitwerking van de aanvullende ondersteuning € 300 miljoen culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

Op basis van een overzichtstabel van OCW kan een overzicht van de steun worden gemaakt die direct vanuit OCW is uitgekeerd (Tabel 5.2). In deze tabel zijn de bedragen die vanuit OCW aan de Rijkscultuurfondsen zijn overgemaakt weggelaten, aangezien deze bedragen terugkomen in de steun die vanuit de Rijkscultuurfondsen is verleend.

Tijdens het eerste steunpakket is het grootste bedrag aan steun direct vanuit OCW verleend. Het eerste pakket reserveerde ook het grootste bedrag voor aanvullende subsidies voor meerjarig gesubsidieerde instellingen.¹⁶⁸ Vanaf het tweede steunpakket ligt het aantal instellingen dat wordt bereikt hoger. Dit komt doordat er een nieuw ronde aan BIS en meerjarig gesubsidieerde instellingen van start ging, waar een groter aantal instellingen in is opgenomen.¹⁶⁹

Tabel 5.2 Specifieke steun voor de culturele en creatieve sector, direct vanuit OCW

Steunpakket	Aantal toekenningen	Toegekende steun	
1e steunpakket	80	€ 113.051.400	
2e steunpakket	136	€ 84.322.529	
4e steunpakket	122	€ 31.005.600	
5e steunpakket	122	€ 56.788.500	
Totaal	460	€ 285.168.029	

Bron: Op basis van gegevens van OCW. Aantal instellingen en toegekend bedrag is exclusief de subsidies die OCW heeft overgemaakt naar de Rijkscultuurfondsen.

Het grootste deel van de steun die direct vanuit OCW is uitgekeerd, is gericht op musea en podiumkunsten (Tabel 5.3). Het overgrote merendeel van de instellingen die OCW direct subsidieert valt dan ook onder deze sectoren. Met een gemiddeld bedrag van bijna €1,1 miljoen euro, ontvingen musea gemiddeld de grootste bijdrage. Dit gemiddelde ligt vooral hoog doordat enkele musea een zeer hoge subsidie ontvingen (het mediaan ligt op €290.000 per museum). De desbetreffende musea genereerden voor corona veel eigen omzet en maakte daarom ook aanspraak op een hoog steunbedrag. Een relatief klein aandeel van de directe steun vanuit OCW werd uitgekeerd aan instellingen in de sectoren letteren en beeldende kunst. Deze sectoren maken een klein deel uit van de direct door OCW-gesubsidieerde instellingen en zullen dus meer afhankelijk zijn van (aanspraak maken op) subsidies die via de Rijkscultuurfondsen lopen.

Tabel 5.3 Directe steun vanuit OCW per sector

Sector	Aantal toekenningen	Totaal toegekend bedrag	Gemiddeld bedrag per toekenning
Musea	147	€ 158,971,900	€ 1,081,441
Podiumkunsten	238	€ 101,681,529	€ 427,233
Audiovisueel	20	€ 15,463,100	€ 773,155

¹⁶⁸ [Kamerbrief over de uitwerking van de aanvullende ondersteuning € 300 miljoen culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

¹⁶⁹ [Kamerbrief over uitwerking maatregelen 2e specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

Ontwerp	24	€ 5,374,200	€ 223,925
Bovensectoraal	3	€ 1,829,300	€ 609,767
Beeldende kunst	25	€ 1,746,300	€ 69,852
Letteren	3	€ 101,700	€ 33,900
Eindtotaal	460	€ 285,168,029	€ 619,930

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens van OCW. Aantal instellingen en toegekend bedrag is exclusief de subsidies die OCW heeft overgemaakt naar de Rijkscultuurfondsen. De bedragen in te tabel betreffen het totaal over alle vijf de steunpakketten.

Het grootste deel van de instellingen die OCW direct steunt bevinden zich in Noord- en Zuid-Holland (Tabel 5.4). In deze provincies wordt als gevolg ook het grootste deel van de steun uitgekeerd. Opvallend is dat in Noord-Holland een aanzienlijk groter percentage van de steun wordt uitgekeerd, terwijl hier een vergelijkbaar aantal instellingen is gevestigd. Dit kan worden verklaard doordat er in Noord-Holland enkele musea zijn gevestigd die een zeer hoge subsidie hebben ontvangen. In de laatste kolom is ter vergelijking ook getoond welk aandeel aan eigen inkomsten van instellingen in de BIS in elke provincie zijn gerealiseerd in 2019. Daaruit volgt dat de geografische spreiding van de steun goed verklaard kan worden door verschillen in de hoeveelheid eigen inkomsten die BIS-instellingen genereerde per provincie in 2019.

Tabel 5.4 Geografische spreiding van steun direct vanuit OCW

Provincie van instelling	Aantal toekennigen	Toegekend bedrag	Percentage van toegekend bedrag	Percentage van eigen inkomsten BIS in 2019
Noord-Holland	115	€ 163,146,993	57.2%	61.2%
Zuid-Holland	102	€ 53,668,333	18.8%	20.5%
Gelderland	48	€ 23,844,086	8.4%	8.4%
Utrecht	59	€ 16,494,400	5.8%	2.9%
Noord-Brabant	34	€ 8,193,025	2.9%	1.8%
Groningen	27	€ 6,125,400	2.1%	1.5%
Friesland	15	€ 5,869,400	2.1%	1.4%
Overijssel	25	€ 4,463,992	1.6%	1.2%
Limburg	27	€ 2,809,700	1.0%	1.1%
Flevoland	3	€ 317,500	0.1%	0.1%
Drenthe	3	€ 220,300	0.1%	0.0%
Zeeland	2	€ 14,900	0.0%	0.0%
Eindtotaal	460	€ 285,168,029	100%	100%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens van OCW. Aantal instellingen en toegekend bedrag is exclusief de subsidies die OCW heeft overgemaakt naar de Rijkscultuurfondsen. De bedragen in te tabel betreffen het totaal over alle vijf de steunpakketten. Het percentage eigen inkomsten dat instellingen hebben gegenereerd per provincie in 2019 is gebaseerd op gegevens die zijn aangeleverd door OCW.

5.3.3 Specifieke steun via Rijkscultuurfondsen en Platform ACCT

Een deel van de middelen uit de specifieke steunpakketten verstrekt OCW via de Rijkscultuurfondsen. Tabel 5.5 toont een overzicht van de steunmaatregelen die zijn uitgevoerd door de Rijkscultuurfondsen en welk bedrag hiervoor per steunpakket is vrijgemaakt. In totaal is er €552,7 miljoen euro beschikbaar gesteld aan de Rijkscultuurfondsen om coronasteun mee te bieden. Daarmee werd 51% van de totale specifieke steun vanuit OCW via de Rijkscultuurfondsen verdeeld. De middelen uit het 4^e steunpakket zijn vrijwel geheel door de Rijkscultuurfondsen verspreid (94%). Ook hebben de Rijkscultuurfondsen eigen middelen aangewend om extra coronasteun te kunnen bieden, in aanvulling op de extra middelen vanuit OCW.

Tabel 5.5 Beschikbaar gesteld budget per regeling uitgevoerd door de Rijkscultuurfondsen, naar steunpakket (in miljoenen euro's)

Steunmaatregelen / steunpakket	1e	2e	3e	4e	5e	Totaal
Aanvullende subsidie meerjarig gesubsidieerde instellingen	35,0	18,9		8,3	15,2	77,5
Filmproducenten	5,0	6,4		5,0	3,0	19,4
Lokale en regionale infrastructuur: musea, (pop)podia en filmtheaters	48,5					48,5
Stimuleringsregelingen makers via Rijkscultuurfondsen	11,8	35,8	5,5	16,3	15,0	84,3
Inovatielabs		5,0				5,0
Private musea en collecties van nationaal belang		20,0				20,0
Overbrugging meerjarig gesubsidieerde BIS- en fondsinstellingen		1,5				1,5
Garantieregeling pandemie filmproducties		10,0				10,0
Film Production Incentive high end series		6,3				6,3
Vrije producenten podiumkunstsector			40,0			40,0
Bijdrage voor tentoonstellingen via Mondriaan Fonds			3,5		8,6	12,1
Kunst en cultuur voor kwetsbare groepen			10,0			10,0
Steun voor de fysieke boekhandel				20,0		20,0
Compensatieregeling capaciteitsbeperking evenementen				49,0	119,2	168,2
Aanvullend budget voor Rijkscultuurfondsen	100,3	103,8	59,0	98,6	161,0	522,7
Totaalbudget steunpakket	300,0	249,0	74,0	105,0	293,3	1,021,3
Percentage steunpakket via Rijkscultuurfondsen	33,4%	42%	80%	94%	55%	51%

Bron: SEO Economisch Onderzoek, op basis van gegevens OCW.¹⁷⁰ Betreft stand per februari 2022.

Het merendeel (59%) van de coronasteun die is verdeeld via de Rijkscultuurfondsen liep via het Fonds Podiumkunsten (Tabel 5.6). De steun via het Fonds Podiumkunsten lag voornamelijk relatief hoog doordat dit fonds

¹⁷⁰ OCW heeft een tabel samengesteld met de bedragen die beschikbaar zijn gesteld per regeling in de verschillende steunpakketten op basis van Kamerbrieven. De gegevens voor totaalbudget voor elk steunpakket zijn tevens afkomstig uit een totaaloverzicht van OCW (zie Bijlage G)

de compensatieregeling uitvoert voor concerten en voorstellingen die met contactbeperkende maatregelen te maken hebben. Deze regelingen alleen beslaan €137,1 miljoen van de steun die door het Fonds Podiumkunsten is verstrekt.¹⁷¹

Na het Fonds Podiumkunsten hebben het Mondriaan Fonds (17%) en het Filmfonds (11%) de meeste steun verdeeld. Omdat zij verantwoordelijk waren voor het uitvoeren van een aantal sectorspecifieke steunmaatregelen was de hoeveelheid steun die via deze fondsen liep hoger dan de steun die via het Fonds voor de Cultuurparticipatie en het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie liep.. Zo was het Mondriaan Fonds verantwoordelijk voor het uitvoeren van de regeling voor private musea en collecties van nationaal belang (budget van €20 miljoen) en de bijdrage voor tentoonstellingen (budget van €12,1 miljoen). Het Nederlands Filmfonds voerde sectorspecifieke regelingen uit zoals de regeling voor filmproducenten (budget van €19,4 miljoen) en de garantiestelling pandemie filmproducties (budget van €10 miljoen, waarvan het meeste nog gereserveerd staat voor 2022, waardoor slechts €741 in het overzicht voor 2020-2021 staat). Het Fonds voor de Cultuurparticipatie en Stimuleringsfonds Creatieve Industrie voerde geen sectorspecifieke regelingen van OCW uit. Wel voerde het Fonds voor de Cultuurparticipatie de regeling Samen Cultuurmaken uit, in samenwerking met het ministerie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport¹⁷² en was het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie penvoerder en medeorganisator van de innovatielabs. Het Letterenfonds had ondanks het uitvoeren van een sectorspecifieke regeling (steun aan fysieke boekhandels van €20 miljoen) een relatief klein aandeel in de steun via Rijkscultuurfondsen van 4%.

Het totaal aan verdeelde steun in Tabel 5.6 ligt bijna €81 miljoen euro onder het begrote bedrag zoals blijkt uit Tabel 5.5, omdat uitvoeringskosten en een deel van de realisatie van 2022 niet zijn meegenomen. Tabel 5.6 toont toegekende steun en neemt dus apparaatlasten (uitvoeringskosten) niet mee. Deze apparaatlasten zitten wel in de middelen die vanuit OCW voor steun vanuit Rijkscultuurfondsen zijn begroot Tabel 5.5, maar zijn beperkt (bijvoorbeeld ongeveer 1% bij het Nederlands Filmfonds). Daarnaast zijn cijfers over de realisatie in 2022 niet altijd volledig, waardoor de uiteindelijke toegekende steun nog iets hoger zal uitvallen.

Tabel 5.6 Toegekende steun per Rijkscultuurfonds

Rijkscultuurfonds	Verdeelde steun	Percentage van verdeelde steun
Filmfonds	€ 48,167,521	11%
Fonds Cultuurparticipatie	€ 21,697,369	5%
Fonds Podiumkunsten	€ 265,160,913	59%
Letterenfonds	€ 19,464,248	4%
Mondriaan Fonds	€ 76,075,463	17%
Stimuleringsfonds Creatieve Industrie	€ 17,452,334	4%
Totaal	€ 448.020,848	100%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens Rijkscultuurfondsen.¹⁷³ De cijfers over 2022 (en daarmee een deel van het 5^e steunpakket) zijn nog onvolledig. De verleende steun is exclusief apparaatlasten (uitvoeringskosten) van de Rijkscultuurfondsen.

¹⁷¹ Gebaseerd op een overzichtstabel die Fonds Podiumkunsten invulde op aanvraag van OCW.

¹⁷² [Samen cultuurmaken \(cultuurparticipatie.nl\)](https://www.cultuurparticipatie.nl)

¹⁷³ Het bedrag aan verdeelde steun is gebaseerd op een overzichtstabel die de Rijkscultuurfondsen op aanvraag van OCW hebben ingevuld.

Nederlands Filmfonds

Voor het opstellen van de Tabel 5.7 zijn drie databronnen beschikbaar: een interne overzichtstabel waarin het Nederlands Filmfonds rapporteert over de realisatie van de uitgevoerde regelingen, een factsheet waarin het Nederlands Filmfonds een tussenstand van de realisatie van de coronasteun rapporteert en de jaarverslagen van het Nederlands Filmfonds voor de jaren 2020 en 2021. De €48.2 miljoen aan toegekende steun is exclusief 522.000 euro aan apparaatlasten (uitvoeringskosten) voor de extra uitvoering van alle extra regelingen.

Een deel van de middelen is in 2022 besteed en vormt daarom geen onderdeel van de cijfers. Voor het uitvoeren van de Garantierегeling Pandemie heeft het Nederlands Filmfonds tien miljoen euro gekregen vanuit OCW. Van dit budget is €740.769 besteed, dus het merendeel van het budget is nu nog opgenomen als bestemmingsbudget. Nemen we de tien miljoen euro op in het totaal, in plaats van de bijna €741 duizend, dan komt de totale steun vanuit het Filmfonds op ruim €57,5 miljoen. Dat is meer dan de €52.421.460 die het Nederlands Filmfonds ontving vanuit OCW. Er is dan ook €5.872.915 vanuit de eigen middelen van het Filmfonds gefinancierd in 2020 en 2021.¹⁷⁴

Tabel 5.7 Realisatie van steunmaatregelen door het Nederlands Filmfonds 2020-2021

Steunmaatregel	Aantal aanvragen	Aantal (extra) toekenningen	Toegekend bedrag	Bereik
Makers	864	238	€ 10,943,042	
Steunmaatregelen ontwikkeling	654	146	€ 2,126,000	291 makers
Steunmaatregelen productie	187	69	€ 6,574,676	1,575 makers
Steunmaatregelen Distributie	18	18	€ 742,366	90 makers
Steunmaatregelen Filmactiviteiten	5	5	€ 1,500,000	250 makers
Meerjarig gesubsidieerde instellingen	8	8	€ 399,436	
Steunmaatregel Filmactiviteiten	8	8	€ 399,436	8 filmfestivals
Regionale infrastructuur	30	26	€ 4,688,643	
Matchingbijdrage filmtheaters	30	26	€ 4,688,643	26 filmtheaters
Sectorspecifiek	430	426	€ 32,136,400	
Garantierегeling Pandemie	12	12	€ 740,769	600 makers
Pilot High End Series	27	27	€ 8,231,948	1.020 makers
Steunmaatregelen Productie	250	246	€19,267,927	10.650 makers
Steunmaatregelen Distributie	141	141	€ 3,895,756	200 makers en 88 filmtheaters
Totaal	1332	677	€ 48,167,521	

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens Nederlands Filmfonds. Aantal aanvragen en toekenningen zijn veelal op projectbasis. Het bereik betreft een inschatting van het aantal makers dat via deze projecten bereikt wordt. Aantallen zijn daarnaast niet per se uniek: een instelling of maker die meerdere keren steun ontvangt wordt meerdere keren geteld. De tabel toont toegekende steun en neemt dus niet de apparaatlasten (uitvoeringskosten) van het Nederlands Filmfonds mee.

¹⁷⁴ Factsheet corona steunmaatregelen Nederlands Filmfonds.

Fonds voor Cultuurparticipatie

In 2020 ontving het Fonds voor Cultuurparticipatie €4.909.100 extra van OCW om het eerste pakket van specifieke steun voor de cultuursector uit te voeren.¹⁷⁵ In 2021 volgde €13.524.670 voor pakketten 2, 3 en 4. Tabel 5.8 toont de realisatie van de steun over de jaren 2020 en 2021 en Tabel 5.9 laat de geografische verdeling van de impuls voor zzp'ers zien. Uit het overzicht volgt dat de steun gelijkmatiger over de provinciën is verspreid dan het aantal kunstenaars. Hierdoor ontvingen provinciën met een groot aantal kunstenaars, zoals Noord-Holland en Zuid-Holland, relatief iets minder dan de provinciën met een kleiner aantal kunstenaars.

Tabel 5.8 Realisatie van steunmaatregelen door het Fonds voor Cultuurparticipatie 2020-2021

Steunmaatregel	Aantal aanvragen	Aantal (extra) toekenningen	Toegekend bedrag	Bereik
Makers	-	686	€ 6.893.169	
<i>Coronaspeifieke regelingen:</i>				
- Impuls zzp'ers en erfgoedvrijwilligers	704	512	€ 4.417.819	852 makers ¹⁷⁶ en 5.000 tot 10.000 vrijwilligers per provincie
- Mediacampagne #wijblijven bezig	-	-	€ 300.000	2.227.197 makers ¹⁷⁷
- Ondersteuning Amateurkunstkoepels	-	9	€ 569.298 ¹⁷⁸	9 organisaties ¹⁷⁹
- Regeling Compensatie coronacrisis ¹⁸⁰	177	165	€ 1.606.052	165 projecten
Meerjarig gesubsidieerde instellingen	-	82	€ 5.913.200	
Compensatie Talent en Festivals	26	78	€ 5.691.200	78 instellingen
Overbruggingsregeling BIS	-	4	€ 222.000	4 instellingen
Sectorspecifiek	251	84	€ 8.891.000	
Samen Cultuurmaken (samen met VWS) ¹⁸¹	251	84	€ 8.891.000	84 projecten

¹⁷⁵ Jaarverslag Fonds voor Cultuurparticipatie 2020, p.70.

¹⁷⁶ Waarvan 502 direct en naar schatting 350 via tien toekenningen aan instellingen, zoals aangegeven door het Fonds Cultuurparticipatie in interne rapportage aan OCW.

¹⁷⁷ De mediacampagne is vertoond op televisie, YouTube, Facebook en Instagram. Het Fonds Cultuurparticipatie schat in totaal 5.5 miljoen views te hebben gerealiseerd, waarvan 2.227.197 personen uit de doelgroep van (niet professionele) cultuurmakers.

¹⁷⁸ In het jaarverslag van het Fonds voor Cultuurparticipatie 2021 (p.92) staat dat er enkel €419.290 aan deze regeling is besteed in 2020 en niets in 2021. In de overzichtstabel staat echter wel een bedrag van €150.000 genoemd bij deze regeling in 2021. Aangezien het jaarverslag 2021 wel spreekt over een voortzetting van de samenwerking met LKCA voor het verstrekken van coronasteun (p.59), hebben we het bedrag van €150.000 toch opgenomen in het totaal. De overzichtstabel is immers meer recentelijk bijgewerkt (november 2022), dan het jaarverslag voor 2020.

¹⁷⁹ Het jaarverslag van het Fonds Cultuurparticipatie (2020) spreekt van tien organisaties (p.44). We hanteren echter de cijfers uit de interne overzichtstabel van OCW, aangezien deze het meest recentelijk is bijgewerkt (november 2022).

¹⁸⁰ Ten tijde van rapportage van de gegevens zijn waren er nog 19 aanvragen in behandeling. Bij het berekenen van het aantal toekenningen, bedrag en bereik is de aanname gemaakt dat al deze 19 aanvragen worden toegekend.

¹⁸¹ In het jaarverslag van het Fonds voor Cultuurparticipatie 2021 (p.21), wordt een bedrag genoemd van €9.773.027. De regeling wordt echter ook deels gefinancierd door het ministerie VWS. Aangezien er in de overzichtstabel een bedrag van €8.891.000 staat vermeld wordt dit laatste bedrag aangehouden als deel van de specifieke coronasteun van OCW, waarbij de aanname wordt gemaakt dat het verschil met het bedrag in het jaarverslag bestaat uit het deel dat het ministerie VWS financiert.

Totaal	-	852	€ 21.697.369
---------------	---	------------	---------------------

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van data Fonds voor Cultuurparticipatie.¹⁸² De totalen zijn exclusief steun binnen het vijfde specifieke steunpakket voor de culturele sector. Aantallen zijn daarnaast per se uniek: een instelling of maker die meerdere keren steun ontvangt wordt meerdere keren geteld.

Tabel 5.9 Verdeling van impulsregeling voor zzp'ers en erfgoedvrijwilligers van Fonds voor Cultuurparticipatie

Provincie	Aandeel kunstenaars (ex. Caribisch deel Koninkrijk)	Aandeel toekenningen
Zuid-Holland	20%	16%
Noord-Holland	29%	20%
Noord-Brabant	14%	8%
Gelderland	9%	9%
Utrecht	10%	11%
Overijssel	5%	7%
Limburg	4%	5%
Friesland	2%	6%
Groningen	3%	5%
Drenthe	1%	5%
Flevoland	1%	3%
Zeeland	1%	3%
Caribisch deel Koninkrijk	-	2%

Bron: SEO Economisch Onderzoek, op basis van jaarverslag Fonds voor Cultuurparticipatie 2021. Het aandeel kunstenaars en overige creatieve beroepen is gebaseerd op een enquête van CBS uit 2017/2019 onder 164.000 personen werkzaam als kunstenaar of in overige creatieve beroepen. Onder kunstenaars worden beroepen verstaan zoals musici, dansers, choreografen, regisseurs, acteurs, auteurs, schepende en uitvoerende kunstenaars, architecten en ontwerpers.¹⁸³ Hoewel de regeling bedoeld is voor zzp-ers en erfgoedvrijwilligers, en vrijwilligers geen kunstenaars zijn, is de vergelijking met het aandeel kunstenaars toch informatief omdat we verwachten dat het aandeel erfgoedvrijwilligers beperkt is.

Fonds Podiumkunsten

Het Fonds Podiumkunsten rapporteert onderbesteding bij bepaalde regelingen, waarna het resterende budget is ingezet bij andere regeling of er is een nieuwe regeling is geopend waarin de middelen toch konden worden besteed.¹⁸⁴

- Voor de regeling Podia Covid-19 was €29 miljoen begroot, waarvan €23,7 miljoen is uitgegeven. Met het resterende budget en eigen middelen van het fonds, is de podiumstartregeling geopend.

¹⁸² Voor het opstellen van de tabel zijn twee databronnen beschikbaar: een interne overzichtstabel waarin het Fonds voor Cultuurparticipatie rapporteert over de realisatie van de uitgevoerde regelingen en de jaarverslagen van het Fonds voor Cultuurparticipatie voor de jaren 2020 en 2021. We hanteren de cijfers uit de overzichtstabel aangezien deze het meest recent zijn vernieuwd (november 2022) en toetsen deze aan de jaarverslagen.

¹⁸³ Kunstenaars en werkenden in overige creatieve beroepen, 2017/2019 (cbs.nl), Kunstenaars EBB, tabel 10 en bijlage 1.

¹⁸⁴ Zo blijkt uit interne rapportage van Fonds Podiumkunsten aan ministerie OCW en jaarverslagen van Fonds Podiumkunsten.

- Voor Urban on Stage was €500.000 begroot, waarvan €189.730 is besteed. Het resterende budget is toegevoegd aan de regeling Balkonscènes.
- Voor de regeling Vrije producties was €40 miljoen begroot, waarvan €27,6 miljoen is besteed. Oorspronkelijk was het de bedoeling om het resterende budget terug te boeken naar het Ministerie van Financiën, maar uiteindelijk is het bedrag dat hiervan resteerde toegevoegd aan de compensatieregelingen.
- Voor de eerste ronde van de compensatieregeling voor culturele evenementen was €15 miljoen begroot, maar is €3,2 miljoen besteed. Het resterende budget is toegevoegd aan latere rondes van de compensatieregeling.

Het is niet uit te sluiten dat er ook bij andere fondsen verschuivingen hebben plaatsgevonden tussen budgetten doordat de uiteindelijke bestedingen anders uitvallen.

Tabel 5.10 Realisatie van steunmaatregelen door het Fonds Podiumkunsten 2020-2022

Steunmaatregel	Aantal aanvragen	Aantal (extra) toekenningen	Toegekend bedrag	Bereik
Makers	-	1.814+	€ 16.573.458	
<i>Extra budget:</i>				
- Extra budget werkbijdrage muzikant en opdracht compositie of libretto ¹⁸⁵	-	180	€ 1.441.500	Naar schatting 180 makers
- Aanvullende steun lopende productiesubsidies	-	125	€ 1.183.534	125 producenten
- Opdracht compositie	-	15	€ 176.900	circa 15 makers
<i>Coronaspecifieke regelingen:</i>				
- Covidsteun nieuwe makertrajecten	-	-	€ 1.332.500	72 makers
- 2P Covid-19	135	66	€ 1.498.320	66 podia en festivals en meer dan 100 makers
- Nieuwe Makers covid-19	43	36	€ 1.800.000	36 makers
- Podiumkunstenvoucher	101	94	€ 347.000	94 makers
- Regeling Balkonscènes	2.069	1.412	€ 8.783.874	3.800 makers
- Urban on stage	21	9	€ 189.730	9 projecten
Meerjarig gesubsidieerde instellingen	-	255	€ 49.441.639	
Covidsteun meerjarig gesubsidieerden	-	255 ¹⁸⁶	€ 49.441.639	255 instellingen
Regionale infrastructuur	-	229	€ 31.160.821	
Podia Covid-19 regeling	112	96	€ 23.658.972	96 podia

¹⁸⁵ Het aantal aanvragen en toekenningen is gebaseerd op het jaarverslag 2021 (p.25) van het Fonds Podiumkunsten. Het budget loopt echter door in 2022, dus het totaal toegekend bedrag is verspreid over meer toekenningen van 57. Het aantal aanvragen en toekenningen binnen de regeling is gebaseerd op het aandeel van het totaalbudget voor de regeling dat door OCW is gefinancierd.

¹⁸⁶ Het jaarverslag 2020 van het Fonds Podiumkunsten (p.32) noemt 142 toekenningen in 2020 in plaats van de 149 in de overzichtstabel. Het bedrag komt wel overeen. De gegevens in de overzichtstabel zijn aangehouden aangezien deze meer recentelijk is bijgewerkt (november 2022).

Podiumstartregeling ¹⁸⁷	-	133	€ 7.501.849	133 podia
Sectorspecifiek	1.049	1.107	€ 167.981.995	
Compensatieregelingen culturele evenementen ¹⁸⁸	1.049	915	€ 140.399.041	915+ evenementen
Vrije producties	-	267	€ 27.582.954	267 producenten
Totaal	-	3.938+	€ 265.337.813	189

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens van het Fonds Podiumkunsten. Aantallen zijn niet per se uniek: een instelling of maker die meerdere keren steun ontvangt wordt meerdere keren geteld.

De spreiding van de steun over verschillende disciplines en regio's is bekend voor een deel van de regelingen. Zo is voor (voor €5,9 miljoen aan steun van) de regelingen 2P Covid-19, covidsteun nieuwe makertrajecten, aanvullende steun productiesubsidies en nieuwe makers covid-19, bekend hoe de verdeling is tussen verschillende disciplines. Voor spreiding over regio's komen hier de regelingen podia covid-19, podiumstartregeling, podiumkunstenvoucher, balkonscènes en urban on stage bij (samen goed voor €71,6 miljoen aan steun). Deze cijfers over de verdeling van de steun bieden dus zicht op slechts een klein deel van de verleende steun, maar geven wel een indicatie van de verdeling over disciplines en regio's.

Deze steekproef van steun vanuit het Fonds Podiumkunsten kwam voornamelijk (39%) terecht bij instellingen en makers in de theaterdiscipline (Tabel 5.11). Hierna volgt de discipline muziek met 30%. Zowel de disciplines muziektheater en dans ontvangen minder steun, respectievelijk 17% en 14%. Afwijkingen van gelijke verdeling per discipline betekenen niet dat de verdeling onrechtvaardig is. Verschillende disciplines kunnen namelijk verschillen in aantal podia, werknemers, voorstellingen, kosten en publieksinkomen. Op dergelijke verschillen hebben we echter onvoldoende beeld om uitspraken over te doen.

Tabel 5.11 Verdeling van coronasteun vanuit het Fonds Podiumkunsten over verschillende disciplines¹⁹⁰

Type professionele podia	Percentage van toegekende steun
Theater	39%
Muziek	30%
Muziektheater	17%
Dans	14%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), gebaseerd op gegevens van het Fonds Podiumkunsten. De spreiding is gebaseerd op de spreiding van een subset aan regelingen die samen goed zijn voor €5,9 miljoen euro aan steun (van de €259,3 miljoen euro in totaal). De percentages zijn een gemiddelde van de spreiding per regeling, gewogen naar het toegekende bedrag binnen de desbetreffende regeling.

¹⁸⁷ De podiumstartregeling valt onder steun aan regionale infrastructuur, maar kwam grotendeels ten goede aan makers. Podia moesten de middelen gebruiken voor bestedingen aan uitvoerenden (makers).

¹⁸⁸ Valt grotendeels in 2022, waardoor gegevens in de overzichtstabel van OCW niet kunnen worden getoetst aan de jaarverslagen van de fondsen.

¹⁸⁹ Hiervan is 4.578.226 euro uit reguliere middelen bekostigd.

¹⁹⁰ We hebben helaas geen gegevens over de reguliere verdeling, waardoor een vergelijking hiermee niet mogelijk is.

Wat betreft regionale spreiding, komt het merendeel van de (steekproef aan) steun van het Fonds Podiumkunsten terecht in de regio Amsterdam (Tabel 5.12). In de regio's Zuid, Oost en West Nederland is tussen elk de 11% en 14% van de steun uitgekeerd. Daarmee ontvingen deze regio's ongeveer het dubbele vergeleken met de regio's Noord (5,6%) en Midden (4%). De regiocijfers zijn echter exclusief de vier grote steden (G4). Tezamen ontvingen de G4 51,3% van de steun.

Voor de regelingen die specifiek bedoeld waren voor regio-gebonden steun hebben we informatie over de verdeling van het volledige budget. Deze steun is meer gelijk verdeeld, zo toont de tweede kolom van Tabel 5.12. De G4 ontvangen samen 27,8% van de regionale steun. Het feit dat dit aandeel significant lager ligt dan voor de steekproef aan totale steun vanuit het Fonds Podiumkunsten, suggereert dat de regionale steun meer gefocust is op culturele instellingen van regionaal belang buiten te grote steden. Deze regionale steun land voornamelijk in Zuid- (23,7%) en Oost-Nederland (20,9%). Midden-Nederland ontvangt het kleinste aandeel van de regionale steun (2,5%).

De verdeling van de steun kan grotendeels worden herleid naar het aandeel inwoners van de desbetreffende gemeenten of groep van provincies. Opvallend is wel dat het aandeel steun dat in de gemeente Amsterdam is toegekend aanzienlijk hoger is dan het aandeel inwoners van de gemeente.

Tabel 5.12 Verdeling van coronasteun vanuit het Fonds Podiumkunsten over verschillende regio's

Regio	Percentage steun	Percentage regionale steun	Percentage inwoners ¹⁹¹
Amsterdam (gemeente)	36.7%	14.5%	5.0%
Zuid (Zeeland, Limburg, Noord-Brabant)	14.1%	23.7%	23.3%
Oost (Overijssel, Gelderland)	11.3%	20.9%	18.7%
West (Noord-Holland, Zuid-Holland)	13.6%	14.8%	26.0%
Noord (Groningen, Friesland, Drenthe)	5.9%	8.3%	9.9%
Utrecht (gemeente)	6.6%	6.3%	2.1%
Rotterdam (gemeente)	4.8%	4.5%	3.7%
Midden (Utrecht, Flevoland)	4.0%	4.5%	8.2%
Den Haag (gemeente)	3.2%	2.5%	3.1%

¹⁹¹ [Inwoners per gemeente \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), gebaseerd op gegevens van het Fonds Podiumkunsten. De spreiding is gebaseerd op de spreiding van een subset aan regelingen die samen goed zijn voor €71,6 miljoen euro aan steun (van de €259,3 miljoen euro in totaal). De percentages voor regionale steun zijn wel gebaseerd op de totale regionale steun vanuit het Fonds Podiumkunsten: podia covid-19 en podiumstartregeling. De vier grote steden zijn apart weergegeven, en zijn dus niet opgeteld bij het totaal voor de regio waarin de stad zich bevindt.

Letterenfonds

Het Letterfonds ontving in 2020 €3.345.900 euro aan subsidie om steun aan de sector te bieden.¹⁹² In 2021 kwam hier €24.587.970 bij.¹⁹³ Naar aanleiding van de jaarrekening van het Letterenfonds over 2020, is er door OCW een bedrag teruggevorderd van bijna €880 duizend. Tabel 5.13 toont de realisatie van de steunverlening voor 2020 en 2021. Hiervan is €17.815.934 vanuit OCW gefinancierd en €1.648.314 is her-allocatie van eigen middelen. Daarnaast zijn er (beperkte) uitgaven aan apparaatskosten die niet in dit overzicht zijn meegenomen, en wordt de uitvoering voortgezet in 2022. De realisatie is dus niet volledig.

Tabel 5.13 Realisatie van steunmaatregelen door het Nederlands Letterenfonds 2020-2021

Steunmaatregel	Aantal aanvragen	Aantal (extra) toekenningen	Toegekend bedrag	Bereik
Makers	-	1.782	€ 6.361.191	
<i>Extra budget:</i>				
- Verruiming projectsubsidies	-	31	€ 645.280	31+ projecten ¹⁹⁴
- Intensivering Translation grants	-	357	€ 672.946	357 uitgevers
<i>Coronaspecifieke regelingen:</i>				
- Sectorbrede ondersteuning	8	8	€ 411.000	350+ schrijvers-activiteiten
- Fragmentvertalingen	-	517	€ 543.000	517 vertalingen
- Regeling literaire tijdschriften	6	6	€ 360.000	6 tijdschriften
- Van maker tot lezer	695	650	€ 1.622.500	650 schrijvers en vertalers
- Stimulering publiekspresentaties, schoolbezoeken, educatieve trajecten	11	11	€ 1.671.090	3.300 schrijvers-optredens en campagne
- Tijdelijke regeling aankoop- en productiekostenbudget buitenlandse literatuur voor uitgevers	47	45	€ 250.000	100 titels/vertalers
- Stimuleringsregeling productiekosten subsidie	170	157	€ 185.275	157 uitgevers
Meerjarig gesubsidieerde instellingen	-	56	€ 1.909.600	
Aanvullende ondersteuning meerjarig gesubsidieerde instellingen	-	43	€ 1.838.400	43 instellingen (19 uniek)

¹⁹² Letterenfonds jaarverslag 2020, pagina 4.

¹⁹³ Letterenfonds jaarverslag 2021, pagina 10.

¹⁹⁴ Voor rondes van deze regeling in het vierde steunpakket is het aantal aanvragen en toekenningen niet bekend. De 31 toekenningen uit het eerste en tweede pakket zijn dus een ondergrens voor het totaal aantal bereikte projecten.

Aanvullende ondersteuning incidentele literaire manifestaties en activiteiten	-	13	€ 71.200	13 instellingen
Sectorspecifiek	905	891	€ 11.193.457	
Garantiefonds fysieke boekhandel	136	136	€ 6.620.890	136 boekhandels
Tegemoetkoming distributiekosten fysieke boekhandel	769	755	€ 4.572.567	755 boekhandels
Totaal	-	2.729	€ 19.464.248	

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens Nederlands Letterenfonds. De totalen zijn exclusief steun binnen het vijfde specifieke steunpakket voor de culturele sector. Aantallen zijn niet per se uniek: een instelling of maker die meerdere keren steun ontvangt wordt meerdere keren geteld.

Mondriaan Fonds

Tabel 5.14 toont de toegekende steun vanuit het Mondriaan Fonds. Hierbij zijn ook bedragen over het jaar 2022 meegenomen. Voor de regeling standhuur kunstbeurzen en de eerste regeling voor makers heeft het Mondriaan Fonds €601.158 uit eigen middelen vrijgemaakt.¹⁹⁵ Ook de regeling coronacompensatie kunstinitiatieven is door eigen middelen van het fonds gefinancierd. Ten slotte bedragen eigen middelen €1.620.000 van de €24.412.011 voor steun aan regionale musea.

Tabel 5.14 Realisatie van steunmaatregelen door het Mondriaan Fonds, 2020-2022

Steunmaatregel	Aantal aanvragen	Aantal (extra) toekenningen	Toegekend bedrag	Bereik
Makers	-	1.772	€ 24.561.321	
<i>Extra budget voor:</i>				
- Intensivering makersregelingen	-	570	€ 6.992.131	1.432 makers
- Kunst/Erfgoed Presentatie	-	43	€ 3.500.000	43 instellingen
- Kunstenaar Basis/Start	-	58	€ 1.740.000	53 makers
- Opdrachtgeverschap (in Coronatijd)	-	34	€ 1.400.000	34 instellingen voor minimaal 45 makers
<i>Coronaspecifieke regelingen:</i>				
- Kunstenaarshonorarium	346	214	€ 1.147.190	214 instellingen voor minimaal 600 makers
- Corona-overbrugging kunstenaar, curator en beschouwer	-	862	€9.755.000	862 makers
Meerjarig gesubsidieerde instellingen	-	79	€ 7.912.888	
Compensatieregeling Meerjarige Kunstpodia	-	58	€ 6.609.188	58 instellingen
Compensatieregeling Presentatie-instellingen	-	21	€ 1.303.700	21 instellingen

¹⁹⁵ Jaarverslag Mondriaan Fonds (2020), p.139.

Regionale infrastructuur	191	356	€ 24.412.011	
Compensatieregeling regionale musea	191	356	€ 24.412.011	356 instellingen
Sectorspecifiek	-	496	€ 26.620.163	
Compensatie standhuur kunstbeurzen	-	58	€ 601.158	58 instellingen
Coronacompensatie Kunstinitiatieven	-	42	€ 99.960	42 projecten
Private collecties en collecties van nationaal belang	210	196	€ 18.488.125	196 instellingen
Totaal	-	2.503	€ 76.075.463	

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens Mondriaan Fonds. Aantallen zijn niet per se uniek: een instelling of maker die meerdere keren steun ontvangt wordt meerdere keren geteld. Apparaatlasten (uitvoeringskosten) zijn niet in het overzicht meegenomen.

Stimuleringsfonds Creatieve Industrie

Tabel 5.15 toont de toegekende steun vanuit het Stimuleringsfonds voor de Creatieve Industrie over alle vijf de specifieke steunpakketten. Het merendeel van de steun is uitgekeerd via regelingen die direct of indirect makers beogen te bereiken. Grotendeels is dit gebeurd via bestaande regelingen waarvan het budget is opgehoogd. Het fonds kent echter ook drie regelingen die voor corona specifiek zijn ingezet: de Open Oproep Bouwen aan Talent, Voucherregeling Ruimtelijk Ontwerp en Open Oproep Platforms voor Ontwerpend Leren. Een inschatting van de hoeveelheid makers die hiermee bereikt zijn is moeilijk te maken, aangezien de subsidies aan projecten worden toegekend. Aangezien er meerdere makers aan één project werken zal het bereik een factor hoger liggen dan het aantal gefinancierde projecten.

Tabel 5.15 Realisatie van steunmaatregelen door het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie 2020-2022

Steunmaatregel	Aantal aanvragen	Aantal (extra) toekenningen	Toegekend bedrag	Bereik
Makers	-	682	€ 11,564,482	
<i>Extra budget voor:</i>				
- Regeling Experiment	-	62	€ 573,058	62 projecten van makers
- Open Oproep Professionalisering ontwerppraktijk	-	102	€ 750,274	102 ontwerppraktijken van makers
- Open Oproep Research, act & reflect	-	12	€ 736,450	12 collectieven en platforms voor makers
- Regeling Immerse\Interact XL	-	3	€ 132,318	3 projecten van makers
- Open Oproep binnen Actieprogramma Ruimtelijk Ontwerp	-	3	€ 22,500	3 projecten van makers en maatschappelijke partners
- Regeling Talentontwikkeling	-	50	€ 810,000	Ca. 30 beurzen voor makers

- Basisregelingen Vormgeving, Architectuur en Digitale cultuur	-	154	€ 2,437,313	154 projecten van makers
<i>Corona-specifieke regelingen:</i>				
- Open Oproep Bouwen aan Talent	487	153	€ 1,194,868	153 makers en ontwerp bureaus
- Voucherregeling Ruimtelijk Ontwerp	204	129	€ 3,857,701	132 projecten van makers en semipublieke partijen
- Open Oproep Platforms voor Ontwerpend Leren	37	14	€ 1,050,000	14 platforms voor makers
Meerjarig gesubsidieerde instellingen	-	54	€ 5,887,852	
Aanvullende ondersteuning meerjarig gesubsidieerde instellingen en festivals	-	50	€ 5,333,382	50 instellingen en festivals
Overbruggingsregeling	-	4	€ 554,470	4 instellingen en festivals
Totaal	-	736	€ 17.452.334	

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. Aantallen zijn niet per se uniek: een instelling of maker die meerdere keren steun ontvangt wordt meerdere keren geteld. In de tabel zijn apparaatkosten (uitvoeringskosten) niet meegenomen.

Over de Voucherregeling Ruimtelijk Ontwerp is bekend wat de locaties zijn van de uitgevoerde projecten (Tabel 5.16). De verdeling volgt ongeveer de verdeling van het aantal inwoners. Wel valt Limburg op als provincie met een groot aantal gefinancierde projecten ten opzichte van het aandeel inwoners.

Tabel 5.16 Geografische verdeling projecten Voucherregeling Ruimtelijk Ontwerp

Provincie	Aantal projecten	Aandeel projecten	Aandeel inwoners ¹⁹⁶
Zuid-Holland	32	24,2%	22,4%
Waarvan Rotterdam	13	9,8%	3,9%
Noord-Brabant	27	20,5%	15,5%
Noord-Holland	23	17,4%	17,4%
Waarvan Amsterdam	12	9,1%	5,3%
Overijssel	13	9,8%	7,0%
Gelderland	7	5,3%	3,5%
Utrecht	7	5,3%	8,2%
Limburg	7	5,3%	0,7%
Zeeland	5	3,8%	2,3%
Groningen	4	3,0%	2,5%

¹⁹⁶ Waarbij aantal inwoners van Curaçao afkomstig is van [Population | Central Bureau of Statistics Curaçao \(cbs.cw\)](https://www.cbs.cw/)

Flevoland	3	2,3%	2,6%
Drenthe	2	1,5%	3,0%
Friesland	1	0,8%	2,9%
Curaçao	1	0,8%	0,9%
Totaal	132	100%	100%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens Stimuleringsfonds Creatieve Industrie.¹⁹⁷

Programma PPO

Het Programma Permanente Professionele Ontwikkeling (PPO) is een regeling van de Stichting Platform ACCT, waarin zelfstandigen financiering aan kunnen vragen om kosten voor een cursus te dekken (ontwikkelkosten). Platform ACCT is geen Rijkscultuurfonds, maar wordt wel 100% door subsidie gefinancierd. In totaal hebben 7477 makers een aanvraag gedaan om 2/3 van hun ontwikkelkosten (bijv. kosten voor scholing, coaching of een stage) te kunnen declareren bij Programma PPO. Hiervan zijn 4934 aanvragen goedgekeurd, waarmee in het totaal € 4.100.000 aan steun is uitgekeerd. De overige €400.000 euro van het steunbudget is besteed aan uitvoeringskosten bij Programma PPO.

5.3.4 Specifieke steun via leenfaciliteiten

Cultuur+Ondernemen

Bij Cultuur+Ondernemen konden ondernemers in de culturele en creatieve sector vanaf het eerste specifieke steunpakket terecht voor een lening om publieksgerichte projecten te ontwikkelen (Cultuur Opstart Lening). Vanaf het tweede specifieke steunpakket kwam hier ook de Cultuur Vermogen Lening bij, die bedoeld is voor financieel gezonde ondernemingen die investeringen hebben moeten afschrijven voor de coronacrisis.¹⁹⁸

In totaal hebben 231 ondernemingen een lening aangevraagd bij Cultuur+Ondernemen in de periode 2020-2022 (Tabel 5.17), waarvan een deel nog in behandeling is. Per december 2022 zijn 143 van de aanvragen goedgekeurd, waarvan 93 Cultuur Opstart Leningen en 50 Cultuur Vermogen Leningen. Ook zijn 20 van de Cultuur Opstart Leningen en 1 Cultuur Vermogen Lening reeds afgelost. In twee gevallen is dat doordat het bedrag is teruggevorderd: de ondernemers hielden zich niet aan de gemaakte afspraken. Ten slotte zijn er bij 12 ondernemers (signalen van) betalingsproblemen. Vooral bij de Cultuur Opstart Leningen komt dit voor. Het is dus mogelijk dat niet alle leningen volledig zullen worden afbetaald.

Tabel 5.17 Status van aanvragen voor de Cultuur Opstart Lening en Cultuur Vermogen Lening

Leenfaciliteit	Aantal aanvragen	Aantal toekenningen	Aantal (deels) afgelost	Aantal (signalen van) betalingsproblemen
Cultuur Opstart Lening	156	93	20	11
Cultuur Vermogen Lening	75	50	1	1

¹⁹⁷ Impactrapportage Voucherregeling Ruimtelijk Ontwerp - januari 2022 (Stimuleringsfonds Creatieve Industrie)

¹⁹⁸ Kamerbrief over 2e steunpakket culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

Totaal	231	143	21	12
---------------	------------	------------	-----------	-----------

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens Cultuur+Ondernemen.¹⁹⁹

Het grootste deel van de toegekende Cultuur Opstartleningen is ten goede gekomen aan ondernemers in de sectoren film en televisie: ongeveer €5,2 miljoen, onder 22 ondernemingen (Tabel 5.18). Ook in de sector theater en dans is relatief veel gebruik gemaakt van de Cultuur Opstartlening: 25 ondernemingen kregen in totaal €4,4 miljoen euro.

Tabel 5.18 Verstrekte leningen vanuit Cultuur+Ondernemen per sector

Sector	Aantal toekenningen	Totaal toegekend bedrag	Gemiddeld bedrag per toekenning
Cultuur Opstartlening	93	€ 13,783,800	€ 148,213
Beeldende kunst	11	€ 925,000	€ 84,091
Cultureel erfgoed	1	€ 50,000	€ 50,000
Design/Bouwkunst	3	€ 67,000	€ 22,333
Film/TV	22	€ 5,237,500	€ 238,068
Fotografie	2	€ 11,800	€ 5,900
Grafische Vormgeving	2	€ 23,500	€ 11,750
Literatuur	5	€ 293,500	€ 58,700
Mode	1	€ 200,000	€ 200,000
Multimedia/Gaming	4	€ 1,120,000	€ 280,000
Muziek	17	€ 1,441,000	€ 84,765
Theater/Dans	25	€ 4,414,500	€ 176,580
Cultuur Vermogenlening	50	€ 11,761,057	€ 235,221
Beeldende kunst	2	€ 530,556.73	€ 265,278
Cultureel erfgoed	1	€ 500,000.00	€ 500,000
Design/Bouwkunst	1	€ 50,000.00	€ 50,000
Film/TV	14	€ 4,130,000.00	€ 295,000
Literatuur	7	€ 1,625,000.00	€ 232,143
Muziek	14	€ 2,975,500.00	€ 212,536
Overig	2	€ 600,000.00	€ 300,000

¹⁹⁹ Gegevens zijn samengesteld en opgeleverd op basis van verzoek. De data zijn niet publiekelijk beschikbaar.

Theater/Dans	9	€ 1,350,000.00	€ 150,000
Totaal	141	€ 25,469,856.73	€ 178,635

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens Cultuur+Ondernemen.²⁰⁰

De verstrekte leningen van Cultuur+Ondernemen concentreren zich sterk in de Randstad (Tabel 5.19, Tabel C.4 toont de verdeling van alle leningen over de gemeenten). De vier grote gemeenten huizen samen ondernemingen die 66,1% van het totaalbedrag aan verstrekte leningen ontvingen. Vooral Amsterdam valt op, met 46% van het verstrekte bedrag. Ter vergelijking, in de vier grote gemeenten woont ongeveer 14% van de bevolking van Nederland. Voor Amsterdam is dat ongeveer 5%.²⁰¹ We hebben hier helaas niet de mogelijkheid om ook een vergelijking te maken met de spreiding van het aantal woonachtige kunstenaars, omdat we deze gegevens niet op gemeenteniveau hebben.

Tabel 5.19 Geografische spreiding van verstrekte leningen door Cultuur+Ondernemen (top 5 gemeenten)

Gemeente	Totaalbedrag toegekende leningen	Percentage van totaal toegekend bedrag	Aandeel inwoners van Nederland
Amsterdam	€ 11,811,800.00	46.24%	5,0%
Utrecht	€ 3,220,500.00	12.61%	2,0%
Rotterdam	€ 1,300,000.00	5.09%	3,7%
Haarlem	€ 970,556.73	3.80%	0,9%
Amsterdam-Duivendrecht	€ 623,000.00	2.44%	0,0%
Totaal (inc. Andere gemeenten)	€ 25,544,856.73	100%	5,0%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens Cultuur+Ondernemen.²⁰²

Opengestelde Monumentenlening

Het totale budget voor de Opengestelde Monumentenlening (OML) bedraagt 70 miljoen euro.²⁰³ Met een totaal aan verstrekte leningen van ruim 44 miljoen, is er dus 26 miljoen euro minder uitgeleend dan begroot. Het grootste deel van de OML is verstrekt in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht. De leningen die zijn verstrekt in Noord- en Zuid-Holland zijn daarnaast bovengemiddeld groot. Ook een deel van de OML is geland in de bijzondere gemeenten: Aruba (3 leningen van in totaal ruim 355 duizend euro) en Curaçao (2 leningen van in totaal bijna 300 duizend euro).

²⁰⁰ Gegevens zijn samengesteld en opgeleverd op basis van verzoek. De data zijn niet publiekelijk beschikbaar.

²⁰¹ [Inwoners per gemeente \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)

²⁰² Gegevens zijn samengesteld en opgeleverd op basis van verzoek. De data zijn niet publiekelijk beschikbaar.

²⁰³ [Kamerbrief over 2e steunpakket culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

Tabel 5.20 Verstrekte Opengestelde Monumentenleningen

Provincie van ontvanger	Aantal verstrekte leningen	Totaalbedrag verstrekte leningen	Aandeel van totaalbedrag	Gemiddeld bedrag per lening
Noord-Holland	25	€ 19,665,145	44.3%	€ 786,605.80
Zuid-Holland	19	€ 14,639,729	33.0%	€ 770,512.05
Utrecht	24	€ 3,961,741	8.9%	€ 165,072.54
Gelderland	8	€ 2,962,029	6.7%	€ 370,253.63
Overijssel	6	€ 903,855	2.0%	€ 150,642.50
Limburg	3	€ 632,648	1.4%	€ 210,882.67
Noord-Brabant	5	€ 565,858.	1.3%	€ 113,171.60
Aruba	3	€ 355,384	0.8%	€ 118,461.33
Curaçao	2	€ 282,986.	0.6%	€ 141,493.00
Groningen	1	€ 203,475	0.5%	€ 203,475.00
Flevoland	2	€ 176,409	0.4%	€ 88,204.50
Totaal	98	€ 44.349.259	100%	€ 452.543

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis data OCW.

5.3.5 Specifieke steun via private initiatieven

Steunfonds Rechtensector

Om makers direct te kunnen bereiken, heeft OCW middelen beschikbaar gesteld voor noodsteun via het Steunfonds Rechtensector. Het Steunfonds Rechtensector is een verzamelnaam voor een zestal collectieve beheerorganisaties (CBO's) die normaliter verantwoordelijk zijn voor het innen en uitbetalen van inkomsten uit rechten op bijvoorbeeld muziek, beeld en tekst. In het eerste pakket kreeg Steunfonds Rechtensector €5 miljoen aan middelen om noodsteun mee te voorzien.²⁰⁴ In het derde pakket werd dit aangevuld met €10 miljoen.²⁰⁵ In het vijfde pakket kwam hier ten slotte nogmaals €10 miljoen bovenop,²⁰⁶ maar data over de bestedingen uit deze laatste ronde middelen is nog niet bekend.

In totaal heeft Steunfonds Rechtensector €14,2 miljoen verdeeld en daarmee naar schatting 26.036 makers bereikt (Tabel 5.21). De overige €867.250 is besteed aan uitvoerings- en onderzoekskosten. Het grootste deel (42%) van de steun voor makers via Steunfonds Rechtensector is gericht aan de doelgroep van Buma/Stemra: componisten, tekstdschrijvers en uitgevers in de muziekindustrie.²⁰⁷ De 24% die Sena verdeelt landt in een ander deel van de muziekindustrie: muzikanten en producenten.²⁰⁸ De verschillende regelingen van deze CBO's samengenomen

²⁰⁴ [Kamerbrief over de uitwerking van de aanvullende ondersteuning € 300 miljoen culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

²⁰⁵ [Kamerbrief steun- en herstellpakket 3e kwartaal 2021 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

²⁰⁶ [Kamerbrief over 5e specifieke steunpakket voor de culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

²⁰⁷ [Home - Buma/Stemra \(bumastemra.nl\)](#)

²⁰⁸ [Over ons | Sena](#)

verdelen bijna €9,2 miljoen, waarmee naar schatting 15.394 makers worden bereikt. Na deze CBO's verdeelt Lira het grootste aandeel (11%) onder schrijvers, vertalers en journalisten.²⁰⁹ Met in totaal €1,5 miljoen bereikt Lira 524 auteurs. Het CBO NORMA verdeelde 9% van de steun onder uitvoerende kunstenaars in den brede "zoals (stem)acteurs, muzikanten, woordkunstenaars en dansers".²¹⁰ Ten slotte verdeelde VEVAM 7% van de steun onder regisseurs en Pictoright 8% onder kunstenaars.

Tabel 5.21 Verdeling van de middelen uit het eerste en derde steunpakket door Steunfonds Rechtensector

Uitvoerende CBO en regeling	Aanvragen	Toekenningen	Uitgekeerd bedrag	Bereik (aantal makers)
Buma/Stemra	1.651	1.258	€ 5.927.600	4.581
Investeringsfonds Muziek, waarvan:			€ 4.655.000	
- Componisten en tekstdschrijvers	1.541	1.188		3.564
- Muziekuitgevers	69	58		348
- Beroepsverenigingen	41	12		60
Specifieke investeringen (Buma Cultuur)	-	-	€ 1.272.600	609
Sena	1.440	1.071	€ 3.350.000	10.813
Noodfonds Muziek / (Performers)			€ 1.050.000	2.500
Muziekproductiefonds	634	443		
Muziekproductiefonds	776	604	€ 1.352.900	2.416
Productie Fonds Producenten 2021	30	24	€ 247.100	96
Nationaal Podium Plan voor Popmusici	-	-	€ 600.000	5.600
Presentaties van Muziekproducties	-	-	€ 100.000	201
NORMA	608	105	€ 1.252.500	814
Corona Fonds	317	40	€ 300.000	220
Feniks Fonds	154	36	€ 295.000	90
Cultuur Explosie - Live	137	29	€ 657.500	504
Pictoright	4.338	4.098	€ 1.193.000	9.091
Pictureright Steunfonds, waarvan:			€ 340.000	
- Projecten	80	21		21
- Bijdrage productiekosten beeldmakers	3.254	3.254		3.254
Werkbijdrage beeldmakers	997	816	€ 714.000	816
Bijdrage beroepsorganisaties beeldmakers	7	7	€ 139.000	5.000
Lira	1.165	524	€ 1.514.584	524

²⁰⁹ [Over Lira | Lira](#)

²¹⁰ [Wat is NORMA - NORMA \(stichtingnorma.nl\)](#)

Uitvoerende CBO en regeling	Aanvragen	Toekenningen	Uitgekeerd bedrag	Bereik (aantal makers)
Startgeldregeling voor scenarioschrijvers	391	140	€ 523.097	140
Nieuwe Projecten en Werkbeurzen Auteurs	500	182	€ 533.017	182
Steunfonds Freelance Journalisten	274	202	€ 458.470	202
VEVAM	265	213	€ 967.066	213
Fonds Noodsteun voor regisseurs	265	213	€ 967.066	213
Totaal	9.467	7.269	€ 14.204.750	26.036
Uitvoeringskosten			€ 867.250	

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens van Steunfonds Rechtensector.²¹¹ De aantallen en bedragen betreffen de realisatie van steunpakketten een en drie. De realisatie van de steun in het vijfde pakket is nog niet bekend.

Abraham Tuschinskifonds

Als onderdeel van het tweede steunpakket voor de culturele sector ontving het Abraham Tuschinskifonds €5.000.000 van OCW om financiering aan filmprojecten te kunnen verlenen. Normaliter wordt het Abraham Tuschinskifonds deels gefinancierd door bijdragen van bioscopen,²¹² maar vanwege de sluiting van bioscopen ontving het Abraham Tuschinskifonds onvoldoende middelen om aan haar doelstelling van het financieren van 8 tot 12 films per jaar te behalen.²¹³ In het vijfde steunpakket volgde een nieuwe ronde financiering waarin het Abraham Tuschinskifonds €3.500.000 aan extra middelen ontving vanuit OCW.

De extra middelen uit het tweede steunpakket zijn gebruikt om financiering voor 13 films toe te kennen. De middelen uit het vijfde steunpakket hebben het mogelijk gemaakt om subsidie te verstrekken aan 8 films. De bijdragen van OCW hebben het Abraham Tuschinskifonds daarmee in staat gesteld haar niveau aan toekenningen op pijl te houden.²¹⁴

Kickstart Cultuurfonds

Het Kickstart Cultuurfonds verstrekt advies en subsidie aan instellingen, waarmee zij actief kunnen blijven binnen de contactbeperkende maatregelen. In 2020 had het Kickstart Cultuurfonds een beschikbaar donatiebudget van € 15.867.500, specifiek bedoeld voor instellingen die geen vaste subsidierelatie hebben met het Rijk.²¹⁵ In 2020 ontving Kickstart Cultuurfonds 615 aanvragen, waarvan er 418 gehonoreerd konden worden (Tabel 5.22). Daarmee is in totaal € 15.866.964 steun mee verleend in 2020.

²¹¹ Deze gegevens zijn verzameld op verzoek.

²¹² In ruil voor het verlaagd BTW-tarief op bioscoopkaartjes, heeft OCW met de filmsector afgesproken dat zij zelf investeren in de productie van Nederlandse films. Per verkocht bioscoopkaartje wordt €0,15 beschikbaar gesteld voor filmfinancieringen vanuit het Abraham Tuschinskifonds. Zie [BTW-convenant Film 2022.pdf \(abrahamtuschinskifonds.nl\)](#)

²¹³ [Kamerbrief over uitwerking maatregelen 2e specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

²¹⁴ Verslag Stichting Abraham Tuschinskifonds ten behoeve van verantwoording projectsubsidie OCW, oktober 2022.

²¹⁵ Activiteitenverslag Kickstart Cultuurfonds 2020

In 2021 bedroeg het donatiebudget € 22.340.471. Hiermee zijn 708 van de 1092 aanvragen toegekend, voor een totaal van € 22.306.819. Van de aanvragen had 48% in 2020 geen aanvraag gedaan. Hieruit kan worden afgeleid dat Kickstart Cultuurfonds in 2021 haar bereik heeft weten uit te breiden, ook naar nieuwe contacten.

Tabel 5.22 Subsidieverlening van Kickstart Cultuurfonds

	Aanvragen	Toekenningen	Bedrag toegekend	Verdeling budget
2020	615	418	€ 15.866.994	
Producenten	168	116	€ 4.754.144	30%
Muziekpodia	97	58	€ 2.452.640	15%
Musea	173	129	€ 4.534.580	29%
Theaters	177	115	€ 4.125.630	26%
2021	1092	708	€ 22.306.819	
Producenten	357	204	€ 7.116.041	32%
Muziekpodia	151	103	€ 3.727.384	17%
Musea	343	228	€ 6.446.246	29%
Theaters	241	173	€ 5.017.150	22%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van activiteitenverslag en jaarverslagen Kickstart Cultuurfonds.²¹⁶

Bijna een kwart van het subsidiebudget van Kickstart Cultuurfonds komt ten goede aan landelijke projecten of instellingen (Tabel 5.23). De provincies waarin de meeste steun vanuit Kickstart Cultuurfonds wordt toebedeeld zijn Noord-Holland (19,7%) en Zuid-Holland (12,7%). Vergeleken met het aantal kunstenaars dat in deze provincies actief is, ligt het aandeel toegekend bedrag hier echter relatief laag. Ook in Utrecht is relatief weinig steunverlening via het Kickstart Cultuurfonds geland in verhouding tot het aantal actieve kunstenaars. Het relatief lage percentage in Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht zou kunnen worden verklaard doordat landelijke projecten vooral in deze provincies plaatsvinden. In de provincie Noord-Brabant wordt juist relatief veel steun verleend relatief tot het aantal kunstenaars in die provincie. In de overige provincies lijken verschillen in het aantal kunstenaars de verschillen in hoeveelheid toebedeelde steun goed te kunnen verklaren.

Tabel 5.23 Geografische spreiding van steunverlening door Kickstart Cultuurfonds

	Toekenningen	Bedrag toegekend	Percentage bedrag toegekend	Aandeel kunstenaars
Landelijk	224	€ 9.031.365	23,7%	(100%)
Noord-Holland	220	€ 7.513.793	19,7%	29%
Zuid-Holland	155	€ 4.848.590	12,7%	20%
Noord-Brabant	93	€ 2.745.265	7,2%	14%

²¹⁶ [Jaarverslag2020_digitaal.pdf \(cultuurfonds.nl\)](#) en [PBCF Jaarverslag 2021 11.pdf \(cultuurfonds.nl\)](#)

Gelderland	101	€ 3.123.369	8,2%	9%
Overijssel	68	€ 2.500.027	6,5%	5%
Utrecht	55	€ 1.912.561	5,0%	10%
Limburg	51	€ 1.762.741	4,6%	4%
Groningen	33	€ 1.022.041	2,7%	3%
Drenthe	38	€ 1.162.636	3,0%	1%
Friesland	43	€ 1.182.734	3,1%	2%
Zeeland	32	€ 911.218	2,4%	1%
Flevoland	13	€ 457.751	1,2%	1%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van activiteitenverslag en jaarverslagen Kickstart Cultuurfonds.²¹⁷ Het aandeel kunstenaars en overige creatieve beroepen is gebaseerd op een enquête van CBS uit 2017/2019 onder 164.000 personen werkzaam als kunstenaar of in overige creatieve beroepen. Onder kunstenaars worden beroepen verstaan zoals musici, dansers, choreografen, regisseurs, acteurs, auteurs, scheppende en uitvoerende kunstenaars, architecten en ontwerpers.²¹⁸

5.4 Werkgelegenheid, continuïteit en bedrijfsprestaties

Tijdens de coronacrisis ondervond de culturele en creatieve sector een afname in werkgelegenheid, waarna deze snel herstelde. Niet in elke deelsector is echter herstel van werkgelegenheid zichtbaar. Het aantal opheffingen en faillissementen tijdens de crisis is beperkt in vergelijking met voorgaande jaren.

Deze sectie presenteert werkgelegenheidscijfers en het aantal actieve zelfstandigen voor alle deelsectoren in de culturele en creatieve sector. De cijfers geven een indicatie van de mate waarin de doelen van de steun om werkgelegenheid en continuïteit te behouden zijn behaald. Het is echter niet mogelijk een situatie met en zonder steun met elkaar te vergelijken, dus kan ook geen conclusie worden getrokken over *de mate waarin* de steun heeft bijgedragen aan behoud van werkgelegenheid en continuïteit.²¹⁹ We maken in deze sectie gebruik van zowel openbare gegevens, als eigen analyses op basis van CBS-microdata.

CBS-microdata maken het mogelijk om de gegevens van individuele instellingen in te zien. Afhankelijk van de doelgroep van instellingen zijn deze gegevens beschikbaar op verschillende niveaus. De twee voornaamste niveaus waar we beschrijvende statistieken mee vormen zijn ondernemingsgroepen en bedrijfseenheden. Bedrijfseenheden vormen zelfstandige keuzes over de productie van goederen en diensten²²⁰. Soms zijn bedrijfseenheden aan elkaar verwant, omdat ze onderdeel maken van een overkoepelende instelling. Deze

²¹⁷ [Jaarverslag2020 digitaal.pdf\(cultuurfonds.nl\)](#) en [PBCF Jaarverslag 2021 11.pdf\(cultuurfonds.nl\)](#)

²¹⁸ [Kunstenaars en werkenden in overige creatieve beroepen, 2017/2019\(cbs.nl\)](#), Kunstenaars EBB, tabel 10 en bijlage 1.

²¹⁹ Om zulke analyses goed uit te kunnen voeren is het belangrijk dat er een controlegroep en behandelingsgroep kan worden gevormd. In de huidige context ontbreken er gegevens om accuraat een controlegroep samen te stellen.

²²⁰ Naast bedrijfseenheden zijn er ook lokale bedrijfseenheden. Dit zijn specifieke vestigingen die bij een bedrijfseenheid horen. Over zulke vestigingen zijn geen gegevens beschikbaar.

overkoepelende instelling vormt de ondernemingsgroep. Wanneer een onderstaande beschrijvende statistiek is gebaseerd op een eigen analyse van CBS-microdata, staat er altijd bij of we gebruik hebben kunnen maken van de aggregerende ondernemingsgroepen of van de fijnmazigere bedrijfseenheden. Een korte samenvatting van de beschikbaarheid van gegevens is als volgt:

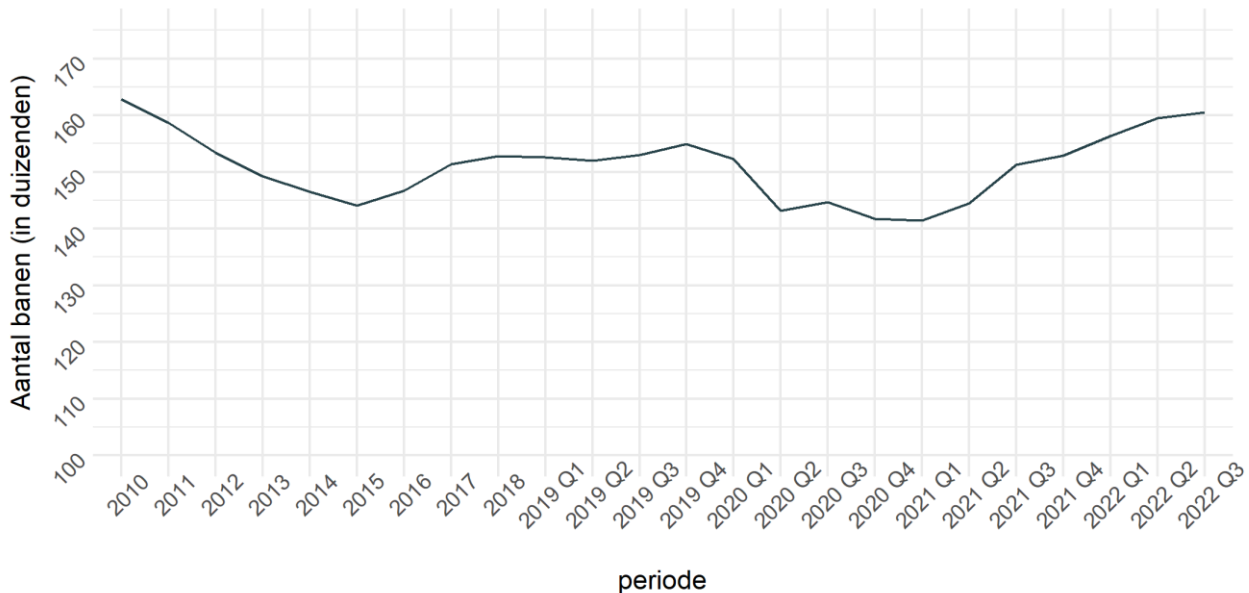
- Balansgegevens zijn beschikbaar op het niveau van ondernemingsgroepen. Dit zijn vooral de grote instellingen.
- Werkgelegenheidscijfers zijn bekend op het niveau van bedrijfseenheden. Dit omvat zowel grote als kleine instellingen, maar geen zzp'ers.
- Omzetgegevens op basis van belastingaangiften zijn bekend voor alle bedrijfseenheden, inclusief zzp'ers.

De microdata aanpak staat nader toegelicht in Bijlage D. Vanwege de grote omvang van de resultaten zijn de volledige uitsplitsingen grotendeels opgenomen in Bijlage E, en is dit hoofdstuk vooral voorzien van korte samenvattingen.

Werkgelegenheid: Geaggregeerde cijfers

Het totaal aantal banen²²¹ (exclusief zelfstandigen) in de culturele en creatieve sector laat een sterke afname zien in het tweede kwartaal van 2020, blijft laag tot het tweede kwartaal van 2021, maar herstelt daarna tot het oude niveau vanaf het derde kwartaal van 2022 (Figuur 5.5). De totale werkgelegenheid in de cultuursector liet ook een dalende lijn zien in de jaren 2010 tot 2015. In deze periode is bezuinigd op de culturele sector vanuit de overheid.²²² Na 2015 neemt het aantal banen weer toe en stabiliseert vanaf 2017 net boven de 150.000 banen. Na de coronacrisis neem het aantal banen wederom toe in ligt in het derde kwartaal van 2022 rond de 160.000 banen.

Figuur 5.5 Totaal aantal banen in de culturele en creatieve sector

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis data CBS.²²³

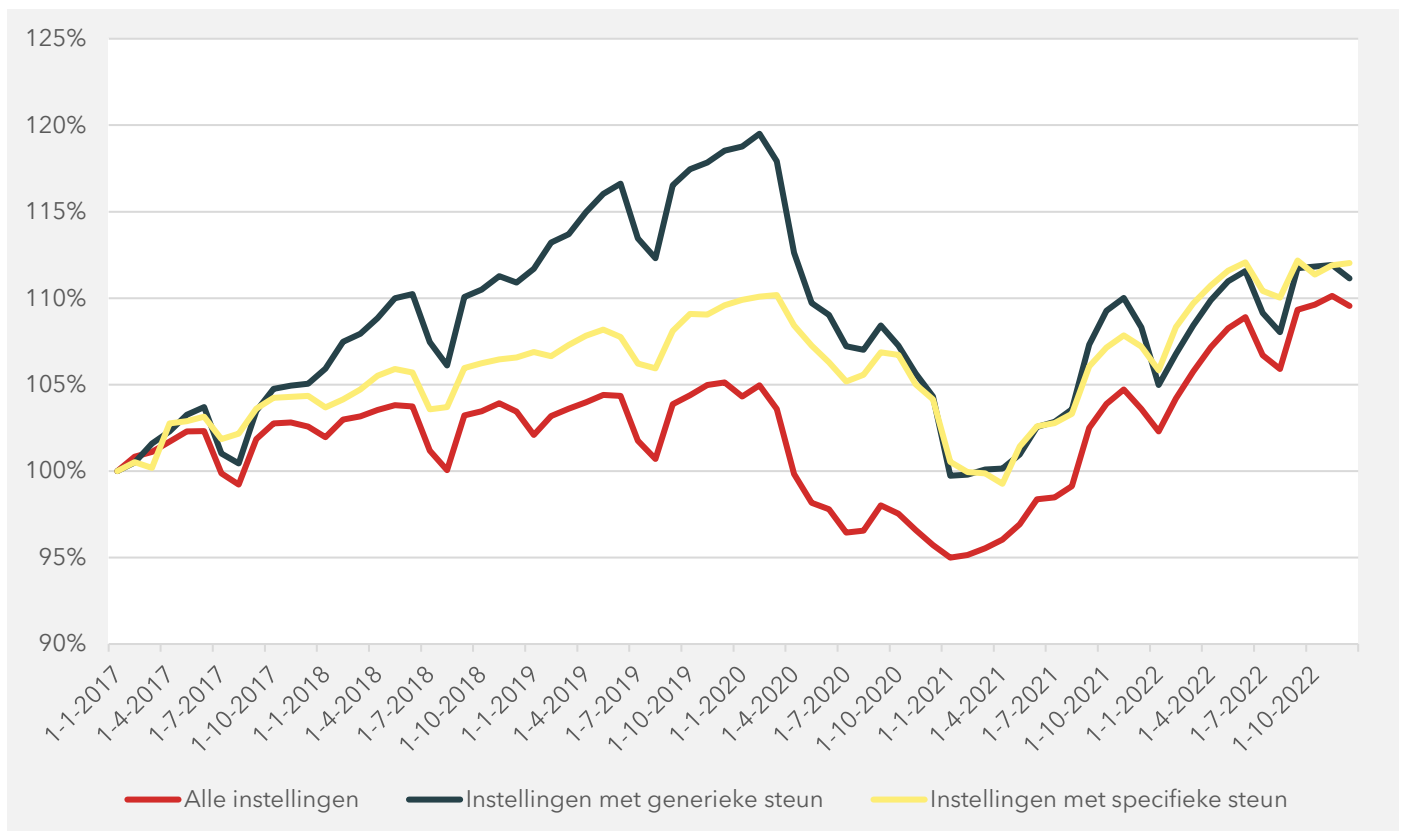
²²¹ Een arbeidsovereenkomst waar een financiële compensatie voor tegenover wordt gesteld wordt gezien als een baan. Banen van minder dan 1 uur per week en banen waarbij geen loon is uitbetaald, tellen niet mee.

²²² [Bezuiniging op cultuur | Rapport | Algemene Rekenkamer](#)

²²³ [Arbeidsmarkt culturele en creatieve sector 2010-2022Q3 \(cbs.nl\)](#)

Figuur 5.6 zoomt in op de ontwikkelingen in werkgelegenheid, door naar de maandelijkse cijfers te kijken in de vorm van indexcijfers. Deze figuur begint in januari 2017 en eindigt in december 2022. De cijfers zijn gebaseerd op onze eigen analyse van de CBS microdata van personeelsadministratie. zzp'ers zijn daardoor niet in deze figuur vertegenwoordigd. De figuur laat deze ontwikkelingen zien op drie aggregatieniveaus, namelijk voor alle bedrijven culturele instellingen, voor culturele instellingen die gebruik hebben gemaakt van generieke steunmaatregelen en voor culturele instellingen die gebruik hebben gemaakt van specifieke steun. Deze figuur laat zien dat de werkgelegenheid sterk was gedaald gedurende 2020, maar in 2021 en 2022 weer is toegenomen onder alle drie groepen. Bij culturele instellingen die gebruik hebben gemaakt van generieke steun is de volatiliteit in de werkgelegenheid het grootst. De daling in werkgelegenheid is ongeveer twee keer zo groot vergeleken met de cultuursector als geheel. Instellingen die specifieke steun hebben ontvangen vertonen aan het begin van de pandemie een relatief kleine daling qua werkgelegenheid. Gedurende 2021 en 2022 is deze daling tevens weer grotendeels teruggedraaid voor deze groep instellingen. Het is in deze studie niet mogelijk geweest om het precieze effect van de steunmaatregelen causaal te meten. Desalniettemin is het waarschijnlijk dat de afname in werkgelegenheid aanzienlijk groter was geweest indien er geen steun was ontvangen. Zo waren er in mei 2020 bijvoorbeeld versoepelende maatregelen, maar is er volgens de figuur nog altijd sprake van dalende werkgelegenheid.

Figuur 5.6 Ontwikkelingen in werkgelegenheid (aantal personen) voor alle culturele instellingen, en culturele instellingen die gebruik hebben gemaakt van generieke steunpakketten en specifiek ondersteunde instellingen. Deze cijfers zijn gebaseerd op instellingen op het niveau van de bedrijfseenheid. Indexcijfers (Januari 2017 = 100%)

Bron: Analyse van CBS microdata door SEO Economisch Onderzoek (2023).

Werkgelegenheid: Per deelsector

Voornamelijk binnen de categorieën kunsten en media en entertainment is de afname van het aantal banen in 2020 scherp (Tabel 5.24). In de categorie kunsten ligt het aantal banen in het derde kwartaal van 2020 26% onder het niveau van 2019, bij media en entertainment is het aantal zelfs 36% lager. Ook bij creatieve dienstverlening neemt het aantal banen af, maar wel minder sterk (-6%). De hele sector samen laat een afname van het aantal banen van 22% zien in 2020. Er is daarna wel sterk herstel: in het derde kwartaal van 2021 ligt aantal banen nog slechts 1% onder het niveau van 2019. Tegen het derde kwartaal van 2022 is het aantal banen gestegen naar 12% van het niveau in 2019. Aan het einde van de coronacrisis ligt het aantal banen in de culturele en creatieve sector dus hoger dan voor de coronacrisis.

Wanneer de cijfers voor werkgelegenheid worden uitgesplitst naar deelsector, blijken er grote onderlinge verschillen binnen de drie categorieën van de culturele en creatieve sector. Bijna alle deelsectoren verliezen banen in het eerste jaar van de coronacrisis. In 31 van de 40 deelsectoren is het aantal banen in het derde kwartaal van 2020 lager dan in het derde kwartaal van 2019. De grootste dalingen is te zien bij uitgeverijen van computerspellen (-56%), persagentschappen (-43%), circus en variété (-30%), kunstuitleencentra (-25%) en reisinformatie- en reserveerbureaus (-24%).

In het derde kwartaal van 2021 is al enig herstel zichtbaar: het aantal deelsectoren met evenveel of meer banen dan in het derde kwartaal van 2019 is gestegen van 9 naar 20. In het derde kwartaal van 2022 is het aantal deelsectoren met evenveel of meer banen dan in het derde kwartaal van 2019 toegenomen naar 27. Echter, een deel van de sectoren heeft ook in 2022 nog een sterk lager aantal banen dan in 2019. De afname is vooral sterk onder circus en variété (-63%), persagentschappen (-46%), vriendenkringen van cultuur (-25%) en uitgeverijen van tijdschriften (-24%).

Er zijn ook sectoren die gedurende de coronacrisis een sterke toename in het aantal banen vertonen. Zo nam het aantal banen in de deelsector overige uitgeverijen van software toe met 109% tussen 2019 en 2022. Ook banen in het maken van en uitgaven van geluidsopnamen (+53%), distributie van films en televisieproducties (+29%) en productie van films (geen televisiefilms) (+23%) laten een sterke toename zien.

De deelsector theaters, schouwburen en concertgebouwen vertoont in het eerste jaar van de coronacrisis een afname van het aantal banen van 10%. In het tweede jaar lijkt er licht herstel en is het aantal banen 9% lager dan in 2019. Tegen 2022 is het aantal banen meer dan hersteld en ligt 17% boven het aantal banen in 2019. Bij beoefenen van podiumkunst en produceren van podiumkunst zien we een vergelijkbaar verloop, waarbij het aantal banen in het produceren van podiumkunst in het derde kwartaal van 2021 al 12% boven het niveau van 2019 ligt.

Onder musea is het aantal banen niet afgenomen in het eerste jaar van de coronacrisis. In het derde kwartaal van 2020 lag het aantal banen 3% boven het niveau van 2019. In de jaren daarop nam het aantal banen verder toe, tot 15% meer banen in 2022 vergeleken met 2019. Ook Kunstgalerieën en -expositieruimten laten een toename van het aantal banen zien in 2021 en 2022.

Bioscopen lieten in 2020 een afname in het aantal banen van 16% zien. In 2021 herstelde zich dit deels tot een afname van 2% ten opzichte van 2019. Tegen het derde kwartaal van 2022 lag het aantal banen bij bioscopen 5% hoger dan in 2019.

Tabel 5.24 Dynamiek van aantal banen per deelsector in de culturele en creatieve sector

Deelsector	Aantal banen in 2019 Q3	Banen in 2020 Q3 t.o.v. 2019 Q3	Banen in 2021 Q3 t.o.v. 2019 Q3	Banen in 2022 Q3 t.o.v. 2019 Q3
Kunsten	49.390	-26%	-9%	9%
Vriendenkringen van cultuur	1.140	-15%	-18%	-25%
Reisinformatie- en reserveerbureaus	2.020	-24%	-30%	-20%
Overige culturele uitleencentra en openbare archieven	2.020	5%	5%	-10%
Kunstuitleencentra	160	-25%	-25%	-6%
Cultureel onderwijs	4.080	-5%	-5%	-1%
Dienstverlening voor uitvoerende kunst	11.190	-16%	-7%	3%
Monumentenzorg	1.010	3%	10%	9%
Kunstgalerieën en -expositieruimten	550	-4%	15%	9%
Scheppende kunst	1.860	-3%	6%	10%
Beoefening van podiumkunst	4.050	-8%	-4%	11%
Openbare bibliotheken	6.560	1%	4%	13%
Producenten van podiumkunst	1.360	-15%	12%	14%
Musea	7.800	3%	4%	15%
Theaters, schouwburgen en concertgebouwen	5.590	-10%	-9%	17%
Media en entertainment	51.880	-4%	3%	17%
Circus en variété	300	-30%	-23%	-63%
Persagentschappen	280	-43%	-46%	-46%
Uitgeverijen van tijdschriften	6.230	-2%	-17%	-24%
Radio-omroepen	2.790	-6%	-4%	-17%
Uitgeverijen van computerspellen	180	-56%	-33%	-17%
Overige uitgeverijen (niet van software)	710	-4%	-10%	-10%
Uitgeverijen van kranten	8.560	-1%	-6%	-3%
Databanken	2.050	-11%	-3%	-1%
Uitgeverijen van boeken	5.170	-6%	0%	1%
Overige informatievoorziening	910	1%	-4%	2%
Productie van televisieprogramma's	2.420	-5%	-6%	2%

Deelsector	Aantal banen in 2019 Q3	Banen in 2020 Q3 t.o.v. 2019 Q3	Banen in 2021 Q3 t.o.v. 2019 Q3	Banen in 2022 Q3 t.o.v. 2019 Q3
Bioscopen	4.940	-16%	-2%	5%
Winkels in boeken	2.260	-11%	0%	5%
Winkels in audio- en video-opnamen	170	6%	18%	6%
Fotografie	2.010	-7%	1%	6%
Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie	1.650	-5%	5%	8%
Televisie-omroepen	4.840	3%	8%	8%
Productie van films (geen televisiefilms)	3.800	2%	15%	23%
Distributie van films en televisieproducties	930	11%	24%	29%
Maken en uitgeven van geluidsopnamen	1.230	-3%	33%	53%
Overige uitgeverijen van software	450	24%	64%	109%
Creatieve zakelijke dienstverlening	51.700	-6%	3%	11%
Organiseren van congressen en beurzen	4.040	-18%	-13%	2%
Reclamebureaus	27.230	-7%	-5%	2%
Architectenbureaus	10.270	-1%	4%	8%
Public relationsbureaus	3.100	-6%	8%	18%
Industrieel design	7.060	5%	16%	20%
Totaal	152.970	-22%	-1%	12%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis gegevens CBS.²²⁴ Het aantal banen is afgerond op tientallen, waardoor kleine wijzigingen niet worden waargenomen. De cijfers voor 2022 zijn nog voorlopige cijfers.²²⁵

Wanneer we naar het aantal voltijdsequivalenten (VTE) kijken in plaats van het aantal banen, ontstaat er een kwalitatief vergelijkbaar beeld (Tabel 5.25), maar in een kleinere orde van grootte. Het feit dat de veranderingen in VTE aanzienlijk kleiner zijn dan de verandering in het aantal banen, wijst erop dat het vooral banen zijn met weinig uren die gedurende de crisis zijn verdwenen en daarna weer ontstaan. Vooral de terugval van het aantal banen in 2020 gaat gepaard met een aanzienlijke kleinere terugval van het aantal VTE. Tegen het derde kwartaal van 2022 is het aantal VTE 6% hoger dan in 2019, terwijl het aantal banen 12% hoger is. De werkgelegenheid is dus zowel gemeten in banen als in VTE toegenomen, maar het gemiddeld aantal uren per baan ligt wel lager in 2022 ten opzichte van 2019. Tabel C.5 in de bijlage toont de dynamiek van de deelsectoren in een meer gedetailleerde uitsplitsing. De resultaten laten een kwalitatief vergelijkbaar beeld zijn per deelsector als in Tabel 5.24.

²²⁴ [Arbeidsmarkt culturele en creatieve sector 2010-2022Q3 \(cbs.nl\)](#)

²²⁵ [Arbeidsmarkt culturele en creatieve sector 2010-2022Q3 \(cbs.nl\)](#)

Tabel 5.25 Dynamiek van aantal voltijdsequivalenten (VTE) per categorie van de culturele en creatieve sector

Categorie	Aantal VTE in 2019 Q3	VTE in 2020 Q3 t.o.v. 2019 Q3	VTE in 2021 Q3 t.o.v. 2019 Q3	VTE in 2022 Q3 t.o.v. 2019 Q3
Kunsten	33.360	-5%	-1%	7%
Media en entertainment	42.220	-3%	0%	2%
Creatieve zakelijke dienstverlening	42.510	-4%	2%	9%
Totaal	116.090	-4%	0%	6%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis gegevens CBS.²²⁶ Het aantal VTE is afgerond op tientallen, waardoor kleine wijzigingen niet worden waargenomen. De cijfers voor 2022 zijn nog voorlopige cijfers.²²⁷

Om een preciezer beeld te vormen van de verschillende sectoren, kijken we ook naar de maandelijkse ontwikkelingen in de werkgelegenheid. Deze cijfers zijn berekend op basis van een eigen analyse van de CBS microdata. Hierbij zijn de subsectoren meegenomen die het CBS heeft gebruikt voor haar analyse van ontwikkelingen in de cultuursector, conform Bijlage A. De resultaten hieruit zijn opgenomen in 132Bijlage E. Uit deze maandelijkse ontwikkelingen volgen twee aanvullende inzichten, bovenop de voorgaande tabellen. Ten eerste is te zien dat lang niet alle deelsectoren sterke stijgingen of dalingen qua werkgelegenheid vertonen. Desalniettemin zijn er enkele uitschieters: Zo vertonen bioscopen, circus & variété en producenten van podiumkunst vergeleken met de overige sectoren een relatief grote dip in werkgelegenheid in zowel 2020 als 2021. Alleen bioscopen weten te herstellen van deze grote dip. In de meeste sectoren is er wel sprake van een herstelpatroon, maar zijn de pre-pandemie niveaus van werkgelegenheid (nog) niet bereikt. Een tweede inzicht is dat sommige grote verschuivingen in de werkgelegenheid worden veroorzaakt door veranderende classificaties van instellingen. De indeling in deelsectoren vindt op jaarbasis plaats, en is gebaseerd op de hoofdactiviteiten gedurende het jaar. In sommige sectoren veranderen grote instellingen (of grote groepen kleine instellingen) van deelsector tussen de jaren. Hierdoor is er aan het begin van het jaar een grote breuk in de cijfers omtrent werkgelegenheid. Een voorbeeld hiervan is de deelsector circus en variété. In de deelsector circus en variété vallen tussen december 2021 en januari 2022 meer dan de helft van de instellingen weg, waardoor de hoeveelheid personeel gedurende 2022 aanzienlijk lager ligt dan voor de pandemie. Ook onder makers en uitgevers van geluidsopnamen, databanken en persagentschappen vindt een plotselinge grote verandering plaats, die voornamelijk teweeg wordt gebracht door verschuivende classificaties. Voor deze sectoren is er daarom minder zekerheid over de precieze ontwikkelingen in werkgelegenheid.

Werkgelegenheid: Zelfstandigen

Door enkel naar het aantal banen per deelsector te kijken wordt de dynamiek in het aantal zelfstandigen buiten beschouwing gelaten, terwijl er in de culturele en creatieve sector relatief veel zelfstandigen actief zijn.²²⁸ Tabel 5.26 toont daarom ook het verloop in aantal actieve zelfstandigen²²⁹ per deelsector. De gegevens voor zelfstandigen zijn nog niet beschikbaar voor 2022.

²²⁶ [Arbeidsmarkt culturele en creatieve sector 2010-2022Q3 \(cbs.nl\)](#)

²²⁷ [Arbeidsmarkt culturele en creatieve sector 2010-2022Q3 \(cbs.nl\)](#)

²²⁸ [Verkenning arbeidsmarkt culturele sector | SER](#)

²²⁹ Bepaald aan de hand van het aantal personen dat aangifte deed van winst/verlies uit een eigen onderneming.

Circus en variété laat, vergelijkbaar met het aantal banen, een sterke daling in het aantal zelfstandigen zien. In 2020 lag het aantal zelfstandigen 12% lager dan in 2019 en in 2021 is dit verder afgenomen tot 72% minder zelfstandigen ten opzichte van 2019.

In andere deelsectoren zien we dat het aantal actieve zelfstandigen sterk afneemt, terwijl het aantal banen niet afneemt of zelf toeneemt. Zo lag het aantal banen in de sector producenten van podiumkunst 12% hoger in 2021 ten opzichte van 2019. Het aantal zelfstandigen nam in diezelfde periode echter af met 43%. Ook bij theaters, schouwburgen en concertgebouwen zijn zelfstandigen harder geraakt dan werknemers: in 2021 lag het aantal zelfstandigen 33% lager dan in 2019, terwijl het aantal banen 9% lager lag. Een vergelijkbaar beeld zien we bij bioscopen.

In ander sectoren nam het aantal zelfstandigen wel toe. Vooral het aantal zelfstandigen actief in het maken en uitgeven van geluidsopnames lag in 2021 hoger dan in 2019 (+41%). Dat is de een na grootste toename naast zelfstandigen bij public relationsbureaus (+107%). Maar ook bij cultureel onderwijs (+17%), productie van films (geen televisiefilms) (+11%), beoefening van podiumkunst (+7%), facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie (+7%) en scheppende kunst (+4%) nam het aantal zelfstandigen toe.

Naast de dynamiek veroorzaakt door corona, speelt waarschijnlijk ook de invoering van de Wet arbeidsmarkt in balans²³⁰ een rol. Door deze wet wordt het vooral werkgevers aantrekkelijker om werknemers vaste contracten aan te bieden. De wet heeft mogelijk bijgedragen aan de toename van het aantal banen en de afname van het aantal zelfstandigen.

Tabel 5.26 Dynamiek van aantal zelfstandigen per deelsector in de culturele en creatieve sector

sector	Aantal zelfstandigen in 2019	Zelfstandigen in 2020 t.o.v. 2019	Zelfstandigen in 2021 t.o.v. 2019
Kunsten	66.910	2%	1%
Circus en variété	1.650	-12%	-72%
Producenten van podiumkunst	1.910	-2%	-43%
Theaters, schouwburgen en concertgebouwen	60	0%	-33%
Overige culturele uitleencentra en openbare archieven	40	-25%	-25%
Reisinformatie- en reserveerbureaus	940	-10%	-18%
Kunstuitleencentra	60	-17%	-17%
Vriendenkringen van cultuur	60	-33%	-17%
Dienstverlening voor uitvoerende kunst	9.750	1%	-9%
Musea	60	0%	0%
Kunstgalerieën en -expositieruimten	480	0%	0%
Monumentenzorg	50	0%	0%
Scheppende kunst	24.350	0%	4%
Beoefening van podiumkunst	19.600	-1%	7%
Cultureel onderwijs	7.900	17%	17%

²³⁰ [Wet arbeidsmarkt in balans, 1 januari 2020.](#)

sector	Aantal zelfstandigen in 2019	Zelfstandigen in 2020 t.o.v. 2019	Zelfstandigen in 2021 t.o.v. 2019
Openbare bibliotheken	-	-	-
Media en entertainment	28.660	1%	7%
Bioscopen	30	0%	-33%
Distributie van films en televisieproducties	50	0%	-20%
Overige informatievoorziening	270	0%	-19%
Overige uitgeverijen (niet van software)	110	-18%	-18%
Uitgeverijen van kranten	130	0%	-15%
Persagentschappen	780	-6%	-10%
Winkels in audio- en video-opnamen	200	0%	-10%
Winkels in boeken	440	-5%	-5%
Uitgeverijen van tijdschriften	420	-5%	-2%
Uitgeverijen van boeken	880	-5%	0%
Radio-omroepen	30	0%	0%
Fotografie	12.330	1%	5%
Productie van televisieprogramma's	680	1%	6%
Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie	3.000	2%	7%
Productie van films (geen televisiefilms)	7.520	3%	11%
Overige uitgeverijen van software	40	25%	25%
Databanken	30	-33%	33%
Maken en uitgeven van geluidsopnamen	1.720	8%	41%
Uitgeverijen van computerspellen	-	-	-
Televisie-omroepen	-	-	-
Creatief zakelijke dienstverlening	46.290	3%	11%
Reclamebureaus	19.570	-3%	-5%
Organiseren van congressen en beurzen	680	1%	0%
Architectenbureaus	4.700	-3%	1%
Industrieel design	19.080	8%	19%
Public relationsbureaus	2.260	23%	107%
Totaal	141.860	2%	6%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis data CBS (2023). Het aantal zelfstandigen is afgerond op tientallen, waardoor kleine verandering niet worden waargenomen. De cijfers voor 2021 zijn nog voorlopige cijfers.²³¹

Naast het aantal actieve zelfstandigen, kijken we ook naar de omzet die zelfstandigen aangeven bij hun omzetbelasting (Tabel 5.27). De bovenste rij van de tabel geeft, ter vergelijking, het verloop van omzet van alle zelfstandigen in Nederland. Daarna volgt het totaal aan zelfstandigen actief in de culturele en creatieve sector en een uitsplitsing naar categorieën zoals ook hierboven worden gehanteerd.

Hoewel het aantal actieve zelfstandigen in de culturele en creatieve sector *gemiddeld* geen sterke afname laat zien tijdens de coronacrisis, neemt hun omzet wel sterk af. In 2020 lag de mediane omzet van zelfstandigen in de

²³¹ [Arbeidsmarkt culturele en creatieve sector 2010-2022Q3 \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)

culturele en creatieve sector 24% lager dan in 2019. De afname in omzet is voor deze zelfstandigen daarmee een stuk groter dan voor de gemiddelde zelfstandige (die een omzetafname van 6% ervaarde). De totale omzet van zelfstandigen in Nederland herstelt in 2021 tot hetzelfde niveau als 2019. Zelfstandigen in de culturele en creatieve sector hebben echter ook in 2021 nog een omzet 14% lager dan in 2019.

De afname in omzet verschilt per deel van de culturele en creatieve sector, maar herstelt voor de mediane zelfstandige niet volledig tot het niveau van 2019. Vooral in de categorie kunsten en cultuuronderwijs is de afname van omzet groot in 2020. Ook in 2021 ligt de omzet voor deze groep zelfstandigen nog sterk lager dan in 2019. Zelfstandigen in de categorie media en entertainment zien in 2021 een herstel van omzet ten opzichte van 2020, maar de omzet blijft onder het niveau van 2019. De omzet van zelfstandigen in de creatief zakelijke dienstverlening herstelt het sterkst, en ligt in 2021 nog 1% onder het niveau van 2019. Een afname van omzet voor de mediane zelfstandige betekent niet dat elke zelfstandige een omzetsdaling zag. Ongeveer 45% van de zelfstandige in de culturele en creatieve sector had in 2021 een omzet van minstens het niveau in 2019.²³²

Tabel 5.27 Omzetontwikkeling van zelfstandigen

Sector	Mediane omzet 2019 (in duizenden euro's)	Mediane omzet 2020 t.o.v. 2019	Mediane omzet 2021 t.o.v. 2019
Totaal zzp	48,7	-6%	0%
Totaal Cultuur	22,1	-24%	-14%
Cultuur: Kunsten	18,6	-34%	-26%
Cultuur: Media en vermaak	23,5	-23%	-9%
Cultuur: Creatief zakelijke dienstverlening	28,5	-10%	-1%
Cultuur: Onderwijs	15,3	-25%	-31%

Bron: Omzetontwikkeling van zelfstandigen tijdens de coronacrisis. Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens van het CBS.²³³

Sinds de rapportage van het CBS zijn er ook omzetgegevens bekend voor een deel van 2022, tot en met het 3^e kwartaal. Ter aanvulling op de CBS rapportage hebben we daarom ook een eigen analyse uitgevoerd op de CBS microdata, gebaseerd op de aanpak van het CBS. De resultaten hiervan zijn opgenomen in Bijlage E.

Continuïteit

Een grove indicatie voor de effectiviteit van de generieke steunmaatregelen in het waarborgen van continuïteit, is het verschil tussen het aandeel bedrijven dat failliet gaat met en zonder steun. Van de bedrijven in de sector cultuur, sport en recreatie die gebruik maakten van steun (TVL, NOW, TOGS, belastinguitstel en/of TOZO) ging 1,9% failliet (Tabel 5.28). Bedrijven in de sector cultuur, sport en recreatie die geen steun ontvingen gingen vaker failliet: 9,7% tussen het 2e kwartaal van 2020 en het 1e kwartaal van 2021.

²³² [Omzet en inkomenspositie zzp'ers in culturele sector \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/uk-123/nl/onderzoek-en-publicaties/2023/1/omzet-en-inkomenspositie-zzp-ers-in-culturele-sector)

²³³ [Omzet en inkomenspositie zzp'ers in culturele sector \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/uk-123/nl/onderzoek-en-publicaties/2023/1/omzet-en-inkomenspositie-zzp-ers-in-culturele-sector)

Het lijkt er dus op dat de steun dus de kans op opheffing heeft kunnen verlagen voor de bedrijven die de steun hebben ontvangen.²³⁴ In de periode 2010-2019 ging was het percentage opheffingen in de sector cultuur, sport en recreatie nog gemiddeld 5,4%.²³⁵ Bedrijven zonder steun werden dus vaker opgeheven dan gebruikelijk en bedrijven met steun minder vaak dan gebruikelijk.

Tabel 5.28 Opheffingen van bedrijven met en zonder coronasteun (2e kwartaal 2020 tot en met 1e kwartaal 2021)

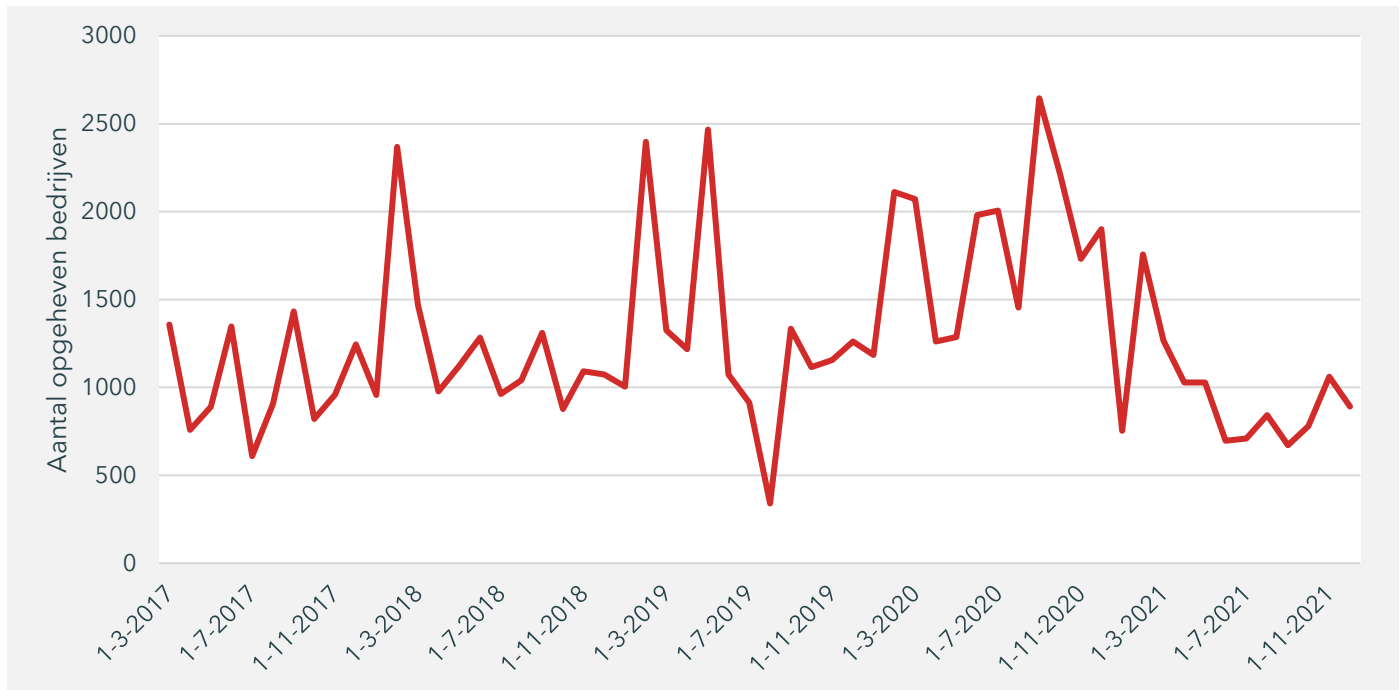
	Aantal opgeheven en gesteund	Aantal gesteund	Aandeel opgeheven onder gesteunde bedrijven	Aantal opgeheven en niet gesteund	Aantal niet gesteund	Aandeel opgeheven onder niet-gesteunde bedrijven
Landbouw, bosbouw en visserij	120	11.580	1,0%	1.925	63.765	3,0%
Industrie	410	23.545	1,7%	3.510	46.585	7,5%
Bouwnijverheid	890	48.295	1,8%	8.830	148.120	6,0%
Handel	2.415	94.175	2,6%	18.705	149.295	12,5%
Vervoer en opslag	710	22.765	3,1%	3.135	2.6750	11,7%
Horeca	1.605	47.250	3,4%	2.855	17.100	16,7%
Informatie en communicatie	515	24.940	2,1%	8.300	74.800	11,1%
Verhuur en handel onroerend goed	135	5.535	2,5%	1.530	23.010	6,6%
Specialistische zakelijke diensten	1.815	86.555	2,1%	29.855	284.985	10,5%
Verhuur en overige zakelijke diensten	860	29.805	2,9%	6.100	53.285	11,5%
Onderwijs	615	34.115	1,8%	5.530	64.185	8,6%
Gezondheids- en welzijnszorg	725	42.320	1,7%	7.880	128.720	6,1%
Cultuur, sport en recreatie	940	48.630	1,9%	6.535	67.155	9,7%
Overige dienstverlening	980	54.255	1,8%	6.025	57.340	10,5%
Gemiddeld (ongewogen)			2,2%			9,4%

²³⁴ Uit deze vergelijking kan echter geen conclusie worden getrokken over een causaal verband tussen generieke steun en het aandeel faillissementen. Door de voorwaarden die aan steun zijn verbonden verschillen bedrijven met en zonder steun namelijk van elkaar op manieren die ook de kans op opheffing potentieel beïnvloeden.

²³⁵ [Bedrijven; opheffingen, bedrijfsgrootte, rechtsvorm, bedrijfstak \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/onderzoek-en-publicaties/2019/10/bedrijven-opheffingen-bedrijfsomvang-rechtsvorm-bedrijfstak)

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van data CBS.²³⁶

Figuur 5.7 Het maandelijkse aantal opgeheven culturele bedrijven, ongeacht ontvangst van steun.

Bron: CBS microdata (2023) en berekeningen door SEO Economisch Onderzoek.

Figuur 5.7 laat zien hoeveel bedrijven er elke maand zijn opgeheven in de jaren 2017 tot en met 2021, op basis van aanvullende berekeningen op basis van de CBS microdata. Deze figuur laat zien dat het aantal opgeheven culturele bedrijven veel fluctueert gedurende de jaren. Tijdens 2020 lag dit aantal relatief hoog, vergeleken met de jaren voor de pandemie. Zo was er een piek van meer dan 2500 opheffingen in september 2020. Tijdens 2021 is dit aantal echter weer gedaald, tot een ondergemiddeld niveau. Deze cijfers suggereren dat de steunmaatregelen hebben bijgedragen aan de stabiliteit van bedrijven. Voor het berekenen van deze cijfers hebben we de afbakening qua SBI codes gebruikt uit Bijlage A. Deze afbakening komt overeen met voorgaande analyses van het CBS omtrent ontwikkelingen van culturele instellingen.

Bijlage E toont figuren waarin de ontwikkeling in het aantal opheffingen is gegeven per deelsector. In vrijwel elke subsector is er in 2020 sprake van een stijging in het aantal opheffingen ten opzichte van 2019. De cijfers voor 2018 en 2019 lijken daarentegen veel op elkaar. De grootste relatieve stijging in het aantal opheffingen tussen 2019 en 2020 vindt plaats onder (culturele) uitleencentra, persagentschappen en circus en variété. Alleen de subsector Scheppende kunst heeft in 2020 een lager aantal opheffingen dan in 2019.

Bedrijfsprestaties

Tabel 5.29 toont de ontwikkelingen van de omzet van alle culturele bedrijven, gebaseerd op een eigen analyse van de CBS microdata. De analyse richt zich hierbij op bedrijven wiens hoofdactiviteiten bij een culturele sector horen. We sluiten hierbij aan op de voorgaande CBS analyse, die deze culturele sectoren afbakt op basis van SBI codes. Deze SBI codes staan in Bijlage A. De ontwikkelingen staan gepresenteerd in de vorm van indexcijfers, berekend op basis van de gemiddelde omzet, de mediaan van de omzet en de spreiding van de omzet. De gemiddelde omzet

²³⁶ [Bedrijfsopheffingen, faillissementen en coronasteunmaatregelen \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)

is de omzet van alle instellingen gedeeld door het aantal instellingen. De mediaan rangschikt de instellingen van klein naar groot, en kijkt naar de omzet van het bedrijf dat midden in deze rangschikking zit. Het gemiddelde en de mediaan laten samen zien hoe 'scheef' de verdeling van omzet is onder de instellingen. Wanneer het gemiddelde bijvoorbeeld stijgt, maar de mediaan constant blijft houdt het in dat vooral de grote bedrijven nog groter worden qua omzet, maar de meeste kleine en middelgrote instellingen hetzelfde blijven. De spreiding toont tenslotte hoe groot de diversiteit qua omzet is tussen instellingen. Een hoge spreiding geeft aan dat er veel zeer kleine en/of zeer grote instellingen zijn. Uit de tabel blijkt dat er veel heterogeniteit is in de ontwikkeling van de omzet. Zo is de gemiddelde omzet tot en met 2020 hard gegroeid, en in 2021 weer gedaald. De mediaan van de omzet is echter aanzienlijk minder snel gestegen vóór de pandemie, en vertoont een sterke daling in 2020, met licht herstel in 2021. Dit geeft aan dat het vooral grote instellingen zijn die meer omzet hebben geboekt in de jaren voor de pandemie. De spreiding neemt in deze jaren sterk toe, hetgeen aangeeft dat de omzet sterk uiteen is gelopen tussen de instellingen. Dit geeft aan dat culturele bedrijven in zeer uiteenlopende mate moeite hebben gehad met de coronajaren, en steeds minder op elkaar zijn gaan lijken.

Tabel 5.29 Ontwikkelingen in omzet van alle culturele bedrijven (op het niveau van ondernemingsgroepen), ongeacht het gebruik van steun. (2017 = 100%).

Jaar	2017	2018	2019	2020	2021
Omzet (gemiddeld)	100,0%	107,2%	132,7%	135,2%	119,0%
Omzet (mediaan)	100,0%	101,6%	104,3%	90,9%	92,1%
Omzet (spreiding)	100,0%	113,4%	162,0%	171,0%	142,5%
Aantal bedrijven met data	9084	9379	9576	10331	9966

Bron: CBS microdata (2023) en berekeningen uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek.

Tabel 5.30 toont dezelfde statistieken voor culturele bedrijven die gebruik hebben gemaakt van minstens één generiek steunpakket. Uit deze tabel blijkt dat de bedrijven die generieke steun hebben ontvangen deze steun ook hard nodig hadden. De gemiddelde omzet van deze bedrijven steeg vóór de pandemie minder hard dan het gemiddelde in de gehele populatie culturele bedrijven. Tevens is de mediaan van de omzet in 2019 al lager dan in 2017. De cijfers geven aan dat een groot deel van deze bedrijven een daling qua omzet meemaakte in 2020, maar dat de daling niet voortzette in 2021. Tevens daalde de spreiding in de omzet.

De cijfers voor Tabel 5.29 en Tabel 5.30 zijn berekend op basis van CBS microdata. De populatie bestaat uit bedrijven die onder de SBI codes uit bijlage A vallen, in de NFO dataset staan en waarvan bekend is dat ze gebruik hebben gemaakt van generieke steunmaatregelen. Deze gegevens zijn niet uitputtend, en weerspiegelen daardoor een subset van de populatie van culturele bedrijven.²³⁷

Tabel 5.30 Ontwikkelingen in omzet van culturele bedrijven (op het niveau van ondernemingsgroepen) die gebruik hebben gemaakt van generieke steun. (2017 = 100%)

Jaar	2017	2018	2019	2020	2021
Omzet (gemiddeld)	100,0%	110,7%	112,3%	84,3%	85,6%

²³⁷ De NFO dataset ondergaat regelmatige revisies en aanvullingen. De cijfers voor 2021 zijn berekend met de laatst beschikbare versie van deze dataset. Daarnaast omvatten de berekeningen nog geen zzp'ers.

Omzet (mediaan)	100,0%	98,1%	91,2%	68,3%	73,6%
Omzet (spreiding)	100,0%	115,8%	118,9%	80,9%	78,9%
Aantal bedrijven met data	4729	5240	5934	6106	5659

Bron: CBS microdata (2023) en berekeningen uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Ontwikkelingen in de omzet verschillen aanzienlijk tussen bedrijven die generieke steun hebben ontvangen en de subsectoren als geheel genomen. Bedrijven die generieke steun hebben ontvangen groeiden vóór de pandemie in relatief beperkte mate. Daarnaast ondervonden ze een bovengemiddeld grote daling in omzet in 2020. De cijfers wijzen erop dat bedrijven die generieke steun ontvingen deze ook hard nodig hadden. Mogelijk heeft de steun bijgedragen aan de stabiliteit van de omzet tussen 2020 en 2021.

In Bijlage E staan de ontwikkelingen in omzet en de bedrijfsresultaten uitgesplitst op alle subsectoren en op het gebruik van generieke steunmaatregelen. Vanwege de zeer grote omvang van deze tabellen zijn deze tabellen ter wille van de leesbaarheid niet opgenomen in deze sectie.

Naast de omzet hebben we op basis van CBS microdata ook gekeken naar de ontwikkelingen in solvabiliteit, liquiditeit en het weerstandsvermogen van culturele instellingen. Hierin hebben we naar twee verschillende groepen gekeken: (1) alle structureel ondersteunde instellingen en (2) structureel ondersteunde culturele instellingen die generieke steun hebben gebruikt. De volledige uitwerking van deze resultaten staat weergegeven in Bijlage E, met hieronder een korte samenvatting. Solvabiliteit geeft aan in hoeverre een instelling langetermijnschulden kan afbetalen. Liquiditeit toont het vermogen om kortetermijnschulden af te lossen. Het weerstandsvermogen toont ten slotte of een instelling genoeg eigen vermogen heeft om een (korte) periode zonder omzet te kunnen overleven. Uit de analyse blijkt dat de solvabiliteit voor de meeste instellingen is verbeterd, maar dat de spreiding ook omhoog is gegaan. Dit houdt in dat de verschillen tussen instellingen groter zijn geworden, en dat er meer instellingen zijn die bovengemiddeld financieel goed en slecht presteren. De liquiditeit is vrij constant gebleven, wat aantoont dat instellingen nog altijd in staat zijn om aan verplichtingen in de korte termijn te voldoen. Het weerstandsvermogen is tegelijk sterk gedaald, wat aangeeft dat de buffers om wegvallende omzet op te vangen zijn geslonken. Instellingen die ook generieke steun hebben ontvangen naast de structurele/specifieke steun zijn er qua solvabiliteit gemiddeld op achteruit gegaan. Onder deze instellingen is de gemiddelde solvabiliteit zelfs negatief, maar in de mediaan nog altijd positief. Dit houdt in dat de meeste instellingen nog altijd aan lange-termijn verplichtingen kunnen voldoen, maar dat er ook instellingen zijn wiens balans er zeer zwak voor staat.

Aanvullende inzichten uit gerelateerd onderzoek

Onderzoek van de Boekmanstichting²³⁸ wijst aan dat met name de publieksinkomsten zijn gedaald in 2020, maar dat de ontvangen steun deze daling heeft afgezwakt. Middelgrote en grote instellingen ondervonden de grootste krimp qua publieksinkomsten. De inkomsten inclusief subsidies zijn echter minder hard teruggelopen, dankzij specifieke steunmaatregelen. Culturele instellingen hebben gemiddeld de uitgaven meer gereduceerd dan de omzet is gedaald. Gedurende 2021 schalen vooral kleine en middelkleine instellingen hun activiteiten weer op, waardoor zowel omzet als de kosten tezamen stijgen. Kleine organisaties hebben tevens relatief veel compensatie ontvangen voor terugvallende eigen inkomsten, maar hebben tevens de lasten het minst verminderd. Grote instellingen hebben tevens meer de kosten gereduceerd, om zo financieel boven water te blijven.

²³⁸. Het onderzoek is ten tijde van het schrijven van dit rapport nog niet gepubliceerd. Enkele tussentijdse resultaten zijn wel met ons onderzoeksteam gedeeld.

5.5 Conclusies

Generieke en specifieke steun hebben het ontstane gat tussen inkomsten en lasten voor een deel van de sector grotendeels gedicht. Het aantal mensen in loondienst of actief als zelfstandigen nam kort sterk af in 2020, maar herstelde daarna snel. De mate van herstel verschilt echter sterk per deelsector van de culturele en creatieve industrie. Onder zelfstandigen ligt de omzet nog altijd vaak onder het niveau van vóór de coronacrisis.

Impact coronacrisis

Zonder steun hadden musea en professionele podia een sterk negatief bedrijfsresultaat behaald in 2020 en 2021. Het is daarmee aannemelijk dat zij zonder steun minder personeel in dienst hadden kunnen houden en wellicht vaker zouden zijn opgeheven. De steun compenseerde echter wel meer dan het gat dat ontstond tussen omzet en lasten door de coronacrisis. Hierdoor lagen de totale baten musea en professionele podia gemiddeld genomen ongebruikelijk hoog boven de kosten. Dat wil echter niet zeggen dat er ook instellingen zijn die desondanks dit gemiddelde een negatief resultaat behaalde en met minder steun in de problemen zouden komen.

Generieke steun

De ongeveer €3,3 miljard aan generieke steun (exclusief TOZO en TRSEC) is verdeeld over de culturele en creatieve sector.²³⁹ De deelsectoren dienstverlening voor uitvoerende kunst, reclamebureaus en organisatoren van congressen en beurzen vormen een vijfde van het aantal bedrijven in de culturele en creatieve industrie, maar ontvingen bijna de helft van de generieke steun.²⁴⁰ Bioscopen, theaters, schouwburgen en concertgebouwen hebben naar verhouding aanspraak gemaakt op het grootste aantal generieke steunmaatregelen. De bioscopen ontvangen daarmee ook het hoogste gemiddelde bedrag per gebruikte regeling, met theaters, schouwburgen en concertgebouwen op de tweede plaats.

Deelsectoren waar veel zelfstandigen actief zijn, lijken relatief weinig generieke steun te hebben ontvangen. In de deelsectoren, beoefening van podiumkunsten, fotografie en scheppende kunst ligt het bedrag aan generieke steun laag in verhouding tot het aantal instellingen en zelfstandigen in de deelsector. Het is mogelijk dat deze bedragen laag liggen omdat in deze sectoren meer gebruik wordt gemaakt van de TOZO, terwijl deze steun niet terugkomt in het overzicht van het CBS.²⁴¹

---

²³⁹ [Gebruik van steunmaatregelen corona per 30 juni 2022 \(cbs.nl\)](#)

²⁴⁰ Deze onevenredige verdeling van generiek steun naar aantal bedrijven per deelsector hoeft echter niet te betekenen dat de steun ook in ongelijke mate voorziet in de behoefte aan steun per deelsector. Wanneer relatief kleine sectoren wel hoge kosten maken en hard geraakt worden door de coronacrisis, dan zou men hier een relatief groot aandeel generieke steun verwachten.

²⁴¹ [Gebruik van steunmaatregelen corona per 30 juni 2022 \(cbs.nl\)](#)

Specifieke steun

De totale specifieke steun voor de culturele en creatieve sector vanuit OCW bedroeg €1,02 miljard, waarvan €522,7 miljoen is verdeeld door de Rijkscultuurfondsen.²⁴² Wanneer ook de specifieke steun via andere departementen (BZK en EZK) hierbij op wordt geteld, komt het totaal uit op bijna €1,99 miljard. Daarmee is het budget voor specifieke coronasteun kleiner dan het bedrag dat is beland in de culturele en creatieve sector via de generieke steun (€3,4 miljard).²⁴³ De specifieke steun was echter wel anders gericht dan de generieke steun (die naar haar aard gericht was op een brede uitsnede van bedrijven) en had mede als doel om deelgroepen te bereiken die onvoldoende aanspraak konden maken op de generieke steun (zie de beleidstheorie in Figuur 3.1). Voor commerciële partijen in de culturele sector, die minder specifieke steun kregen, is de generieke steun van groter belang geweest dan specifieke steun.

Het grootste deel van de steun via de Rijkscultuurfondsen kwam terecht bij de sector podiumkunsten via het Fonds Podiumkunsten (ruim €259 miljoen). Het grootste deel van deze steun (ruim €137 miljoen) betreft inkomstencompensatie voor concerten en voorstellingen die met contactbeperkende maatregelen te maken hebben.²⁴⁴ Ook bij de generieke steun zagen we dat instellingen in de sector podiumkunsten relatief veel steun ontvingen en zelfstandigen in de sector relatief weinig. Daarbij geldt wel dat de steun aan instellingen ook deels ten goede komt aan zelfstandigen, doordat het instellingen in staat stelt opdrachten te blijven verstrekken. In hoeverre deze trickle-down heeft plaatsgevonden valt echter niet te herleiden uit de gegevens. Wel zijn er indirecte aanwijzingen dat de trickle-down niet altijd in de gewenste mate plaatsvond, bijvoorbeeld door de teruggang in inkomsten van zzp'ers en de besparingen op het aantal door instellingen ingehuurd zzp'ers zoals dat in het onderzoek van de Boekman stichting naar voren komt.

De regionale spreiding van de specifieke steun is niet voor alle regelingen beschikbaar. Het voornaamste deel van de specifieke steun is logischerwijs ten goede gekomen aan instellingen en makers in gebieden waar ook relatief veel kunstenaars actief zijn, voornamelijk Noord-Holland en Zuid-Holland. Specifiek de vier grote steden, en voornamelijk Amsterdam, hebben relatief veel specifieke steun ontvangen.²⁴⁵ Zo werd 36,7% van een selectie aan regelingen van het Fonds Podiumkunsten en 46,2% van het bedrag aan leningen vanuit Cultuur+Ondernemen toegekend in Amsterdam.²⁴⁶ De regionale steun van het Fonds Podiumkunsten (matching van steun door gemeenten) is wel meer gelijk verdeeld over Nederland. Ook is 75% van de Opengestelde Monumentenleningen verstrekt in Noord-Holland en Zuid-Holland.²⁴⁷ De leningen vanuit het Kickstart Cultuurfonds zijn meer geografisch meer gelijk gespreid: 23% voor landelijke projecten, 20% in Noord-Holland en 12% in Zuid-Holland.²⁴⁸

Werkgelegenheid en continuïteit

Werkgelegenheid is hard geraakt in het eerste jaar van de coronacrisis. In totaal is het aantal banen in 2022 hoger dan in 2019, maar de verschillen in herstel zijn groot tussen deelsectoren. Werkgelegenheid in loondienst lijkt goed behouden in deelsectoren waar de focus van de specifieke steun lag. Het aantal zelfstandigen lijdt desondanks ook sterk in deze sectoren en laat geen herstel zien.²⁴⁹

²⁴² Op basis van overzichtstabellen die OCW heeft aangeleverd.

²⁴³ [Gebruik van steunmaatregelen corona per 31 december \(cbs.nl\)](#)

²⁴⁴ Op basis van overzichtstabellen die OCW heeft aangeleverd.

²⁴⁵ Op basis van jaarverslagen, factsheets en verantwoordingsdocumenten van de Rijkscultuurfondsen en Kickstart Cultuurfonds.

²⁴⁶ Ter vergelijking: ongeveer 5% van de Nederlandse bevolking woont in Amsterdam. [Inwoners per gemeente \(cbs.nl\)](#)

²⁴⁷ Gegevens zijn samengesteld en opgeleverd op basis van verzoek. De data zijn niet publiekelijk beschikbaar.

²⁴⁸ [Jaarverslag2020 digitaal.pdf \(cultuurfonds.nl\)](#) en [PBCF Jaarverslag 2021 11.pdf \(cultuurfonds.nl\)](#)

²⁴⁹ [Arbeidsmarkt culturele en creatieve sector 2010-2022Q3 \(cbs.nl\)](#)

Werkgelegenheid in loondienst laat een dip zien in 2020, maar hersteld daarna snel voor het merendeel van de deelsectoren in de culturele en creatieve sector. In 31 van de 40 deelsectoren is het aantal banen in het derde kwartaal van 2020 lager dan in het derde kwartaal van 2019. In het derde kwartaal van 2022 is dit grotendeels hersteld en hebben 13 van de 40 deelsectoren minder banen dan in 2019. Vooral deelsectoren die relatief veel aanspraak hebben gemaakt op generieke en specifieke steun laten een snel herstel zien van werkgelegenheid, en zelfs groei van het aantal banen. In het derde kwartaal van 2022 lag het aantal banen in de sector theaters, schouwburgen en concertgebouwen 17% boven het niveau van 2019. Onder musea nam het aantal banen in dezelfde periode toe met 15%, en bij bioscopen met 5%.²⁵⁰

Onder zelfstandigen is er minder herstel van werkgelegenheid te zien. In 2021 lag het aantal zelfstandigen in de sector theaters, schouwburgen en concertgebouwen 33% lager dan in 2019. Bij producenten van podiumkunsten is deze afname 43%. Ook bioscopen laten een afname van zelfstandigen van 33% zien, terwijl het aantal mensen in loondienst al sterk herstelde in 2021.²⁵¹

Het aantal faillissementen onder bedrijven in de sector cultuur recreatie en sport met steun ligt lager dan in de voorgaande jaren. Bedrijven zonder steun worden vaker opgeheven.

Regionale steun

Gemeenten hebben ongeveer €389 miljoen euro ontvangen via decentralisatie-uitkeringen in 2020 en 2021. Het ministerie van BZK heeft via het gemeentefonds 239 miljoen euro²⁵² bijgedragen en er liep 150 miljoen euro via een decentrale uitkering aan het gemeentefonds door OCW. Daarnaast werd steun vanuit gemeenten aangevuld door Rijkscultuurfondsen via de matchingsregeling.²⁵³ Het Nederlands Filmfonds heeft €4,7 miljoen uitgekeerd aan matchingbijdragen, het Mondriaan Fonds €22,8 miljoen en het Fonds Podiumkunsten €23,7 miljoen.²⁵⁴

---

²⁵⁰ [Arbeidsmarkt culturele en creatieve sector 2010-2022Q3 \(cbs.nl\)](#)

²⁵¹ [Arbeidsmarkt culturele en creatieve sector 2010-2022Q3 \(cbs.nl\)](#)

²⁵² Op basis van cijfers van BZK

²⁵³ [Kamerbrief over de uitwerking van de aanvullende ondersteuning € 300 miljoen culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

²⁵⁴ Op basis van overzichtstabel van coronasteun door Rijkscultuurfondsen, aangeleverd door OCW.

6 Weergave van de interviews

6.1 Achtergrondinformatie

In het kader van dit onderzoek zijn er twee verschillende interviewrondes gehouden. In de aanvangsfase van het onderzoek hebben verkennende interviews plaatsgevonden met als doel om eerste inzichten te verzamelen met betrekking tot het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Daarnaast dienden deze interviews om input te krijgen voor de verdere vormgeving van het onderzoek. Na deze verkennende fase zijn verdiepende (groeps-)interviews gehouden met als doel om dieper in te gaan op verschillende inzichten die uit de verkennende interviews en de andere onderzoeksmethoden, zoals de deskresearch, naar voren kwamen. Zowel de verkennende als de verdiepende interviews waren semigestructureerd. Op deze manier konden de onderzoekers de voor hen belangrijkste onderwerpen bevragen, maar was er ook ruimte voor deelnemers om zelf onderwerpen in te brengen tijdens het gesprek. De leidraad van beide interviews is voorgelegd en besproken met de opdrachtgever voordat de interviews plaatsvonden.

Er is getracht om in de interviews relevante vertegenwoordigers van verschillende ministeries, verschillende Rijkscultuurfondsen en verschillende sub-sectoren uit de culturele en creatieve sector te interviewen. Voor de selectie van deelnemers uit ministeries, is een lijst met potentiële deelnemers samengesteld door onze contactpersonen uit het ministerie van OCW. Voor de selectie van deelnemers uit de sector, zijn verschillende sleutelfiguren uit de sector/taskforce benaderd om deelnemers aan te dragen. Daarnaast zijn alle zes Rijkscultuurfondsen benaderd voor deelname. Ook zijn tijdens de interviews nieuwe deelnemers aangedragen. De uitkomsten van de interviews met vertegenwoordigers van gemeenten zijn verwerkt in hoofdstuk 8.

Tijdens de verkennende (groeps-)interviews zijn acht gesprekken gevoerd met in totaal 10 vertegenwoordigers uit de Rijkscultuurfondsen (4), het ministerie van OCW (2), de sector (waarvan een deel ook zitten heeft genomen in (de regiegroep van) de taskforce) (3) en een beroepsvereniging (1). De verdiepende (groeps-)interviews omvatte negen interviews met in totaal 34 vertegenwoordigers uit de Rijkscultuurfondsen (8), het ministerie van OCW (12), de sector (waarvan een deel ook zitten heeft genomen in (de regiegroep van) de taskforce) (8) en het ministerie van (BZK) (1). Tevens heeft één vertegenwoordiger van het ministerie EZK schriftelijk geantwoord op enkele vragen uit de interviewleidraad. Zie bijlage I voor een lijst van organisaties (en directies) van de geïnterviewden.

De interviews zijn verwerkt in volledige transcripten. De transcripten zijn gecodeerd met gebruik van het programma voor kwalitatieve data-analyse MAXQDA. Er is zowel gebruik gemaakt van *directed content analysis* (tekst coderen aan de hand van een vooraf ontwikkeld codeerschema) en *conventional content analysis* (codes genereren op basis van de tekst). De hoofdcodes in het codeerschema zijn dus van tevoren vastgesteld op basis van de onderzoeksvragen en de sub-codes zijn ontstaan tijdens het coderen. Met gebruik van deze methodiek is het mogelijk om de data te organiseren en te fragmenteren om zo inzicht te verkrijgen in relaties tussen codes. Zo is er in de transcripten bijvoorbeeld gezocht naar herhalingen (om patronen te herkennen), opvallende uitspraken (zoals discrepanties binnen één interview), overeenkomsten en verschillen tussen deelnemers en groepen, ontbrekende gegevens, bevestigde verwachtingen, en theorie gerelateerd materiaal.

De inzichten uit zowel de verkennende als de verdiepende interviews worden besproken aan de hand van drie hoofdsecties: (a) totstandkoming van het beleid, (b) samenwerking tussen actoren en (c) opbrengsten van het beleid.

6.2 Totstandkoming van het beleid

6.2.1 De kenmerken van het beleid

Primaire doel van OCW was overeind houden van basisinfrastructuur

Toen duidelijk werd dat zowel de generieke steunmaatregelen als de coulancemaatregelen niet voldoende waren voor de culturele en creatieve sector, kondigde het kabinet specifieke steunmaatregelen voor de sector aan. In de interviews wordt duidelijk dat, zo geven de gesprekspartners aan, de doelen van die specifieke steun veranderd zijn over de tijd. De specifieke steun had volgens de meeste geïnterviewden als primaire doel om gesubsidieerde instellingen in de basisinfrastructuur, die onder de directe verantwoordelijkheid van OCW vielen, overeind te houden. Daarna werden de doelen uitgebreid en richtte OCW haar blik ook op het niet-gesubsidieerde deel van de sector, zoals o.a. ongesubsidieerde makers die in eerste instantie via het mechanisme trickle-down bereikt moesten worden. Ook werden bijvoorbeeld commerciële instellingen hier genoemd. De Rijkscultuurfondsen hadden de makers echter vanaf het begin al in beeld en hebben hen ook gesteund met eigen vrijgemaakte middelen. Geïnterviewden geven daarnaast aan dat het doel niet alleen was om de sector overeind te houden, maar ook dat werkzaamheden konden worden gecontinueerd, dat nieuwe projecten konden worden gestart, dat producties overeind konden worden gehouden en dat op deze manier de relatie met het publiek kon worden voortgezet. Ook wordt genoemd dat het geld ter besteding was van innovatie, zoals digitalisering van het aanbod om zo mensen thuis te bereiken.

De hele sector volledig steunen is nooit het doel van OCW geweest

Er is in de interviews gesproken over in hoeverre het de verantwoordelijkheid van de overheid was om de hele culturele en creatieve sector te ondersteunen tijdens de coronacrisis. Medewerkers binnen OCW geven aan dat het kabinet en OCW zich nooit als doel hebben gesteld om iedereen binnen de sector te steunen en volledig te compenseren voor de geleden schade. Zo geeft een medewerker aan: "Het kabinet zei altijd we gaan niet 100% steun verlenen. Iedereen in Nederland moet zich ook realiseren dat we niet 100% van je inkomsten tegemoet gaan komen. Zo zaten ook de NOW, de TVL, de TOZO en al die regelingen in elkaar. Dus dat is wel goed om in je achterhoofd te houden dat die omkadering altijd kabinetsbeleid is geweest: We gaan niet 100% compenseren." Een geïnterviewde uit de sector geeft in dit kader aan dat OCW niet eenduidig was over welke delen van de sector zij beoogden te ondersteunen: "Je ziet eigenlijk dat ze het soms hadden over de gehele culturele en creatieve sector en dan de culturele en creatieve sector weer opvatte als hetgeen binnen het bereik van het Rijksdomein."

Steunbedragen kwamen tot stand door zowel ambtelijke als politieke afwegingen

Uit de gesprekken wordt duidelijk dat de besluitvormingsprocessen zich ambtelijk en politiek op verschillende manieren hebben voltrokken. Ambtelijk werd er binnen OCW, mede in overleg met de taskforce, gewerkt om bedragen van steunpakketten vorm te geven door berekeningen. Zo geven medewerkers van OCW bijvoorbeeld aan dat er voor het eerste steunpakket een rekenmodule is gebruikt en dat er is gekeken naar de gedeelde publiekinkomsten van instellingen. Ook voor de suppletierегeling, aan het eind van de coronacrisis, is specifiek gekeken naar wat bijvoorbeeld theaters aan geld misliepen uit de kaartverkoop door de coronamaatregelen. Met behulp hiervan is geprobeerd om steunbedragen vorm te geven.

Tegelijkertijd wordt door verschillende geïnterviewden aangegeven dat de bedragen van steunpakketten ook tot stand kwamen op basis van politieke onderhandelingen en afwegingen. Zo kwam het voor dat het kabinet besloot om hogere of lagere bedragen voor steunpakketten vast te stellen dan op ambtelijk niveau was berekend, bijvoorbeeld om het bedrag meer gelijk te trekken met het bedrag dat voor andere sectoren beschikbaar was.

Ambtelijke medewerkers waren niet altijd betrokken in (de laatste fase van) het politieke besluitvormingsproces over het bedrag van steunmaatregelen.

Doelmatigheid en doeltreffendheid door verschillende methoden beoogd, maar waarborging bleek lastig in crisistijd

Hoewel het in crisistijd niet eenvoudig was om doelmatigheid en doeltreffendheid te waarborgen, zijn er verschillende methoden ingezet om ook in deze uitzonderlijke omstandigheden doelmatig en doeltreffend te werk te gaan. Een van deze methoden was door gebruik te maken van bestaand instrumentarium (zoals bestaande subsidieregelingen) en door gebruik te maken van de Rijkscultuurfondsen. Geïnterviewden vanuit OCW en de Rijkscultuurfondsen geven aan dat de Rijkscultuurfondsen (a) goed zijn in het snel wegzetten van geld en (b) kennis hebben over en gevoel hebben voor de verschillende sub-sectoren wat onder andere helpt in het snel maken van regelingen. Wat verder binnen OCW wordt benoemd is dat voor sommige steunpakketten, waarbij bijvoorbeeld een deel van de gederfde inkomsten werden gecompenseerd, het makkelijker was om doelmatig en doeltreffend te werken. Een OCW medewerker benoemt in dit kader bijvoorbeeld dat er inschattingen konden worden gemaakt op basis van de cijfers van de eigen instellingen: dit is het geld wat er wegvalt (...) dus weet je wat er nodig is om ze niet om te laten vallen." Ook wordt genoemd dat alle voorstellen werden besproken met het ministerie van Financiën en werden voorzien van een evaluatieparagraaf waarin ook passages over doelmatigheid en doeltreffendheid waren opgenomen. Een medewerker binnen OCW noemt ook het stellen van tegenprestaties, zoals het leveren van opdrachten, voor bijvoorbeeld makers bij het ontvangen van steun als vorm van doelmatigheid en doeltreffendheid.

Een aantal geïnterviewden vanuit de Rijkscultuurfondsen en OCW gaf wel aan dat de tijdsdruk en het streven om zo snel mogelijk steun te kunnen bieden soms ten koste ging van de doelmatigheid en doeltreffendheid tijdens de vormgeving van steunmaatregelen. Een medewerker van OCW geeft aan: "Er is in het begin heel pragmatisch gekeken; hoe krijgen we dat geld zo snel mogelijk bij de sector". In dit kader geven geïnterviewden van de Rijkscultuurfondsen aan dat er geen mogelijkheid was om te kijken naar welke instellingen welke bedragen nodig hadden. Zo zijn er instellingen geweest die hebben gevraagd om steunbedragen niet meer naar hen door te zetten omdat ze niet meer steun nodig hadden, wat uiteindelijk wel gebeurde. Vanuit de Rijkscultuurfondsen komt daarnaast naar voren dat er een dilemma ontstond tussen enerzijds het behouden van kwaliteitseisen en anderzijds het behouden van werkgelegenheid en continuïteit. Het selecteren op kwaliteit dreigde op de achtergrond te raken, omdat ze zo veel mogelijk mensen steun wilden geven.

6.2.2 Invloed van kritiek en protest

Roep en protest vanuit sector beïnvloedde het beleid succesvol

Het gesprek met de sector, door middel van de taskforce, heeft het beleid medebepaald. Dat wordt duidelijk uit gesprekken met vertegenwoordigers van OCW, de Rijkscultuurfondsen en de sector. Een medewerker van OCW geeft bijvoorbeeld aan: "Het gesprek met de sector heeft het beleid wel bepaald. Wij hebben constant goed overleg gevoerd met taskforce, die specifiek hiervoor in het leven was geroepen. De culturele sector heeft zich echt verenigd in die taskforce. Wij wilden ook het liefst snel kunnen praten met de sector en kunnen toetsen of het beleid dat wij aan het ontwikkelen waren goed zou landen. En niet alleen goed in de zin van dat het dat ze er positief over waren, ook dat het effectief was."

Vanuit de Rijkscultuurfondsen wordt aangegeven dat de sector met succes politieke aandacht heeft gevraagd voor bijvoorbeeld makers, festivals en evenementen, het niet-gesubsidieerde deel van de podiumkunsten en de vrije

sector. Een medewerker van de Rijkscultuurfondsen benadrukt dat deze invloed met name op politiek vlak was: "Terugkomend op de aandacht voor het niet-gesubsidieerde deel van de podiumkunsten; die sector heeft echt hard gevochten om middelen vrij te krijgen via de Tweede Kamer om ondersteund te worden. Uiteindelijk is het niet OCW of de minister geweest die besloten heeft geld vrij te maken voor vrije producenten, maar het is echt door de Kamer gedaan."

Wat betreft de effecten van *Unmute Us*, dat in augustus en september 2021 diverse grootschalige protesten door het land organiseerde, geven geïnterviewden aan dat deze het beleid niet inhoudelijk hebben beïnvloed, maar dat de protesten wel hielpen bij het uitoefenen van politieke druk, wat heeft geleid tot het vrijmaken van middelen in de Tweede Kamer. Vanuit de Rijkscultuurfondsen klinkt tevens door dat de protesten indruk hebben gemaakt op de medewerkers.

Rapport Boekmanstichting belangrijk geweest voor benadrukken belangen makers, maar onvolledig volgens Rijkscultuurfondsen

Tijdens de interviews komt met name het rapport 'Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund' van de Boekmanstichting naar voren. Verschillende geïnterviewden staan achter de inhoud van het rapport staan en geven aan dat het belangrijk is geweest om de aandacht voor makers te vergroten. Tegelijkertijd geven vertegenwoordigers van de Rijkscultuurfondsen aan dat het geen volledig rapport was, omdat er al nieuwe regelingen in aanmaak waren die niet konden worden meegenomen in het onderzoek.

6.2.3 Ervaren knelpunten in totstandkoming beleid

Hoge werkdruk bij ministeries en Rijkscultuurfondsen bij de totstandkoming van het beleid

Wat zowel in gesprekken met OCW, de Rijkscultuurfondsen en EZK naar voren komt, is dat er een hoge werkdruk is ontstaan tijdens de ontwikkeling van de steunmaatregelen. De taken rondom de ontwikkeling van de steunmaatregelen moesten worden opgepakt, maar tegelijkertijd gingen andere processen nog door. Medewerkers van OCW geven aan dat de werklast groot was en dat er 's avonds veel moest worden doorgewerkt. Een andere vertegenwoordiger binnen OCW vertelt dat mensen overwerkt naar huis zijn gegaan. Hoewel in de interviews niet is genoemd dat de werkdruk invloed had op de kwaliteit van het beleid, wordt er wel genoemd dat de werkdruk ervaren is als knelpunt voor het welzijn van de betrokkenen in het proces van beleidsontwikkeling.

De ervaren werkdruk geldt ook voor de Rijkscultuurfondsen, zo blijkt uit de interviews. Daarnaast geven vertegenwoordigers aan dat ook dat er veel psychologische druk op de werknemers van de Rijkscultuurfondsen heeft gerust. Werknemers van fondsen moesten bijvoorbeeld nee zeggen tegen mensen die aangeven steun nodig te hebben maar toch niet aan de kwaliteitseisen of specifieke voorwaarden voldeden: "Het is intern voor de collega's ook heel zwaar. Dat is echt de druk van al die honderden mensen die hun mailen en telefoneren. Dat is echt heftig".

Wat lijkt mee te hebben gespeeld in de werkdruk is dat er een sterk verantwoordelijkheidsgevoel voor de sector heerste bij medewerkers van OCW en de Rijkscultuurfondsen. Een vertegenwoordiger van OCW geeft aan dat "de drive en de enorme betrokkenheid van de beleidsmedewerkers dus ook een keerzijde heeft. Die mensen hebben zich echt zorgen gemaakt over de partners in het veld." Een vertegenwoordiger van de Rijkscultuurfondsen herkent dat ook nu nog: "Maar het is niet zo dat dat als de beperkingen opgeheven zijn de werkdruk van de collega's minder wordt. Integendeel, je ziet eigenlijk nu dat van medewerkers heel veel wordt verwacht. Ze voelen zich ook nog

steeds ontzettend verantwoordelijk en betrokken, maar ik heb het gevoel dat ze nu ook nog heel erg onder druk staan.”

Tijdsdruk bij de totstandkoming van het beleid en het uitgave van de steun, maar proces van uitkering geld traag

Wat tijdens de totstandkoming van het beleid vooral als knelpunt werd ervaren door OCW en de Rijkscultuurfondsen is dat er veel tijdsdruk was. Hierdoor ontstond bij hen een spanningsveld tussen enerzijds snelheid en anderzijds rechtmatigheid. De druk om snel steunmaatregelen te vormen was hoog, waardoor het onder andere niet altijd lukte om de volledige doelgroep te bereiken. In het kader van de hoge tijdsdruk was het voor Rijkscultuurfondsen belemmerend dat ze bij het ontwikkelen van nieuwe steunmaatregelen relatief lang moesten wachten op de toetsing en goedkeuring door OCW en de Tweede Kamer.

Ook moest de steun binnen een korte periode uitgegeven worden, waardoor snel geschakeld moest worden en het voor makers lastig was om goede aanvragen te schrijven. Zo werden er bijvoorbeeld in september middelen uitgekeerd, die aan het einde van het jaar uitgegeven moesten zijn. Door Rijkscultuurfondsen is opgemerkt dat er soms druk vanuit het ministerie van Financiën werd gevoeld, bijvoorbeeld om niet bestede middelen direct terug te storten. Dit was volgens een Rijkscultuurfonds begrijpelijk omdat het toch om extra middel ten laste van de schatkist gaat.

Tegelijkertijd wordt het proces van het uitkeren van middelen vanuit OCW soms traag genoemd: er werd bijvoorbeeld in december aangekondigd dat er extra middelen kwamen, die in maart van het volgende jaar uitgekeerd werden.

Korte termijn coronamaatregelen bemoeilijkten lange termijn visie voor steunmaatregelen

In de gesprekken komt naar voren dat de snelle ontwikkelingen in het coronabeleid (de coronamaatregelen) als gevolg hadden dat de steunpakketten ad hoc ontwikkeld moesten worden. Zo wordt binnen OCW aangegeven dat het kabinetsbeleid over deze pandemie steeds over een korte periode van enkele weken ging en “bij elk pakket horen eigenlijk weer nieuwe steunpakketten.” Een medewerker van OCW geeft aan dat door dit korte termijn beleid het “voor de sector, en voor ons, lastig was om een rode draad te ontwikkelen”. In de sector wordt aangegeven dat er “19 protocollen geweest zijn in 22 maanden, dus gemiddeld werden er elke maand coronamaatregelen aangepast (...) en daar werden dan steunmaatregelen aan gekoppeld. Maar er was geen duidelijkheid over de maanden daarna (...) er miste wel een duidelijke lange termijn visie”.

6.2.4 Adviezen voor de toekomst

Werknemers beschermen tegen werkdruk

De coronacrisis heeft veel impact gehad op de werknemers van OCW, de Rijkscultuurfondsen alsmede de mensen in de taskforce. In de interviews wordt genoemd dat bij volgende crises moet worden nagedacht over het rouleren van mensen in zowel de crisisteam van OCW als in de taskforce. Aansluitend wordt er aangegeven dat er meer ruimte en rust mag worden genomen door ambtenaren in het proces van het ontwikkelen van beleid.

Meer oog voor lange termijn beleid

Hoewel er begrip is voor de lastige omstandigheden, is de wens vanuit OCW, de Rijkscultuurfondsen en de sector ten opzichte van de departementen die verantwoordelijk zijn voor het coronabeleid, om meer structureel en lange termijn beleid te voeren in tegenstelling tot het korte termijn beleid tijdens de coronacrisis. Zowel een medewerker uit de sector als de Rijkscultuurfondsen geven aan dat er dan vervolgens ook betere steunmaatregelen ontwikkeld hadden kunnen worden.

Vervangend systeem voor trickle-down

In de gesprekken wordt er vanuit de sector en Rijkscultuurfondsen op gewezen dat er een ander systeem moet worden bedacht als vervanging voor het trickle-down systeem. Een voorbeeld is bijvoorbeeld meer generieke maatregelen voor makers in de culturele sector. Tegelijkertijd wordt ook aangegeven dat het lastig is om een alternatief te bedenken vanwege de grootte van, en de diversiteit binnen, de sector.

6.3 Samenwerking tussen actoren

6.3.1 Kenmerken van de samenwerking

Binnen OCW ontstond snel een interne crisiswerkgroep

Er ontstond binnen OCW al snel - in maart 2020 - een interne crisiswerkgroep met verschillende sporen die werkten aan verschillende vraagstukken. Er ontstond daarnaast een crisisteam Cultuur en Media. Gaandeweg ontstonden er tijdens de coronacrisis meerdere lagen van samenwerking binnen OCW.

Intensieve en belangrijke samenwerking tussen OCW en Rijkscultuurfondsen

OCW heeft intensief samengewerkt met de Rijkscultuurfondsen. Vanuit OCW wordt aangegeven dat de Rijkscultuurfondsen erg belangrijk waren omdat zij dichter op de sector staan dan OCW. Een geïnterviewde van de Rijkscultuurfondsen geeft aan dat er altijd al veel contact is geweest tussen OCW en Rijkscultuurfondsen, maar dat het contact veranderde tijdens de coronacrisis. Zo wordt er bijvoorbeeld aangegeven dat de Rijkscultuurfondsen samen met OCW om tafel zaten om regelingen te ontwikkelen. De geïnterviewden van de Rijkscultuurfondsen geven aan dat het ze elkaar in deze crisis ook veel vaker spraken en dat er in grote mate van gezamenlijkheid is samengewerkt.

Veel contact tussen OCW en andere ministeries (BZK, SZW, EZK, VWS/OMT, J&V en FIN)

Uit de gesprekken blijkt dat OCW met veel andere ministeries contact heeft gehad en heeft samengewerkt heeft tijdens de coronacrisis. Ministeries die worden genoemd zijn Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), Economische Zaken en Klimaat (EZK), Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)/Outbreak Management Team (OMT), Justitie & Veiligheid (J&V) en het ministerie van Financiën (FIN). Met BZK is met name samengewerkt wat betreft middelen die onder provincies en gemeenten vielen en met EZK is samengewerkt aan zowel generieke maatregelen als regelingen voor makers en de garantieregeling voor evenementen. Met VWS/OMT en J&V is veel contact geweest over de coronamaatregelen en met Financiën is samengewerkt aan, en onderhandeld over, voorstellen voor specifieke steunmaatregelen.

Intensief contact OCW met de taskforce

De minister van OCW heeft in maart 2020 de sector verzocht om zich te verenigen in een taskforce. De taskforce werd de vertegenwoordiging en het aanspreekpunt van de sector, met daarin onder andere Kunsten '92, de Creatieve Coalitie en de Kunstenbond. De taskforce speelde voor het ministerie een hele belangrijke rol bij het verzamelen van informatie uit de sector. Daarnaast zorgde dit er ook voor dat niet iedere sub-sectie in de sector zelf rechtstreeks contact ging leggen met OCW, wat in het begin nog wel gebeurde. Er is veel en intensief overlegd en samengewerkt tussen OCW en de taskforce. Zo geven geïnterviewden aan dat OCW bijvoorbeeld cijfers over de sector opvroegen via de taskforce, problematiek kon worden bevestigd en dat geplande kamerbrieven en maatregelen werden gespiegeld met de taskforce.

6.3.2 Ervaringen met de samenwerking: positieve ervaringen

Het overgrote deel van de vertegenwoordigers binnen OCW spreekt over zowel een goede ambtelijke samenwerking binnen het ministerie als een goede samenwerking met de Rijkscultuurfondsen, de culturele sector (taskforce) en met andere ministeries. De ervaring van een goede samenwerking wordt ook door andere geïnterviewden genoemd.

Korte lijnen en intensief overleg binnen en met OCW

Zowel door vertegenwoordigers binnen OCW, de Rijkscultuurfondsen en de sector is genoemd dat er korte lijnen waren binnen en met OCW. Dit had als gevolg dat er goed, snel en intensief is samengewerkt tijdens de coronacrisis. Er werd gewerkt vanuit een "gezamenlijke commitment voor het overeind houden van de sector". Een werknemer van de Rijkscultuurfondsen vertelt in dit kader: "Het ministerie gaf veel vertrouwen en maakte lijnen kort, dat was echt een voorbeeld voor hoe je als ministerie hoort te handelen in een crisissituatie." Een vertegenwoordiger uit de sector is erg te spreken over "de bereikbaarheid van de collega's op het departement, ook op verschillende niveaus."

Instellen van taskforce van groot belang voor OCW op gebied van o.a. informatieverzameling

In de gesprekken wordt duidelijk dat het instellen van een taskforce enorm belangrijk is geweest voor OCW en de Rijkscultuurfondsen als vertegenwoordiging en aanspreekpunt van de sector. De taskforce kon veel informatie uit de culturele sector verzamelen, wat prettig was voor OCW en de Rijkscultuurfondsen. Er is dan ook veel waardering voor wat de taskforce heeft gedaan. Een geïnterviewde binnen OCW geeft aan dat het "een hele mooie samenwerking is geworden" en een andere vertegenwoordiger binnen OCW geeft aan dat de sector zich ongelooflijk constructief en professioneel heeft opgesteld. In dit kader is meerdere keren benoemd dat de er wederzijds begrip en vertrouwen was, waarbij OCW heeft ervaren dat de sector begrip had voor de (on)mogelijkheden in deze periode. Waardering voor OCW vanuit Rijkscultuurfondsen en de sector

Vanuit de Rijkscultuurfondsen en de sector is er omgekeerd ook waardering voor OCW. Wat in de gesprekken met name naar voren komt is dat OCW goed heeft geluisterd naar de noden van de Rijkscultuurfondsen en naar de feedback vanuit de sector. Er is aangegeven dat OCW bereidwillig en behulpzaam was en dat, zoals een vertegenwoordiger uit de taskforce aangeeft, "ambtenaren echt voor ons klaar stonden en keken hoe ze ons het beste konden steunen".

Waardering voor flexibiliteit, vrijheid en vertrouwen vanuit OCW in Rijkscultuurfondsen

Vanuit de Rijkscultuurfondsen is veel waardering voor de flexibiliteit, vrijheid en het vertrouwen dat OCW de Rijkscultuurfondsen heeft gegeven tijdens de coronacrisis. Dat leidde onder andere tot de volgende uitspraak: "We

konden intern schotten wegnemen, dat mocht van de minister. Internationalisering lag bijvoorbeeld helemaal stil omdat er even helemaal geen perspectief was. Dat geld hebben we kunnen inzetten om de stijging van de kosten van bestaande regelingen die we al hadden voorzien van extra budget op te kunnen vangen. Dat zijn maatregelen die heel erg geholpen hebben en waarin we een veel grotere flexibiliteit konden toepassen". Ook geeft een vertegenwoordiger uit een Rijkscultuurfonds aan dat het gewaardeerd werd "dat het kleine beetje steun redelijk vrij besteed mocht worden. Bijvoorbeeld aan professionalisering, marketing of het proberen van andere velden, zoals podcasts".

Rijkscultuurfondsen behulpzaam volgens de sector

Vanuit de sector is door enkele geïnterviewden aangegeven dat er goed contact is geweest met verschillende Rijkscultuurfondsen: "Het was heel prettig dat daar heel goed geluisterd werd."

6.3.3 Ervaringen met de samenwerking: negatieve ervaringen

Beperkte invloed OCW bij verdeling van gelden

Hoewel er veel waardering is voor de inzet van OCW, is vanuit de sector en OCW ervaren dat OCW beperkt zeggenschap had ten opzichte van andere departementen binnen het Rijk. Zo wordt er aangegeven dat er soms een "gevecht" moest worden gevoerd met andere ministeries om voor de belangen van de culturele sector op te komen. Er heerste de beleving dat het Rijk de cultuursector minder belangrijk vond dan andere sectoren, onder andere door publieke uitspraken van ministers. Er wordt aangegeven dat het OCW veel werk heeft gekost om binnen het Rijk uit te leggen wat de gevolgen zijn van de crisis voor de culturele sector en waarom juist deze sector zo gevoelig is voor zo'n pandemie. Hoewel dit volgens OCW medewerkers later is verbeterd, heeft het OCW met name in het begin van de coronacrisis moeite gekost om een (gelijkwaardige) gesprekspartner te worden.

Medewerkers OCW moesten hard werken om op te komen voor belangen sector

Geïnterviewden binnen OCW hebben ervaren dat medewerkers van verschillende departementen binnen het Rijk veel moeite moesten doen om steun beschikbaar te maken voor de eigen sector en niet achter te blijven ten opzichte van andere Rijksgefinancierde sectoren. Dit speelde vooral op midden- en strategisch niveau, waar is ervaren dat medewerkers "de kaart tegen de borst hielden" wanneer zij bezig waren om een steunpakket voor hun sector te ontwikkelen en dat medewerkers "blij waren als het hen wel was gelukt om Financiën te overtuigen van de noodzaak voor sectorale noodsteun." Een andere geïnterviewde geeft aan het niet als een strijd te hebben ervaren, maar dat het wel nodig was om alert te blijven op het eigen dossier.

Belang makers was lastig om voor het voetlicht te brengen bij de ministeries

Door meerdere geïnterviewden is aangegeven dat het in het begin lastig was om de belangen van makers uit de sector voor het voetlicht te brengen bij de ministeries. Dit kwam in de beginfase van de coronacrisis bijvoorbeeld doordat OCW eerst alleen korte termijn steunbeleid wilde ontwikkelen: "eerst instellingen en organisaties waar we direct verantwoordelijk voor zijn" werd er bijvoorbeeld verteld aan de Rijkscultuurfondsen wanneer zij dit ter sprake brachten. In lijn hiermee wordt door verschillende geïnterviewden verteld dat al vanaf het begin is aangegeven dat de trickle-down niet bij de makers terecht zou komen, maar naar deze signalen werd - volgens geïnterviewden - niet goed genoeg geluisterd door OCW. Er zijn ook voorstellen geopperd voor andere regelingen, maar OCW en het kabinet waren hier volgens deze geïnterviewden niet ontvankelijk voor. Een geïnterviewde uit de taskforce kijkt hierbij ook naar de rol die zij daar zelf in hebben gespeeld: "Ik denk met de wetenschap van nu dat we dat geluid ook krachtiger hadden moeten laten horen, maar wij wilden ons ook heel graag tot elkaar verhouden en we wilden heel graag zelf de problemen oplossen."

6.3.4 Adviezen voor de toekomst

Verbeterde interdepartementale samenwerking

Vanuit zowel de sector, OCW als EZK wordt aangegeven dat de communicatie tussen departementen op een aantal punten verbeterd kan worden. Een aantal suggesties zijn bijvoorbeeld dat (a) ten behoeve van de efficiënte meer gedeeld kan worden met collega's van andere departementen door middel van beknopte updates, (b) er eerder duidelijk moet worden wie waar verantwoordelijk voor is in de crisisorganisatie, met name in het nemen van beslissingen, (c) er beter kan worden gekeken met welke sector OCW overeenkomsten heeft, zoals bijvoorbeeld sport (zowel de amateur- als de professionele tak), om daar samen mee op te trekken, (d) er betere afstemming tussen departementen op het gebied van begrippen moet komen en de interfererende werkingen van algemene en specifieke steun, (e) er sneller moet worden overgegaan tot crisiscommunicatie waarbij de processen sneller op orde komen.

Opnieuw instellen (doorontwikkelde) taskforce

Vanuit OCW en de sector wordt aangegeven dat de taskforce, als vertegenwoordiging en aanspreekpunt van de sector, "meteen weer zou moeten worden hersteld of in elk geval benut moet worden". Een vertegenwoordiger uit de sector geeft daarbij moet worden vastgehouden aan de sub-sectoren die normaal niet snel aan tafel zitten, zoals het niet-gesubsidieerde deel van de keten.

Balans tussen vertrouwen en zorgvuldigheid

Vertegenwoordigers van de Rijkscultuurfondsen geven aan dat OCW de flexibiliteit en het vertrouwen dat in hen gesteld is tijdens de crisis vast mag worden gehouden na de crisis. Zo geeft een geïnterviewde aan: "We merken dat we weer teruggaan naar het wat oudere regime, het gaat weer een stuk trager. Er zijn weer veel handtekeningen nodig zijn voor er iets mag. Het was wel heel fijn dat het in de coronatijd flexibel was, zonder dat het onzorgvuldig werd. Dus ik hoop dat dat die les mee mag naar de toekomst; dat die snelheid van handelen en het geven van vertrouwen niet leidt tot onzorgvuldigheid."

6.4 Opbrengsten van beleid

In het algemeen, zowel vanuit de sector als vanuit de Rijkscultuurfondsen, is er waardering en dankbaarheid voor het feit dat er vanuit OCW veel steun is geweest voor de sector.

6.4.1 Bereikte en niet bereikte doelen

Gesubsidieerde instellingen konden blijven voortbestaan

Het belangrijkste doel van de steun voor de culturele sector tijdens de coronacrisis was dat instellingen in de basisinfrastructuur, die onder de directe verantwoordelijkheid van OCW vallen, konden blijven bestaan. Vanuit OCW en de Rijkscultuurfondsen blijkt uit de interviews dat dit gelukt is; in de culturele sector zijn geen instellingen omgevallen tijdens de coronacrisis. De continuïteit van de sector is volgens hen niet in gevaar geweest. Zo geeft het Nederlands Filmfonds bijvoorbeeld aan dat faillissementen zijn uitgebleven en dat de productie van alle type films, series en filmactiviteiten dankzij de coronasteun konden doorgaan. Er wordt overigens één uitzondering genoemd; het Tassenmuseum in Amsterdam is wél omgevallen. Maar dit dreigde al langere tijd te gebeuren, ook vóór de coronacrisis geven verschillende betrokkenen aan. Een geïnterviewde uit de culturele sector geeft aan dat de coronasteun "hen door de crisis heeft geloodst", maar dat de sector er niet ongehavend doorheen is gekomen. Voorbeelden die worden genoemd zijn bijvoorbeeld dat er in het aantal werkenden in een sector is afgenomen dat

er minder reserves zijn en minder talentontwikkeling, de hele sector armer is geworden. Een Rijkscultuurfonds gaf aan dat de coronasteun ook een symbolische waarde had: "Je kan niet de gehele financiële pijn opvangen, soms was het een pleister op de wonde."

Er waren steunmaatregelen voor makers, maar niet alle delen uit de sector zijn bereikt

Hoewel er is aangegeven dat makers het zwaar hebben gehad, geven geïnterviewden van OCW, de Rijkscultuurfonds en de sector ook aan dat veel makers uiteindelijk bereikt zijn met de steun. Om dit mogelijk te maken, heeft een Rijkscultuurfonds bijvoorbeeld zelf makers benaderd; zowel makers die al in hun systemen stonden omdat zij vaker subsidie hebben aangevraagd als makers die zij zelf hebben aangeschreven. Een geïnterviewde uit de sector geeft aan dat het door makers gewaardeerd werd dat er regelingen voor hen kwamen: "Ik denk dat heel veel makers voor het eerst ervaren dat zij zelf konden aanvragen en dat werd als heel prettig ervaren. Dat was heel fijn."

In de interviews komt ook naar voren dat er structureel een grote groep makers, waaronder bijvoorbeeld makers zonder vast contract, vrijwel buitengesloten is van alle steunmaatregelen. Het rapport 'Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund' van de Boekmanstichting wordt in dit kader meerde malen naar voren gebracht door geïnterviewden om de steun voor makers in het eerste jaar van de coronacrisis te illustreren. Binnen OCW vertelt een medewerker "dat er ook een heel aantal makers niet goed bereikt zijn en dat een aantal kunstenaars zonder steun, of grote steun, gebleven zijn. Omdat je ze op de een of andere manier niet bereikt hebt." Een vertegenwoordiger vanuit de taskforce geeft hierover aan dat "de specifieke steun voor makers constant onder de maat is geweest; te weinig, te laat en niet goed ingericht".

Specifiek worden er tijdens de gesprekken nog een aantal sub-sectoren die niet (voldoende) zijn gesteund genoemd. Technici zijn bijvoorbeeld niet goed bereikt waardoor zij in andere sectoren zijn gaan werken. Daar ondervindt de culturele en creatieve sector nog steeds de problemen van bij het organiseren van bijvoorbeeld evenementen. Zo is door een vertegenwoordiger uit de sector gezegd: "En er is natuurlijk ook wel eens gezegd van 'dan ga je gewoon werken buiten de sector', waardoor heel veel mensen de sector hebben verlaten." Ook worden de cultuureducatie en de amateurkunst genoemd als sub-sectoren waar onvoldoende steun terecht is gekomen, wat onder meer heeft geleid tot een afname van het aantal kunstbeoefenaars in deze sub-sectoren. Medewerkers binnen OCW en de Rijkscultuurfonds beamen dat de makers een ingewikkelde groep was om te bereiken, maar dat er grenzen zijn aan de mogelijkheden en verantwoordelijkheden van de staat.

Overeind houden van het digitale aanbod wisselend geslaagd

Een aantal geïnterviewden vanuit de Rijkscultuurfonds geven aan dat het streven naar het overeind houden van het (digitale) aanbod wisselende resultaten heeft voortgebracht. Een geïnterviewde vertelt bijvoorbeeld: "Ik denk dat sommige organisaties, kunstenaars en artiesten er echt in geslaagd zijn om een breed publiek te bereiken. En anderen slaagden daar niet in of boden dat niet aan. Misschien zijn wij daar ook wel in te kort geschoten wat betreft het geld dat daarvoor beschikbaar was. We hebben heel veel gedaan aan experimenten met digitaal aanbieden, in ieder geval binnen de podiumkunsten en de musea. En ook daar zie je wisselende resultaten". Binnen OCW wordt aangegeven dat er een aantal goede voorbeelden waren, waarin het niet alleen ging om het streamen van je voorstellen, maar waarin ook voorstellingen zijn gemaakt speciaal voor het scherm. Ook is er bijvoorbeeld het concept 'jazzrookies' geïntroduceerd waarin aanstormende talenten leegstaande podia werden aangeboden om opnames te maken die zij vervolgens konden verspreiden.

6.5 Mechanismen

6.5.1 Mechanismen die een rol spelen bij het bereiken van de doelen

Steun kwam snel tot stand

De snelheid waarmee de specifieke steunmaatregelen tot stand kwam, is door veel geïnterviewden genoemd als een succesvol mechanisme voor het bereiken van de doelen. Voorbeelden die benoemd zijn in de interviews zijn bijvoorbeeld de korte lijnen tussen de Rijkscultuurfondsen en OCW, de doorloopsnelheid van aanvragen en dat processen op directieniveau efficiënter werden aangepakt. Ter illustratie noemt een medewerker van de Rijkscultuurfondsen bijvoorbeeld: "Wat ook heel goed werkte, was dat de stappen die bij OCW gezet moesten worden veel korter werden. De directeur Erfgoed en Kunsten kon onze regeling accorderen. Die hoefden niet helemaal naar de minister meer. Dat was echt fantastisch. Dat wilden wij graag vasthouden. De wijze waarop de communicatie liep en de wijze waarop de besluitvorming tot stand kwam, dat was echt heerlijk". Een medewerker van OCW geeft aan: "Wat in ieder geval als een enorme zege voelt is dat het geld in die tijd heel snel weggezet konden worden omdat we niet afhankelijk waren van uitvoeringsorganisaties. Dat zou echt een vertragende factor zijn geweest".

Waardering voor rol van de minister in de vorming van de taskforce en het mogelijk maken van specifieke steunmaatregelen

Vanuit zowel OCW als de sector is er waardering voor de rol die de toenmalige minister van OCW heeft gespeeld. Zo wordt aangegeven dat zij in het begin van de crisis heeft aangegeven één aanspreekpunt van het veld te willen hebben, wat uiteindelijk heeft geleid tot het ontstaan van de taskforce. De taskforce is erg belangrijk gebleken in de totstandkoming van de specifieke steun. Daarbij heeft de toenmalige minister, zo geven vertegenwoordigers uit de sector aan, gelijk aangegeven dat de makers niet moesten worden vergeten. Daarnaast geven een aantal medewerkers van OCW aan dat er waardering is voor wat de toenmalige minister voor elkaar heeft gekregen bij het kabinet, kijkend naar wat er financieel aan specifieke steun richting de sector is gegaan.

Steun voor overeind houden instellingen in de basisinfrastructuur was voldoende

Een aantal geïnterviewden uit de sector geven aan dat het bedrag dat vanuit OCW naar instellingen is gegaan voldoende was om ze overeind te houden. Een kanttekening daarbij is echter wel dat een aantal medewerkers binnen OCW aangeven dat er "misschien wel meer dan voldoende" is gesteund met als risico dat er instellingen in stand zijn gehouden die eigenlijk niet levensvatbaar waren. Een medewerker van OCW geeft aan dat, mede vanuit politieke overwegingen, bewust is gekozen om instellingen overeind te houden, bijvoorbeeld ook een instelling die voor de coronacrisis op omvallen stond: "Zo zullen er ook bij de Rijkscultuurfondsen regelingen zijn geweest waar individuele kunstenaars steun hebben gevraagd die voldeden aan de criteria van dat moment, maar waarvan je je op artistieke gronden misschien wel kon afvragen of dat de hoogvlieger is die je zou willen steunen. Je denkt het is crisis, dit is niet het moment om daar heel stevig in te gaan".

Voortbouwen op bestaande regelingen

Zoals eerder is beschreven bij de doelmatigheid en doeltreffendheid is een werkend mechanisme in het ontwikkelen van steunmaatregelen het waar mogelijk aansluiten bij bestaand instrumentarium. Een vertegenwoordiger van het Nederlands Filmfonds geeft bijvoorbeeld aan dat er "voor misschien één of twee regelingen aanpassingen in bestaande regelementen nodig waren, maar de rest bestond uit verbreding en versterking van bestaande regelingen."

6.5.2 Mechanismen die een rol spelen bij het onvoldoende bereiken van de doelen

Specifieke steun interfereerde met generieke steun

OCW en de Rijkscultuurfondsen werden geconfronteerd met het feit dat de specifieke steunmaatregelen interfereerden met de generieke steunmaatregelen. De hoeveelheid subsidie die instellingen kregen, had bijvoorbeeld invloed op in hoeverre zij aanspraak konden maken op de NOW-regeling. Welke invloed beide regelingen op elkaar zouden hebben en hoe kon worden voorkomen dat instellingen achteraf ontvangen steun moesten terugbetalen, of juist dubbel gefinancierd zouden worden, was gedurende het proces niet altijd helder voor de betrokkenen.

Financiële steun voor specifieke groepen was onvoldoende, zoals voor makers

Geïnterviewden geven aan dat het geld binnen sommige steunmaatregelen niet toereikend was, met name voor makers. Ook wordt aangegeven dat loketten voor steunmaatregelen soms snel gesloten waren omdat het budget gauw op was. Op deze manier vielen makers eveneens buiten de boot. Er wordt aangegeven dat dit redenen zijn waarom bepaalde doelgroepen, zoals makers, ondersteunend personeel en technisch geschoolden, de sector hebben verlaten.

Delen uit sector zijn onvoldoende gehoord, zoals werkenden in de popmuziek en amateursector

Vanuit de sector wordt aangegeven dat grote groepen in de culturele sector zicht niet gehoord hebben gevoeld. Dat zijn bijvoorbeeld groepen die niet georganiseerd waren en niet bij een branchevereniging waren aangesloten. Als voorbeelden worden mensen die werken in de popmuziek, bookingsagenten en impresariaten genoemd. Ook geeft een geïnterviewde aan dat, in de beleving van vertegenwoordigers uit de amateursector, duizenden verenigingen in de amateursector onder de radar zijn gebleven. Een vertegenwoordiger van de Rijkscultuurfondsen geeft in dit kader aan dat er onderschatting was over de grootte van, en diversiteit binnen, delen van de culturele en creatieve sector.

Vanuit de taskforce en de sector werd in dit kader ook gesproken over een ongelijke verdeling van gelden. Zo is bijvoorbeeld verteld dat makers met meerdere banen "tussen wal en schip vielen" omdat zij geen subsidie konden krijgen door te weinig omzet. Als tweede voorbeeld wordt genoemd dat docenten in de kunstsector niet in aanmerking kwamen voor subsidie omdat onderwijs niet wordt gezien als inkomen uit kunst. Ook voor generieke steun kwamen zij (deels) niet in aanmerking, omdat zij als beeldend kunstenaar gelden en niet als docent.

6.6 Trickle-down

Trickle-down effect was het veronderstelde werkzame mechanisme bij de eerste steunpakketten

Trickle-down is het mechanisme waarbij bedragen vanuit instellingen verondersteld werden door te sijpelen naar makers. Er is bij de vormgeving van de steun met name voor dit mechanisme gekozen door OCW, omdat in het begin van de coronacrisis de primaire focus lag op het gedeelte van de sector waar zij direct verantwoordelijk voor waren, en niet bij de ongesubsidieerde makers ongesubsidieerde instellingen. Een OCW medewerker geeft aan: "Je moet de instellingen, de ruggengraat, overeind houden omdat er anders dingen kapotgaan die 10-20 jaar duren om weer op te bouwen." De veronderstelling van OCW was dat deze instellingen via de steun die zij van OCW

ontvingen, de rekeningen konden blijven betalen, dus ook van de mensen die zijn ingehuurd, zoals accountants, technici en muzikanten. Daarnaast werd steeds gedacht dat de crisis korter zou duren waardoor instellingen snel weer makers in dienst zouden kunnen nemen. Op deze manier werd beoogd om de keten in stand te houden, zo geeft een medewerker uit OCW aan: “want we kunnen niet iedereen in die keten apart geld geven omdat je dat niet kan verantwoorden en omdat het niet uitvoerbaar is.” Hoewel bij de eerste steunpakketten de veronderstelling was dat het geld via instellingen zou doorsijpelen naar makers, is door verschillende geïnterviewden uit OCW uitgelegd dat de term ‘trickle-down’ pas later ter sprake kwam, als reactie op kritiek dat er onvoldoende steun voor makers was.

In hoeverre het trickle-down effect plaatsvond is moeilijk meetbaar

In de gesprekken wordt door zowel OCW als de Rijkscultuurfondsen aangegeven dat het lastig is om te meten in hoeverre trickle-down succesvol heeft plaatsgevonden. Oorzaken daarvan zijn onder andere, zo geven vertegenwoordigers van de Rijkscultuurfondsen aan, dat het definiëren van de mensen die tot de groep makers behoren al een onbegonnen klus is. Daardoor is het lastig te bepalen of er veel of weinig makers gesteund zijn. Een medewerker geeft bijvoorbeeld aan dat er zoveel makers zijn en het dus lastig blijft om te duiden hoeveel impact steun heeft gehad. Binnen OCW geeft een medewerker aan “als ik terugkijk, dan wisten we dat dit best een ingewikkelde was. Dat als je kijkt naar al die makers die in de cultuursector werken, los van de generieke maatregelen die er voor deze mensen was, dat het moeilijk was om goed te meten hoe je die op een adequate manier zou kunnen bereiken met maatregelen”.

Er zijn zowel meer als minder succesvolle voorbeelden voor werking trickle-down

In de gesprekken met vertegenwoordigers van OCW, de Rijkscultuurfondsen en de sector komen voorbeelden naar voren waaruit blijkt dat trickle-down heeft gewerkt. Vanuit de Rijkscultuurfondsen vertellen vertegenwoordigers binnen de filmindustrie bijvoorbeeld dat die sector deze werkwijze goed kon inpassen in de bestaande organisatiestructuren omdat “heel veel van onze regelingen gekanaliseerd werden via een producent of via een andere partij, waar heel veel freelancers als opdrachtnemers onder vielen”. Ook werd er in andere sub-sectoren zoals kunstpodia (wat kleine en onafhankelijke organisaties zijn) aangegeven dat er “veel trickle-down plaatsvond, omdat het instellingen zijn die voor een groot gedeelte afhankelijk zijn van inkomsten uit subsidie en daar ook eenvoudig compensatie kregen. We zagen dat compensatie vrijwel constant doorgezet werd naar makers.” Ook geeft een vertegenwoordiger van de Nederlandse Associatie voor Podiumkunsten (NAPK) aan dat er een analyse is gemaakt van het eerste coronajaar voor de NAPK-leden: “Die hadden meteen vanaf het begin een trickle-down protocol opgesteld en tegen de leden gezegd 'zo moet je het doen'. Dat heeft meer dan 85% gedaan”. In de gesprekken komt verder naar voren dat het succes van trickle-down onder andere lijkt af te hangen van hoe een sub-sector, of zelfs delen van sub-sectoren, georganiseerd is. Zo wordt aangegeven dat er delen van sub-sectoren waren die verder vooruit planden en dus, in tegenstelling tot andere delen van sub-sectoren waarbij dat niet gebeurde, langer verplichtingen (bijvoorbeeld op het gebied van betalingen) hadden ten opzichte van bijvoorbeeld makers.

Vanuit OCW, de Rijkscultuurfondsen en de sector worden verschillende verklaringen gegeven voor het niet goed werken van het trickle-down mechanisme.

Een eerste verklaring die vaak wordt gegeven is dat gesubsidieerde instellingen het geld niet doorgaven aan makers en dat dit moeilijk was om te handhaven. Instellingen gaven het geld niet altijd door aan makers omdat zij niet konden worden geboekt vanwege de coronamaatregelen en dus ook niet betaald konden worden. Bovendien zijn er veel makers die niet voor instellingen werken. Daarnaast wordt genoemd dat er instellingen zijn geweest die zich in eerste instantie richtten op “betaling van de eigen werknemers, het eigen gebouw en eigen continuïteit”,

met name vanwege de onzekerheid die er destijds was over toekomstige corona- en steunmaatregelen. Een vertegenwoordiger uit de Rijkscultuurfondsen geeft aan dat bijvoorbeeld bij musea heel veel eigen inkomsten wegvielen. Instellingen kozen er dus voor om eerst te zorgen dat zelf nog zouden blijven voortbestaan.

Ten tweede wordt het niet goed werken van het trickle-down mechanisme verklaard doordat er te weinig zicht is op de gehele culturele en creatieve sector, met name vanwege de grootte van en de diversiteit binnen de sector. Dit maakte het lastig om makers goed te bereiken en om schade en vraaguitval te berekenen bij sommige delen van de sector. Een vertegenwoordiger uit de sector legt het volgende uit over het zicht op de praktijk van makers in de sector: "Men kwam erachter dat er natuurlijk ook heel veel gedwongen zzp'ers zijn. Heel veel makers die werken als zzp'er, omdat er nou eenmaal geen andere vorm mogelijk is, maar die hebben bijvoorbeeld nog nooit zelf een voorstelling gemaakt of een concert georganiseerd. Daar kwamen ook pijnlijke verschillen naar boven van mensen die misschien al 20 jaar zeer succesvol waren in hun vak op het allerhoogste niveau, maar gewoon overal buiten vielen. Hier werd dus ook niet goed gekeken naar hoe het eigenlijk in de praktijk gaat, ondanks dat daar, ook door de taskforce en de creatieve coalitie, altijd op gewezen is." Ook maakte de grootte van de sector het moeilijk om te werken met SBI-codes: "Dat werkte gewoon niet omdat die indeling niet klopt met hoe onze sector in elkaar zit."

Tot slot werd het niet goed werken van het trickle-down mechanisme verklaard doordat er weinig bekendheid is met subsidieprocedures bij delen van de (vrije) sector. In dit kader speelt het volgens vertegenwoordigers vanuit de sector ook een rol dat de informatie die vanuit de overheid werd gedeeld over het ontvangen van steun niet toegankelijk genoeg was voor iedereen. Zo was niet altijd duidelijk wat de laatste stand van zaken was wat betreft de corona- en steunmaatregelen.

6.6.1 Positieve (onverwachte) neveneffecten

Rijkscultuurfondsen bereikten nieuwe doelgroepen

Door meerdere Rijkscultuurfondsen en vanuit de sector is aangegeven dat zij dankzij de coronasteun nieuwe mensen hebben bereikt en hun doelgroep dus hebben uitgebreid. Een vertegenwoordiger van de Creatieve Coalitie geeft bijvoorbeeld aan dat er een verdubbeling van het aantal leden is gekomen tijdens de coronacrisis. De coronacrisis lijkt bijgedragen te hebben aan het feit dat mensen zich realiseerden dat als ze zich aansloten bij bijvoorbeeld koepelorganisaties ze werden vertegenwoordigd richting het ministerie. Rijkscultuurfondsen hebben nieuwe delen van de sector bereikt en partijen en mensen leren kennen die ze normaliter niet bedienden. Hier hebben zij in de periode na de coronacrisis nog steeds profijt van. Zo is het Nederlands Filmfonds van origine vooral gericht op mensen die van de academie komen, maar hebben ze zich tijdens de coronacrisis ook op autodidacten gericht. En het Nederlands Letterenfonds is van origine meer voor makers, maar zijn zich ook op boekenwinkels gaan richten. Hoewel dit complex was omdat ze zich met nieuwe wet- en regelgeving moesten bezighouden, heeft het hen ook geholpen om het eigen beleid te versterken.

OCW heeft meer zicht op sector gekregen

Vanuit de sector en OCW wordt aangegeven dat er tijdens de coronacrisis veel kennis is opgedaan over de culturele sector als geheel. Een geïnterviewde geeft aan: "Voorheen keken we toch met name naar dat gesubsidieerde deel waar wij een directe verantwoordelijkheid voor hebben en minder naar dat niet-gesubsidieerde deel. Daardoor wel veel meer kennis opgedaan over dat niet-gesubsidieerde deel van de cultuursector".

Betere interdepartementale samenwerking

Een aantal geïnterviewden binnen OCW geeft aan dat de samenwerkingen met een aantal andere departementen beter is geworden. Als verklaring wordt onder andere gegeven dat tijdens de coronacrisis veel meer ambtenaren contact nodig hadden met andere departementen dan normaal het geval was. Op die manier leerden zij elkaar beter kennen. Sociale Zaken (SZ) wordt als voorbeeld genoemd van een departement waar beter is mee samengewerkt tijdens de coronacrisis.

Digitaal aanbod heeft een vlucht genomen

De noodzakelijke ontwikkelingen op het gebied van digitalisering die dankzij de coronasteun mogelijk waren in de culturele sector, worden ook na de coronacrisis nog doorgezet. Zo geeft de sector aan dat musea digitale presentaties streamen en dat podcasts en radioprogramma's die tijdens de coronacrisis zijn ontwikkeld nog steeds uitgezonden worden. Ook geeft een geïnterviewde aan dat allerlei podia nu apparatuur hebben voor onder andere streaming. Wel wordt er tegelijkertijd aangegeven dat, nu fysieke bijeenkomsten weer mogelijk zijn, het lastig is om na de coronacrisis zowel de digitaal vernieuwende producties overeind te houden. Onder andere vanwege financiën.

Meer aandacht voor fair pay/fair practice

Een aantal geïnterviewden vanuit de sector en de fondsen geven aan dat de coronacrisis "pijnlijk zichtbaar heeft gemaakt hoe die sector in elkaar zit", daarbij onder andere doelend op de makers zonder vast contract. Geïnterviewden geven aan dat er wel hoop is dat de positie van deze groep steviger aan het worden is en dat er meer belang wordt gehecht aan fair pay/fair practice.

6.6.2 Negatieve (onverwachte) neveneffecten

Voor de sector is tijd nodig om te wennen aan afname van steun na de coronacrisis

Een onbedoelde opbrengst van de coronasteun is dat de culturele sector volgens sommige gesprekspartners van OCW en de Rijkscultuurfondsen moet wennen aan de afname van de steun nu de coronacrisis voorbij is. Een doel tijdens de coronacrisis was namelijk om de steun bij een zo groot mogelijke groep terecht te laten komen en hierdoor is aan een grotere groep makers steun verleend dan normaliter mogelijk zou zijn. De kwaliteitstoets die voor de coronacrisis plaatsvond, heeft tijdens de crisis onder tijdsdruk in veel mindere mate plaats kunnen vinden. Nu de coronacrisis voorbij is, zullen er in de toekomst makers zijn die geen steun meer kunnen krijgen, terwijl ze mogelijk wel verwachten dat ze dit zullen krijgen. Bovendien zijn er nieuwe tegenslagen voor de culturele sector - zoals de na-effecten van de coronacrisis, inflatie en de energiecrisis - maar kunnen de Rijkscultuurfondsen nu minder betekenen voor de culturele sector dan tijdens de coronacrisis. De Rijkscultuurfondsen geven aan dat het moeilijk is voor de sector om terug te schakelen naar het 'oude normaal'. Ook voor OCW en de Rijkscultuurfondsen zelf is het lastig om terug te schakelen naar hun oude functie, onder andere omdat de vraag 'wat is nou de rol van de overheid en de Cultuurfondsen' nog steeds actueel is.

Minder (ondersteunend) personeel beschikbaar

Tijdens de coronacrisis is veel ondersteunend personeel en technisch geschoolden zoals lichttechnici, geluidstechnici en podiumbouwers gaan werken in andere sectoren dan de creatieve en culturele sector. Vanuit OCW, de Rijkscultuurfondsen en de sector wordt aangegeven dat er op dit moment krapte op de arbeidsmarkt is en dat dit nog steeds problemen oplevert als bijvoorbeeld de pop-sector een evenement wil organiseren.

Publiek is nog niet overal terug op oude niveau

Door enkele geïnterviewden wordt aangegeven dat het publiek nog niet overal terug is op het niveau van voor de coronacrisis. Als voorbeelden worden schouwburgen, filmtheaters en bioscopen genoemd. In dit kader wordt uitgelegd dat de steunmaatregelen hebben geleid tot productie, terwijl het publiek is afgenomen en niet volledig teruggekeerd.

Geïnterviewden vragen zich af wat de coronacrisis heeft betekend voor de waardering van de cultuursector

Een aantal geïnterviewden van OCW en de sector geven aan dat ze zich afvragen wat de coronacrisis met de waardering voor cultuur heeft gedaan. Deze vraag ontstond bijvoorbeeld doordat winkelstraten wel open mochten, maar de culturele sector nog dicht moest blijven. Aan de andere kant wordt juist aangegeven dat de steun ook een symbolische betekenis had voor de sector en dat de hele beweging die tijdens de crisis is ontstaan ook aan delen van de bevolking heeft laten zien hoe belangrijk cultuur is. In lijn met deze constatering hoopt een geïnterviewde uit de sector dat het ministerie het belang van cultuur in de toekomst beter voor het voetlicht weet te brengen: "Zonder cultuur waren we deze crisis namelijk helemaal niet door gekomen, dat is volgens mij het echte issue. Want zonder de audiovisuele producenten, zonder de boeken, zonder de muziek, zonder die troost hadden we het gewoon niet eens gered".

7 Gemeenten en provincies

Dit hoofdstuk richt zich op de rol van de rol die gemeenten en provincies hebben gespeeld bij het verlenen van coronasteun. Gemeenten en provincies speelden een belangrijke rol bij het beschikbaar stellen van coronasteun. Vanaf eind 2020 ontvingen de gemeenten en provincies extra middelen met het doel de culturele sector te ondersteunen. Daarnaast steunden sommige decentrale overheden de lokale infrastructuur met eigen middelen.

Aan de hand van bestaande bronnen hebben we al veel op kunnen halen over de totstandkoming, samenwerking en opbrengsten van het beleid. We hebben voor dit onderwerp verder een aantal gemeenten en provincies geselecteerd. Bij deze geselecteerde gemeenten en provincies hebben wij diverse stakeholders gesproken: zowel ambtenaren als wethouders als medewerkers van culturele instellingen. Deze bevindingen geven een kwalitatief beeld van de decentrale steunuitkeringen. In dit hoofdstuk worden deze bevindingen gecombineerd met de informatie uit relevante documenten en CBS data.

We hebben met betrokkenen in en rond de volgende gemeenten en provincies gesproken:

- Gemeente Amsterdam
- Gemeente Rotterdam
- Gemeente Groningen
- Gemeente Eindhoven
- Gemeente Súdwest-Fryslân
- Provincie Noord-Brabant
- Provincie Utrecht

7.1 Totstandkoming beleid

7.1.1 Kenmerken en beoogde doelen

De wettelijke taken zijn bij de verschillende (decentrale) overheden belegd

Verantwoordelijkheden omtrent het cultuurbeleid zijn belegd bij de verschillende overheidslagen. Elke overheidslaag heeft haar eigen taken en daar bijhorende geldstromen²⁵⁵. Globaal gezien is het rijk verantwoordelijk voor de ondersteuning aan festivals en instellingen van (inter-)nationale betekenis via de landelijke basisinfrastructuur (BIS) en voor het behoud van de rijkscollectie, de rijksmonumenten, cultuuronderwijs, het bibliotheekstelsel en archiefvoorzieningen. Het Rijk financiert de Rijkscultuurfondsen die experimenten, stimuleringsprogramma's, unieke lokale programmering en uitzonderlijke makers steunen. De provincies hebben een taak in bovengemeentelijke zaken te coördineren. Ook financieren zij provinciale collecties en in specifieke gevallen ook het culturaanbod. Gemeenten hebben een verantwoordelijkheid voor de panden van culturele instellingen en voor het beheer van gemeentelijke collecties. Zij financieren lokale instellingen zoals podia en bibliotheken. Ook stimuleren zij cultuurparticipatie en amateurkunst. De precieze taken van de verschillende (decentrale) overheden zijn in verschillende wetten en kaders vastgelegd: Erfgoedwet, de Archiefwet, de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen en de Mediawet en het Algemeen Kader Interbestuurlijke Verhoudingen Cultuur tussen OCW, IPO en VNG.

²⁵⁵ Corona, cultuur en gemeenten, VNG/Berenschot, februari 2021

Veel decentrale overheden leverden snel noodsteun vanuit de eigen middelen

De gemeenten en provincies die wij hebben gesproken hebben niet afgewacht wat het Rijk zou doen om de culturele sector te helpen. Net als bij het Rijk hebben deze overheden in eerste instantie gekeken naar eigen bestaande subsidierelaties. Voor die instellingen was er immers een rechtstreekse verantwoordelijkheid en er waren acute zorgen over de financiële gevolgen van een lockdown. In korte tijd werd onderzocht welke noodsteun moest worden gegeven om de instellingen overeind te kunnen houden. Op dat moment was nog veel onduidelijk, hoe lang de crisis zou duren en ook welke steun zou worden verleend.

De eerste noodsteun - die dus uit eigen middelen werd bekostigd - werd op verschillende manieren vorm gegeven. Veel gemeenten kozen ervoor om de huur van culturele instellingen kwijt te schelden²⁵⁶. Voor musea gelden dat maar een aantal gemeenten de huur had kwijtgescholden²⁵⁷. Voor de bibliotheken was weinig steun vanuit gemeenten omdat haar inkomsten voornamelijk bestaan uit subsidies en lidmaatschappen, waardoor hun inkomsten minder terugliepen dan tickets verkopende instellingen. De meeste gemeenten gingen bovendien coulant om met cultuurpoppodia en musea die niet voldeden aan de voorwaarden voor de subsidies vanuit het specifieke steunpakket door geen geld terug te vorderen. Gemeenten en provincies geven in gesprekken aan dat het nog een behoorlijke puzzel is geweest om de inventariseren welke steunmaatregelen er al waren ingericht, en waar er nog aanvullend steun nodig was. De stapeling van regelingen maakt het er niet eenvoudiger op. De ingerichte maatregelen waren:

- **Steun via huur**²⁵⁸: gemeenten bezitten vaak de panden die gebruikt worden door culturele instellingen. Door de huurverplichting uit te stellen of tijdelijk op te schorten werden instellingen gesteund.
- **Coulancemaatregelen**²⁵⁹: normaliter staat tegenover de subsidie van een gemeente (prestatie) voorwaarden waaraan de instelling moet voldoen. Deze werden vaak opgeschort. Ook werden projectsubsidies vaak uitgekeerd, ondanks dat de projecten zelf niet uitgevoerd konden worden.
- **Fondsen**²⁶⁰: vooral in grote steden werd gekozen om fondsen op te zetten voor de compensatie van culturele instellingen. In sommige gevallen hebben provincies ook ingelegd bij deze fondsen, op de voorwaarde dat gemeenten ook steun gaven.
- **Aanvullende subsidie**²⁶¹: bovenop de subsidies vanuit het Rijk, steunden sommige gemeente culturele instellingen door financieel bij te dragen.
- **Specifieke steun voor makers**²⁶²: gemeente Utrecht implementeerde specifieke regelingen voor makers. West Betuwe nam zelf de rol van opdrachtgever op zich en verschaftte makers daarmee werk.
- **Focus op amateurverenigingen**²⁶³: meerdere gemeenten keken verder dan de professionals binnen de culturele en creatieve sector. Zij ondersteunde ook amateurverenigingen. Gemeente Arnhem verhoogde haar subsidie in 2020 bijvoorbeeld eenmalig en gaven ook nieuwe opdrachten. In Asten werd een loket geopend waar amateurverenigingen aanvragen konden doen om gedeelde inkomsten gecompenseerd te krijgen.
- **Leningen**²⁶⁴: sommige (grotere) gemeenten boden opstartleningen aan. Dit deden zij in samenwerking met het kenniscentrum van Cultuur+Ondernemen.

²⁵⁶ Actualisatie financiële effecten corona voor gemeenten, oktober 2021

²⁵⁷ Indicatie van de financiële effecten van de coronacrisis voor gemeenten, AEF, juli 2020

²⁵⁸ Corona, cultuur en gemeenten, VNG/Berenschot, februari 2021

²⁵⁹ Corona, cultuur en gemeenten, VNG/Berenschot, februari 2021

²⁶⁰ Actualisatie financiële effecten corona voor gemeenten, AEF, oktober 2021

²⁶¹ Corona, cultuur en gemeenten, VNG/Berenschot, februari 2021

²⁶² Corona, cultuur en gemeenten, VNG/Berenschot, februari 2021

²⁶³ Corona, cultuur en gemeenten, VNG/Berenschot, februari 2021

²⁶⁴ Corona, cultuur en gemeenten, VNG/Berenschot, februari 2021

Ook de provincies richten de steun aan de regionale infrastructuur op diverse manieren in

Provincies hebben een aanzienlijk kleiner aantal subsidierelaties in de culturele sector dan gemeenten of het Rijk. Zij hebben dan ook veelal een stuk minder geld gekregen vanuit het Rijk. Dat wil niet zeggen dat provincies geen belangrijke rol hebben gespeeld bij het verdelen van de steun. De Provincie Utrecht heeft er bijvoorbeeld voor gekozen om bij aanvang van de pandemie al breder te kijken naar de sector en zich in de steun niet alleen te beperken tot de eigen subsidierelaties. Provincies hebben onder meer de volgende type regelingen ingevoerd²⁶⁵:

- **Noodsteun:** provincies hielpen gesubsidieerde instellingen met op korte termijn financieel te overleven.
- **Coulancemaatregelen:** normaliter staat tegenover de subsidie voorwaarden waaraan de instelling moet voldoen. Provincies kozen er vaak voor maatregelen naar aanleiding van het niet voldoen aan de voorwaarden niet te handhaven.
- **Opstartregelingen:** instellingen die veel kosten moesten maken om zich aan te passen aan de maatregelen konden subsidies verkrijgen bij Provincie Utrecht.
- **Overbruggingsregeling:** de financiële schade die instellingen opliepen door de pandemie konden gecompenseerd worden met een subsidie door Provincie Utrecht. Een onafhankelijke adviescommissie beoordeelde de aanvragen.

Fors gesubsidieerde instellingen ontvingen relatief beperkt gemeentelijke noodsteun

Gesubsidieerde instellingen die jaarlijks meer dan €1 miljoen subsidie ontvangen, hebben relatief beperkt gemeentelijke noodsteun gekregen²⁶⁶. Slechts 17% van de gesubsidieerde instellingen hebben gemeentelijke noodsteun ontvangen. Veel van deze instellingen ontvingen al generieke of specifieke steun van het rijk of via Rijkscultuurfondsen. In een enquête uitgevoerd door de Taskforce culturele en creatieve sector gaven de grote instellingen aan dit geld niet nodig te hebben. De steun die wel werd verleend, bestond met name uit de financiële steun in de vorm van de huur van gebouwen (uitstel van betaling of huurverlaging).

Het Rijk ging over tot het steunen van medeoverheden om de financiële effecten van corona te beperken

In april 2020 hebben het kabinet en de medeoverheden een regiegroep ingericht met de taak het in kaart brengen van de financiële effecten van de coronacrisis voor de medeoverheden²⁶⁷. Dit leidde tot een compensatiepakket voor de medeoverheden om hen te ondersteunen in het uitvoeren van hun taken, waaronder compensatie om de lokale culturele infrastructuur te ondersteunen²⁶⁸. Het uitgangspunt daarbij was dat medeoverheden er als gevolg van de corona-aanpak niet slechter voor komen te staan dan daarvoor²⁶⁹. Gedurende de pandemie heeft het kabinet op verschillende momenten middelen beschikbaar gesteld aan de gemeenten en provincies²⁷⁰:

2020

- **Gemeenten:** in het eerste jaar van de pandemie heeft het kabinet twee keer €60 miljoen middelen vrij gemaakt voor de gemeenten via het gemeentefonds. Dit bedrag is gebaseerd op de geleden schade door gemeenten. Dit bedrag is tot stand gekomen in overleg tussen de fondsbeheerders en de VNG op basis van ramingen die AEF in opdracht van de VNG had gemaakt. Deze middelen zijn, in overleg met de VNG en gemeenten, toegevoegd aan het bestaande cluster cultuur en ontspanning in de algemene uitkering.

²⁶⁵ Corona, cultuur en gemeenten, VNG/Berenschot, februari 2021

²⁶⁶ Memo Taskforce culturele en creatieve sector, conclusies uitvraag coronasteun door gemeenten, juni 2021

²⁶⁷ Meicirculaire gemeentefonds 2020, BZK, mei 2020

²⁶⁸ Coronacrisis: extra rijksmiddelen voor de lokale cultuur, OCW, december 2020

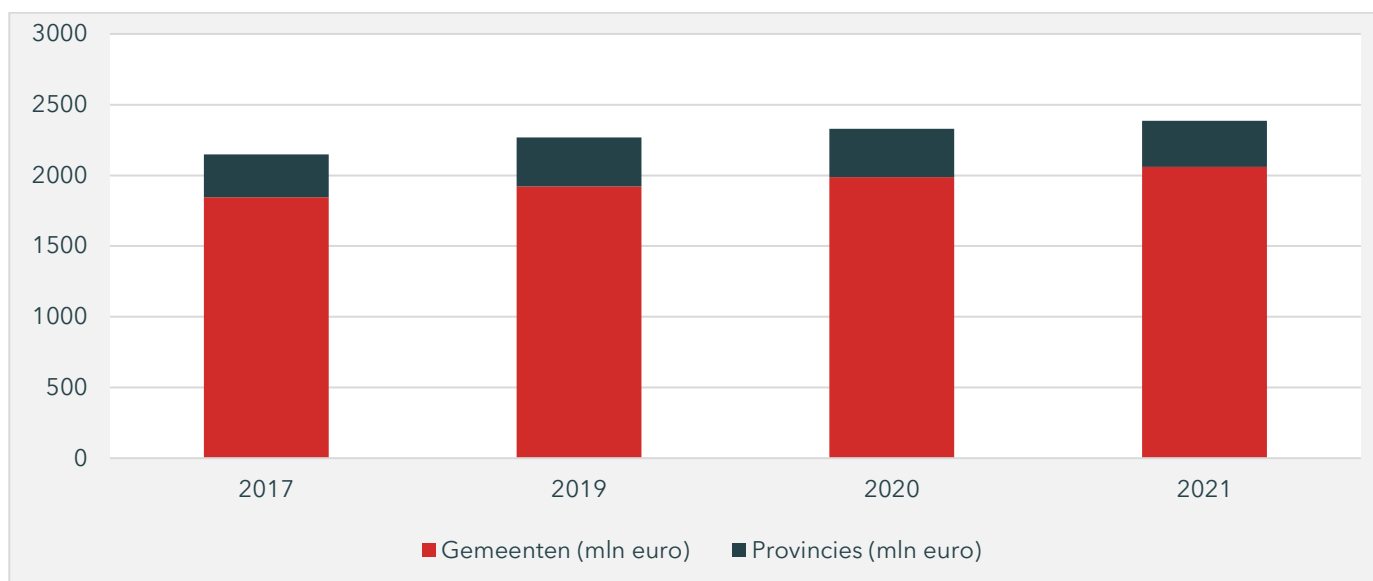
²⁶⁹ Kamerbrief Min BZK betreffende compensatiepakket coronacrisis medeoverheden d.d. 28 mei 2020

²⁷⁰ Informatie aangeleverd door OCW en BZK, april 2023

Figuur 7.1 Totale cultuurlasten van gemeenten en provincies

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis data CBS.²⁷⁴

Tabel 7.1 Cultuurlasten en -baten van gemeenten en provincies, in miljoenen euro's

Jaar	Gemeenten				Provincies			
	2017	2019	2020	2021	2017	2019	2020	2021
Lasten totaal	1.845	1.921	1.987	2.061	302	348	342	325
Waarvan:								
Podiumkunsten	517	526	580	592	26	38	46	40
Beeldende kunst en vormgeving	56	81	76	75	5	6	6	6
Kunst- en cultuureducatie	204	203	181	188	17	15	16	18
Film en video	24	19	20	19	3	5	4	4
Overig	208	237	243	288	39	37	45	41
Musea	251	238	247	255	47	47	46	44
Historische archieven	56	74	68	71	16	13	10	14
Cultureel erfgoed	110	102	112	109	102	141	122	114
Bibliotheken	400	422	439	444	44	45	44	44
Lokale pers en omroep	19	20	20	19	2	2	2	3
Baten totaal	238	252	235	211	17	16	18	21

²⁷⁴ [Detailtering cultuurlasten gemeenten en provincies 2020-2021 \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)

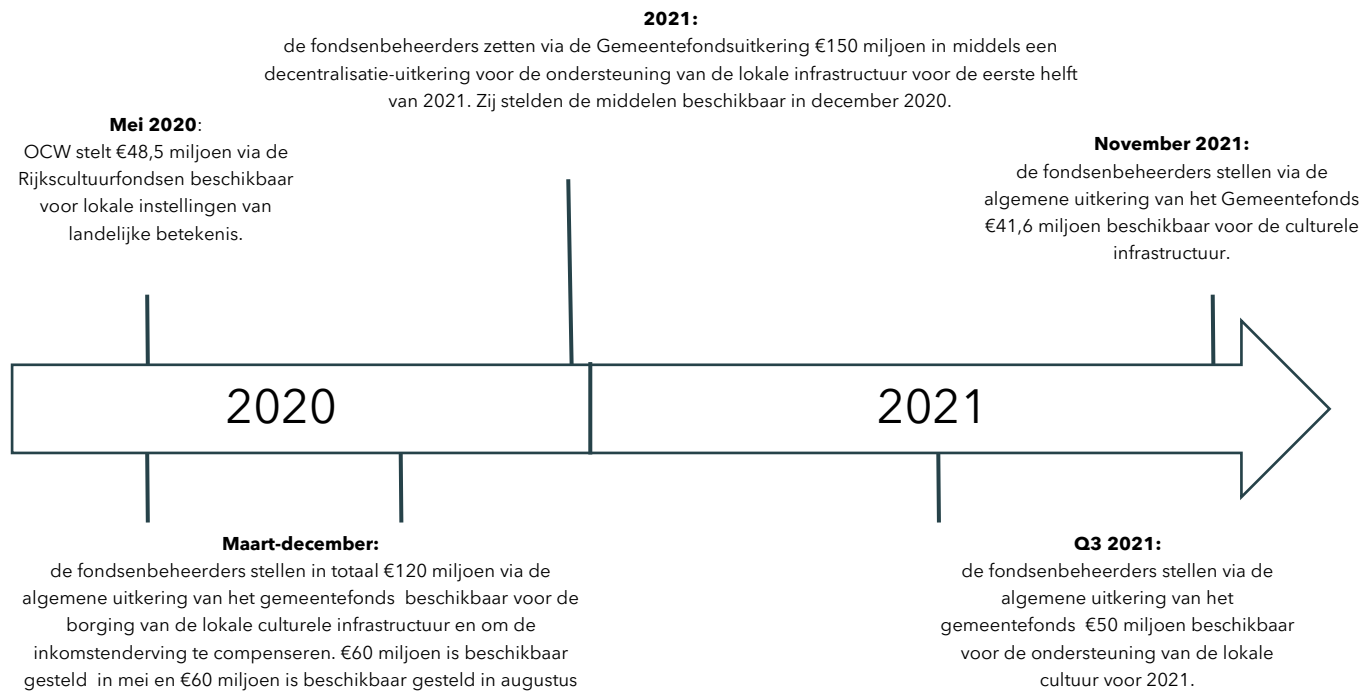
Netto lasten	1.607	1.669	1.752	1.850	285	332	324	305
Baten cultuur via gemeentefonds			120	241				

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis data CBS.²⁷⁵

De steun aan de decentrale overheden voor de lokale infrastructuur werd steeds gericht

De fondsbeheerders, de minister van BZK en de staatssecretaris van Financiën - Fiscaliteit en Belastingdienst, hebben extra middelen beschikbaar gesteld voor gemeenten en provincies²⁷⁶. De gemeenten ontvingen in 2020 en 2021 via de algemene uitkering van het gemeentefonds middelen als algemene storting²⁷⁷. In 2021 werden middelen via een decentralisatie-uitkering aan de gemeenten uitgekeerd. Bij de decentralisatie-uitkering werd rekening gehouden met de specifieke bestedingen per gemeente aan cultuur. Zie Figuur 7.2 voor een schematisch weergave van de financiële steun van het Rijk aan de gemeenten.

Figuur 7.2 Het Rijk steunde gemeenten met €410 miljoen extra in 2020 en 2021^{278 279 280 281 282}

²⁷⁵ [Detaillering cultuurlasten gemeenten en provincies 2020-2021 \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/onderzoek-en-publicaties/2021/04/cultuurlasten)

²⁷⁶ Aanvullende brief gemeentefonds juni 2020, BZK, juni 2020 en septembercirculaire gemeentefonds 2021, BZK, september 2021 en achterliggende Kamerbrief d.d. 27 mei 2021

²⁷⁷ Corona, cultuur en gemeenten (deel 2), VNG/Berenschot, januari 2022

²⁷⁸ Corona, cultuur en gemeenten (deel 2), VNG/Berenschot, januari 2022

²⁷⁹ Het steun- en herstellpakket in het derde kwartaal van 2021, EZK, mei 2021 <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-4375c8f4-df63-4875-ae3-47e8925bd05e/pdf>

²⁸⁰ Noodpakket banen en economie, BZK, mei 2020 [kst-35420-43.pdf \(officielebekendmakingen.nl\)](https://www.kst-35420-43.pdf)

²⁸¹ Kamerbrief: Vijfde specifieke steunpakket voor de culturele en creatieve sector, OCW, januari 2022

²⁸² Najaarsnota, Minister van Financiën, november 2021 [Najaarsnota 2021 \(overheid.nl\)](https://www.najaarsnota2021.overheid.nl/)

7.1.2 Ervaringen

Het proces van de totstandkoming van het beleid werd niet altijd als eenvoudig ervaren

Ook in gesprekken komt naar voren dat het Ministerie van OCW veel overleg heeft gehad met de fondsbeheerders de ministeries van BZK en Financiën over gemeentelijke steun. De IPO en VNG werden door OCW gezien als belangrijke partner, omdat gemeenten en provincies samen 68% van de subsidierelaties in de cultuursector beheren. Als rijksoverheid moet je daarom wel ook lokale overheden ondersteunen.

Gesprekspartners vanuit het Ministerie van OCW geven aan dat het niet eenvoudig is geweest om een spil te zijn tussen enerzijds de IPO en VNG, die het belang van de decentrale cultuur onderstreepten en anderzijds de middelen die door het Rijk via het gemeentefonds aan gemeenten beschikbaar werden gesteld. Om meer gevoel te krijgen bij de problematiek, heeft het Ministerie van OCW zelf geprobeerd om in kaart te krijgen wat de gemeentelijke uitgaven zijn voor cultuur. OCW heeft zelf contact opgenomen met bijvoorbeeld poppodia. Maar dit is uiteindelijk ondoenlijk, en OCW heeft bewust gekozen om te vertrouwen op de lokale overheid. In gesprekken werd gezegd dat dit als spannend werd ervaren, maar dat het vertrouwen wel heeft gewerkt. Het beeld is dat het gros van de gemeenten en provincies op een goede manier met het geld is omgegaan.

7.2 Samenwerking actoren

De decentrale overheden en het Rijk kwamen snel tot constructieve afspraken

Het Rijk hanteerde het uitgangspunt dat de financiële situatie van de gemeenten gedurende de pandemie niet mocht verslechteren²⁸³. De Raad van Openbaar Bestuur concludeerde dat het Rijk en de decentrale overheden constructief afspraken hebben kunnen maken. In hun publicatie wordt genoemd dat het Rijk welwillend is. Het Rijk beoordeelde claims van de decentrale overheden snel. Hierbij handelde zij pragmatisch en hebben zij gehandeld door in samenspraak met de decentrale overheden de financiële gevolgen in kaart te brengen. Hierna maakte het Rijk op basis van beschikbare, maar beperkte, informatie de meest passende keuzes²⁸⁴.

Provincies en gemeenten werkten samen om de lokale instellingen te steunen

De verschillende lagen van de overheden, de provincies en gemeenten, zochten elkaar op bij het steunen van de lokale infrastructuur²⁸⁵. In Noord-Holland werd een noodfonds opgericht, waarvan de meerderheid gefinancierd werd door de provincie en de rest door de gemeenten. Bij de rijksregelingen waren co-financieringsafspraken gemaakt: zowel de provincies als gemeente droegen hier financieel aan bij. De regeling steunde niet-rijksgesubsideerde instellingen met een landelijke uitstraling, bijvoorbeeld schouwburgen. De provincie Utrecht had bijvoorbeeld een regeling opgesteld met het doel om innovatie te stimuleren in samenwerking met enkele private fondsen en gemeente Amersfoort en Utrecht.

Bestaande gemeentelijke samenwerkingsverbanden werden benut bij het inrichten van lokale steun

De G4-gemeenten (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) hadden te maken met soortgelijke problemen toen de pandemie uitbraken. Zij hadden allen een relatief en absoluut grote culturele infrastructuur. Er is veel contact en overleg geweest tussen deze gemeenten. Zij hebben gelijk opgetrokken op zowel bestuurlijk als

²⁸³ Financiële compensatie corona, Raad van het Openbaar Bestuur, februari 2021

²⁸⁴ Financiële compensatie corona, Raad van het Openbaar Bestuur, februari 2021

²⁸⁵ Corona, cultuur en gemeenten (deel 2), VNG/Berenschot, januari 2022

ambtelijk niveau, en hebben bij het verdelen van het steungeld, het inrichten van de steunmaatregelen van elkaar kunnen leren.

Een dergelijk samenwerkingsverband bestond ook in de Noord-Brabant, waar de B5-gemeenten (Eindhoven, Den Bosch, Tilburg, Breda en Helmond) op eenzelfde manier als de G4 met elkaar hebben opgetrokken rondom de steunmaatregelen voor cultuur.

Ook kleinere gemeenten werkten samen en maakten gebruik van elkaars kennis en ervaring. De gemeente Súdwest-Fryslân herkende het beeld dat kleinere gemeenten, die bijvoorbeeld maar één beleidsmedewerker op cultuur hadden, niet snel uit de voeten konden met het inrichten van de maatregelen voor de lokale culturele sector. Vanuit het bestaande netwerk konden gemeenten elkaars regelingen overnemen en in de eigen gemeente gebruiken.

Meerdere decentrale overheden probeerden proactief instellingen en makers te bereiken

Eén van de redenen waarom is gekozen voor de decentrale uitvoering van de steun is dat decentrale overheden de lokale sector beter kennen. We zijn meerdere voorbeelden tegengekomen van gemeenten en provincies die actief contact hebben gezocht met de sector, door het inrichten van een loket. Hier konden mensen in de sector zich melden met vragen en voor informatie. Binnen de provincie Noord-Brabant is door KunstLoc bijvoorbeeld een communicatiekanaal ontwikkeld, waar makers zich konden melden. Beleidsmakers kijken hier zeer positief op terug, en het heeft hen ook geholpen met te leren wat er speelt en wat er nodig is.

7.3 Opbrengsten beleid

7.3.1 Kenmerken en bereikte doelen

Het geld van het Rijk was nodig om de noodsteun te continueren en nieuwe maatregelen in te richten. Alle gemeenten die wij hebben gesproken gaven aan dat het geld dat beschikbaar kwam vanuit het Rijk werd ingezet voor het continueren van het reeds bestaande pakket aan gemeentelijke maatregelen. Over het algemeen gaat dat over het geven van noodsteun aan instellingen. In de gesprekken gaven de gemeenten ook aan dat zij dit niet hadden kunnen doen zonder de rijksbijdrage. Dit gold in mindere mate voor de gesproken provincies, die ook minder geld vanuit het Rijk hebben gekregen en een kleiner aantal subsidierelaties hebben.

We hebben meerdere voorbeelden vernomen van gemeenten en provincies die de middelen niet alleen hebben aangewend voor noodsteun, maar in aanvulling daarop ook hebben gebruikt om nieuwe projecten en innovaties te ondersteunen. De onderstaande voorbeelden komen uit de interviews en zijn illustratief:

- **Laagdrempelige regelingen:** KunstLoc Brabant heeft binnen de Provincie Noord-Brabant een regeling gemaakt met een lichte toets, waar makers zich voor konden aanmelden voor een steunproject. De aanvragers hadden weinig administratieve lasten. Lokale beleidsmakers kijken hier zeer positief op terug.
- **Ondersteuning voor jonge makers:** De Provincie Utrecht heeft enkele regelingen voor jonge makers ingericht die als succesvol zijn ervaren. Als succesfactor daarbij is genoemd dat er binnen de cultuurregio Utrecht een goede infrastructuur bestond en deze makers al in beeld waren. Om jonge makers te bereiken werd gebruik gemaakt van zogenaamde productiehuizen.

- **Subsidies voor innovatief aanbod²⁸⁶:**
  - Het Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK) koos ervoor om kunstenprojecten die reflecteren op de pandemie te subsidiëren. Hiermee probeerde het fonds innovatie op zowel inhoudelijk vlak, namelijk over huidige crisissituatie, als op vorm te stimuleren.
  - Gemeente Maastricht richtte het Herstelfonds Cultuur Maastricht in voor 2021 en 2022. Dit fonds richtte zich zowel op het overeind houden van de culturele sector als het stimuleren van innovatieve activiteiten²⁸⁷. Uit een evaluatie bleek dat deze regeling leidde tot het ontwikkelen van online programma's door Evenementen Fashionclash en de Nederlandse Dansdagen. In de evaluatie werd benoemd dat dit de 'dynamiek' binnen de sector heeft behouden.²⁸⁸
- **Het stimuleren van crowdfunding:** Ondersteunen van crowdfunding bij de provincie Noord-Brabant om geld op te halen bij het publiek voor digitale kunst. Dit was niet zo succesvol als gehoopt, maar dat zat vooral in een aantal knelpunten in de uitvoering.
- **Regeling 'Jaarrond cultuur':** de gemeente Súdwest-Fryslân heeft een subsidieregeling ingericht met de bedoeling om culturele evenementen te spreiden over het kalenderjaar. Door de lockdown werden veel evenementen en kunstuitingen uitgesteld en zodra het weer kon, werd heel veel tegelijkertijd georganiseerd. Het doel van deze regeling was om ook cultuur in de wintermaanden stimuleren. Deze regeling werd intern positief geëvalueerd en er wordt naar gekeken of deze regeling ook buiten corona nog kan worden voortgezet.

De gemeenten konden de steun via het gemeentefonds vrij besteden

Van de €361 miljoen die gemeenten via het gemeentefonds hebben ontvangen, lijkt €97 miljoen (nog) niet besteed aan cultuur (per eind 2021). Aangezien een deel van de middelen in december 2021 is uitgekeerd is het te verwachten dat deze niet al in 2021 zijn uitgegeven door de gemeenten. De €120 miljoen aan coronasteun in 2020 ging samen met een toename in uitgaven aan coronasteun van €66 miljoen ten opzichte van 2019. In 2021 ontvingen de gemeenten €241 miljoen steun, en lagen de uitgaven aan cultuur €140 miljoen hoger dan in 2019. Bij elkaar hebben gemeenten in 2020 en 2021 dus €206 miljoen extra uitgegeven, tegenover een ontvangen steun van €361 miljoen. De baten uit cultuur van gemeenten zijn echter ook afgenomen. Mochten gemeenten de coronasteun ook hebben gebruikt om hun misgelopen inkomsten te compenseren, dan hadden zij hier €58 miljoen voor nodig. Daarmee hebben gemeenten €264 miljoen van de €361 miljoen aan steun uitgegeven aan cultuur, ofwel gebruikt om hun inkomsten uit cultuur te compenseren. Gemeenten hebben dus niet alle middelen voor lokale coronasteun uitgegeven in het jaar dat ze het hebben ontvangen.

De meeste gemeenten gaven in de gesprekken met ons aan dat ten aanzien de voorzieningen die zij hadden ingericht met de Rijkssteun, de middelen nog niet op zijn op het moment dat wij ze spraken. Daar staat tegenover dat instellingen nog steeds gebruik kunnen maken van de steungelden ofwel dat daar een alternatieve maar passende bestemming voor wordt gevonden. Dit betekent overigens niet dat het altijd aan cultuur wordt uitgegeven. In bestaande bronnen zijn er ook voorbeelden genoemd dat gemeenten ervoor kiezen om het gehele verenigingsleven (ook buiten de culturele sector) te ondersteunen voor de gestegen energielasten. In onze gesprekken herkennen we dit beeld ook: de gemeente Súdwest-Fryslân heeft de regeling "Leve de vereniging" ingericht dat voor een belangrijk deel (maar niet alleen) gefinancierd is door deze middelen. De bredere ondersteuning van het (amateur)verenigingsleven sloot beter aan bij de lokale situatie. Hoewel het geld dus niet 100% voor cultuur is aangewend, is het wel besteed aan ondersteuning van maatschappelijke instellingen.

²⁸⁶ Corona, cultuur en gemeenten, VNG/Berenschot, februari 2021

²⁸⁷ Subsidieregeling Herstelfonds Cultuur Maastricht 2021-2022, februari 2021 Gemeente Maastricht

²⁸⁸ Wat is er gebeurd met de extra gemeentelijke coronasteun voor de cultuursector? - NRC, 15 maart 2023

De steun vanuit OCW aan de gemeenten en provincies verschilde sterk

Door middel van spreiding van de steun via de specifieke steunpakketten is de specifieke steun vanuit OCW ook gespreid over provincies en gemeenten. Dit is te verklaren doordat de instellingen die deel uitmaken van de basisinfrastructuur niet gelijk verspreid zijn door het land. De provincie Zeeland bevatte, bijvoorbeeld, in 2016-2020 geen instellingen die deel van de basisinfrastructuur uit maakte²⁸⁹. Daarnaast werd de verdeling van de decentralisatie-uitkering voor gemeenten gebaseerd op de hoogte van hun uitgaven aan cultuur in 2019.²⁹⁰ Gemeenten die in 2019 dus relatief veel aan cultuur hadden besteed, konden ook rekenen op relatief veel steun vanuit het Rijk. De verschillen tussen gemeenten in ontvangen subsidiebedragen zijn vanuit dit perspectief goed te begrijpen.

Provincies vulden de eigen rol verschillend in

De afspraken over de rol van provincies zijn formeel vastgelegd in het Algemeen kader interbestuurlijke verhoudingen cultuur. Gedurende de pandemie bleek echter dat de provincie veel ruimte had om hun rol zelf in te vullen²⁹¹. Alle provincies hebben bovenop de landelijke steunpakketten, extra coronasteun aangeboden aan de sector. Ook hebben zij specifieke regelingen ingericht voor de eigen regionale context. Sommige provincies richtten echter meer regelingen in dan anderen en gaven ook meer uit aan coronasteun. Dit is (deels) toe te wijden aan de verschillende interpretaties van de rol van de provincies: provincie Zuid-Holland hanteerde als uitgangspunt het zoveel mogelijk helpen zonder er verantwoordelijkheid over te nemen. Provincie Limburg richtte zich aan de andere kant op de vastgelegde kerntaak. Noord-Brabant reflecteerde op of hun inzet passend was bij hun formele rol. Uit onze gesprekken volgt dat de provincie Utrecht een rol op zich nam om de coronasteun binnen de cultuurregio Utrecht (die geografisch nagenoeg overeenkomt met de provincie) te coördineren. Daarmee heeft de provincie zich niet enkel willen beperken tot alleen de eigen taak. De provincie Utrecht kijkt positief terug op de eigen rol.

Respondenten zijn positief over de beleidsvrijheid voor decentrale overheden

Hoewel een kwantitatief overzicht niet kan worden gegeven, zijn over het algemeen de ervaringen met de wijze waarop decentrale overheden zijn omgegaan met de decentrale vrijheid erg positief. Dit blijkt uit gesprekken met gemeenten en provincies, instellingen en ook de betrokken beleidsmakers van OCW. In een heel enkel geval lijkt een gemeente bewust gekozen om het geld dat weliswaar geormerkt, maar niettemin voor cultuur was bestemd op een andere manier te besteden.²⁹² In voornoemd recent NRC-artikel werden hier ook vraagtekens bij gesteld. Toch lijken deze voorbeelden de hoge uitzondering te zijn, en blijkt uit gesprekken dat ook door kleinere gemeenten een passende bestemming van het geld gezocht (en gevonden) is. De gemeente Súdwest-Fryslân heeft bijvoorbeeld de middelen aangewend om het verenigingsleven in bredere zin te ondersteunen. Om dit te doen zijn meerdere budgetten samengevoegd om vervolgens vanuit één voorziening de verenigingen te ondersteunen. Zo is een deel van het geld terechtgekomen bij buurtverenigingen of dorpshuizen. Respondenten kenden geen voorbeelden van gemeenten uit hun eigen netwerk of omgeving waar het geld – uiteindelijk – niet aan cultuur of aanverwante maatschappelijke doeleinden is besteed. Nota bene, we baseren ons hier enkel op basis van wat we hebben gehoord in de gesprekken bij de geselecteerde overheden en op basis van de beschikbare documentatie.

---

²⁸⁹ Cultuurmonitor Zeeland, nulmeting, juli 2022

²⁹⁰ [Decembercirculaire gemeentefonds 2020 | Circulaire | Rijksoverheid.nl](#)

²⁹¹ Provinciaal kunst-en cultuurbeleid, Boekman, februari 2023

²⁹² De discussie speelde bijvoorbeeld in de Gemeente Almelo: <https://www.tubantia.nl/almelo/steungeld-voor-cultuur-zit-nog-altijd-in-zak-van-gemeente-almelo-en-lijkt-daar-ook-te-blijven~af017dbd5/>

Grote gemeenten zijn goed in staat gebleken om effectieve maatregelen in te richten en te effectueren

Grote gemeenten zijn het over het algemeen vrij goed in staat gebleken om in kaart te brengen welke steun men ontvangt van het Rijk, waar de maatregelen nodig zijn en hoe ze het best geëffectueerd kunnen worden. Instellingen in grote gemeenten ontvingen ook vaker noodsteun dan instellingen in kleinere gemeenten. Uit een enquête van de Taskforce culturele en creatieve sector uit juni 2021 volgt dat 2/3 van de instellingen die in grote gemeenten zijn gevestigd noodsteun hebben ontvangen. Bij professionele instellingen zoals musea, gezelschappen en podia is dit aandeel nog hoger, bij amateurs en cultuureducatie minder. Daartegenover staat dat de helft van de instellingen in middelgrote gemeenten noodsteun hebben ontvangen en een derde van de instellingen in kleine gemeenten. Het gaat in de kleine gemeenten dan vooral om amateurs, waarvan twee derde dus geen steun kreeg.²⁹³

Vrijwel alle respondenten van grote gemeenten beoordelen het eigen beleid over het algemeen als doelmatig en doeltreffend. Zonder uitzondering werd aangegeven dat de hoeveelheid steun voldoende was en benoemden dat er geen instellingen zijn omgevallen. Wel is meerdere keren genoemd dat zzp'ers onvoldoende bereikt zijn, ook lokale overheden hebben veelal geen goede oplossing voor dat probleem gevonden.

Voor kleine en middelgrote gemeenten was de inrichting van de steun minder eenvoudig

Uit voornoemde enquête van de Taskforce kwam ook naar voren dat de noodsteun in kleinere en middelgrote gemeenten (tot ca. 100.000 inwoners) minder goed van de grond kwam. Er bleek dat veel respondenten geen informatie over steun hadden ontvangen. Ook binnen de gemeenten zelf was er onduidelijkheid over de inhoud van de regeling en waren er zorgen of steun niet als staatssteun zou worden aangemerkt. Dit valt te verklaren door het kleinere ambtelijke apparaat. Lang niet alle gemeenten hebben een beleidsmedewerker alleen voor cultuur. Uit gesprekken die wij hebben gevoerd, maken we op dat meerdere kleinere gemeenten uiteindelijk toch een regeling hebben kunnen maken om de lokale cultuur te steunen, door gebruik te maken van regelingen die al door andere grotere gemeenten waren ingericht. Voor kleine gemeenten geldt ook dat het culturele aanbod beperkter is, waardoor de gemeenten minder ervaring heeft met het ondersteunen van de sector. Tot slot wordt genoemd dat de financiën van kleinere gemeenten vaak temeer onder druk staan vanwege gemeentelijke bezuinigingen, waardoor de inzet op de specifieke steun voor de culturele sector mogelijk een lagere prioriteit heeft.

Er zijn daardoor ook verschillen ontstaan per gemeente, in de mate waarin de instellingen en makers werden ondersteund. Dit lijkt een niet helemaal te vermijden gevolg van het uitvoeren van een decentrale regeling.

Feiten over de hoogte en besteding van de steungelden door onderzochte gemeenten

Gemeente Groningen

In 2020 heeft gemeente Groningen in totaal 0,9 miljoen euro aan cultuur besteed²⁹⁴. Ze ontvingen ruim 2 miljoen van het Rijk. Hierdoor hadden zij een positieve resultaat van 1,3 miljoen. In 2021 ontving de gemeente 5,2 miljoen aan compensatie van het Rijk²⁹⁵. In de jaarrekening van 2021 wordt benoemd dat zij het overgebleven saldo van 2,3 miljoen willen inzetten als steunpakket voor coronaschade in de lokale culturele infrastructuur. De jaarrekening van 2022 is nog niet gepubliceerd. In december 2022 benoemde wethouder Kirsten de Wrede dat de gemeente 1,5

---

²⁹³ Memo Taskforce culturele en creatieve sector, conclusies uitvraag coronasteun door gemeenten, juni 2021

²⁹⁴ [Bijlage-2-Jaarrekening-2020.pdf \(groningen.nl\)](#)

²⁹⁵ [Gemeenterekening-2021.pdf \(groningen.nl\)](#)

miljoen beschikbaar zou komen voor cultuurinstellingen die nog problemen ervaren met de nasleep van de coronacrisis²⁹⁶.

Gemeente Amsterdam

In 2020 heeft de gemeente 17 miljoen vrij gemaakt voor het ondersteunen van kunst- en cultuurinstellingen²⁹⁷. Hiervan is 11,3 miljoen aan coronasteun daadwerkelijk uitgegeven via het Kunstenplan aan 62 instellingen. De gemeente ontving van het Rijk in 2020 €8,2 miljoen²⁹⁸. In 2021 ontwikkelde de gemeente een steunplan voor de culturele sector²⁹⁹. Hiervoor werd het overgebleven bedrag van 2020 (€5,7 miljoen) en de steun ontvangen vanuit het tweede steunpakket van het Rijk gebruikt (€15,7 miljoen). In de tweede helft van 2021 ontving de gemeente €2,9 miljoen³⁰⁰. In de jaarrekening van 2021 bleek dat de lasten voor het steunplan lager bleken dan begroot. Deze overgebleven middelen zijn overgeheveld naar het steunplan in 2022. De jaarrekening van 2022 is nog niet gepubliceerd.

Gemeente Rotterdam

In 2020 ontving gemeente Rotterdam €6,2 miljoen aan coronasteun van het Rijk voor de lokale cultuur³⁰¹. De gemeente maakte echter meer middelen vrij, namelijk 1€0 miljoen voor culturele instellingen³⁰². Uiteindelijk werd niet dit hele bedrag als subsidie toegekend waardoor de gemeente in 2020 €8,1 miljoen aan culturele instellingen als steun gaf³⁰³. In 2021 gaf de gemeente 56 miljoen aan coronasteun aan culturele instellingen³⁰⁴. In de eerste helft van 2021 steunde het Rijk de gemeente met €12,3 miljoen³⁰⁵ en met €2,1 miljoen in de tweede helft van het jaar³⁰⁶.

Gemeente Eindhoven

Gemeente Eindhoven gaf in 2020 2,7 miljoen uit aan noodmaatregelen in de culturele sector³⁰⁷. Het Rijk gaf de gemeente dit jaar 2 miljoen aan steun³⁰⁸. Een jaar later steunde gemeente de culturele instellingen met 4,4 miljoen³⁰⁹. Vanuit de decentralisatie uitkering in de eerste helft van 2021 ontving de gemeente 3,1 miljoen³¹⁰. In de tweede helft van 2021 ontving gemeente Eindhoven €0,7 miljoen vanuit het Rijk³¹¹.

Gemeente Súdwest-Fryslân

De gemeente ontving €0,6 miljoen in 2020. In de eerste helft van 2021 ontving de gemeente €0,8 miljoen. De gemeente heeft in 2020 een gemeentelijk corona compensatiefonds ingericht voor ter grootte van €1,8 miljoen euro voor het verenigingsleven en de regeling 'Jaarrond cultuur'. Het verenigingsleven reikt verder dan enkel de cultuursector en er zijn voor deze regelingen meerdere geldstromen samengevoegd.

²⁹⁶ [Opnieuw coronasteun voor culturele sector in gemeente Groningen - RTV Noord](#)

²⁹⁷ [statusrapport_coronacrisis.pdf](#)

²⁹⁸ [Rijkssteun cultuur aan gemeenten 2020 en 2021 1e helft \(kunsten92.nl\)](#)

²⁹⁹ [Steunplan van 21,4 miljoen voor culture sector Amsterdam - Gemeente Amsterdam](#)

³⁰⁰ [Kennissegeving-corona-steun-2e-helft-2021-uit-algemene-uitkering-voor-cultuur.pdf \(dordrecht.nl\)](#)

³⁰¹ [Rijkssteun cultuur aan gemeenten 2020 en 2021 1e helft \(kunsten92.nl\)](#)

³⁰² [Overzicht van baten en lasten | Jaarstukken Rotterdam 2021](#)

³⁰³ [Samenvatting Jaarverslag 2020 \(rotterdam.nl\)](#)

³⁰⁴ [Overzicht van baten en lasten | Jaarstukken Rotterdam 2021](#)

³⁰⁵ [Rijkssteun cultuur aan gemeenten 2020 en 2021 1e helft \(kunsten92.nl\)](#)

³⁰⁶ [Kennissegeving-corona-steun-2e-helft-2021-uit-algemene-uitkering-voor-cultuur.pdf \(dordrecht.nl\)](#)

³⁰⁷ [Incidentele baten en lasten | Jaarrekening 2020 \(jaarverslag-2020.nl\)](#)

³⁰⁸ [Rijkssteun cultuur aan gemeenten 2020 en 2021 1e helft \(kunsten92.nl\)](#)

³⁰⁹ [Incidentele baten en lasten | Jaarrekening 2021 \(jaarverslag-2021.nl\)](#)

³¹⁰ [Rijkssteun cultuur aan gemeenten 2020 en 2021 1e helft \(kunsten92.nl\)](#)

³¹¹ [Kennissegeving-corona-steun-2e-helft-2021-uit-algemene-uitkering-voor-cultuur.pdf \(dordrecht.nl\)](#)

De steun aan de lokale infrastructuur werd door sommigen als langzaam en onvoorspelbaar ervaren

Grote gemeenten waren financieel in staat om de eerste noodsteun in 2020 zelf te verlenen. Dit gold echter niet voor kleinere gemeenten. Daardoor is een deel van de culturele sector pas later bereikt. Daarnaast ervoeren sommige geïnterviewde gemeenten dat de steun vanuit de gemeenten niet goed te voorspellen was en langer kon duren. Dit is (deels) te verklaren doordat het Rijk de middelen aan de gemeenten op een onregelmatige basis uitkeerde. Dit werd echter begrepen doordat de spreiding van het coronavirus onvoorspelbaar was. Hierdoor was het echter lastig was om lokale instellingen of makers zekerheid te geven over de regelmaat en omvang van de toekomstige steun.

7.4 Conclusie

Gemeenten en provincies hebben een belangrijke rol gehad bij het ondersteunen van de lokale culturele sector. In eerste instantie hebben zij noodsteun verleend uit eigen middelen, maar zonder de steun van rijkswege hadden zij dit niet de hele crisis kunnen volhouden. Ondanks dat niet al het geld aan cultuur lijkt te zijn uitgegeven, levert dit onderzoek het beeld op dat gemeenten en provincies over het algemeen met deze middelen effectieve steun hebben kunnen verlenen. De beleidsvrijheid en het daarmee gepaard gaande vertrouwen is door respondenten unaniem als positief beoordeeld. Decentrale overheden hebben het geld in meerdere gevallen aangewend om nieuwe, vaak inventieve maatregelen te bedenken om aanvullende steun te geven (vaak gericht op makers). Nota bene, dit onderzoek levert geen kwantitatief overzicht op waardoor het niet mogelijk is om harde conclusies te trekken over de doelmatigheid en de doeltreffendheid.

Bijlage A SBI codes culturele en creatieve sector CBS

Elk bedrijf heeft een SBI code, die aangeeft wat de hoofdactiviteiten van een instelling zijn. Een SBI code duidt bijvoorbeeld of een instelling zich vooral bezighoudt met het uitgeven van boeken, of dat het films produceert. Deze SBI codes maken het mogelijk om verschillende soorten instellingen uit elkaar te houden, en apart te bestuderen. Hoewel SBI codes het mogelijk maken om culturele instellingen te bestuderen via microdata zijn er ook drie kanttekeningen. Ten eerste kunnen instellingen actief zijn in meerdere sectoren tegelijk, wat niet uit de SBI codes op te maken is. Een bedrijf kan bijvoorbeeld zowel cultureel als non-cultureel actief zijn, wat op basis van SBI codes niet mee kan worden genomen. Ten tweede omvatten culturele instellingen veel verschillende beroepen. Het is niet bekend hoeveel artiesten, managers of accountants er bij een instelling werken. Daardoor is het moeilijk in te schatten welke beroepen bijvoorbeeld het meeste zijn ondersteund door de verschillende steunmaatregelen. Een derde kanttekening bij het gebruik van SBI codes is dat de classificatie op jaarlijkse basis wordt bijgewerkt. Wanneer een grote instelling van classificatie verandert, heeft dit een zichtbare impact op de beschrijvende statistieken voor de deelsector. Door deze herclassificatie vindt er in enkele deelsectoren bijvoorbeeld een sprong plaats in de werkgelegenheid op 1 januari, die niet te verklaren is aan de hand van de gevolgen van de pandemie of steunmaatregelen. Voor deze deelsectoren zijn er geen gegevens bekend die de

Het CBS heeft in voorgaand onderzoek een lijst samengesteld van SBI codes die tezamen de culturele sector vertegenwoordigen.³¹² Dit rapport gebruikt dezelfde lijst SBI codes als het CBS als uitgangspunt, om zoveel mogelijk aan te sluiten bij bestaand onderzoek. De lijst SBI codes die het CBS onderzoek en het huidige onderzoek gebruiken staat hieronder, in tabel A.1.

Tabel A.1 Sectoren en deelsectoren binnen de culturele en creatieve industrie

SBI	SBI-beschrijving	Onderdeel van
7021	Public relationsbureaus	Creatieve zakelijke dienstverlening
7111	Architectenbureaus	Creatieve zakelijke dienstverlening
7311	Reclamebureaus	Creatieve zakelijke dienstverlening
7410	Industrieel design	Creatieve zakelijke dienstverlening
8230	Organiseren van congressen en beurzen	Creatieve zakelijke dienstverlening
7990	Reisinformatie- en reserveerbureaus	Kunsten
9002	Dienstverlening voor uitvoerende kunst	Kunsten
9003	Scheppende kunst	Kunsten
9103	Monumentenzorg	Kunsten
85521	Dansscholen	Kunsten
85522	Kunstzinnige vorming van amateurs	Kunsten
90011	Beoefening van podiumkunst	Kunsten

³¹² Zie bijvoorbeeld de studie “Omzet en inkomenspositie zzp'ers in culturele sector”, die het CBS heeft uitgevoerd in opdracht van het ministerie van OCW. De afbakening in de drie onderdelen is hierbij ook afkomstig van het ministerie van OCW.

SBI	SBI-beschrijving	Onderdeel van
90012	Producenten van podiumkunst	Kunsten
90041	Theaters, schouwburgen en concertgebouwen	Kunsten
91011	Openbare bibliotheken	Kunsten
91012	Kunstuitleencentra	Kunsten
91019	Overige culturele uitleencentra en openbare archieven	Kunsten
91021	Musea	Kunsten
91022	Kunstgalerijen en -expositieruimten	Kunsten
94994	Vriendenkringen van cultuur	Kunsten
4761	Winkels in boeken	Media & Entertainment
4763	Winkels in audio- en video-opnamen	Media & Entertainment
5811	Uitgeverijen van boeken	Media & Entertainment
5812	Databanken	Media & Entertainment
5813	Uitgeverijen van kranten	Media & Entertainment
5814	Uitgeverijen van tijdschriften	Media & Entertainment
5819	Overige uitgeverijen (niet van software)	Media & Entertainment
5821	Uitgeverijen van computerspellen	Media & Entertainment
5829	Overige uitgeverijen van software	Media & Entertainment
5912	Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie	Media & Entertainment
5913	Distributie van films en televisieproducties	Media & Entertainment
5914	Bioscopen	Media & Entertainment
5920	Maken en uitgeven van geluidsopnamen	Media & Entertainment
6010	Radio-omroepen	Media & Entertainment
6020	Televisie-omroepen	Media & Entertainment
6391	Persagentschappen	Media & Entertainment
6399	Overige informatievoorziening	Media & Entertainment
59111	Productie van films (geen televisiefilms)	Media & Entertainment
59112	Productie van televisieprogramma's	Media & Entertainment
74201	Fotografie	Media & Entertainment
90013	Circus en variété	Media & Entertainment

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van CBS.³¹³

³¹³ [Culturele en creatieve sector \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)

Bijlage B Beschrijving steunpakketten

Bijlage B.1 Coulancemaatregelen

De eerste vorm van steun die wordt toegezegd (op 27 maart 2020) specifiek aan de cultuursector, zijn de coulancemaatregelen.³¹⁴ Door het Rijk gesubsidieerde instellingen en makers krijgen via de coulancemaatregelen op verschillende manieren meer financiële ruimte.

Opschorting huren

Musea die hun pand huren bij het Rijksvastgoedbedrijf kunnen een aanvraag doen om hun huur voor drie maanden op te schorten. Zij kunnen hierdoor op een later moment aan hun huur voldoen. De minister geeft aan te hopen dat gemeenten en provincies het voorbeeld volgen.

Coulance subsidiemaatregelen

Voorwaarden worden versoepeld rondom de subsidie in de basisinfrastructuur, de Erfgoedwet en vanuit de Rijkscultuurfondsen. De deadline voor de jaarverantwoording over 2019 wordt opgeschoven van 1 april naar 1 juni 2021. Er zijn geen consequenties aan verbonden wanneer de deadline van 1 juni ook niet gehaald wordt om een goede reden (gebruikt voorbeeld: wanneer een accountant meer tijd nodig heeft). Ook wordt er niet gekort op de subsidie wanneer prestatieafspraken niet gehaald worden vanwege de coronacrisis. Ten slotte wordt gekeken of subsidies eerder uitbetaald kunnen worden, zodat instellingen sneller over liquiditeit beschikken. Voor de aanvragen van subsidies voor 2021-2024 is het niet langer nodig ook de jaarcijfers van 2019 nog op te sturen.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed kan op verzoek de momenten van uitbetaling van voorschotten op de restauratiesubsidie aanpassen. Daarnaast wordt het afleggen van verantwoording vertraagd en kunnen incomplete subsidieaanvragen later worden aangevuld. Tenslotte kan het Nationaal Restauratiefonds zes maanden uitstel van aflossing verstrekken aan zakelijke klanten, of particulieren met aantoonbaar nadeel van de coronacrisis. Private fondsen (Prins Bernhard Cultuurfonds. VSBfonds. Fonds 21 en VandenEndeFoundation) gaan onderzoeken in welke mate zij ook coulancemaatregelen kunnen toepassen.

Bijlage B.2 Het eerste steunpakket

Aanvullend op de coulancemaatregelen, is op 15 april 2020 een bedrag van 300 miljoen euro beschikbaar gesteld voor specifieke steun aan de culturele en creatieve sector.³¹⁵ Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen vijf regelingen.

Aanvullende subsidie

De eerste regeling betreft de beschikbaarstelling van 133 miljoen euro voor aanvullende subsidie aan meerjarig door het Rijk gesubsidieerde producerende instellingen; instellingen die deel uitmaken van de basisinfrastructuur 2017-2020 en instellingen die uit andere onderdelen van de OCW-begroting worden gefinancierd. Voor

---

³¹⁴ [Nieuwe visie cultuurbeleid | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

³¹⁵ [Kamerbrief over de uitwerking van de aanvullende ondersteuning € 300 miljoen culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

instellingen die meerjarige subsidie ontvangen vanuit de Rijkscultuurfondsen in de periode 2017-2020 en filmproducenten komt 40 miljoen euro beschikbaar.

Het doel van deze specifieke maatregel is tweedelig: enerzijds het waarborgen van continuïteit en anderzijds het in de gelegenheid stellen van instellingen om een doorstart te maken na de crisis.

De aanvullende subsidie wordt ambtshalve verleend door OCW en de Rijkscultuurfondsen, dus er is geen sprake van een aanvraagprocedure. Zo worden de administratieve lasten bij instellingen gespaard.

De hoogte van de aanvullende subsidie bedraagt 45 procent van de gemiddelde eigen inkomsten van de instelling in de jaren 2017 en 2018. Op dit bedrag wordt 25 procent van het vrij besteedbaar vermogen van de instelling (stand 2018) in mindering gebracht. De aanvullende subsidie is gemaximeerd op driemaal het structurele subsidiebedrag dat de instelling heeft ontvangen in 2018.

Instellingen die geen of nauwelijks publieksactiviteiten uitvoeren zijn uitgesloten van aanvullende subsidie. Ook festivals of biënnales waarvan de hoofdactiviteit vóór 12 maart 2020 heeft plaatsgevonden, vallen niet onder de regeling.

Makers vallen ook niet onder de aanvullende subsidie voor de cultuursector. Er wordt vanuit gegaan dat de steun aan instellingen ook bij makers terecht komt, aangezien zij opdrachten ontvangen vanuit de instellingen. Er is geen borging om te controleren in welke mate de steun aan instellingen daadwerkelijk bij makers terecht komt.

Opengestelde Monumentenlening

De tweede maatregel betreft het beschikbaar stellen van 50 miljoen euro bij het Nationaal Restauratiefonds voor leningen aan Rijksmonumenten. Om in aanmerking te komen moet het om een publiekstoegankelijk rijksmonument gaan en moet er sprake zijn van inkomstenderving.

De lening bedraagt minimaal 10.000 euro en maximaal 2 miljoen per eigenaar. De lening heeft een looptijd van vijftien jaar tegen een rente van 1 procent. Daarbij is er een mogelijkheid voor maximaal drie aflossingsvrije jaren. Er is mogelijkheid tot achterstelling.

Investeren in regionale infrastructuur voor cultuur

De derde regeling betreft het beschikbaar stellen van 48.5 miljoen euro om gemeenten en provincies te steunen bij het financieren van regionale musea, (pop)podia en filmtheaters. Deze middelen worden toebedeeld via het Mondriaan Fonds, Fonds Podiumkunsten en het Nederlands Filmfonds.

De subsidie vanuit het Mondriaan Fonds bedraagt 50 procent van de kosten die in aanmerking komen voor de subsidie, tot maximaal 1 miljoen euro per museum. De kosten die in aanmerking komen zijn 45 procent van de gemiddelde eigen inkomsten in 2017 en 2018, onder aftrek van 25 procent van het vrij besteedbare vermogen per einde 2018. In totaal is er 16 miljoen euro beschikbaar voor de regeling bij het Mondriaan Fonds.

Om in aanmerking te komen voor de subsidieregeling vanuit het Mondriaan Fonds, moet een instelling zijn geregistreerd in het museumregister. Ook moet de kernactiviteit bestaan uit het beheer en behoud van een gemeentelijke of provinciale collectie van cultureel erfgoed, of een collectie hebben die door provinciale of gemeentelijke middelen wordt beheerd en behouden, of een Rijkscollectie langdurig in bruikleen hebben en deze getoond hebben aan publiek. Verder moet het museum in gemiddeld meer dan 100.000 betalende bezoekers hebben gehad in 2017 en 2018, of het museum is voorgedragen voor opname in de basisinfrastructuur 2021-2024,

of het museum staat in een provincie waar op basis van bovenstaande criteria geen museum in aanmerking komt voor de regeling.

De subsidie vanuit het Fonds Podiumkunsten bedraagt 50 procent van de kosten die in aanmerking komen voor de subsidie, tot maximaal 1 miljoen euro per (pop)podium. De kosten die in aanmerking komen zijn 25 procent van de gemiddelde eigen inkomsten in 2017 en 2018, onder aftrek van 25 procent van het vrij besteedbare vermogen per einde 2018. In totaal is er 29 miljoen euro beschikbaar voor de regeling bij het Fonds Podiumkunsten.

Om in aanmerking te komen voor de subsidieregeling vanuit het Fonds Podiumkunsten, moet het om een (pop)podium gaan die programmeringsbijdrage heeft ontvangen via de SRP-regeling van het Fonds Podiumkunsten in 2017 of 2019. Een podium komt ook in aanmerking als het door het VNPF in 2018 is aangeduid als zijnde van nationaal belang, of wanneer er in de provincie geen andere podia zijn die aan bovenstaande criteria voldoen.

De subsidie vanuit het Nederlands Filmfonds bedraagt 50 procent van de kosten die in aanmerking komen voor de subsidie, tot maximaal 400.000 euro per filmtheater. De kosten die in aanmerking komen zijn 45 procent van de gemiddelde eigen inkomsten in 2017 en 2018, onder aftrek van 25 procent van het vrij besteedbare vermogen per einde 2018. In totaal is er 3.5 miljoen euro beschikbaar voor de regeling bij het Nederlands Filmfonds.

Om in aanmerking te komen voor subsidie vanuit het Nederlands Filmfonds dient een filmtheater te zijn aangesloten bij het Nederlands Filmtheater Overleg. Een filmtheater komt ook in aanmerking wanneer er in de provincie geen andere filmtheaters aan bovenstaand criterium voldoen.

Cultuur Opstartlening

De vierde regeling betreft het beschikbaar stellen van 30 miljoen euro voor leningen aan culturele en creatieve instellingen die onvoldoende gebruikt kunnen maken van generiek steun en niet in aanmerking komen voor bovengenoemde specifieke steun. Ondernemers die publieksgerichte producties, programma's, tentoonstellingen of projecten willen ontwikkelen, kunnen terecht bij Cultuur+Ondernemen voor deze lening. De inkomsten uit de beoogde activiteit dienen de kosten van de lening wel naar verwachting te kunnen dekken.

De grootte van de lening kan variëren tussen de 10.000 en 1 miljoen euro. De rente bedraagt 1 procent per jaar en er kan boetevrij vervroegd worden afgelost. De lening kan ook gebruikt worden in combinatie (of als basis) voor een bancaire lening.

Steun voor makers

De vijfde regeling betreft het beschikbaar stellen van 11.8 miljoen euro bij Rijkscultuurfondsen. De extra middelen bij de Rijkscultuurfondsen zijn bedoeld om hun bestaande regelingen gericht op makers te intensiveren. De Rijkscultuurfondsen maken hier ook 15 miljoen euro extra voor vrij binnen hun bestaande budget. Daarnaast wordt er 5 miljoen euro vanuit OCW bijgedragen aan het Steunfonds Rechtensector. Deze extra middelen voor het Steunfonds Rechtensector zijn bedoeld om zzp'ers te helpen die inkomen uit auteursrechten vergaren.

Bijlage B.3 Het tweede steunpakket

In een Kamerbrief van 28 augustus 2020 kondigde de minister een tweede steunpakket aan voor de cultuursector, bestaande uit een extra 482 miljoen euro.³¹⁶ Hiervan is 414 miljoen euro vanuit OCW bestemd voor ondersteuning van de culturele en creatieve sector in de eerste helft van 2021. De resterende 68 miljoen euro wordt vanuit BZK vrijgemaakt voor provincies en gemeenten om regionale en lokale culturele infrastructuur te steunen in 2020.³¹⁷

De Kamerbrief geeft ook de uitwerking van 40 miljoen euro aan steun voor het niet-gesubsidieerde deel van de podiumkunsten, toegezegd in een Kamerbrief van 27 oktober 2020.³¹⁸ De uitgangspunten bij het vormgeven van het steunpakket voor niet-gesubsidieerde podiumkunsten zijn als volgt geformuleerd:

- De regeling biedt gedeeltelijke compensatie voor kosten van investeringen die niet kunnen worden terugverdiend aan in de kern financieel gezonde producenten. Het opnieuw investeren in producties is daarbij een voorwaarde.
- Het gaat om compensatie van investeringskosten gekoppeld aan producties die gepland stonden in het laatste kwartaal van 2020 en het eerste half jaar van 2021.
- Er is sprake van aanzienlijke investeringen, waarbij kosten die niet worden vergoed via generieke maatregelen als de NOW, worden meegerekend. Het gaat bijvoorbeeld om kosten voor scriptontwikkeling, promotie, decor en licht.
- Uitgesloten van de regeling zijn festivals, evenementen en aanbod op scholen. De regeling richt zich primair op producenten die investeren in producties met een in de tijd gespreide speelperiode op podia, schouwburgen en concertzalen.
- De regeling moet uitvoerbaar en voor producenten toegankelijk zijn.
- Indien de coronamaatregelen binnen de looptijd van de regeling worden versoepeld, dan zal dit in het bepalen van de hoogte van de compensatie worden meegenomen.

Het Fonds podiumkunsten zal de maatregel verder uitwerken op basis van deze uitgangspunten. In de Kamerbrief wordt aangegeven dat de regeling naar verwachting in december 2020 klaar is, zodat de eerste aanvragen in januari 2021 behandeld kunnen worden.

Wijzigingen aanvullende subsidie

De aanvullende subsidie zoals beschreven wordt (met enkele wijzigingen) voortgezet door er 100 miljoen euro extra voor vrij te maken.

De methode voor het bepalen van de hoogte van de subsidie is op drie punten veranderd ten opzichte van de methode binnen het eerste pakket. Ten eerste is er een extra eis om in aanmerking te komen: een instellingen moet ten minste 15 procent aan eigen inkomsten hebben gehad in 2018. Ten tweede is de hoogte van de aanvullende subsidie verlaagd, van 25 procent van de gemiddelde eigen inkomsten in 2017-2018 naar 22 procent. Ook het maximale bedrag is verlaagd van driemaal het ontvangen subsidiebedrag in 2018 naar tweemaal dat bedrag. Ten slotte wordt er niet langer een percentage van het vrije vermogen in mindering gebracht op de aanvullende subsidie. Deze reserves zullen immers aanzienlijk lager zijn dan in het begin van het jaar en worden daarom niet langer relevant geacht.

³¹⁶ Kamerbrief over 2e steunpakket culturele en creatieve sector | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

³¹⁷ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/11/16/uitwerking-maatregelen-tweede-specifieke-pakket-voor-de-culturele-en-creatieve-sector>

³¹⁸ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/10/27/kamerbrief-over-aanvullingen-op-steun--en-herstelpakket>

Filmproducenten vallen buiten de categorie meerjarige gesubsidieerde instellingen en vallen daarom buiten de regeling. Voor hen wordt 6.25 miljoen vrijgemaakt via een voorziening bij het Filmfonds.

Opengestelde Monumentenlening

Het loket voor een lening bij het Nationaal Restauratiefonds blijft open en wordt aangevuld met 20 miljoen euro. De voorwaarden van de lening blijven gelijk, behalve de maximale hoogte van de lening: die wordt opgehoogd van 2 miljoen naar 3.5 miljoen euro.

Cultuur Opstartlening

De Cultuur Opstartlening wordt verlengd en aangevuld met de Cultuur Vermogenslening. De Cultuur Vermogenslening is bedoeld voor financieel gezonde ondernemers die investeringen hebben moeten afschrijven in 2020. De lening stelt hen in staat om nieuwe investeringen te doen zodra er nieuwe kansen zijn. De hoogte van de lening is gebaseerd op de gemiddelde omzet van de voorgaande jaren en heeft een looptijd van 10 jaar voor instellingen en 5 jaar voor zelfstandigen. Voor de opstartlening en de vermogenslening wordt 15 miljoen euro extra uitgetrokken.

Makers en creatieve professionals

In het tweede pakket wordt een deel van de steun direct aan makers en creatieve professionals verleend via nieuwe subsidieregelingen. Hier wordt 49.75 miljoen voor uitgetrokken, verspreid over verschillende fondsen.

Bij de Rijkscultuurfondsen kwam 35.75 miljoen euro beschikbaar die wordt verdeeld via twee regelingen. De impulsregeling beroepspraktijk verstrekt subsidie voor het ontwikkelen van de inhoud van het eigen werk van de makers en op nieuwe verdienmodellen. De impulsregeling opdrachtgeverschap stelt subsidie beschikbaar voor opdrachtgevers in maatschappelijke sector die opdrachten verstrekken aan zelfstandigen.

Voor producties via de NPO komt 10 miljoen euro beschikbaar. Deze middelen zijn bedoeld om de kanalen van NPO open te stellen voor projecten van makers.

Voor scholing van zelfstandigen via het Programma Werktuig PPO is 4 miljoen euro beschikbaar. Met deze subsidie kunnen zelfstandigen toch opleidingen volgen, ook al hebben zij daar gezien de omstandigheden zelf geen middelen voor.

Ten slotte worden leningen bij Cultuur+Ondernemen ook beschikbaar voor zelfstandigen.

Ondersteuning private initiatieven

Twee private initiatieven krijgen financiële steun in het tweede pakket. Het eerste bedraagt 10 miljoen euro voor Kickstart Cultuurfonds: een initiatief dat theaters, concertzalen, musea en vrije producenten helpt om zich aan te passen naar de anderhalve-meter-eisen. De steun uit dit noodfonds is bedoeld voor instellingen die geen vaste subsidierelatie met het Rijk hebben.

Daarnaast kan het Nationaal Theaterweekend rekenen op 400.000 euro voor een campagne om Nederland te tonen hoe waardevol theater is.

Overbruggingssubsidie

Er komt 11.25 miljoen extra subsidie voor instellingen die een positieve beoordeling kregen op hun aanvraag voor de basisinfrastructuur 2021-2024 of voor meerjarige ondersteuning bij het Mondriaan Fonds, het Fonds voor Cultuurparticipatie en/of het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, maar voor wie er geen budget meer was.

De hoogte van de subsidie bedraagt de helft van het geadviseerde jaarlijkse subsidiebedrag wanneer hun aanvraag wel was goedgekeurd. Bij afwezigheid van een adviesbedrag wordt de helft van het aangevraagde bedrag gehanteerd. De instellingen dienen wel aan te tonen hoe zij op een andere manier inkomsten gaan genereren naast de subsidie.

Private musea en collectie van nationaal belang

Voor private musea met private collecties van nationaal belang wordt 20 miljoen euro toegezegd. Deze middelen worden via het Mondriaan Fonds verstrekt.

Varend erfgoed

Er wordt 15 miljoen euro toegezegd voor scheepseigenaren die historische schepen exploiteren (Bruine Vloot). Deze steunmaatregel is niet deel van de evaluatie in dit rapport.

Pandemieregeling voor filmproducties

Door de risico's die samenhangen met de pandemie zijn verzekeraars niet meer bereid om filmproducties te verzekeren. Om filmproducties toch door te kunnen laten gaan neemt de overheid de rol van de verzekeraar deels over. Hier wordt tien miljoen euro voor uitgetrokken. Het idee is dat ook private partijen hieraan bijdragen. De middelen worden via het Filmfonds verstrekt, waar de regeling ook verder wordt uitgewerkt.

Fieldlabs wendbaar en weerbaarheid

Er wordt 5 miljoen euro toegezegd om fieldlabs uit te laten voeren binnen de culturele sector die de wendbaarheid en weerbaarheid van de sector vergroten.

Ondersteuning lokale culturele infrastructuur

Er wordt in 2021 150 miljoen euro beschikbaar gesteld aan gemeenten om lokale culturele instellingen te ondersteunen. De middelen worden als een decentralisatie-uitkeringen vanuit het Gemeentefonds overgemaakt naar gemeenten. Bij een decentralisatie-uitkering worden er wel duidelijke doelen voor het geld afgesproken, maar kunnen gemeenten zelf bepalen hoe zij het geld uitgeven. Over de uitgaven hoeven de gemeenten geen verantwoording aan het Rijk af te leggen.

Bijlage B.4 Het derde steunpakket

In het derde pakket (lopend van januari tot en met juni 2021) wordt aanvullende steun voor makers aangekondigd. nadat blijkt dat makers nog onvoldoende gesteund worden.³¹⁹ Voor de extra steun aan de makers is 24 miljoen beschikbaar gesteld.

---

³¹⁹ [Kamerbrief steun- en herstellpakket derde kwartaal 2021 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

De eerste vorm van steun voor de makers is het ophogen van het budget voor bestaande regelingen voor makers vanuit de Rijkscultuurfondsen met 5.5 miljoen euro. Deze bestaande regelingen zijn bewezen effectief en kunnen snel ingezet worden.

Daarnaast worden er opnieuw extra middelen beschikbaar gesteld voor het Steunfonds Rechtensector. Bovenop de 5 miljoen die het fonds ontving in het eerste pakket kan het fonds nu op 10 miljoen extra rekenen in het derde pakket.

Ook wordt er 5 miljoen beschikbaar gesteld voor het private Abraham Tuschinskifonds. Dit fonds ondersteunt Nederlandse filmproducties en ontvangt regulier inkomen doordat Nederlandse bioscopen per verkocht kaartje een afdracht aan het fonds doen. Doordat de bioscopen gesloten zijn had het fonds onvoldoende steun. De minister verwacht dat er met de beschikbaar gestelde 5 miljoen euro 5 tot 8 grote Nederlandse filmproducties geholpen kunnen worden.

Ten slotte wordt er 3.5 miljoen extra beschikbaar gesteld voor het Mondriaan Fonds, om musea te ondersteunen bij het ontwikkelen van nieuwe tentoonstellingen (de regeling "Kunst Erfgoed Presentatie"). Hierdoor kunnen musea blijven werken aan nieuwe tentoonstellingen, ook al hebben daar nu te weinig inkomsten voor.

Bijlage B.5 Het vierde steunpakket

In het vierde pakket (lopende van juli tot en met september 2021) worden de maatregelen uit de eerdere pakketten voortgezet, maar met een kleiner budget (147.25 miljoen euro).³²⁰ Aangezien er al meer culturele activiteiten mogelijk zijn, is er ook minder steun nodig. Wel stelt de minister dat de hoogte van de steun kan veranderen wanneer de epidemiologische situatie verandert.

Wijzigingen aanvullende subsidie

De aanvullende subsidie zoals beschreven wordt (met enkele wijzigingen) voortgezet door er 45 miljoen euro extra voor vrij te maken.

De hoogte van de aanvullende subsidie is verlaagd, van 22 procent van de gemiddelde eigen inkomsten in 2017-2018 naar 12.5 procent. Voor instellingen buiten de basisinfrastructuur wordt het bedrag nog verder verlaagd, naar 7 procent van de gemiddelde eigen inkomsten in 2017-2018. De overige aspecten van de berekening blijven gelijk zoals in het tweede pakket omschreven.

Ook de aanvullende regeling bij het Filmfonds wordt voortgezet, met een extra beschikbaar gesteld budget van 5 miljoen euro.

Opengestelde Monumentenlening

Het loket voor de opengestelde monumentenlening bij het Nationaal Restauratiefonds blijft open en krijgt 25.75 miljoen euro extra budget.

---

³²⁰ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/06/07/vierde-specifieke-steunpakket-culturele-en-creatieve-sector-voor-derde-kwartaal-2021>

Steun voor makers

In het vierde pakket wordt de steun voor de makers uitgebreid. Er komt 16.25 miljoen euro extra beschikbaar voor regelingen voor makers bij de Rijkscultuurfondsen. Het budget voor leningen bij Cultuur+Ondernemen wordt opgehoogd met 3 miljoen euro. Voor het Kickstart Cultuurfonds komt 3.5 miljoen euro extra beschikbaar.

Daarnaast wordt 2.25 miljoen euro uitgetrokken om digitale bibliotheken te helpen aan de hoge vraag naar e-books te voldoen. Door het sluiten van fysieke bibliotheken zijn digitale bibliotheken sterk in populariteit toegenomen. Het budget is ook bedoeld ter ondersteuning van het Leesoffensief.³²¹

Bijlage B.6 Het vijfde steunpakket

Het vijfde steunpakket stelt opnieuw extra middelen beschikbaar om de bestaande regelingen voort te zetten. In totaal wordt 251.6 miljoen euro verdeeld over de regelingen in de periode 28 november 2021 tot en met 8 maart 2022. Ook kent het vijfde pakket een nieuwe maatregel om podiumkunsten tegemoet te komen.

Aanvullende subsidie

Er wordt 76.5 miljoen extra uitgetrokken voor de aanvullende subsidie voor instellingen in de basisinfrastructuur of een ander onderdeel van de OCW-begroting. Erfgoedwet of meerjarige subsidie van de Rijkscultuurfondsen. De subsidie wordt iets verhoogd ten opzichte van het vierde pakket: 12.5 procent van de eigen inkomsten in 2018 en 2019 voor instellingen in de basisinfrastructuur en 15 procent voor andere instellingen. Binnen de regeling wordt 3 miljoen euro vrijgemaakt voor het filmproducenten via het Filmfonds.

Ook wordt er via het Mondriaan Fonds 8.6 miljoen euro beschikbaar gesteld ter ondersteuning van musea.

Steun voor makers

De subsidieregelingen voor makers bij de Rijkscultuurfondsen worden verlengd. Hier wordt 15 miljoen euro voor vrijgemaakt. Het Steunfonds Rechtensector krijgt 10 miljoen euro extra, het Abraham Tuschinskifonds krijgt 2.5 miljoen euro extra en de Koninklijke Bibliotheek krijgt ten slotte 1.5 miljoen om tegemoet te komen aan de hoge vraag naar e-books. Het bedrag kan worden gebruikt om rechthebbenden van de e-books te betalen.

Compensatieregelingen podiumkunsten

Producenten van professionele live-voorstellingen en -concerten kunnen compensatie ontvangen voor gedeerde inkomsten uit kaartverkoop. Het Fonds Podiumkunsten zal tot 85% van de kaarten opkopen, ook wanneer de voorstelling is geannuleerd vanwege coronamaatregelen. Deze maatregel ging deels met terugwerkende kracht in voor de periode tussen 28 november 2021 en 31 januari 2022. Vanaf 1 februari tot 8 maart loopt de regeling door, maar kunnen er nog wijzigingen optreden in de voorwaarden. Voor elke ronde van de compensatieregeling (vier in totaal) gelden andere voorwaarden.

Ook wordt er bij via het Fonds Podiumkunsten 112.5 miljoen beschikbaar gesteld voor compensatie aan producenten die te maken hebben gehad met de capaciteitsbeperking van maximaal 1.250 bezoekers.

---

³²¹ <https://leesoffensief.nu/>

Bijlage C Extra resultaten data-analyse

Bijlage C.1 Effect van de coronacrisis op professionele podia, musea en bibliotheken

Tijdens de coronacrisis ontvingen professionele podia en musea aanzienlijk minder bezoekers dan voorheen. Hierdoor namen de inkomsten uit publiek sterk af. Openbare bibliotheken zagen het aantal uitgeleende boeken afnemen, maar leverde minder in op eigen inkomsten.

In deze sectie belichten we de impact van de coronacrisis en steungebruik op culturele activiteiten, zoals bezoeken aan tentoonstellingen en optredens. Deze gegevens zijn niet voor alle deelsectoren bekend. We focussen daarom noodzakelijkerwijs op de deelsectoren musea, professionele podia en bibliotheken, waarvoor het CBS wel meer gedetailleerde data beschikbaar heeft. Deze deelsectoren vormen daarmee voorbeelden van de impact van de coronacrisis op de culturele en creatieve sector. Zaken als festivals, film, beeldende kunsten buiten musea, bezoek aan monumenten, amateurkunst verenigingen, immaterieel erfgoed blijven daarmee buiten beeld.

Culturele activiteiten

Door de coronacrisis en de bijbehorende contactbeperkende maatregelen is het aantal culturele activiteiten sterk afgenomen. Het aantal bezoeken aan professionele podia lag in de coronajaren 2020 en 2021 aanzienlijk lager dan in voorgaande jaren (figuur C.1). Voor de coronacrisis steeg het aantal bezoeken nog gestaag: van ruim 17,5 miljoen in 2016, tot bijna 20 miljoen in 2019. Het aantal bezoekers daalde vervolgens in tijdens de coronacrisis sterk naar iets boven de 5 miljoen in 2020 en iets onder de 5 miljoen in 2021. Dat is een afname van ongeveer 75% ten opzichte van 2019. De verhouding tussen bezoeken aan verschillende typen podia blijft grofweg gelijk.

Ook het aantal bezoeken aan musea nam sterk af in het eerste jaar van de coronacrisis, terwijl bezoeken in de jaren daarvoor nog toenamen (figuur C.2). Van 2019 op 2020 nam het totaal aantal bezoekers af van 32,5 miljoen naar 14,4 miljoen, een afname van 57,5%. In 2021 bleef het aantal bezoekers laag. Relatief namen bezoeken van buitenlanders aan musea in Nederland het sterkste af met ongeveer 80%. Naast minder bezoekers, waren er in musea ook minder tentoonstellingen tijdens de coronacrisis doordat musea hun deuren moesten sluiten vanwege de coronamaatregelen: in 2020 en 2021 was 100% van de musea een deel van het jaar gesloten. In 2019 was dat nog 34%.³²²

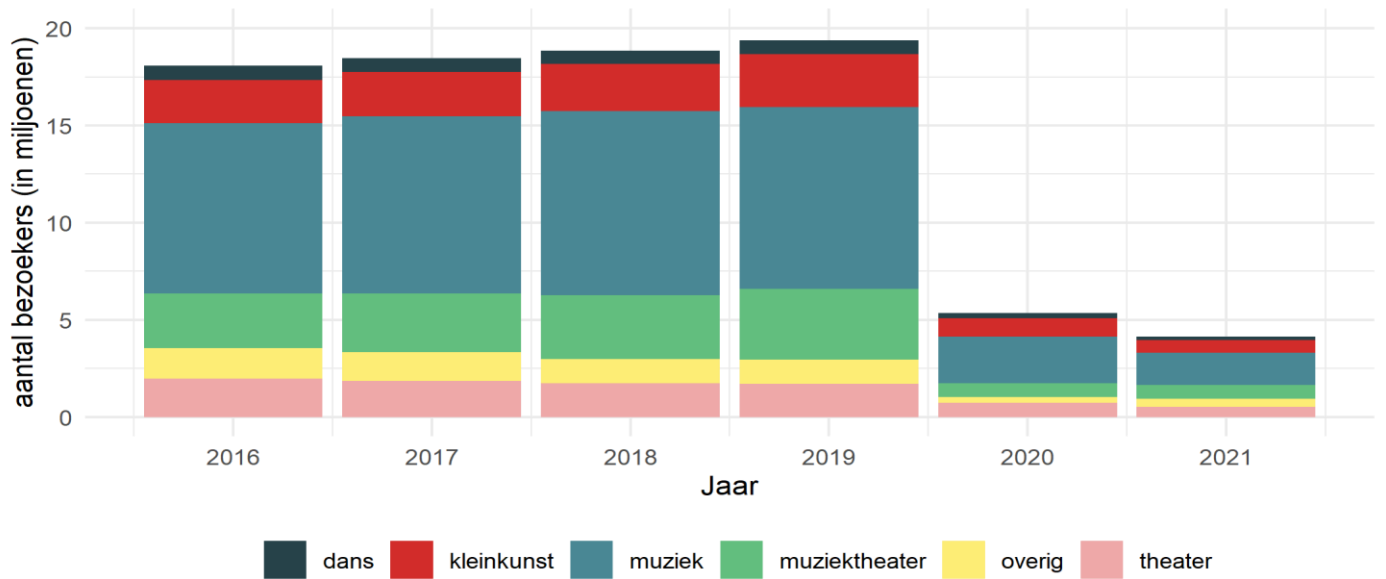
Ten slotte lijkt de coronacrisis het dalende gebruik van openbare bibliotheken te hebben versneld (figuur C.3). Tussen 2016 en 2019 daalde het aantal uitgeleende boeken al, maar in 2020 is een grotere afname te zien dan in de voorgaande jaren. Het aantal uitgeleende e-books stijgt daarentegen hard. Terwijl er in 2019 nog 3,9 miljoen e-books werden uitgeleend, nam dit in 2020 met 45% toe naar 5,6 miljoen. Het CBS noemt dat deze toename mede komt doordat de tijdelijke app ThuisBieb veel gebruikers aantrok. Via deze app was een groot aantal e-books gratis beschikbaar. Tijdens de eerste lockdown zorgde de app voor 858 duizend extra digitale uitleningen.³²³

³²² [Musea; collectie, bezoeken, tarieven, tentoonstellingen, werkgelegenheid \(cbs.nl\)](#)

³²³ [Minder boeken uitgeleend, toename gebruik online Bibliotheek in 2020 \(cbs.nl\)](#)

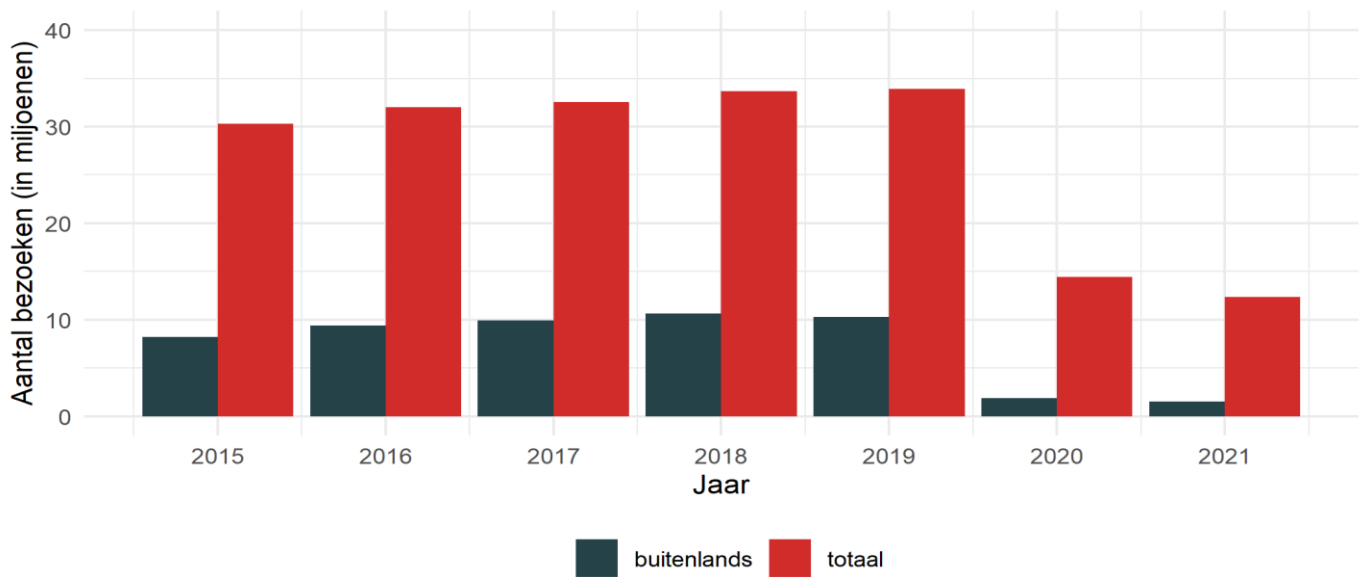

Figuur C.1 Aantal bezoekers van professionele podia, per discipline

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis data CBS.³²⁴

Figuur C.2 Aantal bezoekers van musea

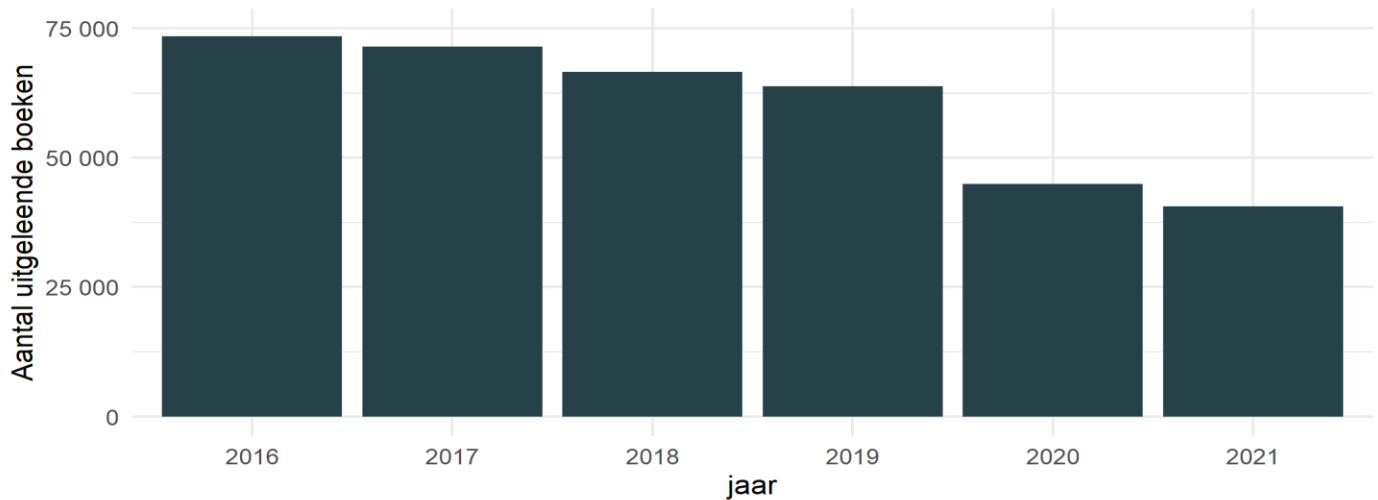

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis data CBS.³²⁵

³²⁴ [Professionele podiumkunsten; capaciteit, voorstellingen, bezoekers, regio \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/onderzoek-en-publicaties/2023/01/professionele-podiumkunsten-capaciteit-voorstellingen-bezoekers-regio)

³²⁵ [Musea; collectie, bezoeken, tarieven, tentoonstellingen, werkgelegenheid \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/onderzoek-en-publicaties/2023/01/musea-collectie-bezoeken-tarieven-tentoonstellingen-werkgelegenheid)

Figuur C.3 Aantal uitgeleende boeken bij openbare bibliotheken (exclusief e-books)

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis data CBS.³²⁶

Eigen inkomsten

De afname van culturele activiteiten raakt ook de inkomsten van culturele instellingen (exclusief subsidies). Voor een deel van hun inkomen zijn instellingen immers afhankelijk van bezoekers die kaartjes kopen en entreegeld betalen. De impact van deze afname in eigen inkomsten op de totale omzet is afhankelijk van de samenstelling van de inkomsten. Sectoren waar een groter aandeel van de omzet uit eigen inkomsten bestaat (in plaats van subsidies en bijdragen) worden harder geraakt dan sectoren die relatief minder afhankelijk zijn van eigen inkomsten.

In het eerste jaar van de coronacrisis zagen professionele podia hun gezamenlijke omzet terugvallen van ruim 570 miljoen euro in 2019 tot bijna 200 miljoen euro in 2020, een afname van ongeveer 65% (figuur C.4). In 2021 zakte de totale omzet verder, tot ongeveer 150 miljoen euro. De afname in omzet wordt met name veroorzaakt door een daling van inkomsten uit publiek en horeca. Andere inkomsten uit verhuur en sponsoring namen relatief gezien minder af. Overige inkomsten, zoals rentebaten en schade-uitkeringen, namen het minst af.

Samen zorgde de eigen inkomsten van professionele podia in de jaren 2016-2019 voor ruim 60% van de totale inkomsten. De overige 40% bestond uit verschillende subsidies. In de jaren 2020 en 2021 nam het aandeel van subsidies in totale inkomsten toe tot ruim 70%. Deze toename is zowel de danken aan een afname van de eigen inkomsten van professionele podia tijdens de coronacrisis, als een toename van de subsidies in de vorm van ontvangen coronasteun.³²⁷

Ook musea zijn hard geraakt in hun omzet (figuur C.5). De omzet van musea daalde van 450 miljoen euro in 2019 naar 220 miljoen euro in 2020, een afname van ongeveer 50%. Ook in 2021 bleef de omzet laag. Vooral inkomsten uit publiek daalde sterk met een afname van 57%. Overige inkomsten, waaronder inkomsten uit een eventuele museumwinkel en horeca, daalden met 48%. De sponsorinkomsten daalden slechts licht: van 26 miljoen euro in 2019, naar 23 miljoen in 2020 en 24 miljoen in 2021.

³²⁶ [Openbare bibliotheken; leden, collectie, uitleningen vanaf 1900 \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/indicatoren/1900)

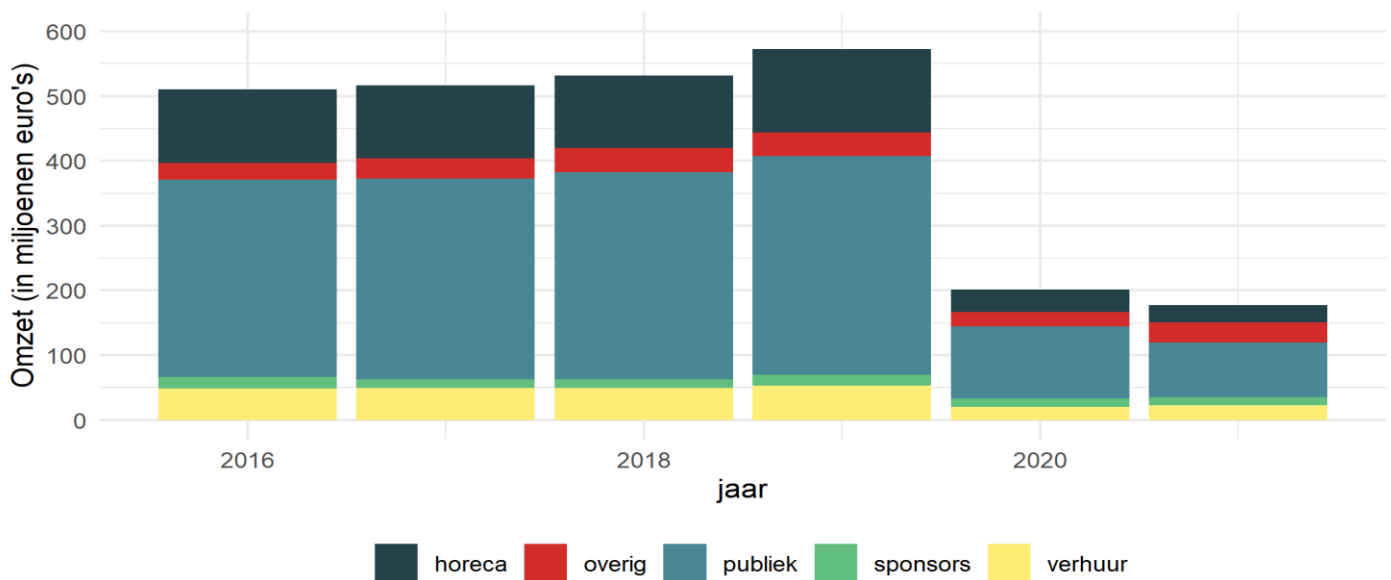
³²⁷ [Professionele podiumkunsten; werkgelegenheid, baten en lasten \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/indicatoren/1900)

De eigen inkomsten van musea (publiek, winkel, horeca, etc.) bedroegen in de 2015-2019 ongeveer 40% van de totale inkomsten. De overige 60% bestond uit subsidies en private bijdragen. Tijdens de coronacrisis nam het aandeel van subsidies en private bijdragen op tot 80%. Hierbij speelt wederom zowel het afnemen van de eigen inkomsten als het toenemen van subsidies in de vorm van ontvangen coronasteun en private bijdragen een rol.

Bibliotheken ondervonden weinig wegval van omzet door de coronacrisis. Dit komt doordat de omzet van bibliotheken voornamelijk afhangt van het aantal leden met een lidmaatschap en minder van het aantal uitleningen. De omzet uit gebruik van de bibliotheken daalde van 55 miljoen in 2019 naar 50 miljoen in 2020 en 48 miljoen in 2021.³²⁸

Voor bibliotheken betreffen de inkomsten uit gebruik (denk aan tarieven voor uitleen van materiaal) daarnaast een relatief klein deel van de totale inkomsten: in de jaren 2016-2019 tussen de 10% en 12%. Bijna 90% van de inkomsten van openbare bibliotheken bestaan daarmee uit subsidies en andere bijdragen. Dalende eigen inkomsten en hogere subsidies tijdens de coronacrisis zorgde ervoor dat de eigen inkomsten 9,5% bedroeg van de totale inkomsten in 2020 en 8,9% in 2021.³²⁹

Figuur C.4 Compositie van omzet van professionele podia

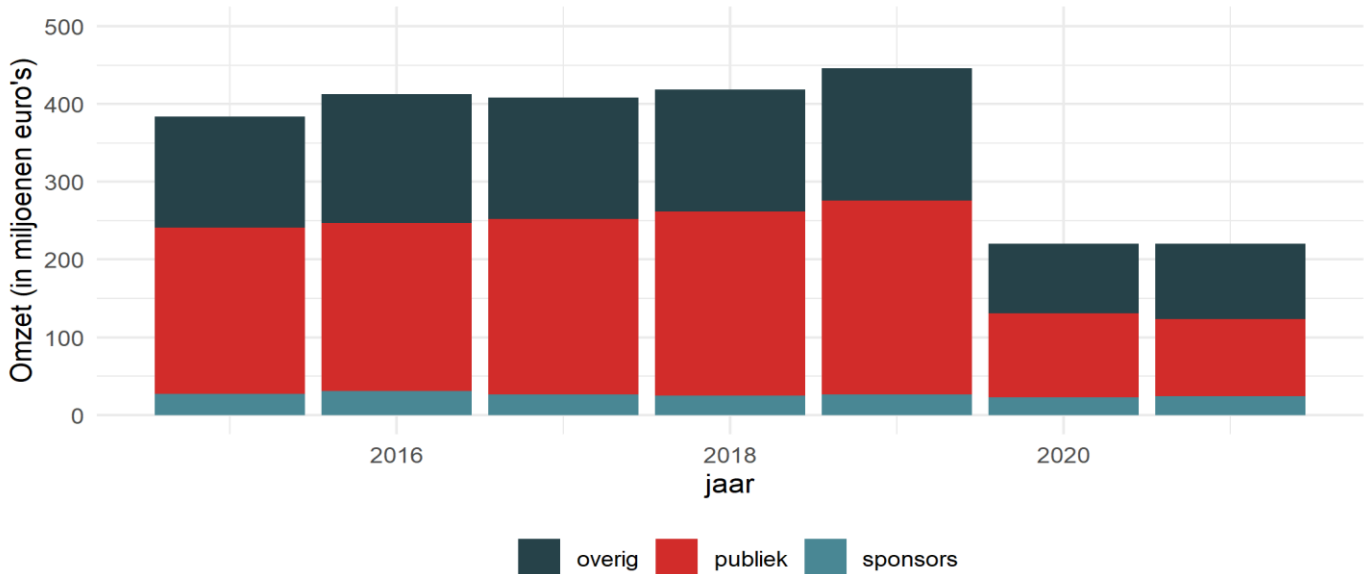
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis data CBS.³³⁰

³²⁸ [Openbare bibliotheken \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)

³²⁹ [Openbare bibliotheken \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)

³³⁰ [Professionele podiumkunsten; werkgelegenheid, baten en lasten \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)

Figuur C.5 Compositie van omzet van musea

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis data CBS.³³¹

Uitsplitsing coronasteun voor professionele podia

Voor professionele podia zijn meer gedetailleerde data beschikbaar over de typen ontvangen coronasteun en het effect op baten uitgesplitst naar grootteklasse. Hiermee kunnen we de ontvangen steun opsplitsen naar generieke steun, specifieke steun en regionale steun vanuit gemeenten en provincies. Generieke coronasteun vanuit de Rijksoverheid is de grootste steunpost (Tabel C.1). Met 62 miljoen in 2020 en 136 miljoen in 2021 bedraagt generieke steun ongeveer 65% van de totale coronasteun van 255 miljoen euro. De specifieke steun en lokale steun (provincies en gemeenten) bedragen ieder ongeveer 17,5% van de totale steun. Het aandeel van generieke, specifieke en regionale steun in totale steun blijft ongeveer gelijk verdeeld over de verschillende grootte podia.

Het aandeel van de specifieke steun in totale steun neemt af tussen 2020 en 2021. In 2020 bedroeg de specifieke steun nog 21% van de totale steun, terwijl dit in 2021 14% was. De afname van dit aandeel wordt veroorzaakt doordat de hoeveelheid generieke steun toeneemt in 2021 ten opzichte van 2020, terwijl specifieke steun afneemt. Het beeld is vergelijkbaar voor verschillende grootteklassen.

Tabel C.1 Effect van coronasteun op bedrijfsresultaat van professionele podia, naar grootte (in miljoenen euro's)

	Totaal alle podia	Kleine podia	Middel-kleine podia	Middel-grote podia	Grote podia
2020					
Aantal organisaties	293	61	76	78	78
Totale baten	663	41	73	138	411

³³¹ StatLine - Musea; bedrijfsopbrengsten en -kosten (cbs.nl)

	Totaal alle podia	Kleine podia	Middel- kleine podia	Middel- grote podia	Grote podia
waarvan coronasteun:					
Totaal	119	5	11	22	81
Generieke noodsteun Rijksoverheid	62	2	5	13	42
Cultuurspecifieke noodsteun Rijksoverheid	25	1	3	3	18
Steun provincie	5	1	1	2	2
Steun gemeente	28	1	3	4	19
Totale lasten	620	34	66	128	393
Bedrijfsresultaat met coronasteun	43	8	7	9	19
Bedrijfsresultaat zonder coronasteun	-76	3	-4	-13	-62
2021					
Aantal organisaties	305	64	79	81	81
Totale baten	687	40	90	143	415
waarvan coronasteun:					
Totaal	136	7	15	28	87
Generieke noodsteun Rijksoverheid	105	4	11	22	68
Cultuurspecifieke noodsteun Rijksoverheid	19	1	2	3	13
Steun provincie	3	0	0	1	2
Steun gemeente	9	1	1	2	4
Totale lasten	640	34	79	128	399

	Totaal alle podia	Kleine podia	Middel-kleine podia	Middel-grote podia	Grote podia
Bedrijfsresultaat met coronasteun	47	6	11	15	16
Bedrijfsresultaat zonder coronasteun	-89	-1	-4	-13	-70

Bron: SEO, op basis data CBS (2021, 2022). Grenswaarden grootte van podia op basis van maximale publiekscapaciteit (de standaard capaciteit in de situatie voorafgaand aan de Covid-19-maatregelen): kleine podia <250, middelkleine podia tussen 250-499, middelgrote podia 500-999, grote podia >=1000.³³²

Bijlage C.2 Generieke steun in de culturele en creatieve sector

Tabel C.2 laat per regeling zien hoeveel bedrijven binnen de culturele sector gebruik hebben gemaakt van de regeling en hoeveel steun is verleend binnen elke regeling. Vooral TOZO en belastinguitstel zijn generieke steunmaatregelen die door veel bedrijven in de culturele en creatieve sector zijn gebruikt. Ook van de TVL is relatief veel gebruik gemaakt. De NOW werd in het begin in vergelijkbare mate als de TVL gebruikt, maar het gebruik nam af gedurende de steunperiode, van 2,7% in NOW 1 tot 0,7% in NOW 6. Van de TRSEC is in totaal 55 keer gebruikt van gemaakt. Gezien het groot aantal culturele evenementen dat is geannuleerd zou men wellicht een hogere mate van gebruik verwachten van de TRSEC binnen de culturele sector.

Tabel C.2 Gebruik van generiek steunmaatregelen in de culturele en creatieve sector

	Aantal bedrijven in sector	Aantal bedrijven met steungebruik	Percentage bedrijven met steungebruik	Totaalbedrag (miljoenen)	Gemiddeld bedrag per steungebruiker (duizenden)
ATE	225.075	50	0,0%	€ 3	€ 60,00
Belastinguitstel	225.075	24.995	11,1%	€ 714	€ 28,57
NOW 1	225.075	6.055	2,7%	€ 414	€ 68,37
NOW 2	225.075	3.850	1,7%	€ 330	€ 85,71
NOW 3.1	225.075	3.220	1,4%	€ 161	€ 50,00
NOW 3.2	225.075	3.390	1,5%	€ 192	€ 56,64
NOW 3.3	225.075	2.440	1,1%	€ 147	€ 60,25
NOW 4	225.075	1.915	0,9%	€ 88	€ 45,95
NOW 5	225.075	1.660	0,7%	€ 50	€ 30,12
NOW 6	225.075	1.665	0,7%	€ 89	€ 53,45
TOGS	225.075	15.670	7,0%	€ 64	€ 4,08
TOZO 1	225.075	60.710	27,0%	€ -	€ -

³³² [Impact coronasteunmaatregelen op het bedrijfsresultaat van professionele podia \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)

	Aantal bedrijven in sector	Aantal bedrijven met steungebruik	Percentage bedrijven met steungebruik	Totaalbedrag (miljoenen)	Gemiddeld bedrag per steungebruiker (duizenden)
TOZO 2	225.075	27.590	12,3%	€ -	€ -
TOZO 3	225.075	24.660	11,0%	€ -	€ -
TOZO 4	225.075	16.300	7,2%	€ -	€ -
TOZO 5	225.075	11.750	5,2%	€ -	€ -
TVL 1 2020	225.075	4.565	2,0%	€ 82	€ 17,96
TVL Q4 2020	225.075	5.370	2,4%	€ 99	€ 18,44
TVL Q1 2021	225.075	6.405	2,8%	€ 221	€ 34,50
TVL Q2 2021	225.075	4.860	2,2%	€ 224	€ 46,09
TVL Q3 2021	225.075	3.385	1,5%	€ 135	€ 39,88
TVL Q4 2021	225.075	4.350	1,9%	€ 166	€ 38,16
TVL Q1 2022	225.075	3.350	1,5%	€ 125	€ 37,31

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis data CBS.³³³ De tabel rapporteert totaal coronasteungebruik tot en met 30 juni 2022. De peildatum voor het aantal bedrijven in de culturele en creatieve sector is 1 april 2020.

Tabel C.3 Gebruik van generieke steun per deelsector en de culturele en creatieve sector

	Aantal bedrijven in sector	Aantal gebruikte regelingen	Gemiddeld aantal gebruikte regelingen per bedrijf	Bedrag totaal (miljoenen)	Gemiddeld bedrag per gebruikte regeling (duizenden)
Kunsten	102.970	124315	1,21	1.335	€ 21,77
Dienstverlening voor uitvoerende kunst	16.125	30580	1,90	€ 767	€ 20,80
Theaters, schouwburgen en concertgebouwen	245	1560	6,37	€ 177	€ 113,46
Musea	625	2170	3,47	€ 140	€ 64,52
Beoefening van podiumkunst	28.725	42335	1,47	€ 121	€ 2,86
Producenten van podiumkunst	3.010	4945	1,64	€ 82	€ 16,58
Reisinformatie- en reserveerbureaus	1.780	3075	1,73	€ 71	€ 23,09
Scheppende kunst	37.945	24700	0,65	€ 40	€ 1,62
Monumentenzorg	630	645	1,02	€ 16	€ 24,81

³³³ [Gebruik van steunmaatregelen corona per 30 juni 2022 \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)

	Aantal bedrijven in sector	Aantal gebruikte regelingen	Gemiddeld aantal gebruikte regelingen per bedrijf	Bedrag totaal (miljoenen)	Gemiddeld bedrag per gebruikte regeling (duizenden)
Kunstgalerieën en -expositieruimten	735	1150	1,56	€ 15	€ 13,04
Kunstzinnige vorming van amateurs	9.485	7930	0,84	€ 13	€ 1,64
Vriendenkringen van cultuur	640	490	0,77	€ 13	€ 26,53
Dansscholen	2.620	4485	1,71	€ 10	€ 2,23
Openbare bibliotheken	155	65	0,42	€ 1	€ 15,38
Kunstuitleencentra	110	110	1,00	€ -	€ -
Overige culturele uitleencentra en openbare archieven	140	75	0,54	€ -	€ -
Media en entertainment	49.775	54350	1,09	€ 790	€ 37,55
Bioscopen	125	975	7,80	€ 150	€ 153,85
Productie van films (geen televisiefilms)	11.250	13560	1,21	€ 149	€ 10,99
Uitgeverijen van tijdschriften	925	1430	1,55	€ 78	€ 54,55
Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie	4.180	5560	1,33	€ 69	€ 12,41
Uitgeverijen van boeken	1.780	1205	0,68	€ 61	€ 50,62
Productie van televisieprogramma's	1.130	1310	1,16	€ 48	€ 36,64
Maken en uitgeven van geluidsopnamen	3.470	4695	1,35	€ 48	€ 10,22
Fotografie	20.900	16890	0,81	€ 42	€ 2,49
Winkels in boeken	475	1290	2,72	€ 36	€ 27,91
Uitgeverijen van kranten	285	515	1,81	€ 28	€ 54,37
Circus en variété	2.515	4490	1,79	€ 27	€ 6,01
Overige informatievoorziening	530	400	0,75	€ 11	€ 27,50
Databanken	150	115	0,77	€ 10	€ 86,96
Distributie van films en televisieproducties	130	215	1,65	€ 8	€ 37,21
Radio-omroepen	235	150	0,64	€ 8	€ 53,33
Overige uitgeverijen (niet van software)	260	325	1,25	€ 6	€ 18,46

	Aantal bedrijven in sector	Aantal gebruikte regelingen	Gemiddeld aantal gebruikte regelingen per bedrijf	Bedrag totaal (miljoenen)	Gemiddeld bedrag per gebruikte regeling (duizenden)
Overige uitgeverijen van software	150	120	0,80	€ 5	€ 41,67
Televisie-omroepen	65	50	0,77	€ 3	€ 60,00
Winkels in audio- en video-opnamen	205	495	2,41	€ 2	€ 4,04
Persagentschappen	975	560	0,57	€ 1	€ 1,79
Uitgeverijen van computerspellen	40	0	0,00	€ -	
Creatieve zakelijke dienstverlening	72330	59635	0,82	€ 1.179	€ 29,30
Reclamebureaus	26.960	26905	1,00	€ 619	€ 23,01
Organiseren van congressen en beurzen	1.385	3475	2,51	€ 267	€ 76,83
Industrieel design	33.820	22080	0,65	€ 149	€ 6,75
Architectenbureaus	6.630	4210	0,63	€ 87	€ 20,67
Public relationsbureaus	3.535	2965	0,84	€ 57	€ 19,22
Totaal Nederland	1.871.415	1.948.745	1,04	€ 59.240	€ 30,40
Totaal culturele en creatieve sector	225.075	238.300	1,06	€ 3.304	€ 13,86

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis data CBS.³³⁴ De tabel rapporteert totaal coronasteungebruik tot en met 30 juni 2022. De peildatum voor het aantal bedrijven per deelsector is 1 april 2020. Het aantal gebruikte regelingen is het totaal aantal (rondes van) regelingen dat door alle bedrijven in de deelsector is gebruikt.

Bijlage C.3 Specifieke steun

Tabel C.4 Geografische spreiding van verstrekte leningen door Cultuur+Ondernemen (totaal)

Gemeente	Totaalbedrag toegekende leningen	Percentage van totaal toegekend bedrag	Aandeel inwoners van Nederland
Amsterdam	€ 11,811,800.00	46.24%	5,0%
Utrecht	€ 3,220,500.00	12.61%	2,0%
Rotterdam	€ 1,300,000.00	5.09%	3,7%
Haarlem	€ 970,556.73	3.80%	0,9%

³³⁴ [Gebruik van steunmaatregelen corona per 30 juni 2022 \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)

Gemeente	Totaalbedrag toegekende leningen	Percentage van totaal toegekend bedrag	Aandeel inwoners van Nederland
Amsterdam-Duivendrecht	€ 623,000.00	2.44%	0,0%
Nijmegen	€ 575,000.00	2.25%	1,0%
's-Gravenhage	€ 552,000.00	2.16%	3,1%
Delft	€ 500,000.00	1.96%	0,6%
Kerkrade	€ 500,000.00	1.96%	0,3%
Hengelo OV	€ 455,000.00	1.78%	0,5%
Tilburg	€ 448,000.00	1.75%	1,3%
Ede GL	€ 370,000.00	1.45%	0,7%
Veghel	€ 350,000.00	1.37%	0,2%
Arnhem	€ 306,500.00	1.20%	0,9%
Eindhoven	€ 300,000.00	1.17%	1,3%
Hilversum	€ 300,000.00	1.17%	0,5%
Zeist	€ 300,000.00	1.17%	0,4%
Groningen	€ 275,000.00	1.08%	1,3%
Leeuwarden	€ 274,000.00	1.07%	0,7%
Oosterbeek	€ 215,000.00	0.84%	0,1%
Amersfoort	€ 200,000.00	0.78%	0,9%
Maastricht	€ 200,000.00	0.78%	0,7%
Zaandam	€ 200,000.00	0.78%	0,5%
Bussum	€ 180,000.00	0.70%	0,2%
Westbroek	€ 140,000.00	0.55%	0,0%
Gorinchem	€ 135,000.00	0.53%	0,2%
Breda	€ 110,000.00	0.43%	1,1%
Hollandsche Rading	€ 80,000.00	0.31%	0,0%
Diever	€ 75,000.00	0.29%	0,0%
Rijswijk ZH	€ 65,000.00	0.25%	0,3%
Nijkerk GL	€ 60,000.00	0.23%	0,2%
's-Hertogenbosch	€ 54,000.00	0.21%	0,9%
Bergen NH	€ 50,000.00	0.20%	0,2%

Gemeente	Totaalbedrag toegekende leningen	Percentage van totaal toegekend bedrag	Aandeel inwoners van Nederland
Terschuur	€ 50,000.00	0.20%	0,0%
Winschoten	€ 50,000.00	0.20%	0,1%
Oosterhout NB	€ 45,000.00	0.18%	0,3%
Zevenbergen	€ 40,000.00	0.16%	0,1%
Leek	€ 30,000.00	0.12%	0,1%
Emmen	€ 25,000.00	0.10%	0,6%
Vught	€ 22,000.00	0.09%	0,2%
Sneek	€ 18,500.00	0.07%	0,2%
Burgh Haamstede	€ 15,000.00	0.06%	0,0%
Soesterberg	€ 15,000.00	0.06%	0,0%
Heukelum	€ 10,000.00	0.04%	0,0%
Purmerend	€ 10,000.00	0.04%	0,5%
Abcoude	€ 6,000.00	0.02%	0,0%
Amsterdam Zuidoost	€ 5,000.00	0.02%	0,5%
Epe	€ 5,000.00	0.02%	0,2%
Voorburg	€ 3,000.00	0.01%	0,4%
Totaal	€ 25,544,856.73	100%	5,0%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis van gegevens Cultuur+Ondernemen.³³⁵

Bijlage C.4 Werkgelegenheid

Tabel C.5 Dynamiek van aantal voltijdequivalenten (VTE) per deelsector in de culturele en creatieve sector

Deelsector	Aantal VTE in 2019 Q3	VTE in 2020 Q3 t.o.v. 2019 Q3	VTE in 2021 Q3 t.o.v. 2019 Q3	VTE in 2022 Q3 t.o.v. 2019 Q3
Kunsten	33.360	-5%	-1%	7%
Vriendenkringen van cultuur	750	-12%	-17%	-21%
Reisinformatie- en reserveerbureaus	1.510	-25%	-29%	-19%

³³⁵ Gegevens zijn samengesteld en opgeleverd op basis van verzoek. De data zijn niet publiekelijk beschikbaar.

Overige culturele uitleencentra en openbare archieven	1.690	4%	5%	-11%
Cultureel onderwijs	1.770	-4%	-4%	-2%
Kunstuitleencentra	110	-27%	-27%	0%
Producenten van podiumkunst	1.080	-14%	12%	7%
Beoefening van podiumkunst	2.930	-4%	-3%	8%
Dienstverlening voor uitvoerende kunst	7.430	-11%	-1%	8%
Musea	5.810	1%	2%	12%
Monumentenzorg	730	4%	12%	12%
Scheppende kunst	1.360	-1%	8%	13%
Openbare bibliotheken	4.070	1%	3%	14%
Theaters, schouwburgen en concertgebouwen	3.800	-6%	-6%	17%
Kunstgalerieën en –expositieruimten	320	0%	22%	19%
Media en entertainment	42.220	-3%	0%	2%
Circus en variété	180	-22%	-17%	-61%
Persagentschappen	240	-46%	-50%	-46%
Uitgeverijen van tijdschriften	5.390	-2%	-17%	-24%
Uitgeverijen van computerspellen	170	-59%	-35%	-24%
Radio-omroepen	2.470	-6%	-3%	-17%
Overige uitgeverijen (niet van software)	570	-9%	-11%	-9%
Bioscopen	2.420	-15%	0%	-1%
Databanken	1.900	-11%	-3%	-1%
Uitgeverijen van kranten	7.230	0%	-3%	0%
Uitgeverijen van boeken	4.340	-5%	0%	1%
Overige informatievoorziening	810	1%	-2%	1%
Productie van televisieprogramma's	2.210	-5%	-7%	1%
Winkels in boeken	1.290	-10%	2%	5%
Fotografie	1.490	-6%	3%	7%
Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie	1.470	-6%	4%	7%
Televisie-omroepen	4.350	2%	6%	8%
Winkels in audio- en video-opnamen	90	11%	33%	11%
Productie van films (geen televisiefilms)	3.300	2%	15%	24%

Distributie van films en televisieproducties	870	11%	28%	31%
Maken en uitgeven van geluidsopnamen	1.050	-2%	37%	56%
Overige uitgeverijen van software	380	29%	74%	124%
Creatieve zakelijke dienstverlening	42.510	-4%	2%	9%
Organiseren van congressen en beurzen	3.100	-12%	-9%	3%
Reclamebureaus	22.320	-6%	-3%	5%
Architectenbureaus	8.850	-1%	4%	7%
Industrieel design	5.790	5%	18%	20%
Public relationsbureaus	2.450	-6%	11%	24%
Totaal	118.090	-4%	0%	6%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2023), op basis gegevens CBS.³³⁶ Het aantal VTE is afgerond op tientallen, waardoor kleine wijzigingen niet worden waargenomen. Om te tabel beter leesbaar te maken is een kleurenschema toegepast: cellen met een relatief sterkere daling van het aantal VTE worden donkerder rood gekleurd, cellen met een relatief sterkere stijging van het aantal VTE worden donkerder blauw gekleurd. De cijfers voor 2022 zijn nog voorlopige cijfers.³³⁷

³³⁶ [Arbeidsmarkt culturele en creatieve sector 2010-2022Q3 \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/onderzoek-en-publicaties/2023/01/118090)

³³⁷ [Arbeidsmarkt culturele en creatieve sector 2010-2022Q3 \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/onderzoek-en-publicaties/2023/01/118090)

Bijlage D CBS Microdata analyse

Bijlage D.1 Context

Deze appendix presenteert een samenvatting van de microdata aanpak. De annex gaat in op de volgende onderwerpen:

- A. welke datasets de analyse gebruikt;
- B. hoe het koppelproces is verlopen; en
- C. welke kanttekeningen de analyse heeft.

Het hoofddoel van de microdata analyse is om beschrijvende statistieken te berekenen voor bedrijven die onder een culturele subsector vallen. Een econometrische analyse van de impact van steunmaatregelen is in de context van deze studie niet haalbaar. Desalniettemin bieden beschrijvende statistieken mogelijk veel inzicht in de doeltreffendheid van de steunpakketten en steunmaatregelen. We richten ons bij het samenstellen van deze statistieken op ontwikkelingen in:

- A. het aantal opheffingen per maand/jaar
- B. de netto omzet;
- C. de bedrijfsresultaten; en
- D. de hoeveelheid personeel, gemeten in het aantal personen in dienst

Deze beschrijvende statistieken berekenen we op 3 niveaus:

- alle culturele bedrijven;
- alle culturele bedrijven die gebruik maken van generieke steun; en
- culturele bedrijven die gebruik maken van specifieke steun

Waar mogelijk, berekenen we de beschrijvende statistieken per subsector. De lijst relevante culturele subsectoren, waarvan we de bedrijven nader bestuderen, is te vinden in bijlage A. In totaal zijn er 41 relevante subsectoren. Doordat sommige subsectoren klein in omvang zijn, of weinig er niet altijd microdata beschikbaar zijn, is het niet mogelijk om alle resultaten op subsectorniveau te rapporteren.

Bijlage D.2 Datasets en koppeling

We maken voor elke uitkomstmaat gebruik van een afzonderlijk koppelproces. Deze koppelprocessen verlopen als volgt:

- 4. Continuïteit:
  - a. Voor elk bedrijf staat in het ABR een opheffingsdatum. Het ABR bestaat uit jaarlijkse datasets. We koppelen alle jaargangen van het ABR vanaf 2017 aan elkaar om de gegevens in *long format* te zetten. We berekenen op basis van de opheffingsdatum hoeveel opheffingen er elke maand plaats hebben gevonden.
  - b. We koppelen het ABR bestand aan de lijst SBI-codes uit Bijlage A. Dankzij deze koppeling kunnen we inzoomen op de relevante culturele sectoren, en de opheffingen per sector bekijken.
- A. Bedrijfsprestaties, solvabiliteit, liquiditeit en weerstandsvermogen:
  - 1. Om de bedrijfsprestaties te meten beginnen we met het ABR. Net zoals voor continuïteit, koppelen we alle jaargangen vanaf 2017 aan elkaar om de gegevens in *long format* te zetten.

2. We koppelen de resulterende dataset aan de lijst SBI-codes uit Bijlage A. Hiermee filteren we het merendeel van het bedrijfsleven uit de dataset, en zoomen we in op de relevante culturele sectoren.
  3. We nemen de jaarlijkse NFO datasets, waarin balansgegevens staan, en koppelen deze vanaf 2017 aan elkaar om ook tot een *long format* dataset te komen. Balansgegevens zijn geaggregeerd op het niveau van een *ondernemingsgroep*, wat een collectie van één of meerdere *bedrijfseenheden* is. Daarom koppelen we het NFO aan het ABR op het niveau van de *ondernemingsgroep*.
  4. Ten slotte koppelen we het resultaat aan de COVID_REGELINGEN dataset. Hierin staat voor elke *bedrijfseenheid* wanneer het gebruik heeft gemaakt van een generieke steunmaatregel. Hiermee kunnen we dus een onderscheid maken tussen culturele bedrijven die wel of niet steun hebben aangevraagd gedurende de pandemie. Doordat de dataset resulterende uit stap 2.c. de *ondernemingsgroep* als aggregatieniveau gebruikt, is het noodzakelijk om
  5. Een addendum is dat we ook hebben geprobeerd de jaarlijkse BTW datasets te gebruiken, om aanvullende omzetcijfers te vinden voor 2022. Dit biedt echter slechts een zeer beperkt aantal aanvullende observaties.
- B. Werkgelegenheid:
1. We beginnen nogmaals met het ABR, en koppelen alle jaarlijkse bestanden vanaf 2017 aan elkaar om tot een *long format* dataset te komen.
  2. Vervolgens doen we hetzelfde met BETAB. Deze tabel maakt het mogelijk om polisadministratie te koppelen aan specifieke *bedrijfseenheden*.
  3. Daarna nemen we de SPOLISBUS datasets, die gegevens bevatten over individuele werknemers. Deze gegevens zijn, onder andere, de aanvangsdatum van de arbeidsovereenkomst en de einddatum. Hiermee is te zien hoe lang en hoe regelmatig iemand in dienst is bij een *bedrijfseenheid*. We berekenen per *bedrijfseenheid* hoeveel mensen er in dienst zijn geweest.
  4. Daarna maken we gebruik van de COVID_REGELINGEN dataset, om *bedrijfseenheden* te filteren op generiek steungebruik.

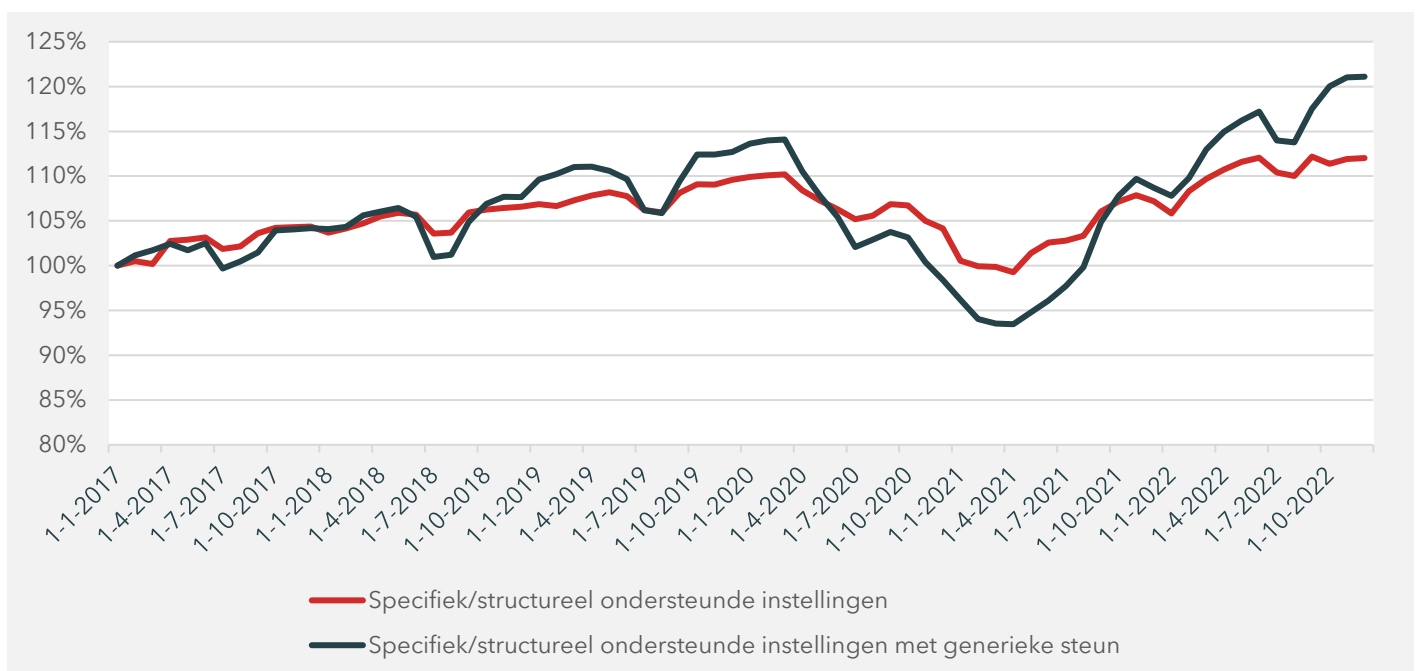
Bijlage D.3 Kanttekeningen

- Dekking van balansgegevens is niet alomvattend. Hierdoor vallen veel bedrijven (met name zzp'ers) weg, en vertegenwoordigen de cijfers met name de grotere instellingen.
- Alle balansgegevens zijn bekend op ondernemingsgroep-niveau, maar niet per bedrijfseenheid. Hierdoor moeten soms bedrijfseenheden worden samengevoegd, die mogelijk niet allen cultureel relevante activiteiten verrichten. Het kan dus zijn dat de balansgegevens bij ondernemingsgroepen horen die naast culturele activiteiten ook in andere sectoren actief zijn.
- Relevante datasets zijn veelal nog niet beschikbaar voor 2022. Dat is onfortuinlijk, want het is minder bekend in hoeverre dit een hersteljaar was. De dataset BTW bevat onder culturele instellingen bijvoorbeeld nog vele gaten, waardoor er geen nauwkeurige ontwikkelingen in de omzet kunnen worden gemaakt.

Bijlage E Extra resultaten uit CBS-analyse

Bijlage E.1 Werkgelegenheid van specifiek ondersteunde instellingen

Figuur E.1 Ontwikkelingen in werkgelegenheid (aantal personen) voor culturele instellingen die structureel/specifiek gesteund zijn, en instellingen waarvan bekend is dat ze daar bovenop gebruik hebben gemaakt van generieke steunmaatregelen. Deze cijfers zijn gebaseerd op instellingen op het niveau van de bedrijfseenheid. Indexcijfers (2017 = 100%)

Bron: Analyse van CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Onder de instellingen die specifieke steun hebben ontvangen is te zien dat er tot het begin van 2020 sprake was van stabiele groei. Deze is duidelijk verstoord bij het begin van de pandemie. Specifiek gesubsidieerde instellingen zijn op een vergelijkbare wijze gekrompen als de gemiddelde culturele instelling. Deze groep heeft ook gedurende 2021 een herstel weten te maken, en stijgt in 2022 zelfs uit boven de werkgelegenheid van voor de pandemie. De groep instellingen die naast specifieke steun ook gebruik heeft gemaakt van generieke steun heeft een grotere daling qua werkgelegenheid ondervonden tijdens de pandemie. Uit deze statistieken blijkt dat deze instellingen de steun waarschijnlijk ook het hardste nodig hadden. Hoewel de daling in werkgelegenheid aanzienlijk is, is ook het herstel relatief sterk. In 2022 ligt de werkgelegenheid voor deze groep instellingen hoger dan voor de pandemie. Dit wijst erop dat het gebruik van generieke en specifieke steun heeft bijgedragen aan het herstel van culturele instellingen.

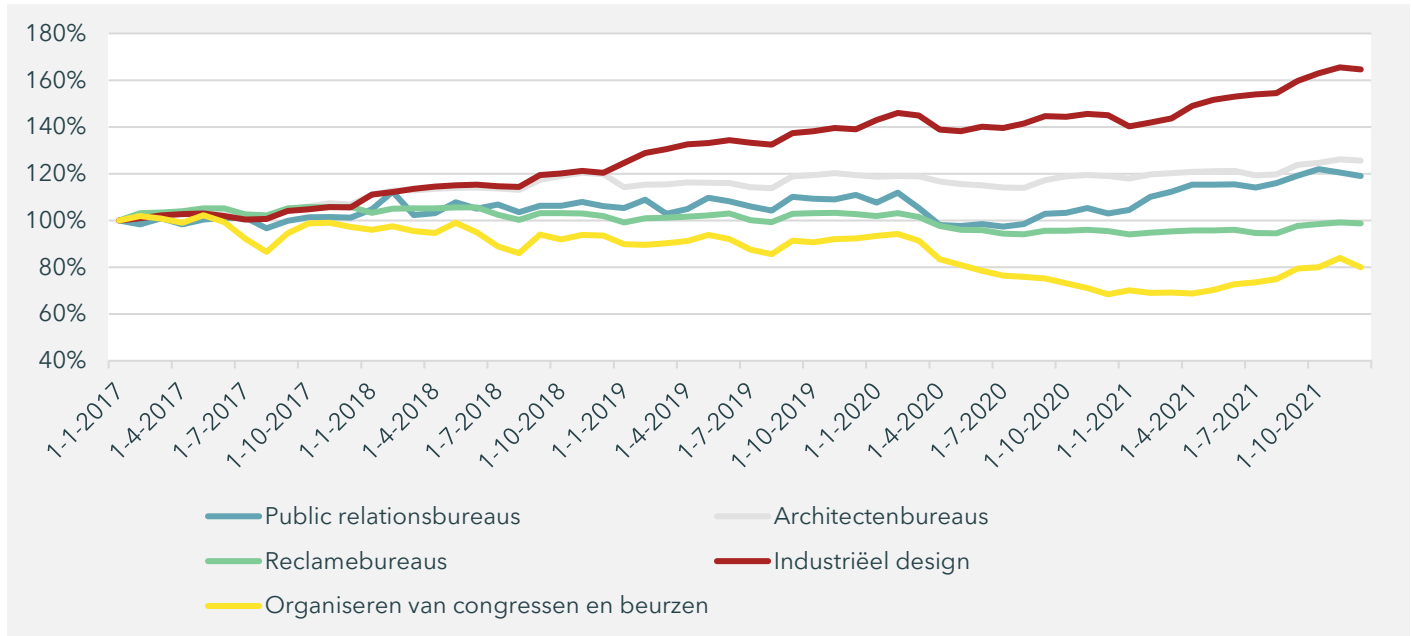
Bijlage E.2 Werkgelegenheid per deelsector

Tabel E.1 laat zien hoe de werkgelegenheid zich heeft ontwikkeld voor bedrijven die onder Creatieve zakelijke dienstverlening vallen. Uit deze figuur blijkt dat met name de organisatie van congressen en beurzen een daling vertoont gedurende de pandemie. De overige sectoren zijn qua werkgelegenheid echter vrij constant gebleven, of in het geval van industrieel design zelfs doorgroeid. De impact van de pandemie op werkgelegenheid vertoont dus veel heterogeniteit tussen de deelsectoren.

Tabel E.2 zoomt verder in op deze groep bedrijven, door te kijken naar de ontwikkelingen in werkgelegenheid onder instellingen die generieke steun hebben ontvangen. Deze ontwikkelingen zijn grotendeels hetzelfde als in de voorgaande figuur, doordat alle instellingen in sommige deelsectoren gebruik hebben gemaakt van generieke steun. Instellingen die onder *public relations of Industrieel design* vallen vertonen hier een stagnatie in groei, en zelfs krimp gedurende de pandemie. Dit suggereert dat de instellingen die steun hebben ontvangen deze ook het hardste nodig hadden.

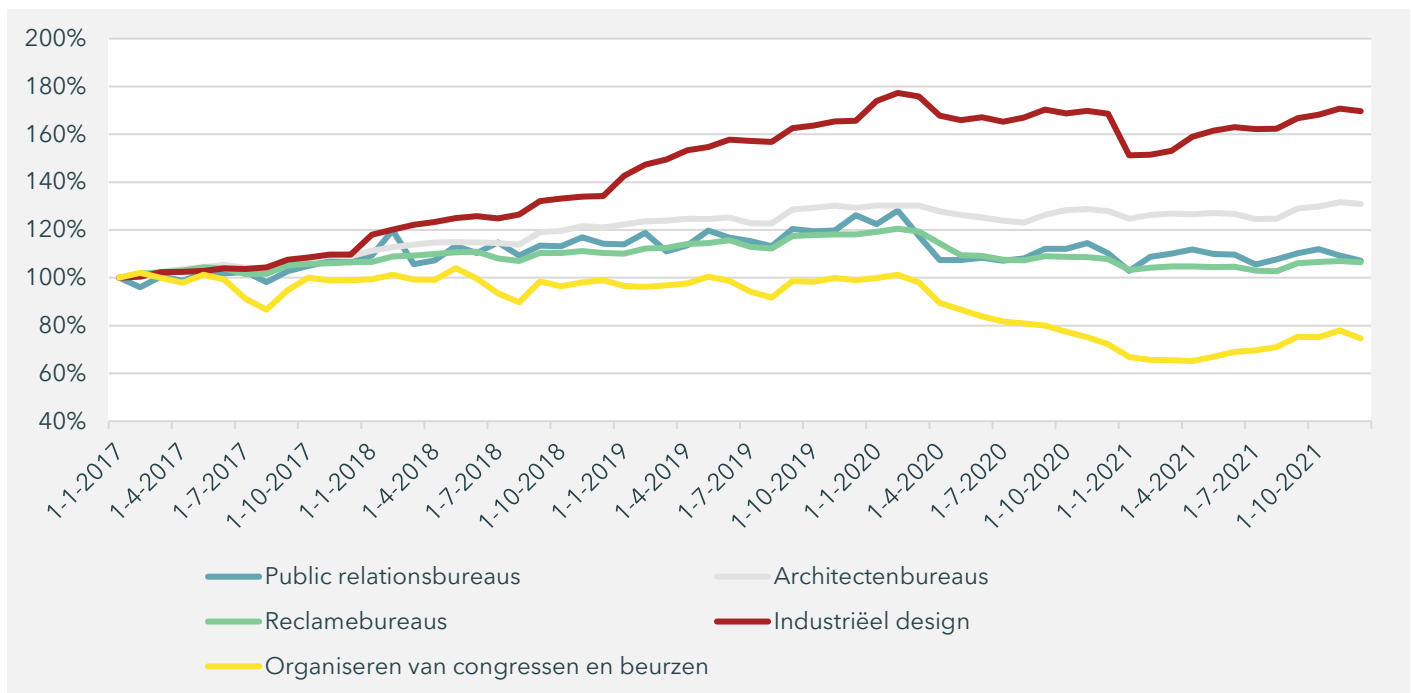
Tabel E.3 laat zien hoe de werkgelegenheid zich heeft ontwikkeld voor vier subsectoren die tot de categorie Kunsten horen, in de vorm van indexcijfers. De figuur laat zien dat de werkgelegenheid vrij stabiel is geweest, tot het begin van 2020. Vervolgens vertonen met name dansscholen en de dienstverlening voor uitvoerende kunst de grootste daling. Gedurende 2021 maken alle subsectoren een herstel, waarbij kunstgalerijen en expositieruimten zelfs boven het pre-pandemie niveau uitsteken. Tabel E.3 laat ter referentie zien hoe de werkgelegenheid zich ontwikkelde voor instellingen binnen dezelfde subsectoren die gebruik hebben gemaakt van generieke steunmaatregelen. Hierin is te zien dat de ontwikkelingen er vrijwel identiek uitzien. Dit is deels doordat een groot aandeel instellingen in de sectoren gebruik hebben gemaakt van generieke steunmaatregelen. Daarnaast zijn de instellingen die generieke steun hebben ontvangen ook de grootste instellingen, die het merendeel van de werkgelegenheid afdekken. Hierdoor zijn de verschillen tussen de figuren marginaal.

Tabel E.1 Ontwikkelingen in werkgelegenheid (aantal personen) per deelsector. De deelsectoren in deze figuur vallen onder de categorie Creatieve zakelijke dienstverlening. De figuur betreft alle instellingen (op het niveau van bedrijfseenheden), ongeacht het gebruik van steunmaatregelen. Indexcijfers (Januari 2017 = 100%)

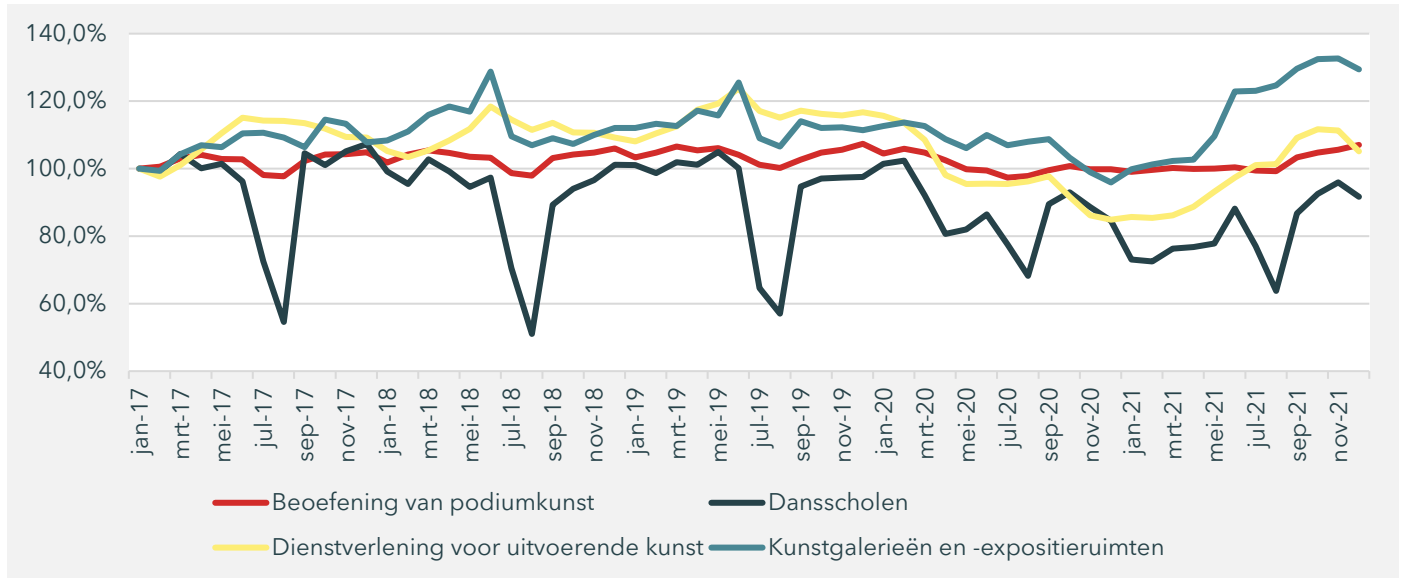
Bron: Analyse van CBS microdata door SEO Economisch Onderzoek (2023).

Tabel E.2 Ontwikkelingen in werkgelegenheid (aantal personen) onder instellingen die onder creatieve zakelijke dienstverlening vallen (op het niveau van bedrijfseenheden), en gebruik hebben gemaakt van generieke steunpakketten. Indexcijfers (Januari 2017 = 100%)

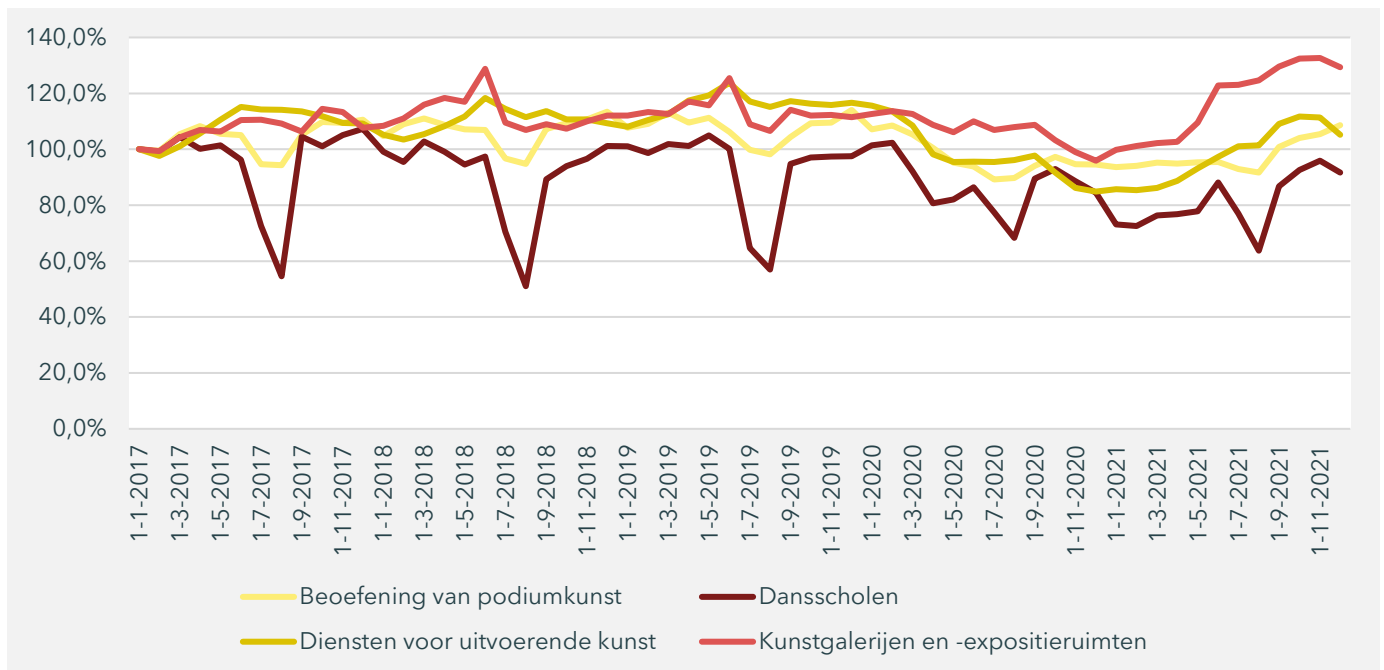
Bron: Analyse van CBS microdata, uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek (2023)

Tabel E.3 Ontwikkelingen in werkgelegenheid (aantal personen) onder instellingen die bij de categorie Kunsten horen (op het niveau van bedrijfseenheden), ongeacht het gebruik van generieke steun. Indexcijfers (2017 = 100%)

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Tabel E.4 Werkgelegenheid (aantal personen) van instellingen die bij de Kunsten horen (bedrijfseenheden), die generieke steun hebben ontvangen. Indexcijfers (2017 = 100%)

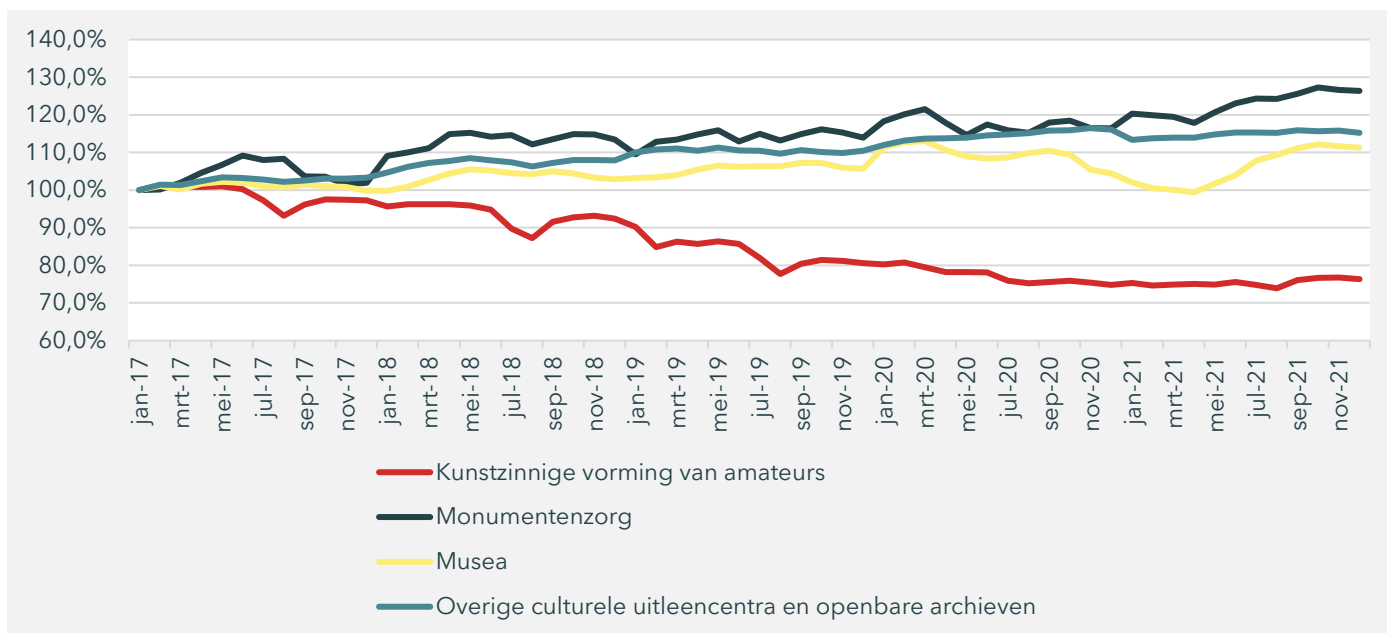

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

In Tabel E.5 staan vier andere subsectoren die ook bij de categorie Kunsten horen. In deze figuur is te zien dat met name musea een daling van werkgelegenheid meemaken vanaf medio 2020. Deze subsector herstelt echter gedurende 2021 tot een niveau vergelijkbaar met voor de pandemie. De subsector Kunstzinnige vorming van amateurs krimpt consistent vanaf het begin van de datareeks. Al sinds 2017 is hier sprake van een consistente daling in de werkgelegenheid, die niet zichtbaar wordt aangetast door de pandemiejaren.

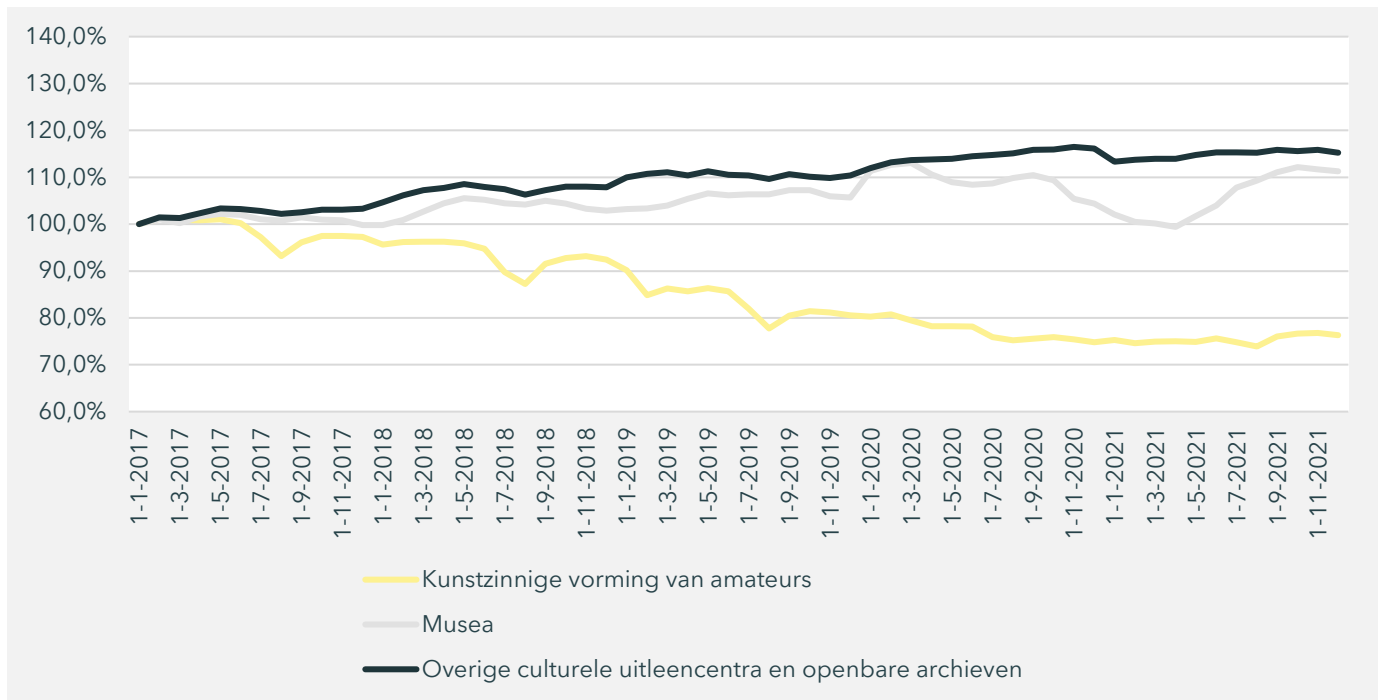
Tabel E.7 toont de ontwikkeling in werkgelegenheid voor vijf overige subsectoren die onder de categorie Kunsten vallen. Deze figuur toont relatief veel heterogeniteit vergeleken met de voorgaande figuren. Zo is er vanaf 2020 een scherpe daling te zien in de werkgelegenheid voor Producenten van podiumkunst. Tevens daalt de werkgelegenheid onder Theaters, schouwburgen en concertgebouwen. Beide subsectoren vertonen tekenen van herstel gedurende 2021. De werkgelegenheid ligt aan het einde van het jaar bijna op hetzelfde niveau als in aan het begin van 2017. Vriendenkringen van cultuur daalt ook in werkgelegenheid vanaf het begin van 2020, maar ondergaat niet hetzelfde herstel. Hierdoor ligt de werkgelegenheid aan het einde van de periode nog altijd op een lager niveau dan voorheen. De werkgelegenheid onder reisinformatie en -reservebureaus vertoont een neerwaartse trend vanaf 2017. De pandemiejaren versnellen deze trend, en er is in 2021 maar tot op beperkte mate sprake van herstel. In deze sector is de werkgelegenheid vanaf 2017 gedaald met circa 30%. Vrijwel alle (grotere) instellingen onder deze groepen hebben gebruik gemaakt van generieke steun, waardoor de bijbehorende figuur voor deze subgroep er ook vrijwel identiek uit ziet.

Tabel E.5 Ontwikkelingen in werkgelegenheid (aantal personen) onder instellingen die bij de categorie Kunsten horen, ongeacht het gebruik van generieke steun. Indexcijfers (2017 = 100%)

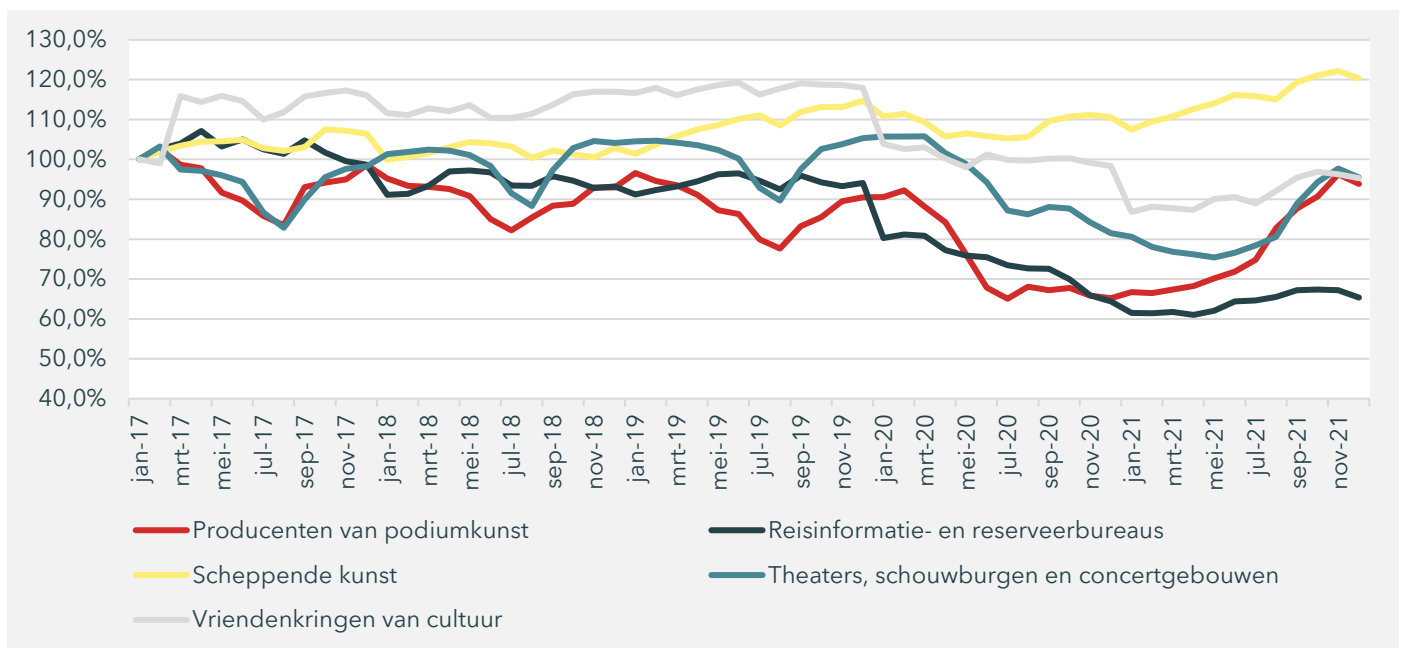
Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Tabel E.6 Werkgelegenheid (aantal personen) van instellingen die bij de Kunsten horen (bedrijfseenheden), die generieke steun hebben ontvangen. Vanwege het aantal instellingen zijn de ontwikkelingen voor monumentenzorg niet publiceerbaar. Indexcijfers (2017 = 100%)

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Tabel E.7 Ontwikkelingen in werkgelegenheid (aantal personen) onder instellingen die bij de categorie Kunsten horen, ongeacht het gebruik van generieke steun. Indexcijfers (2017 = 100%)

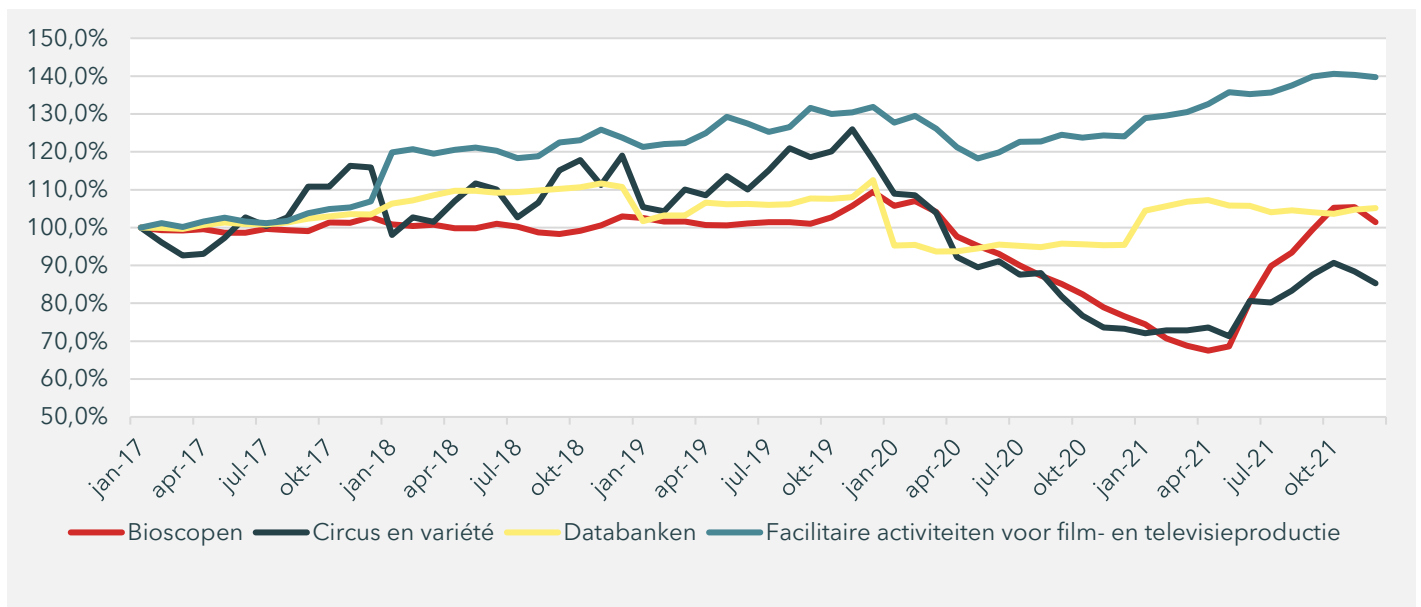
Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

In Tabel E.8 staan vier subsectoren die onder het kopje Media & Entertainment vallen. Van deze vier subsectoren zijn Bioscopen en Circus en variété het hardst getroffen door de coronajaren. Met name bioscopen laten tijdens 2021 tekenen van herstel zien, waarbij de werkgelegenheid aan het einde van 2021 weer op hetzelfde niveau ligt als aan het begin van 2017. Databanken en Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie lijken qua werkgelegenheid niet of nauwelijks aangetast te zijn door de pandemie.

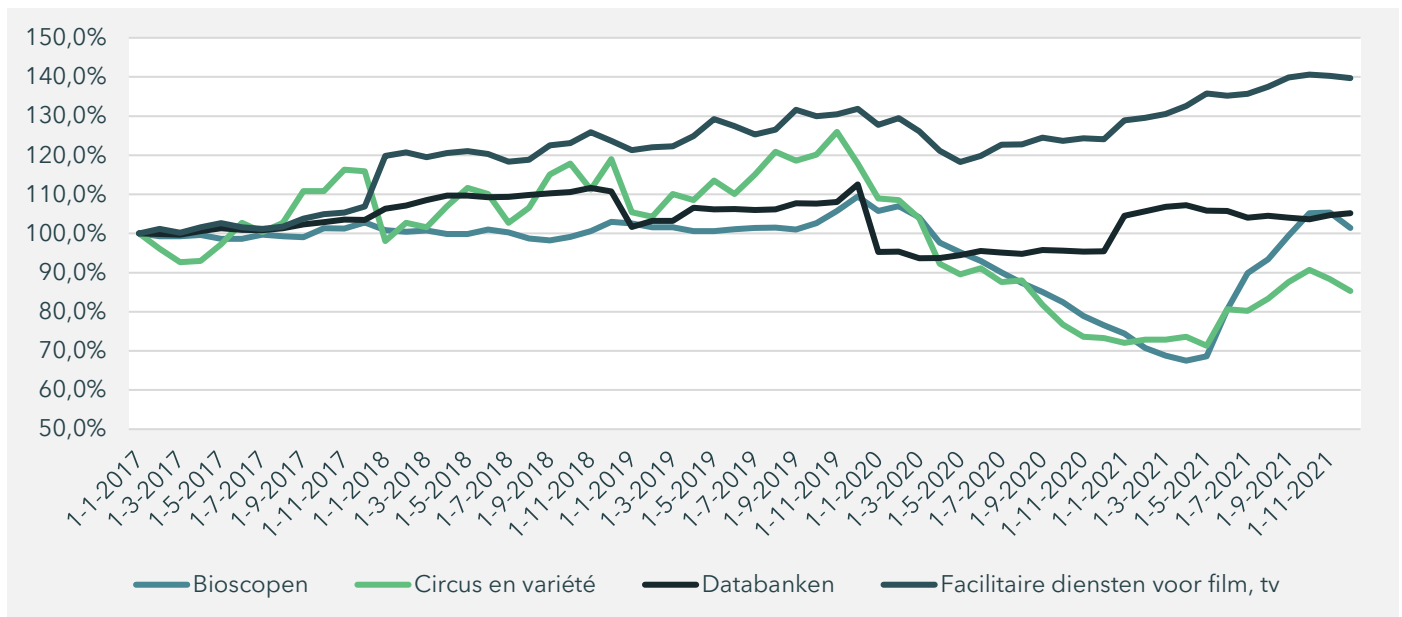
De ontwikkeling in werkgelegenheid onder vier aanvullende subsectoren die bij Media & Entertainment horen lijken grotendeels los te staan van de pandemie. Figuur E.3 laat zien dat de werkgelegenheid in het Maken en opnemen van geluidsopnamen en Overige informatievoorziening enkele relatief grote sprongen maakt. De sprong in werkgelegenheid aan het begin van 2021 is het gevolg van een veranderende hoofdactiviteit van een bedrijf. De hoofdactiviteit (en daarmee de subsector) van elk bedrijf wordt op jaarbasis vastgelegd in de CBS gegevens. In grote sectoren zijn zulke veranderingen normaliter niet zeer zichtbaar, maar bij kleinere sectoren kan een enkel bedrijf een dussdanige sprong veroorzaken.

Tabel E.8 Ontwikkelingen in werkgelegenheid (aantal personen) onder instellingen die bij de categorie Media & Entertainment horen (op het niveau van bedrijfseenheden), ongeacht het gebruik van generieke steun. De figuur ziet er vrijwel identiek uit voor instellingen die generieke steun hebben gebruikt. Indexcijfers (2017 = 100%)

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

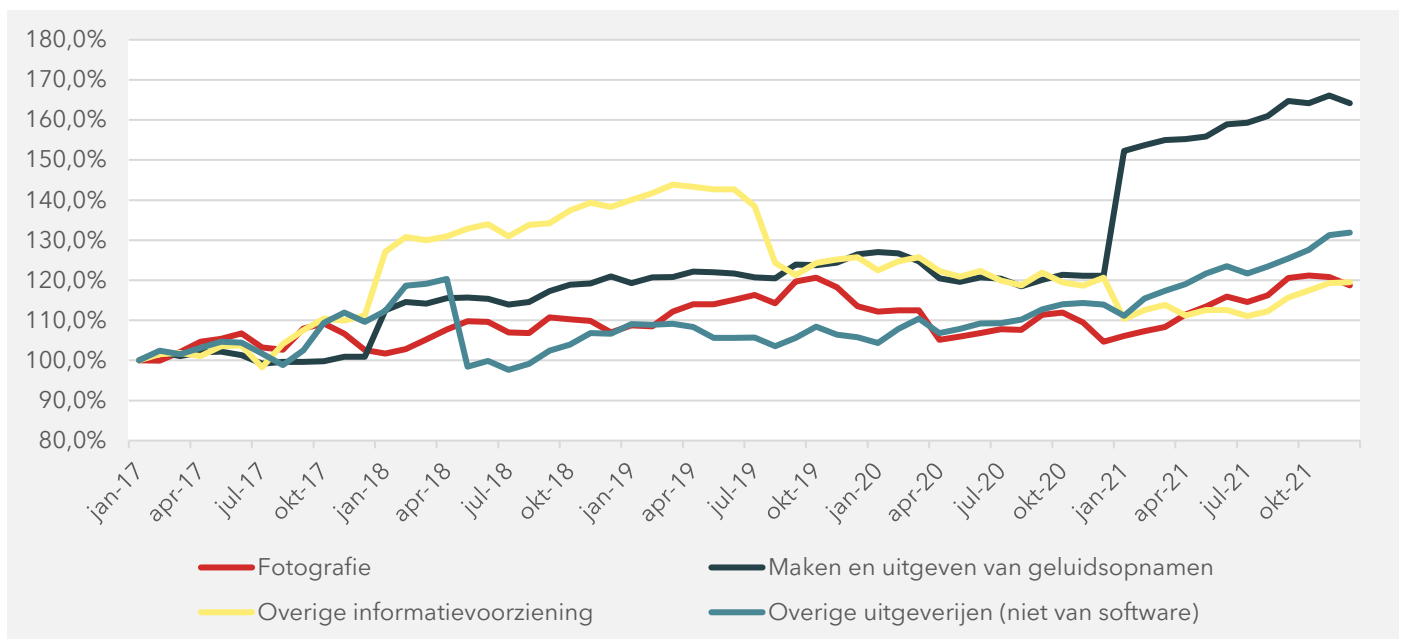
Figuur E.2 Werkgelegenheid (aantal personen) van instellingen die bij de Media & Entertainment horen (bedrijfseenheden), die generieke steun hebben ontvangen. Indexcijfers (2017 = 100%)

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

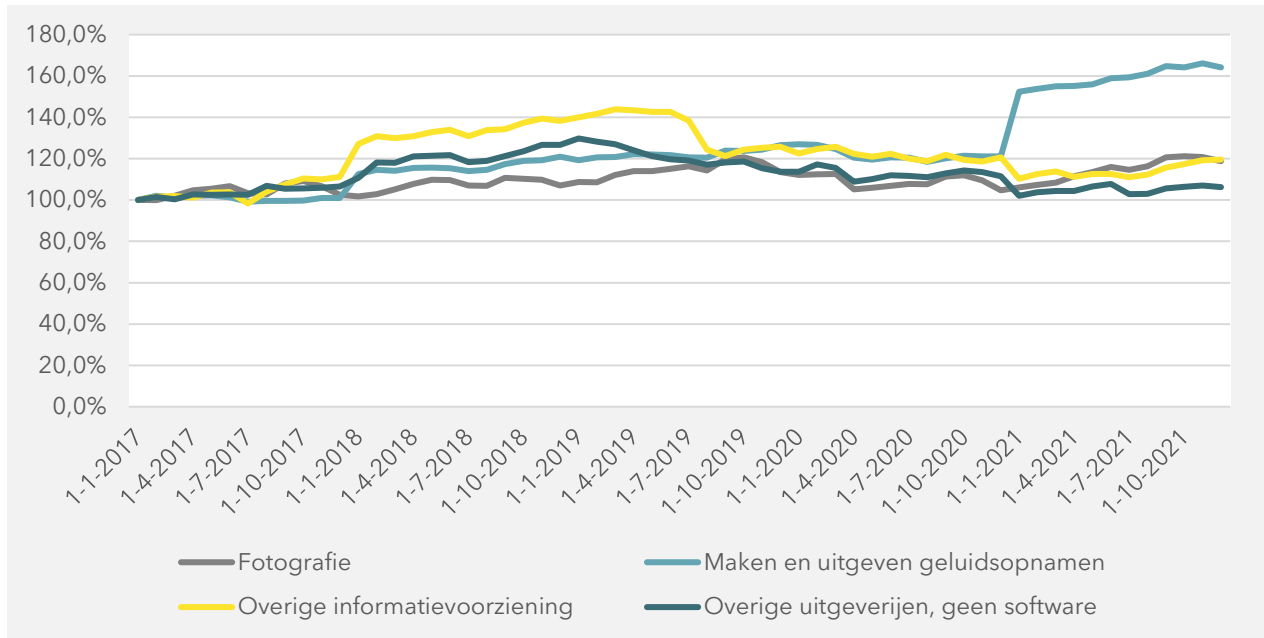
Figuur E.5 laat de ontwikkelingen in werkgelegenheid zien voor vier aanvullende subsectoren die onder Media & Entertainment vallen. Deze subsectoren maken gedurende de pandemie een zeer vergelijkbare ontwikkeling mee als voor de pandemie. Enkel de subsector Persagentschappen springt eruit, door een grote daling vanaf het begin van 2020. Deze verschuiving vindt plaats voordat er sprake is van lockdowns, en is ook te wijden aan het wegvallen van een relatief groot bedrijf uit deze subsector. Het desbetreffende bedrijf is in deze periode van hoofdactiviteit veranderd, en valt daardoor vanaf het begin van 2020 onder een andere sector.

Figuur E.3 Ontwikkelingen in werkgelegenheid (aantal personen) onder instellingen die bij de categorie Media & Entertainment horen, ongeacht het gebruik van generieke steun. Indexcijfers (2017 = 100%)

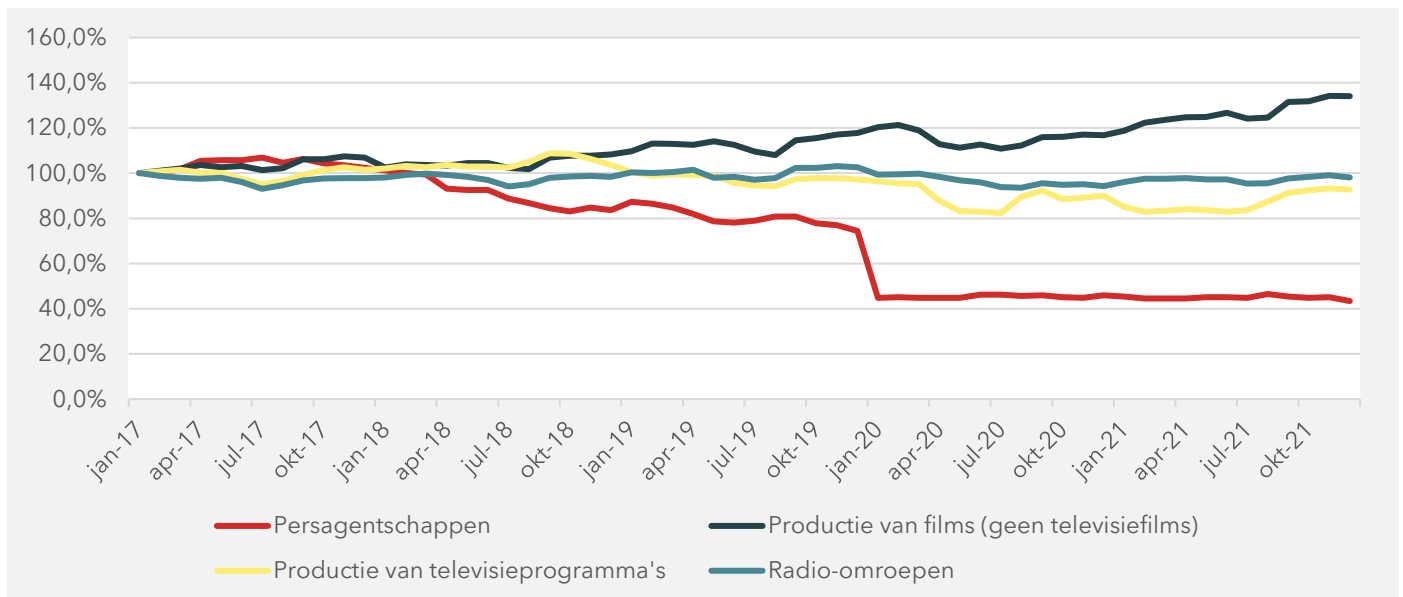
Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Figuur E.4 Werkgelegenheid (aantal personen) van instellingen die bij de Kunsten horen (bedrijfseenheden), die generieke steun hebben ontvangen. De grafiek van instellingen die generieke steun hebben ontvangen ziet er (vrijwel) identiek uit. Indexcijfers (2017 = 100%)

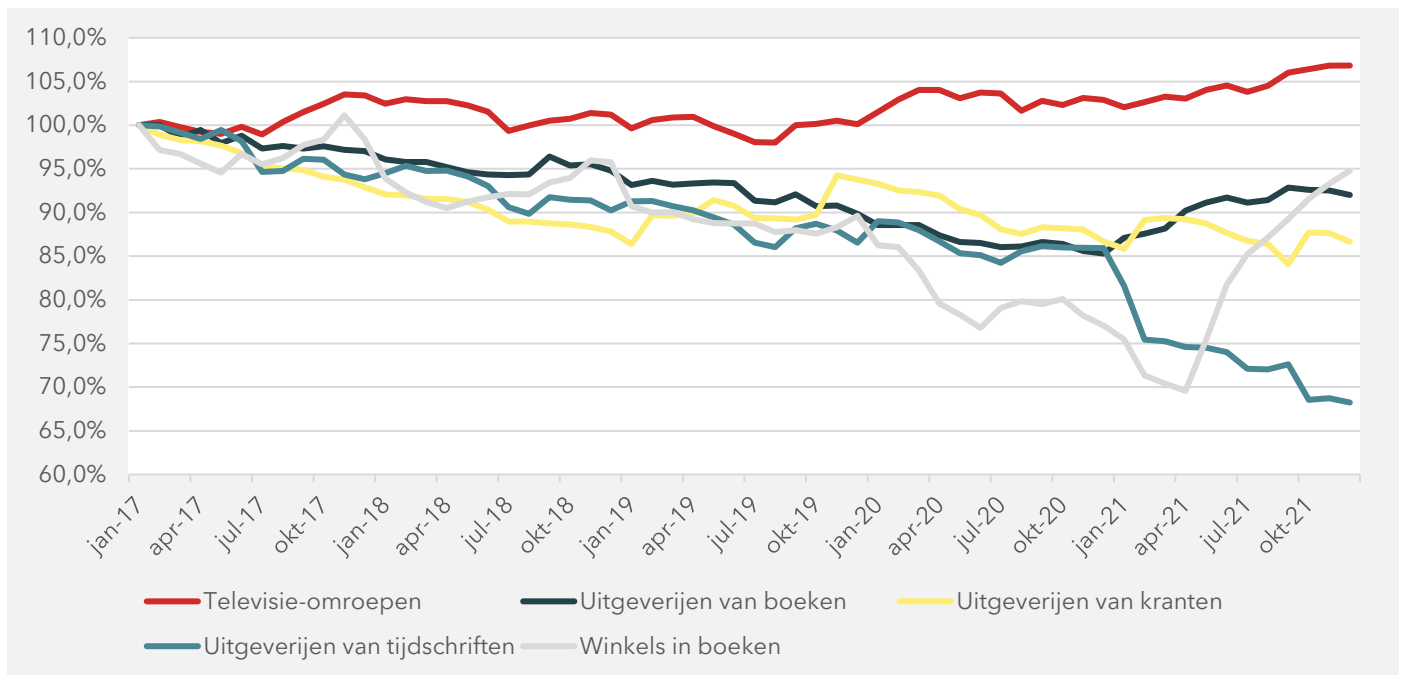
Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Figuur E.5 Ontwikkelingen in werkgelegenheid (aantal personen) onder instellingen die bij de categorie Media & Entertainment horen, ongeacht het gebruik van generieke steun. Indexcijfers (2017 = 100%)

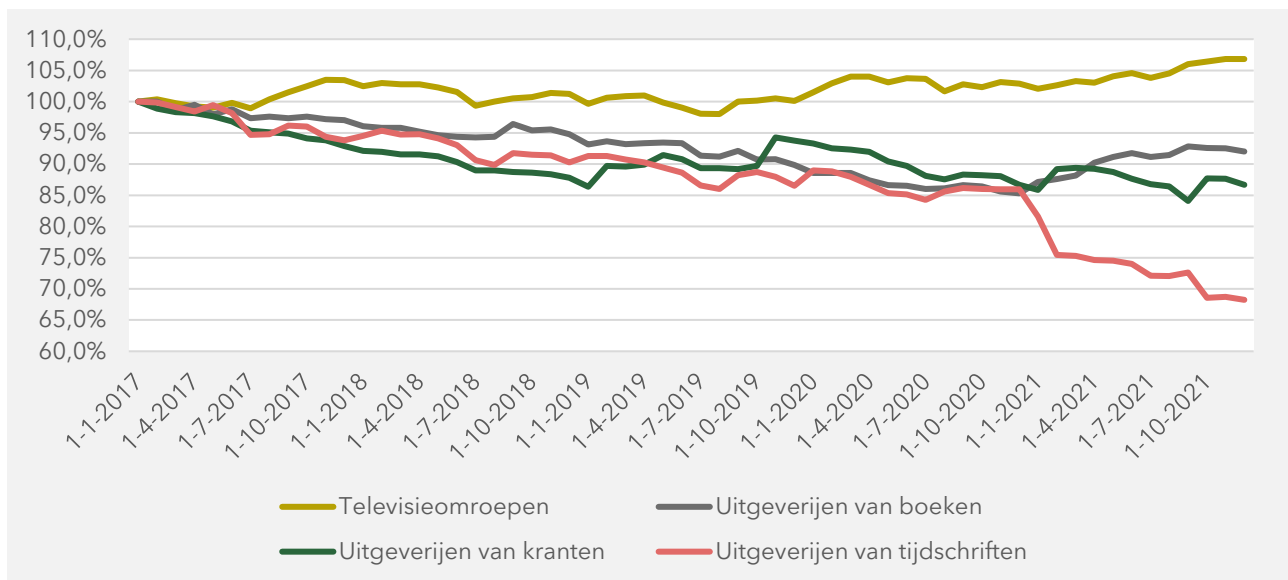
Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Figuur E.6 Ontwikkelingen in werkgelegenheid (aantal personen) onder instellingen die bij de categorie Media & Entertainment horen, ongeacht het gebruik van generieke steun. Indexcijfers (2017 = 100%)

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Figuur E.7 Werkgelegenheid (aantal personen) van instellingen die bij de Kunsten horen (bedrijfseenheden), die generieke steun hebben ontvangen. Indexcijfers (2017 = 100%)

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

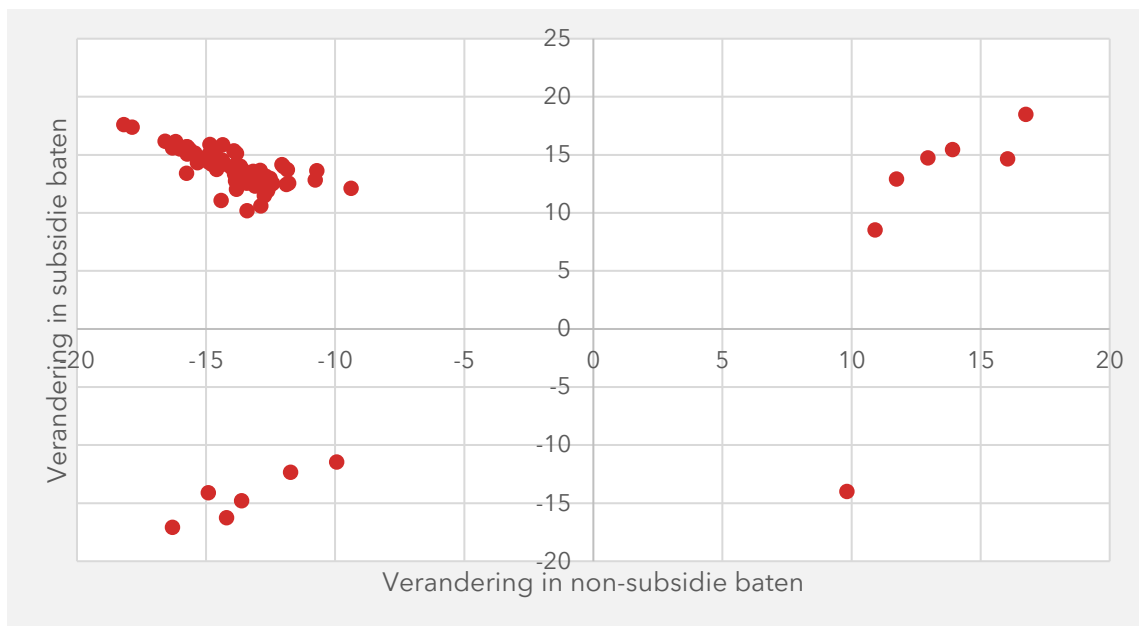
Figuur E.6 laat ten slotte de ontwikkelingen in werkgelegenheid zien voor vijf overige subsectoren die onder Media & Entertainment vallen. Hierin is te zien dat de werkgelegenheid onder verscheidene uitgeverijen en boekenwinkels al sinds 2017 daalt. Deze werkgelegenheid stijgt echter gedurende 2021 onder boekenwinkels, waarmee het bijna

hetzelfde niveau bereikt als het begin van de reeks. Ook uitgeverijen van boeken zien een lichte groei in de werkgelegenheid.

Bijlage E.3 Bedrijfsprestaties en financiële positie

Veranderingen in non-subsidiebatens en subsidiebatens

Figuur E.8 Relatie tussen de verandering in non-subsidie inkomen, en de verandering in subsidie inkomen tussen 2019 en 2020.³³⁸

Bron: Gegevens verstrekt door het ministerie van OCW (2023), geanalyseerd door SEO Economisch Onderzoek

Van instellingen die structureel subsidies ontvangen is het bekend wat de samenstelling is van de baten. Voor deze instellingen berekenen we de verandering in de baten uit subsidies en de baten uit overige bronnen tussen 2020 en 2019. Instellingen die tussen 2020 en 2019 het meeste inkomen uit overige bronnen kwijt zijn geraakt, hebben de grootste behoefte aan subsidie. Figuur E.8 laat zien in hoeverre inkomens uit subsidies complementair zijn aan overig inkomen. Instellingen die linksboven in de figuur staan hebben meer subsidie ontvangen in 2020 dan in 2019, maar hebben tegelijk minder inkomen uit overige bronnen ontvangen. Het overgrote merendeel van de instellingen staat in dit kwadrant van de grafiek, hetgeen aangeeft dat de subsidies zijn verstrekt aan instellingen die er de meeste behoefte aan hadden. De instelling die rechtsonder in de figuur staat heeft in 2020 minder subsidie ontvangen, maar ook hogere overige baten, waardoor de subsidie minder hard nodig was. Instellingen die rechtsboven in de figuur staan hebben zowel meer subsidie als baten uit overige bronnen in 2020 dan in 2019. Deze instellingen hebben dus een groei in baten meegemaakt vanuit publieke bronnen, maar ook uit overige bronnen.

³³⁸ De veranderingen zijn getransformeerd door een areaalsinus hyperbolicus. Deze transformatie lijkt zeer veel op het nemen van een logaritme, maar heeft het voordeel dat het negatieve waardes kan verwerken. De interpretatie van de assen is tevens vergelijkbaar met hoe logaritmische assen moeten worden gelezen, namelijk als een soort exponenten: $\text{asinh}(1000)$ is ongeveer 7.6, terwijl $\text{asinh}(10000)$ ongeveer 9.9 is. De input vergroten met factor 10 leidt tot een output die ~2.3 groter is.

Instellingen die linksonder in de figuur staan hebben lagere baten uit subsidies, en tegelijk lagere baten uit overige bronnen. Voor deze instellingen zijn de totale baten dus vanuit alle bronnen gedaald.

Solvabiliteit, liquiditeit en weerstandsvermogen (specifiek/structureel gesubsidieerden)

Drie alternatieve maatstaven die naast de omzetontwikkelingen inzicht geven in de gezondheid van de culturele sector zijn solvabiliteit, liquiditeit en weerbaarheid. Een korte uitleg van deze maatstaven is als volgt:

- Solvabiliteit is gebaseerd op de verhouding tussen het eigen vermogen van een bedrijf en de totale omvang van het vermogen. Als de ratio tussen eigen vermogen en totaal vermogen groot is, kan een instelling in geval van liquidatie alle langetermijnschulden gemakkelijk aflossen. Negatieve solvabiliteit houdt in dat een instelling op papier bankroet is, en niet in staat is om langetermijnschulden af te betalen.
- Liquiditeit meet het vermogen om op korte termijn schulden te kunnen betalen. Deze maatstaf is gebaseerd op de verhouding tussen liquide middelen op de balans en de omvang van de kortlopende schulden. Hoe groter de ratio tussen de liquide middelen en het kortlopende vreemd vermogen, hoe beter de instelling in staat is om de schulden te betalen.
- Het weerstandsvermogen meet de capaciteiten om een klap van wegvallende inkomsten te kunnen overleven. Het weerstandsvermogen bestaat uit de ratio tussen het eigen vermogen en de totale baten. Hoe groter deze ratio, hoe groter de buffer van een instelling is om wegvallend inkomen op te vangen.

Uit Tabel E.9 blijkt dat het gemiddelde en de mediaan³³⁹ van solvabiliteit van structureel gesubsidieerde instellingen tot het begin van de pandemie stabiel waren, en in 2020 sterk is toegenomen. De spreiding³⁴⁰ is in dezelfde periode juist licht afgenomen. Structureel gesubsidieerde instellingen staan er vanaf 2020 qua solvabiliteit dus sterker voor dan voorheen. Ook het gemiddelde en de mediaan van liquiditeit is sterk toegenomen. Voor deze maatstaf is echter ook de spreiding al sinds 2017 toegenomen. De minima en maxima van liquiditeit evolueren minimaal. De groeiende spreiding is dus niet het gevolg van extreme uitschieters, maar duidt grotere heterogeniteit onder de instellingen.

De cijfers voor weerstandsvermogen vertonen de grootste verandering. In 2020 neemt deze maatstaf zowel in het gemiddelde als de mediaan sterk toe. Dit is het gevolg van een sterk stijgend eigen vermogen. De totale baten vallen voor deze instellingen hoger uit in 2020 dan in de voorgaande jaren, mede dankzij een sterke toename in de verstrekte subsidies. Het eigen vermogen is in de mediaan echter verdubbeld sinds 2017. De spreiding neemt in 2020 explosief toe. Deze grote toename in de spreiding is het gevolg van één uitschieter onder de instellingen. Zonder deze ene uitschieter ligt de spreiding op vrijwel hetzelfde niveau als in de voorgaande jaren (op 98,33%).³⁴¹

Tabel E.9 Ontwikkelingen in solvabiliteit, liquiditeit en weerstandsvermogen van instellingen die OCW structureel subsidieert. De spreiding van Indexcijfers (2017 = 100%)

	2017	2018	2019	2020
Solvabiliteit (gemiddelde)	100,0%	104,2%	105,1%	131,3%
Solvabiliteit (mediaan)	100,0%	87,9%	99,9%	135,3%
Solvabiliteit (spreiding)	100,0%	99,0%	92,6%	96,0%

³³⁹ De mediaan is minder gevoelig voor extreme uitschieters dan het gemiddelde.

³⁴⁰ De spreiding laat zien in hoeverre er (extreme) uitschieters te vinden zijn in de gegevens.

³⁴¹ Er zijn enkel gegevens beschikbaar voor 2020 voor deze uitschieter. Hierdoor is het niet mogelijk om te achterhalen of de instelling in voorgaande jaren ook een uitschieter vormde, of het bijvoorbeeld een tyferror in de achterliggende data betreft.

Liquiditeit (gemiddelde)	100,0%	106,6%	103,6%	132,1%
Liquiditeit (mediaan)	100,0%	110,4%	105,0%	130,5%
Liquiditeit (spreiding)	100,0%	117,5%	127,4%	142,5%
Weerstandsvermogen (gemiddelde)	100,0%	102,1%	100,1%	167,9%
Weerstandsvermogen (mediaan)	100,0%	103,0%	117,1%	159,6%
Weerstandsvermogen (spreiding)	100,0%	99,2%	93,5%	343,4%*
Aantal instellingen	93	93	94	94

Bron: Data van het ministerie van OCW (2023) en berekeningen door SEO Economisch Onderzoek.

Ter aanvulling laat Tabel E.10 zien hoeveel instellingen er elk jaar zijn die negatieve solvabiliteit, liquiditeit of weerstandsvermogen vertonen, onder de structureel gesubsidieerde instellingen. Hierin is te zien dat de financiële positie van de financieel zwakste instellingen in 2020 is verbeterd. Er is anno 2020 slechts één instelling met negatieve solvabiliteit en een negatief weerstandsvermogen.³⁴² Deze cijfers tonen dat de financiële gezondheid van structureel gesubsidieerde instellingen gedurende 2020 is versterkt.

Tabel E.10 Aantal structureel gesubsidieerde instellingen met negatieve solvabiliteit, liquiditeit en weerstandsvermogen.

	2017	2018	2019	2020
Solvabiliteit	4	5	4	1
Liquiditeit	0	0	0	0
Weerstandsvermogen	4	5	4	1

Bron: Data van het ministerie van OCW (2023) en berekeningen door SEO Economisch Onderzoek

Via een eigen analyse van CBS-microdata bekijken we hoe de solvabiliteit, liquiditeit en het weerstandsvermogen zich ontwikkelen voor culturele instellingen (op het niveau van ondernemingsgroepen) die specifieke steun hebben ontvangen. In deze tabel is meer heterogeniteit te zien in de drie maatstaven dan de instellingen die OCW structureel subsidieert. In de mediaan staat deze groep bedrijven er financieel gezien zwakker voor dan voor de pandemie. Opmerkelijk in deze cijfers is dat er in 2019 al een keldering plaatsvindt in de gemiddelde solvabiliteit, en dat er qua liquiditeit enorme uitschieters onder de instellingen zitten (waardoor de spreiding extreem hoog ligt vergeleken met omringende jaren). Het is niet bekend waar deze grote uitschieters door zijn ontstaan, of welke instellingen het betreft.

³⁴² Doordat zowel solvabiliteit als het weerstandsvermogen gebaseerd zijn op een ratio met *eigen vermogen* in de noemer is, heeft elke instelling met negatieve solvabiliteit per definitie geen positief weerstandsvermogen.

Tabel E.11 Ontwikkelingen in solvabiliteit, liquiditeit en weerstandsvermogen van instellingen die specifieke/structurele steun hebben ontvangen (op het niveau van de ondernemingsgroep), in de vorm van indexcijfers (2017 = 100%). Negatieve indexcijfers geven aan dat de maatstaf in dat jaar negatief was.

Jaar	2017	2018	2019	2020	2021
Solvabiliteit (gemiddelde)	100,0%	91,2%	40,6%	73,6%	60,2%
Solvabiliteit (mediaan)	100,0%	103,2%	105,2%	128,0%	138,6%
Solvabiliteit (spreiding)	100,0%	108,6%	119,5%	127,0%	193,7%
Liquiditeit (gemiddelde)	100,0%	136,7%	973,3%	116,3%	111,7%
Liquiditeit (mediaan)	100,0%	96,0%	93,6%	85,3%	96,8%
Liquiditeit (spreiding)	100,0%	248,9%	6727,2%	177,4%	159,3%
Weerstandsvermogen (gemiddelde)	100,0%	-40,3%	15,0%	-15,1%	14,3%
Weerstandsvermogen (mediaan)	100,0%	122,1%	110,0%	56,1%	58,2%
Weerstandsvermogen (spreiding)	100,0%	19,0%	64,3%	39,7%	39,1%
Aantal instellingen	322	332	338	350	337

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek.

Tabel E.12 laat ten slotte nog zien hoe de drie maatstaven zich hebben ontwikkeld voor instellingen die naast specifieke steun ook op generieke steun hebben kunnen rekenen. Voor deze groep instellingen is er sprake van grote onderlinge verschillen. Zo is de gemiddelde solvabiliteit in 2021 zeer negatief, maar is de mediane solvabiliteit juist hoger dan vóór de pandemie. De liquiditeit is in het gemiddelde en de mediaan vrij constant gebleven. Het weerstandsvermogen is in contrast hard gedaald voor de meeste instellingen. Al met al hebben de meeste instellingen relatief weinig problemen met het dekken van kortlopende schulden via liquide middelen, maar is het vermogen om financiële klappen op te vangen afgenomen.

Tabel E.12 Ontwikkelingen in solvabiliteit, liquiditeit en weerstandsvermogen van instellingen die zowel specifieke/structurele als generieke steun hebben ontvangen (op het niveau van ondernemingsgroepen), in de vorm van indexcijfers (2017 = 100%). Negatieve indexcijfers geven aan dat de maatstaf negatief was in dat jaar.

Jaar	2017	2018	2019	2020	2021
Solvabiliteit (gemiddelde)	100,0%	78,7%	-47,3%	-36,8%	-128,0%
Solvabiliteit (mediaan)	100,0%	102,3%	97,5%	115,1%	131,7%
Solvabiliteit (spreiding)	100,0%	107,4%	116,3%	126,0%	196,6%
Liquiditeit (gemiddelde)	100,0%	123,8%	84,9%	106,8%	108,3%
Liquiditeit (mediaan)	100,0%	92,7%	91,6%	81,5%	95,6%

Liquiditeit (spreiding)	100,0%	243,5%	115,6%	189,1%	164,6%
Weerstandsvermogen (gemiddelde)	100,0%	-37,1%	-19,5%	-8,3%	15,2%
Weerstandsvermogen (mediaan)	100,0%	122,9%	108,1%	53,7%	54,8%
Weerstandsvermogen (spreiding)	100,0%	12,8%	23,5%	39,5%	39,2%
Aantal instellingen	260	273	287	292	277

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek.

In Bijlage E.8 onderzoeken we ook de solvabiliteit, liquiditeit en het weerstandsvermogen van alle instellingen in de culturele en creatieve sector.

Bijlage E.4 Specifiek ondersteunde instellingen

Voor de instellingen die specifieke steun hebben ontvangen en/of structureel gesubsidieerd worden zijn er enkele aanvullende statistieken berekend. Deze instellingen omvatten zowel zzp'ers als grotere bedrijven.

Ten eerste werpen we een blik op de verhouding tussen de totaal ontvangen jaarlijkse generieke steun, en de omzet van de instellingen. De resultaten hiervan staan in Tabel E.13. Er is zeer veel heterogeniteit onder de instellingen. De mediaan ligt elk jaar ver onder het gemiddelde, hetgeen aangeeft dat generieke steun in relatief beperkte mate heeft bijgedragen aan de baten van de instellingen. Verreweg de meeste instellingen hebben in 2020 gebruik gemaakt van generieke steun, waar het ook de grootste bijdrage aan de baten heeft geleverd. In zowel 2021 en 2022 daalt het aandeel in de baten, en zijn er ook steeds minder instellingen die gebruik hebben gemaakt van generieke steun. Voor het jaar 2022 is de omzet slechts ten dele bekend, doordat de btw-aangiften tot en met het 3^e kwartaal doorlopen. We extrapoleren de omzet voor het laatste kwartaal op basis van de beschikbare gegevens om tot een mogelijke jaarlijkse omzet te komen. De relatieve omvang van generieke steun vergeleken met de omzet kan hoger uitvallen dan 100%, doordat de omzet enkele belastbare omzet betreft. Subsidies en steunmaatregelen zijn ten dele niet belastbaar met btw.

Tabel E.13 Verhoudingen tussen de totaal ontvangen generieke steun in een jaar, en de omzet uit dat jaar (op basis van de btw-aangiften). Een percentage van meer dan 100% betekent dat de inkomsten uit generieke steun hoger lagen dan de omzet.

Jaar	Gemiddeld	Mediaan	Aantal instellingen
2020	160,6%	9,7%	936
2021	33,0%	5,1%	603
2022	17,3%	2,1%	313

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek.

Tabel E.14 Verhouding tussen het gebruik van generieke steunmaatregelen en specifieke steun. Onder specifieke steun verstaan we bedragen die zijn ontvangen vanuit steunpakketten 1-5 plus inkomsten uit fondsen. Een percentage van meer dan 100% betekent dat er meer steun vanuit generieke bronnen is ontvangen dan specifieke steun.

Jaar	Gemiddeld	Mediaan	Aantal instellingen
2020	295,5%	147,4%	259
2021	592,9%	25,9%	850

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Uit tabel Tabel E.14 blijkt dat instellingen die zowel generieke als specifieke steun hebben ontvangen in 2020 relatief meer gebruik hebben gemaakt van generieke steun. Zo ontvingen deze instellingen in de mediaan anderhalf keer zoveel generieke steun als specifieke steun in 2020. In 2021 is dit echter andersom, en ontvangen instellingen ongeveer 4 keer zoveel financiële steun vanuit de steunpakketten en fondsen dan uit generieke maatregelen. Er is sprake van veel heterogeniteit onder deze instellingen, te zien aan het grote verschil tussen de mediaan en het gemiddelde: Sommige instellingen zijn in zeer grote mate ondersteund door generieke maatregelen, en hebben slechts in beperkte mate gebruik gemaakt van specifieke steun. Deze cijfers hebben betrekking op zowel zzp'ers als grotere instellingen.

Tabel E.15 Verhouding tussen totaal ontvangen subsidies van meerjarig structureel ondersteunde instellingen, en de jaarlijkse omzet op basis van btw-aangiften. Een percentage van meer dan 100% geeft aan dat de totale ontvangen subsidies meer bedragen dan de eigen omzet op basis van de btw-aangiften.

Jaar	Gemiddeld	Mediaan	Aantal instellingen
2017	523,8%	244,5%	90
2018	407,5%	221,7%	92
2019	764,2%	235,1%	96
2020	10325,6%	603,1%	95

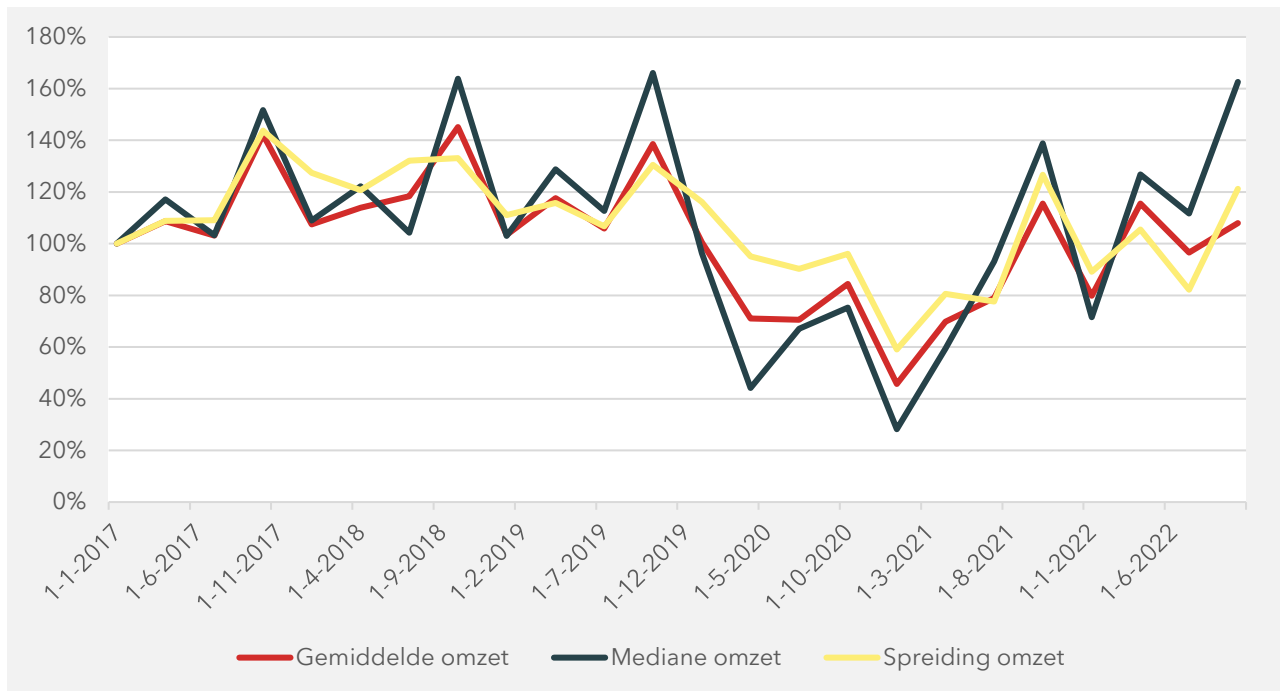
Bron: Analyse van CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

In Tabel E.15 staan de jaarlijkse verhoudingen tussen de totale subsidies ontvangen door structureel gesubsidieerde instellingen, vergeleken met de jaarlijkse omzet (op basis van btw-aangiften). Hieruit blijkt dat de totale subsidies een groot aandeel vormen in de baten van de instellingen, vergeleken met de eigen omzet. In 2020 is er een duidelijke toename te zien in de relatieve bijdrage van subsidies vergeleken met de voorgaande jaren. Tegelijk neemt ook de verscheidenheid tussen de instellingen toe, gezien het zeer sterk stijgende gemiddelde vergeleken met de mediaan. Voor 2021 zijn de gegevens slechts in beperkte mate bekend (slechts 14 instellingen in totaal), waardoor ze uit de tabel zijn weggelaten.

Ten slotte laat Figuur E.9 zien hoe de omzet zich heeft ontwikkeld voor de instellingen die structurele en/of specifieke steun hebben ontvangen, op basis van btw-aangiften. Hieruit blijkt dat zowel de gemiddelde en de mediane omzet hard zijn gedaald gedurende 2020, en pas in de tweede helft van 2021 herstellen naar een vergelijkbaar niveau als voor de pandemie. Ook de spreiding van de omzet is in deze periode gedaald, wat aangeeft dat de instellingen allen tezamen een daling hebben meegemaakt, en de pandemie niet slechts een subset van instellingen heeft aangetast. Medio 2022 ligt de gemiddelde en mediane omzet op een vergelijkbaar niveau als aan

het begin van 2017. Relevant om hier mee te nemen is dat het aantal instellingen waarvoor de data beschikbaar zijn geen deuk vertoont tijdens de pandemie: Het aantal instellingen loopt op van 1291 (in 2017) tot 1465 (in Q3 van 2022). Dit suggereert dat deze groep instellingen voldoende steun heeft ontvangen om de weggevallen omzet op te vangen, en ondanks de lockdowns voort te kunnen blijven bestaan.

Figuur E.9 Omzetontwikkelingen van instellingen die structurele/specifieke steun ontvangen. Dit zijn zowel zzp'ers als grotere instellingen.

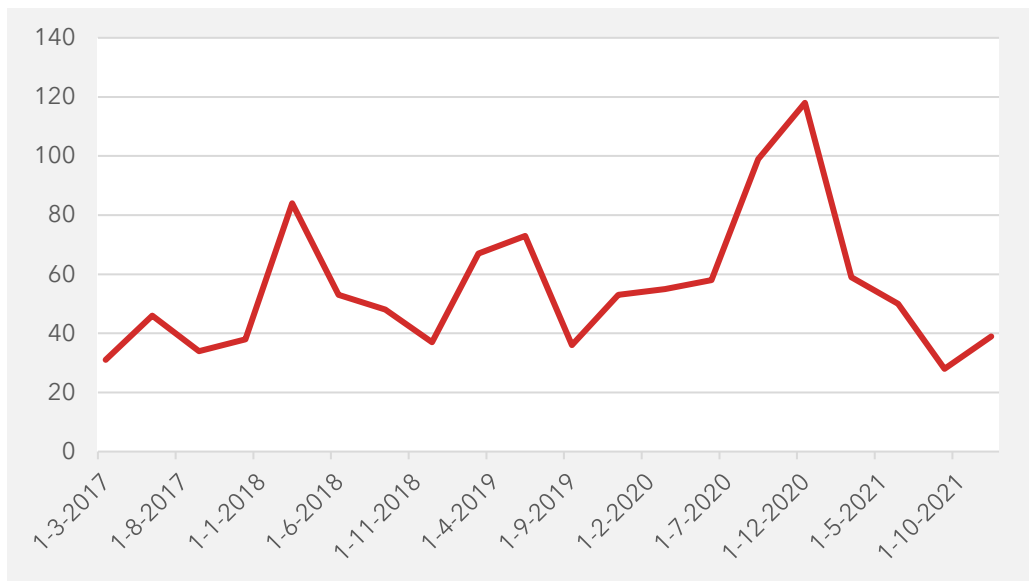

Bron: Analyse van CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek.

Bijlage E.5 Opheffingen

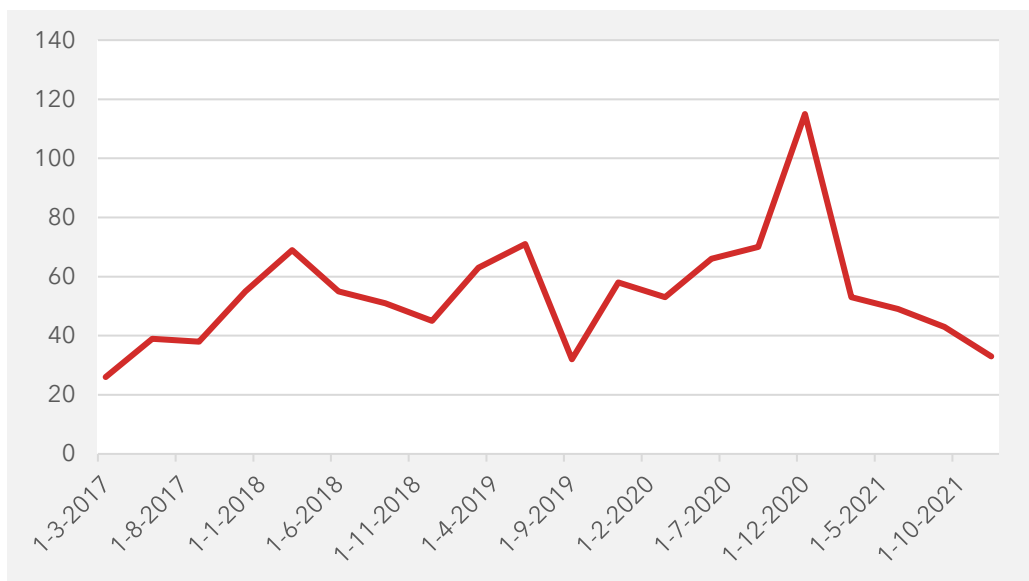
De jaarlijkse opheffingscijfers per subsector zijn gepresenteerd waar beschikbaar. Doordat sommige subsectoren slechts een klein aantal bedrijven bevat, zijn sommige opheffingsaantallen te klein om aan de outputregels van het CBS te voldoen. In zulke gevallen zijn subsectoren samengevoegd, indien er een logische samenvoeging beschikbaar was. Naast de jaarlijkse cijfers per subsector zijn er voor sommige subsectoren ook kwartaalcijfers of maandcijfers beschikbaar.

Figuur E.10 Aantal opheffingen per kwartaal voor de subsector Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie, tussen 2017 en 2021.

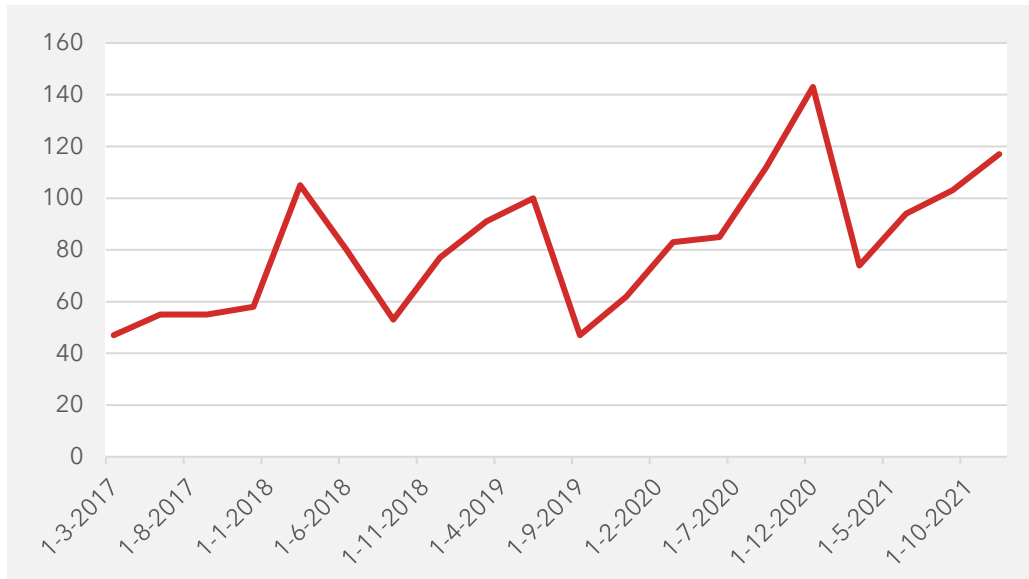
Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Figuur E.11 Aantal opheffingen per kwartaal voor de subsector Maken en uitgeven van geluidsopnamen, tussen 2017 en 2021.

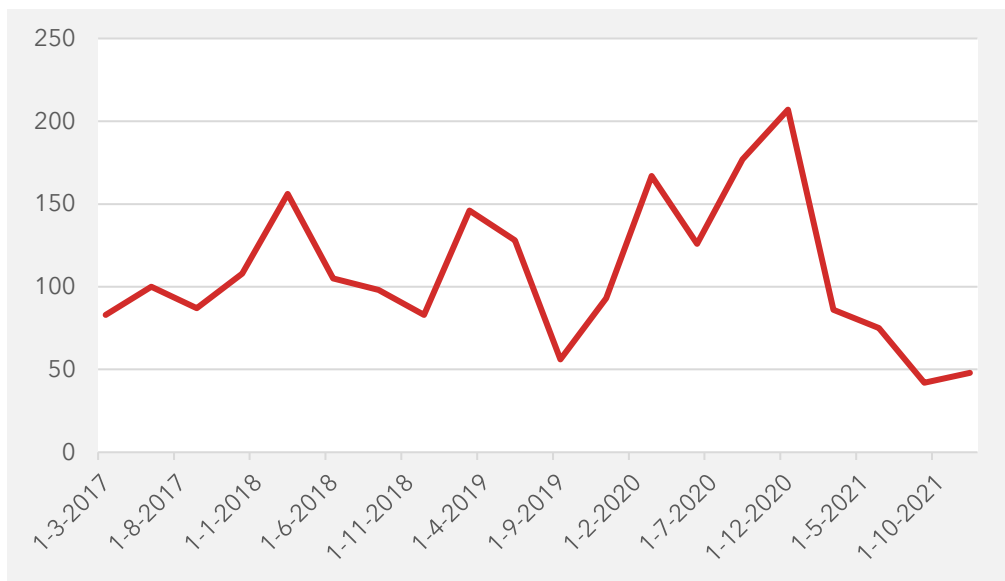
Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Figuur E.12 Aantal opheffingen per kwartaal voor de subsector Public relationsbureaus, tussen 2017 en 2021.

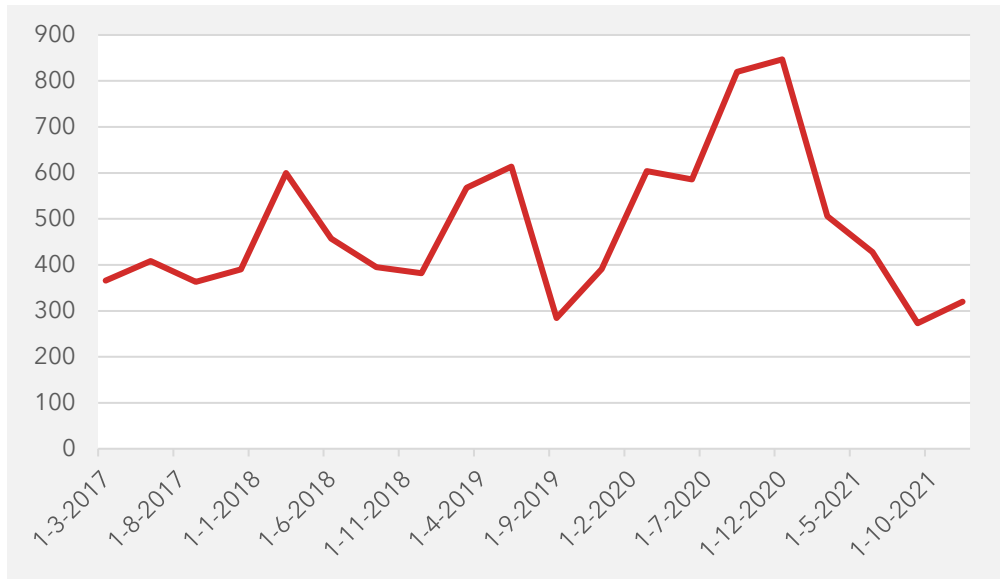
Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Figuur E.13 Aantal opheffingen per kwartaal voor de subsector Architectenbureaus, tussen 2017 en 2021.

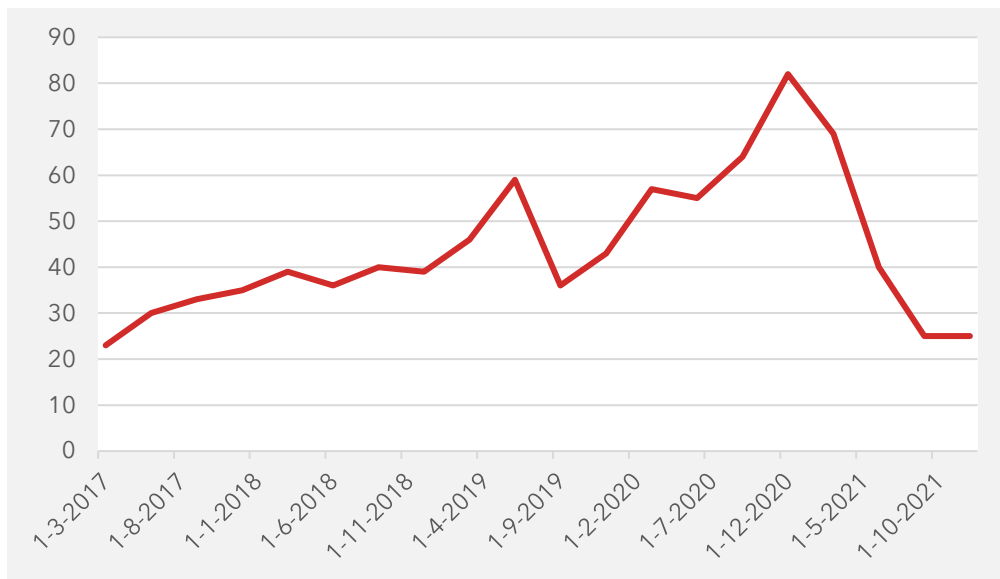
Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Figuur E.14 Aantal opheffingen per kwartaal voor de sector Reclamebureaus, tussen 2017 en 2021.

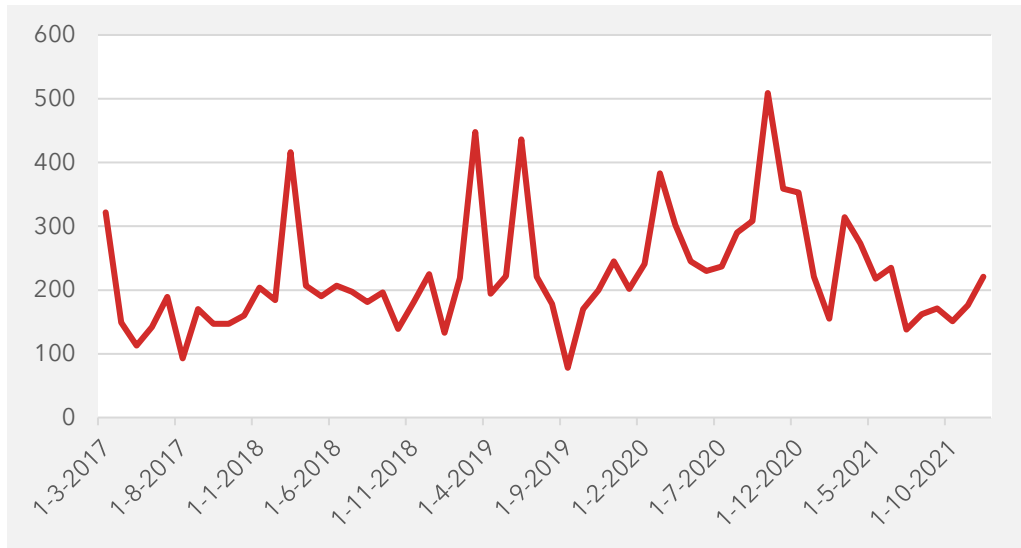
Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Figuur E.15 Aantal opheffingen per kwartaal voor de subsector Reisinformatie- en reserveerbureaus, tussen 2017 en 2021

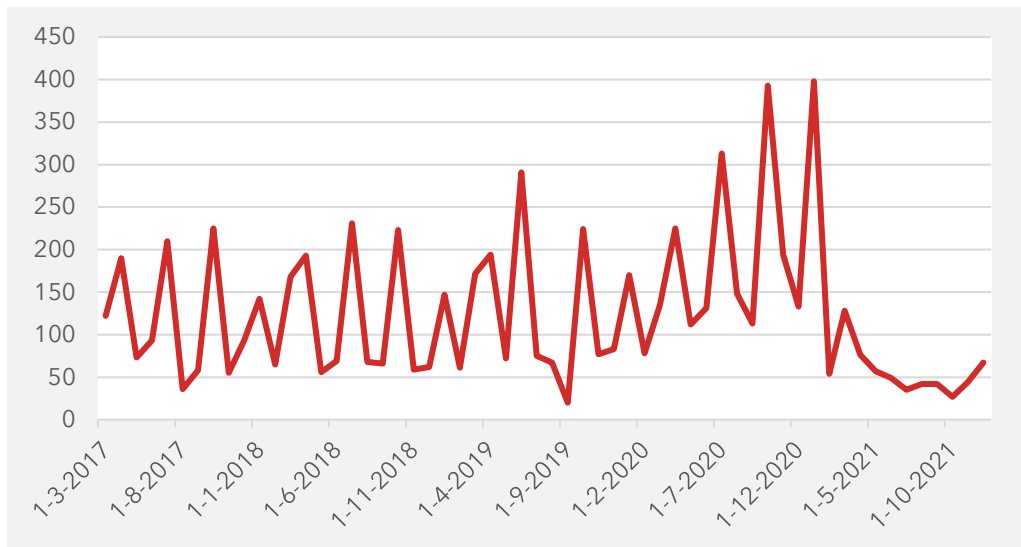
Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Figuur E.16 Aantal opheffingen per maand voor de subsector Industrieel design, tussen 2017 en 2021

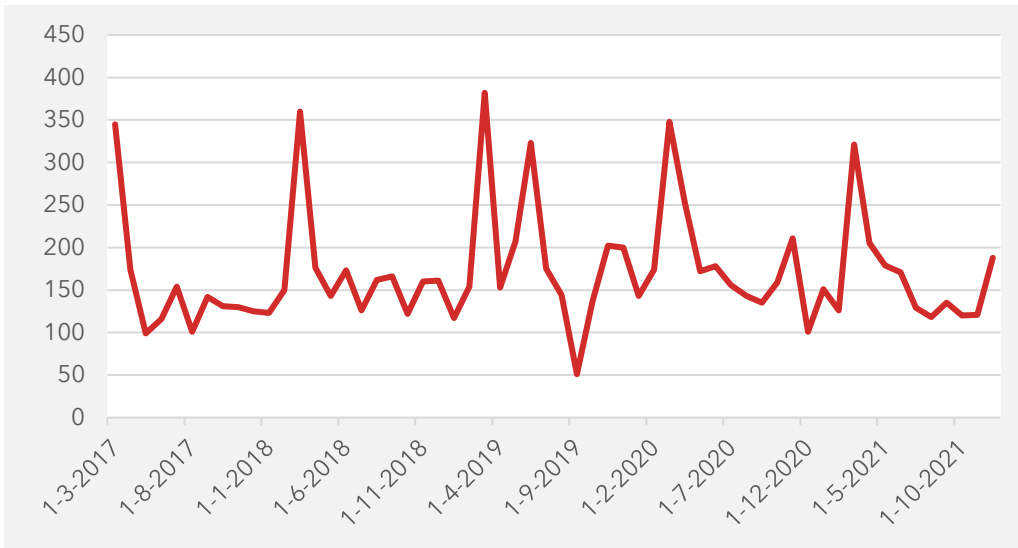
Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Figuur E.17 Aantal opheffingen per maand voor de subsector Dienstverlening voor uitvoerende kunst, tussen 2017 en 2021

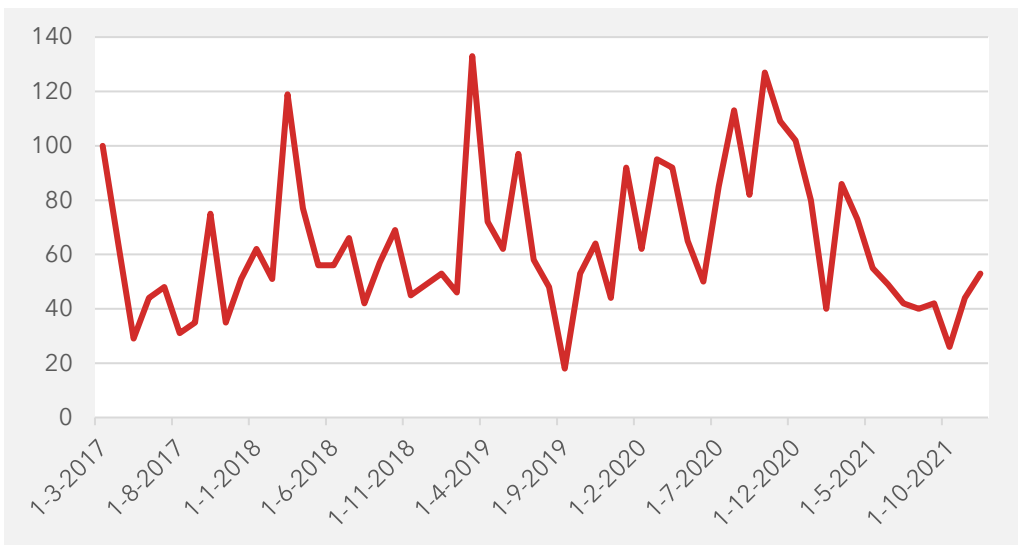
Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Figuur E.18 Aantal opheffingen per maand voor de subsector Scheppende kunst, tussen 2017 en 2021

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

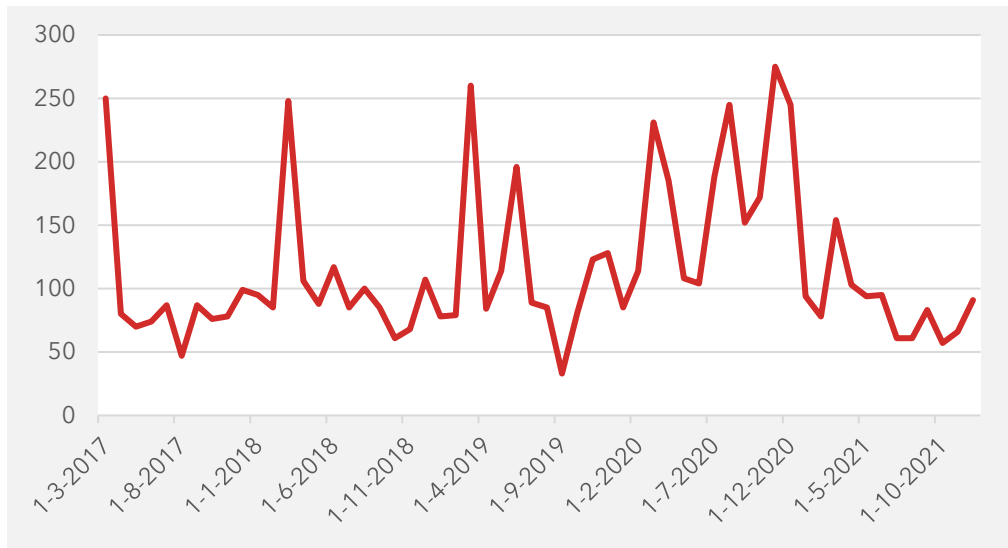
Figuur E.19 Aantal opheffingen per maand voor de subsector Productie van films (geen televisiefilms), tussen 2017 en 2021

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

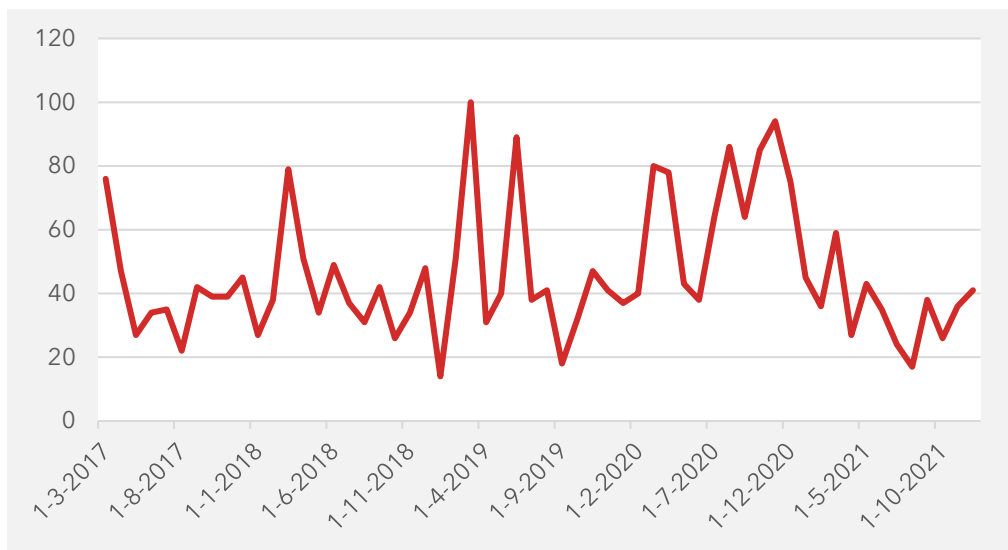

Figuur E.20 Aantal opheffingen per maand voor de subsector Fotografie, tussen 2017 en 2021.

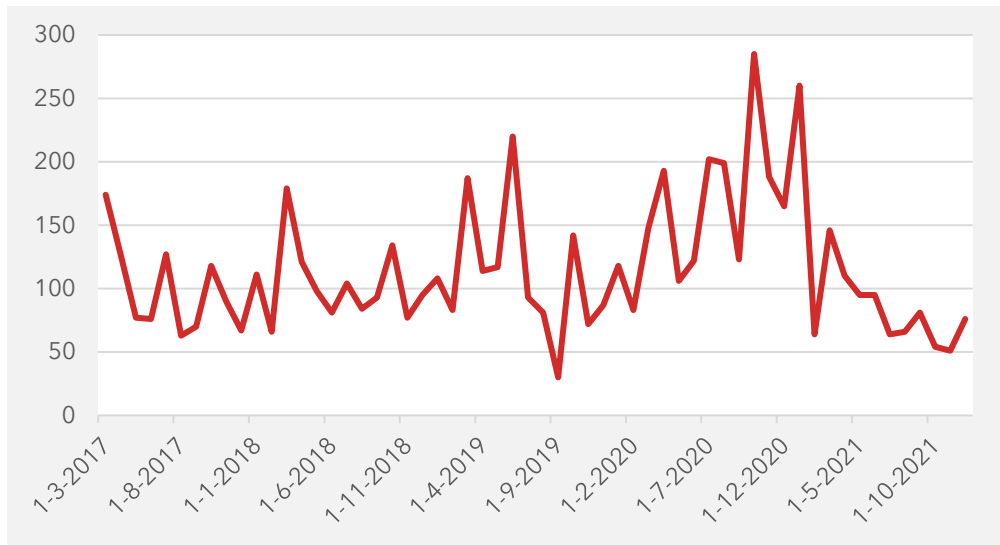
Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Figuur E.21 Aantal opheffingen per maand voor de subsector Kunstzinnige vorming van amateurs

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Figuur E.22 Aantal opheffingen per maand voor de subsector Beoefening van podiumkunst, tussen 2017 en 2021.

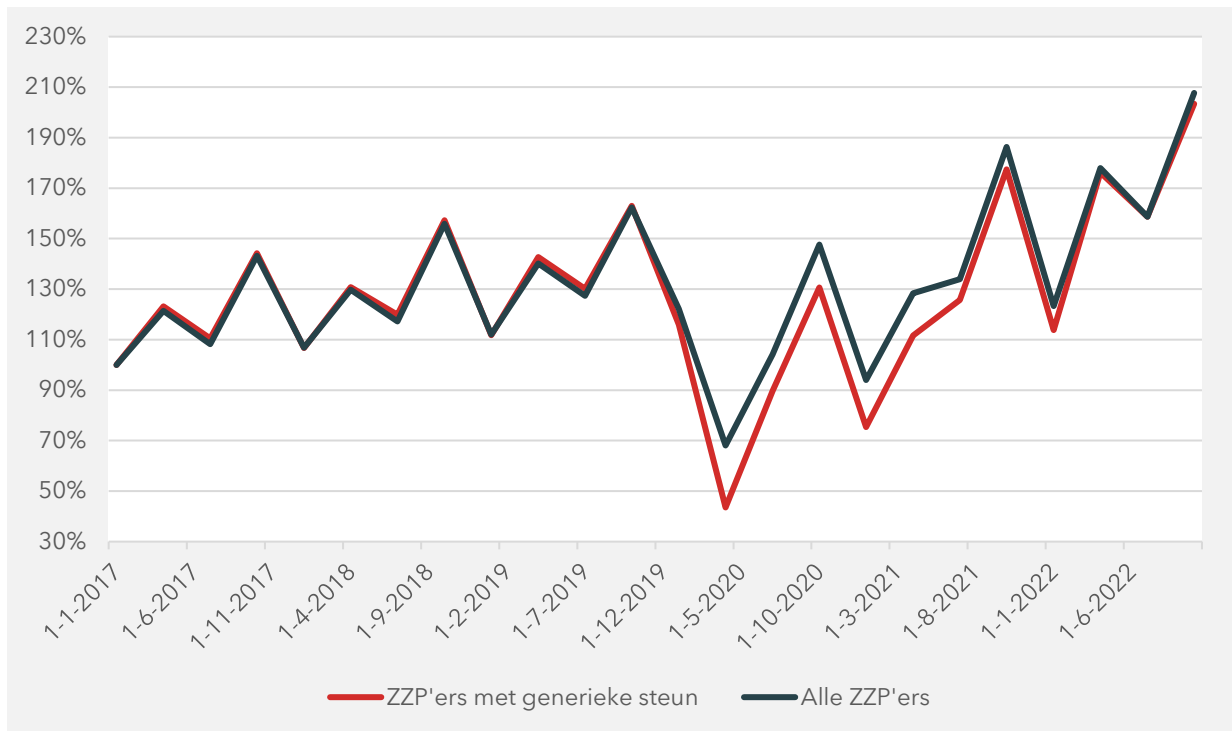
Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Bijlage E.6 Zelfstandigen

We bekijken hier de groep zzp'ers die in 2019 actief waren in een culturele sector, en berekenen wat hun gemiddelde omzet is geweest in de periode 2017-2022. De omzetcijfers zijn gebaseerd op de meest recent bekende btw-aangiften. Deze gegevens worden nog regelmatig aangevuld en bijgewerkt, waardoor met name de inzichten voor 2022 mogelijk in toekomstig onderzoek iets worden bijgesteld.

Figuur E.23 laat zien hoe de omzet zich heeft in de mediaan ontwikkeld voor zzp'ers in het algemeen, en zzp'ers die gebruik hebben gemaakt van generieke steunmaatregelen. Deze figuur toont aan dat zzp'ers gedurende zowel 2020 en 2021 grote dalingen in hun omzet hebben meegemaakt. De zzp'ers waarvan bekend is dat ze gebruik hebben gemaakt van generieke steunmaatregelen zijn tijdens de *lockdown* periodes meer gemiddeld meer omzet kwijtgeraakt. Dit verschil is vooral zichtbaar medio 2020 en de eerste helft van 2021. Gemiddeld genomen herstellen zzp'ers die gebruik hebben gemaakt van generieke steun hetzelfde als de overige zzp'ers. Het gemiddelde niveau van omzet ligt in 2022 weer ruim op een hoger niveau dan voor de pandemie. Bij dit resultaat horen echter twee kanttekeningen: Ten eerste zijn sommige zzp'ers die in 2019 actief waren mogelijk naar een andere sector verschoven of geheel gestopt met de activiteiten. Daarnaast zijn de omzetgegevens nog niet voor alle zzp'ers beschikbaar voor 2022. Hierdoor kan het beeld veranderen wanneer de btw-aangiften worden ge-update. Dit is met name relevant voor het laatste kwartaal van 2022, waar vooralsnog de minste cijfers voor beschikbaar zijn.

Figuur E.23 Ontwikkelingen in de mediaan van omzet van zzp'ers die in 2019 actief waren in een culturele sector. Een deel van de zzp'ers heeft gebruik gemaakt van generieke steunmaatregelen. Indexcijfers (2017 = 100%)

Bron: Analyse van CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek.

Bijlage E.7 Ontwikkelingen in omzet en resultaten

Tabel E.16 Ontwikkelingen in omzet van culturele instellingen, opgesplitst op basis van de hoofdactiviteiten van de instellingen.

	2017	2018	2019	2020	2021
Architectenbureaus					
Omzet (mediaan)	100%	114%	113%	117%	119%
Omzet (gemiddeld)	100%	101%	178%	194%	206%
Omzet (spreiding)	100%	99%	385%	422%	456%
Aantal instellingen	1011	1026	1061	1099	1001
Beoefening van podiumkunst					
Omzet (mediaan)	100%	85%	94%	65%	64%
Omzet (gemiddeld)	100%	91%	98%	49%	55%
Omzet (spreiding)	100%	104%	133%	42%	52%
Aantal instellingen	175	193	191	224	230
Bioscopen					
Omzet (mediaan)	100%	91%	82%	44%	48%

	2017	2018	2019	2020	2021
Omzet (gemiddeld)	100%	110%	51%	59%	24%
Omzet (spreiding)	100%	109%	37%	59%	16%
Aantal instellingen	47	38	34	39	33
Circus en variété					
Omzet (mediaan)	100%	95%	144%	49%	49%
Omzet (gemiddeld)	100%	114%	96%	49%	37%
Omzet (spreiding)	100%	105%	66%	47%	26%
Aantal instellingen	34	38	35	44	30
Culturele uitleencentra, Musea, Kunstgalerieën					
Omzet (mediaan)	100%	125%	106%	85%	98%
Omzet (gemiddeld)	100%	110%	8%	5%	7%
Omzet (spreiding)	100%	109%	2%	1%	2%
Aantal instellingen	100	86	95	110	105
Dansscholen					
Omzet (mediaan)	100%	114%	145%	113%	90%
Omzet (gemiddeld)	100%	107%	128%	97%	82%
Omzet (spreiding)	100%	112%	126%	90%	82%
Aantal instellingen	29	29	30	35	31
Databanken					
Omzet (mediaan)	100%	70%	84%	76%	91%
Omzet (gemiddeld)	100%	64%	64%	64%	477%
Omzet (spreiding)	100%	73%	73%	97%	1132%
Aantal instellingen	59	67	65	64	68
Dienstverlening voor uitvoerende kunst					
Omzet (mediaan)	100%	107%	103%	54%	65%
Omzet (gemiddeld)	100%	107%	110%	47%	59%
Omzet (spreiding)	100%	98%	102%	30%	53%
Aantal instellingen	789	828	833	882	855
Distributie van films en televisieproducties					
Omzet (mediaan)	100%	123%	146%	194%	191%
Omzet (gemiddeld)	100%	164%	177%	256%	147%
Omzet (spreiding)	100%	143%	186%	254%	132%
Aantal instellingen	30	35	36	37	37
Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie					
Omzet (mediaan)	100%	106%	97%	83%	83%
Omzet (gemiddeld)	100%	176%	49%	47%	49%
Omzet (spreiding)	100%	158%	21%	22%	22%
Aantal instellingen	139	164	154	159	160

	2017	2018	2019	2020	2021
Fotografie					
Omzet (mediaan)	100%	118%	113%	122%	125%
Omzet (gemiddeld)	100%	122%	130%	117%	126%
Omzet (spreiding)	100%	146%	167%	114%	150%
Aantal instellingen	225	219	233	218	204
Industrieel design					
Omzet (mediaan)	100%	111%	109%	104%	111%
Omzet (gemiddeld)	100%	97%	109%	340%	97%
Omzet (spreiding)	100%	83%	119%	1697%	107%
Aantal instellingen	806	862	994	1092	1111
Kunstzinnige vorming van amateurs					
Omzet (mediaan)	100%	116%	120%	99%	115%
Omzet (gemiddeld)	100%	137%	139%	112%	114%
Omzet (spreiding)	100%	145%	151%	142%	131%
Aantal instellingen	42	38	42	52	53
Maken en uitgeven van geluidsopnamen					
Omzet (mediaan)	100%	99%	109%	91%	92%
Omzet (gemiddeld)	100%	67%	44%	68%	76%
Omzet (spreiding)	100%	56%	34%	72%	78%
Aantal instellingen	229	244	264	290	289
Monumentenzorg					
Omzet (mediaan)	100%	102%	82%	88%	74%
Omzet (gemiddeld)	100%	49%	46%	286%	58%
Omzet (spreiding)	100%	18%	18%	492%	32%
Aantal instellingen	132	135	115	108	100
Organiseren van congressen en beurzen					
Omzet (mediaan)	100%	98%	95%	48%	57%
Omzet (gemiddeld)	100%	64%	68%	42%	45%
Omzet (spreiding)	100%	67%	75%	51%	63%
Aantal instellingen	211	261	231	238	244
Overige informatievoorziening					
Omzet (mediaan)	100%	97%	87%	80%	82%
Omzet (gemiddeld)	100%	90%	596%	514%	349%
Omzet (spreiding)	100%	76%	2270%	2042%	1245%
Aantal instellingen	82	87	101	113	94
Overige uitgeverijen (niet van software)					
Omzet (mediaan)	100%	135%	133%	110%	99%
Omzet (gemiddeld)	100%	49%	49%	54%	52%

	2017	2018	2019	2020	2021
Omzet (spreiding)	100%	29%	30%	36%	36%
Aantal instellingen	79	73	78	77	71
Persagentschappen					
Omzet (mediaan)	100%	117%	129%	103%	91%
Omzet (gemiddeld)	100%	463%	108%	29%	43%
Omzet (spreiding)	100%	487%	88%	8%	21%
Aantal instellingen	32	37	32	29	33
Producenten van podiumkunst					
Omzet (mediaan)	100%	84%	105%	72%	72%
Omzet (gemiddeld)	100%	106%	134%	102%	109%
Omzet (spreiding)	100%	104%	206%	202%	200%
Aantal instellingen	147	150	139	169	166
Productie van films (geen televisiefilms)					
Omzet (mediaan)	100%	92%	107%	121%	130%
Omzet (gemiddeld)	100%	104%	137%	131%	115%
Omzet (spreiding)	100%	98%	106%	101%	100%
Aantal instellingen	554	593	595	611	583
Productie van televisieprogramma's					
Omzet (mediaan)	100%	104%	109%	88%	87%
Omzet (gemiddeld)	100%	125%	321%	270%	261%
Omzet (spreiding)	100%	128%	289%	297%	312%
Aantal instellingen	161	158	170	187	160
Public relationsbureaus					
Omzet (mediaan)	100%	105%	107%	99%	87%
Omzet (gemiddeld)	100%	113%	108%	71%	62%
Omzet (spreiding)	100%	120%	119%	77%	70%
Aantal instellingen	365	398	399	404	438
Radio-omroepen					
Omzet (mediaan)	100%	115%	91%	78%	210%
Omzet (gemiddeld)	100%	120%	2501%	56%	69%
Omzet (spreiding)	100%	117%	4922%	39%	48%
Aantal instellingen	18	15	21	18	11
Reclamebureaus					
Omzet (mediaan)	100%	103%	100%	99%	101%
Omzet (gemiddeld)	100%	87%	59%	84%	95%
Omzet (spreiding)	100%	78%	35%	106%	119%
Aantal instellingen	2331	2329	2385	2289	2046
Reisinformatie- en reserveerbureaus					

	2017	2018	2019	2020	2021
Omzet (mediaan)	100%	94%	105%	40%	38%
Omzet (gemiddeld)	100%	113%	141%	53%	44%
Omzet (spreiding)	100%	126%	168%	87%	54%
Aantal instellingen	76	75	65	88	78
Scheppende kunst					
Omzet (mediaan)	100%	93%	95%	103%	100%
Omzet (gemiddeld)	100%	417%	553%	658%	87%
Omzet (spreiding)	100%	690%	1032%	1267%	136%
Aantal instellingen	310	332	352	360	347
Televisie-omroepen					
Omzet (mediaan)	100%	96%	88%	128%	116%
Omzet (gemiddeld)	100%	35%	12%	15%	186%
Omzet (spreiding)	100%	45%	16%	19%	276%
Aantal instellingen	16	12	19	18	18
Theaters, schouwburgen en concertgebouwen					
Omzet (mediaan)	100%	69%	66%	37%	37%
Omzet (gemiddeld)	100%	94%	60%	90%	38%
Omzet (spreiding)	100%	103%	72%	88%	45%
Aantal instellingen	30	39	35	41	33
Uitgeverijen van boeken					
Omzet (mediaan)	100%	105%	104%	108%	112%
Omzet (gemiddeld)	100%	78%	83%	696%	472%
Omzet (spreiding)	100%	71%	68%	1462%	774%
Aantal instellingen	369	360	372	352	311
Uitgeverijen van kranten					
Omzet (mediaan)	100%	100%	80%	76%	90%
Omzet (gemiddeld)	100%	106%	148%	8%	50%
Omzet (spreiding)	100%	106%	167%	4%	45%
Aantal instellingen	79	89	89	80	67
Uitgeverijen van software					
Omzet (mediaan)	100%	85%	95%	115%	107%
Omzet (gemiddeld)	100%	53%	52%	54%	55%
Omzet (spreiding)	100%	40%	37%	36%	37%
Aantal instellingen	59	53	70	71	86
Uitgeverijen van tijdschriften					
Omzet (mediaan)	100%	101%	106%	86%	92%
Omzet (gemiddeld)	100%	113%	123%	127%	102%
Omzet (spreiding)	100%	105%	119%	119%	104%

	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal instellingen	303	296	276	278	220
Vriendenkringen van cultuur					
Omzet (mediaan)	100%	38%	48%	36%	21%
Omzet (gemiddeld)	100%	90%	68%	41%	18%
Omzet (spreiding)	100%	94%	70%	35%	14%
Aantal instellingen	13	11	16	11	11

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Tabel E.17 Ontwikkelingen in omzet van culturele instellingen die gebruik hebben gemaakt van generieke steunpakketten, opgesplitst op basis van de hoofdactiviteiten van de instellingen.

	2017	2018	2019	2020	2021
Architectenbureaus					
Omzet (gemiddeld)	100%	116%	109%	95%	96%
Omzet (mediaan)	100%	107%	107%	96%	101%
Omzet (spreiding)	100%	172%	126%	87%	82%
Aantal instellingen	415	446	473	491	484
Beoefening van podiumkunst					
Omzet (gemiddeld)	100%	81%	69%	25%	22%
Omzet (mediaan)	100%	84%	84%	45%	45%
Omzet (spreiding)	100%	83%	75%	21%	12%
Aantal instellingen	308	291	265	266	266
Bioscopen					
Omzet (gemiddeld)	100%	105%	76%	60%	62%
Omzet (mediaan)	100%	86%	84%	43%	46%
Omzet (spreiding)	100%	107%	94%	69%	84%
Aantal instellingen	36	35	39	39	36
Circus en variété					
Omzet (gemiddeld)	100%	124%	80%	49%	32%
Omzet (mediaan)	100%	121%	100%	40%	44%
Omzet (spreiding)	100%	105%	50%	45%	20%
Aantal instellingen	20	21	27	31	25
Culturele uitleencentra, Musea, Kunstgalerieën					
Omzet (gemiddeld)	100%	97%	6%	3%	3%
Omzet (mediaan)	100%	96%	79%	61%	65%
Omzet (spreiding)	100%	102%	2%	1%	1%
Aantal instellingen	58	64	68	76	71
Databanken					
Omzet (gemiddeld)	100%	94%	90%	88%	79%
Omzet (mediaan)	100%	91%	89%	47%	59%
Omzet (spreiding)	100%	95%	91%	122%	115%
Aantal instellingen	17	20	22	24	22
Dienstverlening voor uitvoerende kunst					
Omzet (gemiddeld)	100%	105%	103%	70%	78%

	2017	2018	2019	2020	2021
Omzet (mediaan)	100%	92%	84%	36%	47%
Omzet (spreiding)	100%	105%	123%	101%	104%
Aantal instellingen	359	448	547	544	472
Distributie van films en televisieproducties					
Omzet (gemiddeld)	100%	184%	111%	110%	84%
Omzet (mediaan)	100%	141%	253%	206%	155%
Omzet (spreiding)	100%	189%	108%	102%	71%
Aantal instellingen	16	16	20	19	19
Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie					
Omzet (gemiddeld)	100%	98%	93%	108%	92%
Omzet (mediaan)	100%	88%	97%	70%	72%
Omzet (spreiding)	100%	99%	118%	141%	116%
Aantal instellingen	54	62	75	77	73
Fotografie					
Omzet (gemiddeld)	100%	128%	113%	88%	96%
Omzet (mediaan)	100%	108%	85%	77%	79%
Omzet (spreiding)	100%	144%	149%	96%	133%
Aantal instellingen	46	42	24	21	28
Industrieel design					
Omzet (gemiddeld)	100%	103%	96%	89%	95%
Omzet (mediaan)	100%	99%	98%	89%	96%
Omzet (spreiding)	100%	97%	82%	83%	82%
Aantal instellingen	104	21	84	140	101
Kunstzinnige vorming van amateurs					
Omzet (gemiddeld)	100%	154%	144%	94%	83%
Omzet (mediaan)	100%	136%	141%	67%	74%
Omzet (spreiding)	100%	138%	120%	99%	65%
Aantal instellingen	66	66	64	61	62
Maken en uitgeven van geluidsopnamen					
Omzet (gemiddeld)	100%	159%	98%	83%	65%
Omzet (mediaan)	100%	91%	97%	79%	79%
Omzet (spreiding)	100%	182%	108%	97%	67%
Aantal instellingen	51	60	76	85	78
Monumentenzorg					

	2017	2018	2019	2020	2021
Omzet (gemiddeld)	100%	109%	88%	148%	157%
Omzet (mediaan)	100%	106%	77%	75%	59%
Omzet (spreiding)	100%	123%	93%	233%	347%
Aantal instellingen	31	31	32	35	31
Organiseren van congressen en beurzen					
Omzet (gemiddeld)	100%	96%	94%	61%	84%
Omzet (mediaan)	100%	80%	75%	26%	30%
Omzet (spreiding)	100%	102%	108%	72%	100%
Aantal instellingen	151	178	195	190	170
Overige informatievoorziening					
Omzet (gemiddeld)	100%	100%	93%	82%	88%
Omzet (mediaan)	100%	103%	104%	53%	66%
Omzet (spreiding)	100%	97%	98%	95%	110%
Aantal instellingen	24	30	39	53	42
Overige uitgeverijen (niet van software)					
Omzet (gemiddeld)	100%	77%	62%	65%	54%
Omzet (mediaan)	100%	80%	82%	72%	68%
Omzet (spreiding)	100%	81%	58%	69%	65%
Aantal instellingen	34	47	47	47	42
Persagentschappen					
Omzet (gemiddeld)	100%	90%	76%	11%	13%
Omzet (mediaan)	100%	109%	69%	85%	95%
Omzet (spreiding)	100%	87%	79%	3%	3%
Aantal instellingen	11	11	13	12	12
Producenten van podiumkunst					
Omzet (gemiddeld)	100%	80%	193%	184%	129%
Omzet (mediaan)	100%	108%	110%	69%	69%
Omzet (spreiding)	100%	82%	230%	231%	150%
Aantal instellingen	59	72	86	91	78
Productie van films (geen televisiefilms)					
Omzet (gemiddeld)	100%	169%	214%	234%	198%
Omzet (mediaan)	100%	87%	87%	78%	92%
Omzet (spreiding)	100%	198%	293%	346%	285%
Aantal instellingen	128	153	205	221	202
Productie van televisieprogramma's					

	2017	2018	2019	2020	2021
Omzet (gemiddeld)	100%	104%	99%	107%	95%
Omzet (mediaan)	100%	132%	110%	93%	132%
Omzet (spreiding)	100%	108%	116%	136%	115%
Aantal instellingen	59	68	80	81	71
Public relationsbureaus					
Omzet (gemiddeld)	100%	108%	99%	63%	65%
Omzet (mediaan)	100%	96%	87%	76%	75%
Omzet (spreiding)	100%	116%	112%	72%	71%
Aantal instellingen	124	145	163	171	161
Reclamebureaus					
Omzet (gemiddeld)	100%	111%	102%	69%	71%
Omzet (mediaan)	100%	100%	95%	80%	88%
Omzet (spreiding)	100%	118%	113%	75%	74%
Aantal instellingen	1151	1241	1394	1418	1331
Reisinformatie- en reserveerbureaus					
Omzet (gemiddeld)	100%	112%	145%	45%	41%
Omzet (mediaan)	100%	125%	107%	33%	34%
Omzet (spreiding)	100%	122%	182%	91%	63%
Aantal instellingen	14	19	35	38	15
Scheppende kunst					
Omzet (gemiddeld)	100%	169%	213%	249%	213%
Omzet (mediaan)	100%	81%	75%	67%	74%
Omzet (spreiding)	100%	198%	283%	343%	286%
Aantal instellingen	249	233	210	208	214
Theaters, schouwburgen en concertgebouwen					
Omzet (gemiddeld)	100%	93%	59%	84%	37%
Omzet (mediaan)	100%	84%	83%	69%	55%
Omzet (spreiding)	100%	103%	71%	85%	44%
Aantal instellingen	31	35	35	37	36
Uitgeverijen van boeken					
Omzet (gemiddeld)	100%	117%	153%	100%	121%
Omzet (mediaan)	100%	98%	97%	96%	97%
Omzet (spreiding)	100%	122%	201%	119%	140%
Aantal instellingen	141	142	156	159	144

	2017	2018	2019	2020	2021
Uitgeverijen van computerspellen en overige software					
Omzet (gemiddeld)	100%	142%	81%	79%	103%
Omzet (mediaan)	100%	149%	127%	80%	85%
Omzet (spreiding)	100%	141%	92%	122%	160%
Aantal instellingen	11	10	23	26	21
Uitgeverijen van kranten					
Omzet (gemiddeld)	100%	107%	161%	87%	86%
Omzet (mediaan)	100%	99%	87%	86%	77%
Omzet (spreiding)	100%	107%	160%	69%	66%
Aantal instellingen	56	60	64	66	64
Uitgeverijen van tijdschriften					
Omzet (gemiddeld)	100%	153%	216%	227%	213%
Omzet (mediaan)	100%	83%	84%	69%	88%
Omzet (spreiding)	100%	182%	285%	328%	282%
Aantal instellingen	146	160	167	164	152
Winkels in boeken, audio- en video-opnamen					
Omzet (gemiddeld)	100%	106%	103%	106%	103%
Omzet (mediaan)	100%	96%	96%	86%	86%
Omzet (spreiding)	100%	110%	109%	114%	108%
Aantal instellingen	57	61	63	63	61

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Tabel E.18 Ontwikkelingen in de resultaten van culturele instellingen, opgesplitst op basis van de hoofdactiviteiten van de instellingen.

	2017	2018	2019	2020	2021
Architectenbureaus					
Resultaat (gemiddeld)	100%	99%	113%	126%	160%
Resultaat (mediaan)	100%	103%	107%	97%	133%
Resultaat (spreiding)	100%	81%	109%	144%	213%
Aantal instellingen	1011	1026	1061	1099	1001
Beoefening van podiumkunst					
Resultaat (gemiddeld)	100%	107%	106%	81%	81%
Resultaat (mediaan)	100%	104%	140%	81%	96%
Resultaat (spreiding)	100%	148%	153%	256%	90%

	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal instellingen	175	193	191	224	230
Bioscopen					
Resultaat (gemiddeld)	100%	100%	46%	12%	8%
Resultaat (mediaan)	100%	48%	131%	12%	143%
Resultaat (spreiding)	100%	109%	36%	15%	13%
Aantal instellingen	47	38	34	39	33
Circus en variété					
Resultaat (gemiddeld)	100%	87%	91%	25%	73%
Resultaat (mediaan)	100%	70%	116%	32%	109%
Resultaat (spreiding)	100%	88%	73%	37%	76%
Aantal instellingen	34	38	35	44	30
Culturele uitleencentra, Musea, Kunstgalerieën					
Resultaat (gemiddeld)	100%	-14%	-57%	34%	-33%
Resultaat (mediaan)	100%	450%	600%	0%	900%
Resultaat (spreiding)	100%	52%	21%	15%	19%
Aantal instellingen	100	86	95	110	105
Dansscholen					
Resultaat (gemiddeld)	100%	83%	148%	69%	39%
Resultaat (mediaan)	100%	267%	350%	267%	200%
Resultaat (spreiding)	100%	153%	256%	235%	241%
Aantal instellingen	29	29	30	35	31
Databanken					
Resultaat (gemiddeld)	100%	40%	101%	200%	6037%
Resultaat (mediaan)	100%	42%	48%	24%	80%
Resultaat (spreiding)	100%	87%	114%	287%	12657%
Aantal instellingen	59	67	65	64	68
Dienstverlening voor uitvoerende kunst					
Resultaat (gemiddeld)	100%	247%	367%	30%	-129%
Resultaat (mediaan)	100%	163%	163%	50%	275%
Resultaat (spreiding)	100%	38%	70%	48%	482%
Aantal instellingen	789	828	833	882	855

	2017	2018	2019	2020	2021
Distributie van films en televisieproducties					
Resultaat (gemiddeld)	100%	1543%	1062%	1232%	764%
Resultaat (mediaan)	100%	104%	288%	360%	152%
Resultaat (spreiding)	100%	1553%	994%	975%	738%
Aantal instellingen	30	35	36	37	37
Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie					
Resultaat (gemiddeld)	100%	232%	85%	36%	79%
Resultaat (mediaan)	100%	88%	106%	79%	133%
Resultaat (spreiding)	100%	491%	81%	31%	65%
Aantal instellingen	139	164	154	159	160
Fotografie					
Resultaat (gemiddeld)	100%	-1281%	1393%	-410%	-2995%
Resultaat (mediaan)	100%	63%	67%	125%	175%
Resultaat (spreiding)	100%	122%	278%	78%	189%
Aantal instellingen	225	219	233	218	204
Industrieel design					
Resultaat (gemiddeld)	100%	-11%	-13%	-43%	-16%
Resultaat (mediaan)	100%	133%	144%	144%	256%
Resultaat (spreiding)	100%	3%	3%	42%	3%
Aantal instellingen	806	862	994	1092	1111
Kunstzinnige vorming van amateurs					
Resultaat (gemiddeld)	100%	2845%	3949%	8798%	8640%
Resultaat (spreiding)	100%	146%	193%	787%	768%
Aantal instellingen	42	38	42	52	53
Maken en uitgeven van geluidsopnamen					
Resultaat (gemiddeld)	100%	1580%	239%	327%	1255%
Resultaat (mediaan)	100%	150%	200%	263%	288%
Resultaat (spreiding)	100%	520%	26%	53%	456%
Aantal instellingen	229	244	264	290	289
Monumentenzorg					
Resultaat (gemiddeld)	100%	107%	77%	190%	80%
Resultaat (mediaan)	100%	100%	112%	115%	85%

	2017	2018	2019	2020	2021
Resultaat (spreiding)	100%	162%	42%	217%	73%
Aantal instellingen	132	135	115	108	100
Organiseren van congressen en beurzen					
Resultaat (gemiddeld)	100%	62%	77%	19%	81%
Resultaat (mediaan)	100%	105%	95%	26%	137%
Resultaat (spreiding)	100%	49%	84%	64%	93%
Aantal instellingen	211	261	231	238	244
Overige informatievoorziening					
Resultaat (gemiddeld)	100%	-8%	992%	192%	2564%
Resultaat (mediaan)	100%	111%	78%	67%	144%
Resultaat (spreiding)	100%	126%	536%	412%	1274%
Aantal instellingen	82	87	101	113	94
Overige uitgeverijen (niet van software)					
Resultaat (gemiddeld)	100%	86%	25%	45%	54%
Resultaat (mediaan)	100%	500%	1800%	1200%	1400%
Resultaat (spreiding)	100%	59%	41%	50%	52%
Aantal instellingen	79	73	78	77	71
Persagentschappen					
Resultaat (gemiddeld)	100%	946%	-454%	136%	306%
Resultaat (mediaan)	100%	200%	229%	271%	286%
Resultaat (spreiding)	100%	1511%	1424%	121%	286%
Aantal instellingen	32	37	32	29	33
Producenten van podiumkunst					
Resultaat (gemiddeld)	100%	95%	86%	0%	104%
Resultaat (mediaan)	100%	95%	180%	120%	185%
Resultaat (spreiding)	100%	116%	149%	113%	180%
Aantal instellingen	147	150	139	169	166
Productie van films (geen televisiefilms)					
Resultaat (gemiddeld)	100%	60%	128%	106%	204%
Resultaat (mediaan)	100%	67%	122%	178%	289%
Resultaat (spreiding)	100%	59%	127%	114%	256%
Aantal instellingen	554	593	595	611	583

	2017	2018	2019	2020	2021
Productie van televisieprogramma's					
Resultaat (gemiddeld)	100%	734%	3709%	1906%	5527%
Resultaat (mediaan)	100%	164%	132%	127%	182%
Resultaat (spreiding)	100%	739%	4173%	2693%	5462%
Aantal instellingen	161	158	170	187	160
Public relationsbureaus					
Resultaat (gemiddeld)	100%	1033%	17%	148%	-18%
Resultaat (mediaan)	100%	105%	116%	105%	126%
Resultaat (spreiding)	100%	1354%	7%	175%	87%
Aantal instellingen	365	398	399	404	438
Radio-omroepen					
Resultaat (gemiddeld)	100%	9847%	38665 %	2418%	5475%
Resultaat (mediaan)	100%	100%	89%	22%	44%
Resultaat (spreiding)	100%	1118%	4597%	249%	301%
Aantal instellingen	18	15	21	18	11
Reclamebureaus					
Resultaat (gemiddeld)	100%	69%	37%	159%	241%
Resultaat (mediaan)	100%	107%	127%	113%	193%
Resultaat (spreiding)	100%	57%	63%	372%	476%
Aantal instellingen	2331	2329	2385	2289	2046
Reisinformatie- en reserveerbureaus					
Resultaat (gemiddeld)	100%	143%	1020%	-52%	-335%
Resultaat (mediaan)	100%	89%	144%	-133%	-11%
Resultaat (spreiding)	100%	111%	406%	112%	140%
Aantal instellingen	76	75	65	88	78
Scheppende kunst					
Resultaat (gemiddeld)	100%	159%	-183%	-456%	108%
Resultaat (mediaan)	100%	71%	129%	179%	179%
Resultaat (spreiding)	100%	194%	1082%	1758%	102%
Aantal instellingen	310	332	352	360	347
Televisie-omroepen					

	2017	2018	2019	2020	2021
Resultaat (gemiddeld)	100%	207%	11%	85%	-126%
Resultaat (mediaan)	100%	200%	233%	2183%	567%
Resultaat (spreiding)	100%	262%	12%	111%	370%
Aantal instellingen	16	12	19	18	18
Theaters, schouwburgen en concertgebouwen					
Resultaat (gemiddeld)	100%	74%	5%	5%	-24%
Resultaat (mediaan)	100%	308%	123%	62%	554%
Resultaat (spreiding)	100%	84%	6%	5%	32%
Aantal instellingen	30	39	35	41	33
Uitgeverijen van boeken					
Resultaat (gemiddeld)	100%	178%	129%	619%	1800%
Resultaat (mediaan)	100%	100%	90%	170%	240%
Resultaat (spreiding)	100%	114%	129%	628%	1785%
Aantal instellingen	369	360	372	352	311
Uitgeverijen van kranten					
Resultaat (gemiddeld)	100%	60%	164%	3%	287%
Resultaat (mediaan)	100%	72%	108%	128%	185%
Resultaat (spreiding)	100%	58%	160%	2%	264%
Aantal instellingen	79	89	89	80	67
Uitgeverijen van software					
Resultaat (gemiddeld)	100%	21%	14%	-4%	3%
Resultaat (mediaan)	100%	100%	67%	167%	117%
Resultaat (spreiding)	100%	23%	22%	45%	41%
Aantal instellingen	59	53	70	71	86
Uitgeverijen van tijdschriften					
Resultaat (gemiddeld)	100%	65%	71%	78%	51%
Resultaat (mediaan)	100%	42%	83%	83%	200%
Resultaat (spreiding)	100%	62%	69%	69%	58%
Aantal instellingen	303	296	276	278	220
Vriendenkringen van cultuur					
Resultaat (gemiddeld)	100%	-30%	-267%	-1370%	-372%
Resultaat (mediaan)	100%	30%	-10%	30%	0%

	2017	2018	2019	2020	2021
Resultaat (spreiding)	100%	99%	147%	282%	91%
Aantal instellingen	13	11	16	11	11

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Tabel E.19 Ontwikkelingen in resultaten van culturele instellingen die gebruik hebben gemaakt van generieke steunpakketten, opgesplitst op basis van de hoofdactiviteiten van de instellingen.

	2017	2018	2019	2020	2021
Architectenbureaus					
Resultaat (gemiddeld)	100%	96%	111%	86%	122%
Resultaat (mediaan)	100%	91%	85%	56%	100%
Resultaat (spreiding)	100%	116%	116%	117%	131%
Aantal instellingen	415	446	473	491	484
Beoefening van podiumkunst					
Resultaat (gemiddeld)	100%	180%	157%	56%	40%
Resultaat (mediaan)	100%	91%	119%	42%	65%
Resultaat (spreiding)	100%	458%	413%	185%	43%
Aantal instellingen	308	291	265	266	266
Bioscopen					
Resultaat (gemiddeld)	100%	65%	61%	35%	55%
Resultaat (mediaan)	100%	46%	81%	7%	81%
Resultaat (spreiding)	100%	65%	74%	49%	80%
Aantal instellingen	36	35	39	39	36
Circus en variété					
Resultaat (gemiddeld)	100%	95%	77%	29%	80%
Resultaat (mediaan)	100%	92%	142%	40%	92%
Resultaat (spreiding)	100%	99%	66%	42%	90%
Aantal instellingen	20	21	27	31	25
Culturele uitleencentra, Musea, Kunstgaleries					
Resultaat (gemiddeld)	100%	-7%	-39%	32%	-26%
Resultaat (mediaan)	100%	25%	33%	-3%	128%
Resultaat (spreiding)	100%	49%	19%	13%	9%
Aantal instellingen	58	64	68	76	71

	2017	2018	2019	2020	2021
Databanken					
Resultaat (gemiddeld)	100%	57%	75%	183%	183%
Resultaat (mediaan)	100%	33%	29%	2%	63%
Resultaat (spreiding)	100%	90%	113%	295%	353%
Aantal instellingen	17	20	22	24	22
Dienstverlening voor uitvoerende kunst					
Resultaat (gemiddeld)	100%	65%	27%	11%	8%
Resultaat (mediaan)	100%	121%	107%	19%	202%
Resultaat (spreiding)	100%	79%	20%	14%	36%
Aantal instellingen	359	448	547	544	472
Distributie van films en televisieproducties					
Resultaat (gemiddeld)	100%	-865%	-471%	-407%	39%
Resultaat (mediaan)	100%	150%	233%	842%	1233%
Resultaat (spreiding)	100%	905%	544%	443%	87%
Aantal instellingen	16	16	20	19	19
Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie					
Resultaat (gemiddeld)	100%	335%	-106%	-575%	337%
Resultaat (mediaan)	100%	93%	111%	86%	132%
Resultaat (spreiding)	100%	476%	384%	1318%	649%
Aantal instellingen	54	62	75	77	73
Fotografie					
Resultaat (gemiddeld)	100%	-57%	271%	27%	-301%
Resultaat (mediaan)	100%	92%	33%	67%	106%
Resultaat (spreiding)	100%	91%	248%	66%	169%
Aantal instellingen	46	42	24	21	28
Industrieel design					
Resultaat (gemiddeld)	100%	36%	39%	32%	64%
Resultaat (mediaan)	100%	132%	100%	50%	147%
Resultaat (spreiding)	100%	14%	17%	33%	24%
Aantal instellingen	104	21	84	140	101
Kunstzinnige vorming van amateurs					

	2017	2018	2019	2020	2021
Resultaat (gemiddeld)	100%	-789%	-792%	-181%	-175%
Resultaat (mediaan)	100%	-2000%	-2400%	-800%	-3200%
Resultaat (spreiding)	100%	315%	210%	208%	182%
Aantal instellingen	66	66	64	61	62
Maken en uitgeven van geluidsopnamen					
Resultaat (gemiddeld)	100%	-1312%	-801%	-618%	40%
Resultaat (mediaan)	100%	78%	100%	102%	148%
Resultaat (spreiding)	100%	861%	540%	416%	78%
Aantal instellingen	51	60	76	85	78
Monumentenzorg					
Resultaat (gemiddeld)	100%	37%	46%	109%	138%
Resultaat (mediaan)	100%	56%	72%	56%	46%
Resultaat (spreiding)	100%	54%	55%	187%	299%
Aantal instellingen	31	31	32	35	31
Organiseren van congressen en beurzen					
Resultaat (gemiddeld)	100%	49%	67%	31%	80%
Resultaat (mediaan)	100%	93%	79%	14%	121%
Resultaat (spreiding)	100%	44%	76%	54%	88%
Aantal instellingen	151	178	195	190	170
Overige informatievoorziening					
Resultaat (gemiddeld)	100%	214%	348%	536%	590%
Resultaat (mediaan)	100%	26%	-6%	-13%	32%
Resultaat (spreiding)	100%	101%	152%	246%	274%
Aantal instellingen	24	30	39	53	42
Overige uitgeverijen (niet van software)					
Resultaat (gemiddeld)	100%	330%	91%	113%	20%
Resultaat (mediaan)	100%	67%	233%	311%	417%
Resultaat (spreiding)	100%	64%	19%	27%	27%
Aantal instellingen	34	47	47	47	42
Persagentschappen					
Resultaat (gemiddeld)	100%	599%	364%	28%	193%
Resultaat (mediaan)	100%	13%	173%	7%	193%

	2017	2018	2019	2020	2021
Resultaat (spreiding)	100%	1075%	596%	122%	203%
Aantal instellingen	11	11	13	12	12
Producenten van podiumkunst					
Resultaat (gemiddeld)	100%	76%	5%	4%	-26%
Resultaat (mediaan)	100%	114%	146%	114%	232%
Resultaat (spreiding)	100%	82%	5%	4%	30%
Aantal instellingen	59	72	86	91	78
Productie van films (geen televisiefilms)					
Resultaat (gemiddeld)	100%	71%	-10%	-31%	-36%
Resultaat (mediaan)	100%	87%	103%	135%	281%
Resultaat (spreiding)	100%	83%	28%	43%	40%
Aantal instellingen	128	153	205	221	202
Productie van televisieprogramma's					
Resultaat (gemiddeld)	100%	-1634%	-754%	341%	-466%
Resultaat (mediaan)	100%	218%	209%	264%	355%
Resultaat (spreiding)	100%	748%	504%	540%	216%
Aantal instellingen	59	68	80	81	71
Public relationsbureaus					
Resultaat (gemiddeld)	100%	901%	7%	107%	-40%
Resultaat (mediaan)	100%	71%	93%	48%	94%
Resultaat (spreiding)	100%	1216%	7%	152%	82%
Aantal instellingen	124	145	163	171	161
Reclamebureaus					
Resultaat (gemiddeld)	100%	968%	8%	146%	-3%
Resultaat (mediaan)	100%	79%	88%	55%	115%
Resultaat (spreiding)	100%	1267%	39%	230%	221%
Aantal instellingen	1151	1241	1394	1418	1331
Reisinformatie- en reserveerbureaus					
Resultaat (gemiddeld)	100%	692%	1998%	-1823%	-1645%
Resultaat (mediaan)	100%	145%	364%	-318%	-36%
Resultaat (spreiding)	100%	102%	110%	81%	75%
Aantal instellingen	14	19	35	38	15

	2017	2018	2019	2020	2021
Scheppende kunst					
Resultaat (gemiddeld)	100%	67%	-190%	-362%	-217%
Resultaat (mediaan)	100%	90%	104%	96%	132%
Resultaat (spreiding)	100%	52%	335%	538%	330%
Aantal instellingen	249	233	210	208	214
Theaters, schouwburgen en concertgebouwen					
Resultaat (gemiddeld)	100%	73%	5%	5%	-24%
Resultaat (mediaan)	100%	125%	50%	69%	356%
Resultaat (spreiding)	100%	83%	6%	4%	31%
Aantal instellingen	31	35	35	37	36
Uitgeverijen van boeken					
Resultaat (gemiddeld)	100%	139%	204%	110%	384%
Resultaat (mediaan)	100%	120%	70%	122%	193%
Resultaat (spreiding)	100%	127%	200%	121%	396%
Aantal instellingen	141	142	156	159	144
Uitgeverijen van computerspellen en overige software					
Resultaat (gemiddeld)	100%	-77%	440%	283%	1%
Resultaat (mediaan)	100%	91%	-168%	-164%	-264%
Resultaat (spreiding)	100%	111%	86%	165%	122%
Aantal instellingen	11	10	23	26	21
Uitgeverijen van kranten					
Resultaat (gemiddeld)	100%	59%	147%	27%	249%
Resultaat (mediaan)	100%	84%	59%	62%	88%
Resultaat (spreiding)	100%	58%	152%	24%	242%
Aantal instellingen	56	60	64	66	64
Uitgeverijen van tijdschriften					
Resultaat (gemiddeld)	100%	71%	-239%	-353%	-115%
Resultaat (mediaan)	100%	47%	36%	44%	120%
Resultaat (spreiding)	100%	75%	406%	576%	416%
Aantal instellingen	146	160	167	164	152
Winkels in boeken, audio- en video-opnamen					

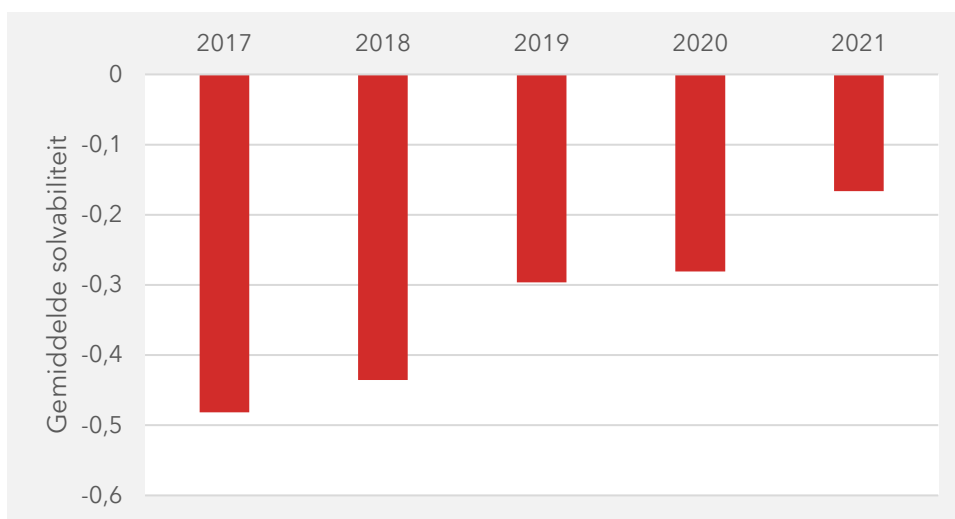
	2017	2018	2019	2020	2021
Resultaat (gemiddeld)	100%	-25%	14%	-255%	-58%
Resultaat (mediaan)	100%	73%	102%	64%	105%
Resultaat (spreiding)	100%	41%	15%	311%	94%
Aantal instellingen	57	61	63	63	61

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Bijlage E.8 Ontwikkelingen in solvabiliteit, liquiditeit en weerstandsvermogen

Naast de structureel en specifiek ondersteunde instellingen kijken we ook naar de solvabiliteit, liquiditeit en het weerstandsvermogen van alle culturele instellingen. Hiervoor maken we gebruik van CBS microdata om een eigen analyse uit te voeren. Tabel E.20 en tabel E.21 laten zien hoe deze maatstaven zich hebben ontwikkeld tussen 2017 en 2021. De tabel maakt gebruik van indexcijfers, die een vertekend beeld geven wanneer er sprake is van stijgende, negatieve waarden. Doordat de gemiddelde solvabiliteit van culturele instellingen in (vrijwel) elke periode negatief is, is deze ontwikkeling in de figuur opgenomen in plaats van de tabel.

Tabel E.20 Gemiddelde solvabiliteit van culturele instellingen tussen 2017 en 2021.

Bron: Analyse van CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Tabel E.21 Ontwikkelingen in solvabiliteit, liquiditeit en weerstand van culturele instellingen tussen 2017 en 2021. Indexcijfers (2017 = 100%)

	2017	2018	2019	2020	2021
Solvabiliteit (mediaan)	100,00%	104,85%	109,21%	115,61%	123,70%
Solvabiliteit (Spreiding)	100,00%	108,09%	83,17%	92,96%	130,79%
Liquiditeit (gemiddelde)	100,00%	103,97%	92,61%	99,74%	109,74%

Liquiditeit (mediaan)	100,00%	102,45%	102,07%	100,18%	107,07%
Liquiditeit (spreiding)	100,00%	108,43%	75,94%	78,92%	118,92%
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	100,00%	109,32%	48,64%	47,77%	61,96%
Weerstandsvermogen (mediaan)	100,00%	102,29%	106,09%	90,36%	95,40%
Weerstandsvermogen (spreiding)	100,00%	129,08%	62,92%	47,00%	55,79%
Aantal instellingen	9155	9451	9699	9956	9389

Bron: Analyse van CBS Microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek.

Deze tabel toont dat de ontwikkelingen onder alle tezamen genomen culturele instellingen verschillen van de structureel gesubsidieerde instellingen. De gemiddelde solvabiliteit is gedurende de gehele periode negatief. Culturele instellingen staan er gemiddeld genomen financieel niet sterk voor. De solvabiliteit wordt gedurende de periode echter minder negatief, wat duidt op een verbetering van de financiële positie. De mediaan van solvabiliteit is ook toegenomen gedurende de jaren. Deze mediaan is gedurende de gehele periode positief. Ook de spreiding is gestegen, hetgeen duidt dat de heterogeniteit tussen de bedrijven is toegenomen. Opmerkelijk is, echter, dat de verandering in solvabiliteit al in 2019 te zien is, ondanks dat er in dat jaar nog geen sprake was van *lockdowns*.

De liquiditeitspositie is voor de bekeken culturele instellingen verbeterd sinds 2017. In 2019 is de spreiding gedaald, waarna het gedurende 2021 weer is toegenomen naar een niveau boven het startjaar. Net als bij solvabiliteit is er in 2019 al sprake van relatief grote veranderingen in de maatstaaf, ondanks het gebrek van *lockdowns*.

Het weerstandsvermogen is in 2019 gemiddeld ruim gehalveerd, ook voordat er sprake was van een pandemie. In 2021 is dit gemiddelde weer toegenomen. De mediaan van het weerstandsvermogen daalt in 2020, tegelijk met het begin van de pandemie. Deze daling is kleiner dan de daling in het gemiddelde. De spreiding neemt net zoals het gemiddelde al vóór de pandemie af. De daling in de spreiding toont dat instellingen meer op elkaar zijn gaan lijken qua weerstandsvermogen sinds 2019.

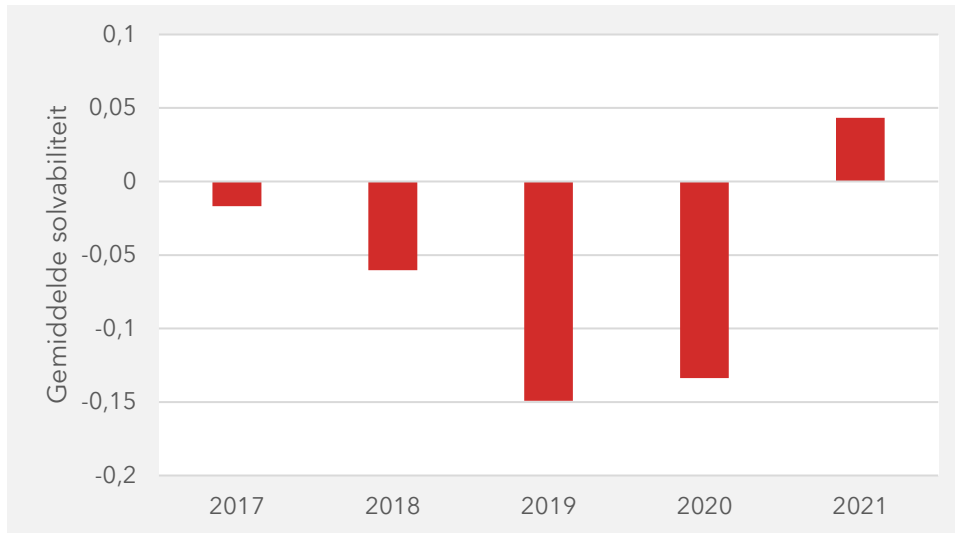
De ontwikkelingen in solvabiliteit, liquiditeit en weerstandsvermogen zijn ook beschikbaar per culturele subsector. Ter wille van de leesbaarheid van deze sectie, zijn de bijbehorende omvangrijke tabellen beschikbaar gesteld in Bijlage E.

In tabel E.22 en tabel E.23 staan de ontwikkelingen in de solvabiliteit, liquiditeit en weerstandsvermogen van culturele instellingen die gebruik hebben gemaakt van generieke steunmaatregelen. Voor deze groep instellingen is te zien dat de solvabiliteit voor de pandemie gemiddeld negatief was, en afnam. Instellingen stonden er in 2019 gemiddeld genomen financieel slechter voor dan in 2017. In 2020 vertoont de gemiddelde solvabiliteit een lichte stijging, waarna het in 2021 positief werd. De mediaan van deze solvabiliteit volgt een ander traject, en is van 2017 tot en met 2020 relatief constant gebleven. In 2021 nam deze maatstaaf toe. De spreiding van solvabiliteit laat zien dat er in 2019 het meeste sprake was van heterogeniteit onder de culturele instellingen. De gegevens laten zien dat instellingen in 2021 het meest op elkaar leken qua solvabiliteit, en dat de spreiding het kleinste was.

Wat liquiditeit betreft staan culturele instellingen er in 2021 gemiddeld sterker voor, en in de mediaan gelijk aan de positie in 2017. In tegenstelling tot solvabiliteit is er in 2021 sprake van een grotere spreiding, hetgeen duidt dat er

meer heterogeniteit is onder de instellingen: Er zijn meer instellingen die er zeer goed of zeer slecht voor staan dan in de voorgaande jaren.

Tabel E.22 Ontwikkelingen in de gemiddelde solvabiliteit van culturele instellingen die generieke steun hebben ontvangen, tussen 2017 en 2021.

Bron: Analyse van CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek.

Tabel E.23 Ontwikkelingen in solvabiliteit, liquiditeit en weerstandsvermogen van culturele instellingen die generieke steun hebben ontvangen, tussen 2017 en 2021. Indexcijfers (2017 = 100%)

	2017	2018	2019	2020	2021
Solvabiliteit (mediaan)	100,0%	99,4%	100,1%	102,5%	115,9%
Solvabiliteit (spreiding)	100,0%	107,8%	170,3%	119,9%	62,0%
Liquiditeit (gemiddeld)	100,0%	106,4%	98,4%	109,8%	123,5%
Liquiditeit (mediaan)	100,0%	97,9%	98,0%	91,1%	100,5%
Liquiditeit (spreiding)	100,0%	117,6%	90,5%	124,7%	173,7%
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	100,0%	108,9%	32,8%	26,4%	44,2%
Weerstandsvermogen (mediaan)	100,0%	97,5%	95,9%	63,4%	65,2%
Weerstandsvermogen (spreiding)	100,0%	117,1%	58,3%	42,4%	28,3%
Aantal instellingen	2440	2947	3641	3813	3402

Bron: Analyse van CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Het weerstandsvermogen laat een uniforme daling zien in het gemiddelde, de mediaan en de spreiding. Dit houdt in dat het eigen vermogen relatief harder is gedaald dan de totale baten. Ondanks de ontvangen steun, hebben culturele instellingen in het algemeen dus een kleinere buffer in het eigen vermogen vergeleken met de totale baten.

Ontwikkelingen in solvabiliteit, liquiditeit en weerstandvermogen per deelsector

Tabel E.24 Ontwikkelingen in solvabiliteit van culturele instellingen, opgesplitst op basis van de hoofdactiviteiten van de instellingen.

	2017	2018	2019	2020	2021
Architectenbureaus					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,12	-0,06	0,00	0,05	0,10
Solvabiliteit (mediaan)	0,49	0,52	0,56	0,59	0,59
Solvabiliteit (spreiding)	4,38	3,42	4,45	3,49	3,30
Aantal instellingen	1011	1026	1061	1099	1001
Beoefening van podiumkunst					
Solvabiliteit (gemiddeld)	0,09	0,04	0,32	0,35	0,14
Solvabiliteit (mediaan)	0,67	0,69	0,68	0,71	0,71
Solvabiliteit (spreiding)	2,29	3,68	1,81	1,99	4,16
Aantal instellingen	175	193	191	224	230
Bioscopen					
Solvabiliteit (gemiddeld)	0,06	-0,31	-0,33	0,04	0,14
Solvabiliteit (mediaan)	0,33	0,39	0,38	0,39	0,49
Solvabiliteit (spreiding)	0,84	2,84	3,05	1,40	1,34
Aantal instellingen	47	38	34	39	33
Circus en variété					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,32	0,51	0,57	0,49	0,52
Solvabiliteit (mediaan)	0,57	0,60	0,72	0,65	0,67
Solvabiliteit (spreiding)	5,39	0,44	0,42	0,61	0,52
Aantal instellingen	34	38	35	44	30
Culturele uitleencentra, Musea, Kunstgalerieën					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,60	-0,49	-0,38	-0,47	-0,29
Solvabiliteit (mediaan)	0,36	0,42	0,40	0,37	0,44
Solvabiliteit (spreiding)	4,90	5,36	2,27	3,11	2,90
Aantal instellingen	100	86	95	110	105
Dansscholen					
Solvabiliteit (gemiddeld)	0,06	0,12	0,31	0,31	0,26
Solvabiliteit (mediaan)	0,32	0,44	0,50	0,43	0,40
Solvabiliteit (spreiding)	1,06	1,08	0,54	0,57	0,61

	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal instellingen	29	29	30	35	31
Databanken					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-1,16	-0,79	-0,17	-0,24	-0,30
Solvabiliteit (mediaan)	0,49	0,51	0,48	0,50	0,55
Solvabiliteit (spreiding)	8,69	6,65	2,70	3,16	4,29
Aantal instellingen	59	67	65	64	68
Dienstverlening voor uitvoerende kunst					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,95	-0,75	-0,49	-0,25	0,24
Solvabiliteit (mediaan)	0,37	0,38	0,41	0,44	0,55
Solvabiliteit (spreiding)	11,04	12,14	7,37	9,24	1,48
Aantal instellingen	789	828	833	882	855
Distributie van films en televisieproducties					
Solvabiliteit (gemiddeld)	0,02	-0,04	0,08	-0,18	-0,64
Solvabiliteit (mediaan)	0,22	0,19	0,28	0,22	0,27
Solvabiliteit (spreiding)	1,11	0,93	0,86	1,55	4,96
Aantal instellingen	30	35	36	37	37
Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie					
Solvabiliteit (gemiddeld)	0,11	-0,03	0,01	0,34	0,31
Solvabiliteit (mediaan)	0,53	0,51	0,53	0,51	0,59
Solvabiliteit (spreiding)	2,51	4,65	4,64	0,88	1,45
Aantal instellingen	139	164	154	159	160
Fotografie					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,05	-0,05	-0,46	0,30	0,35
Solvabiliteit (mediaan)	0,52	0,55	0,56	0,59	0,62
Solvabiliteit (spreiding)	3,07	2,94	7,42	1,51	1,24
Aantal instellingen	225	219	233	218	204
Industrieel design					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,10	-0,28	-0,34	-0,13	0,05
Solvabiliteit (mediaan)	0,35	0,40	0,41	0,46	0,50
Solvabiliteit (spreiding)	2,22	4,81	5,09	3,57	2,55
Aantal instellingen	806	862	994	1092	1111
Kunstzinnige vorming van amateurs					

	2017	2018	2019	2020	2021
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,12	-0,38	0,18	0,23	0,28
Solvabiliteit (mediaan)	0,44	0,41	0,58	0,56	0,60
Solvabiliteit (spreiding)	2,27	3,25	1,25	0,95	0,90
Aantal instellingen	42	38	42	52	53
Maken en uitgeven van geluidsopnamen					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,74	-0,46	0,11	-0,13	-0,15
Solvabiliteit (mediaan)	0,49	0,53	0,55	0,58	0,57
Solvabiliteit (spreiding)	8,21	6,54	1,62	3,31	3,42
Aantal instellingen	229	244	264	290	289
Monumentenzorg					
Solvabiliteit (gemiddeld)	0,06	-1,33	0,04	0,21	0,26
Solvabiliteit (mediaan)	0,18	0,20	0,22	0,27	0,34
Solvabiliteit (spreiding)	1,08	16,74	1,48	0,79	0,55
Aantal instellingen	132	135	115	108	100
Organiseren van congressen en beurzen					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,74	-0,42	-0,30	-0,24	-0,64
Solvabiliteit (mediaan)	0,42	0,38	0,42	0,50	0,52
Solvabiliteit (spreiding)	6,60	5,77	3,78	3,83	9,43
Aantal instellingen	211	261	231	238	244
Overige informatievoorziening					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-1,06	-1,36	-0,21	-0,45	-0,82
Solvabiliteit (mediaan)	0,33	0,34	0,31	0,31	0,40
Solvabiliteit (spreiding)	6,14	9,87	1,62	2,78	6,95
Aantal instellingen	82	87	101	113	94
Overige uitgeverijen (niet van software)					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,16	-0,36	-0,39	0,08	0,15
Solvabiliteit (mediaan)	0,16	0,20	0,22	0,38	0,44
Solvabiliteit (spreiding)	1,69	2,11	3,58	1,09	1,00
Aantal instellingen	79	73	78	77	71
Persagentschappen					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,39	-0,17	-0,79	-1,01	-2,46
Solvabiliteit (mediaan)	0,45	0,46	0,45	0,45	0,51

	2017	2018	2019	2020	2021
Solvabiliteit (spreiding)	3,23	1,98	6,96	7,17	12,26
Aantal instellingen	32	37	32	29	33
Producenten van podiumkunst					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,24	-0,07	-0,23	-2,68	-1,81
Solvabiliteit (mediaan)	0,54	0,50	0,49	0,52	0,54
Solvabiliteit (spreiding)	3,55	2,56	3,29	26,41	24,44
Aantal instellingen	147	150	139	169	166
Productie van films (geen televisiefilms)					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,83	-1,21	-1,65	-1,32	-2,06
Solvabiliteit (mediaan)	0,44	0,44	0,44	0,48	0,51
Solvabiliteit (spreiding)	11,91	13,25	23,51	18,31	44,40
Aantal instellingen	554	593	595	611	583
Productie van televisieprogramma's					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-1,29	-0,10	0,02	-0,37	-0,83
Solvabiliteit (mediaan)	0,46	0,46	0,42	0,46	0,50
Solvabiliteit (spreiding)	11,88	3,36	3,02	8,25	10,06
Aantal instellingen	161	158	170	187	160
Public relationsbureaus					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,10	0,13	0,16	-0,22	0,11
Solvabiliteit (mediaan)	0,50	0,53	0,50	0,56	0,57
Solvabiliteit (spreiding)	3,32	2,33	1,82	8,90	4,47
Aantal instellingen	365	398	399	404	438
Radio-omroepen					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,65	-0,60	-0,88	-1,89	-0,46
Solvabiliteit (mediaan)	0,12	0,24	0,17	0,25	0,20
Solvabiliteit (spreiding)	3,19	3,34	4,04	7,20	2,68
Aantal instellingen	18	15	21	18	11
Reclamebureaus					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,38	-0,35	-0,08	-0,16	0,06
Solvabiliteit (mediaan)	0,40	0,44	0,45	0,47	0,50
Solvabiliteit (spreiding)	8,15	13,42	3,90	8,60	2,86
Aantal instellingen	2331	2329	2385	2289	2046

	2017	2018	2019	2020	2021
Reisinformatie- en reserveerbureaus					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,46	-0,16	-1,64	-2,07	-0,66
Solvabiliteit (mediaan)	0,37	0,35	0,33	0,23	0,28
Solvabiliteit (spreiding)	3,77	1,97	16,48	16,45	3,31
Aantal instellingen	76	75	65	88	78
Scheppende kunst					
Solvabiliteit (gemiddeld)	0,11	-0,04	0,14	-0,03	0,29
Solvabiliteit (mediaan)	0,62	0,64	0,65	0,68	0,70
Solvabiliteit (spreiding)	2,56	3,61	3,30	6,54	2,85
Aantal instellingen	310	332	352	360	347
Televisie-omroepen					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,10	-0,21	-0,41	-0,46	0,27
Solvabiliteit (mediaan)	0,39	0,33	0,20	0,34	0,37
Solvabiliteit (spreiding)	2,30	1,66	2,52	2,74	0,87
Aantal instellingen	16	12	19	18	18
Theaters, schouwburgen en concertgebouwen					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,41	-0,35	-0,77	-0,70	-1,30
Solvabiliteit (mediaan)	0,23	0,21	0,19	0,22	0,17
Solvabiliteit (spreiding)	3,88	3,76	4,20	4,03	7,57
Aantal instellingen	30	39	35	41	33
Uitgeverijen van boeken					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-1,83	-0,64	-0,67	-0,27	0,14
Solvabiliteit (mediaan)	0,43	0,41	0,44	0,46	0,52
Solvabiliteit (spreiding)	29,46	6,74	6,69	6,23	1,61
Aantal instellingen	369	360	372	352	311
Uitgeverijen van kranten					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,40	-0,55	-1,27	-0,86	-0,76
Solvabiliteit (mediaan)	0,35	0,35	0,43	0,43	0,46
Solvabiliteit (spreiding)	4,00	7,08	12,80	8,85	8,98
Aantal instellingen	79	89	89	80	67
Uitgeverijen van software					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-0,97	-1,33	-0,81	-0,82	-0,77

	2017	2018	2019	2020	2021
Solvabiliteit (mediaan)	0,37	0,27	0,32	0,26	0,25
Solvabiliteit (spreiding)	5,85	4,92	5,23	5,90	5,85
Aantal instellingen	59	53	70	71	86
Uitgeverijen van tijdschriften					
Solvabiliteit (gemiddeld)	-1,36	-1,90	-0,37	-0,54	-0,47
Solvabiliteit (mediaan)	0,29	0,30	0,35	0,36	0,39
Solvabiliteit (spreiding)	10,19	23,47	3,99	4,97	5,05
Aantal instellingen	303	296	276	278	220
Vriendenkringen van cultuur					
Solvabiliteit (gemiddeld)	0,37	0,35	0,16	0,42	0,50
Solvabiliteit (mediaan)	0,38	0,60	0,66	0,67	0,61
Solvabiliteit (spreiding)	0,53	0,67	1,35	0,92	0,62
Aantal instellingen	13	11	16	11	11

Bron: Analyse CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Tabel E.25 Ontwikkeling in liquiditeit van culturele instellingen tussen 2017 en 2021.

	2017	2018	2019	2020	2021
Architectenbureaus					
Liquiditeit (gemiddeld)	14,62	12,78	12,34	12,95	14,09
Liquiditeit (mediaan)	3,46	3,67	3,77	3,66	3,82
Liquiditeit (spreiding)	57,78	41,90	46,21	47,51	51,04
Aantal instellingen	1011	1026	1061	1099	1001
Beoefening van podiumkunst					
Liquiditeit (gemiddeld)	15,40	21,84	17,17	21,99	24,17
Liquiditeit (mediaan)	4,50	4,31	3,77	4,48	4,57
Liquiditeit (spreiding)	41,31	81,67	53,85	56,83	111,78
Aantal instellingen	175	193	191	224	230
Bioscopen					
Liquiditeit (gemiddeld)	3,81	4,05	4,22	4,14	9,81
Liquiditeit (mediaan)	1,70	1,71	1,60	1,95	2,73
Liquiditeit (spreiding)	7,11	6,31	8,85	6,99	25,86
Aantal instellingen	47	38	34	39	33

	2017	2018	2019	2020	2021
Circus en variété					
Liquiditeit (gemiddeld)	7,34	6,04	8,43	11,44	11,22
Liquiditeit (mediaan)	3,39	2,69	4,00	3,44	3,06
Liquiditeit (spreiding)	11,52	8,77	10,44	20,76	22,41
Aantal instellingen	34	38	35	44	30
Culturele uitleencentra, Musea, Kunstgalerieën					
Liquiditeit (gemiddeld)	11,31	25,35	11,22	13,49	17,33
Liquiditeit (mediaan)	2,27	3,00	3,01	2,55	3,61
Liquiditeit (spreiding)	24,75	141,07	24,39	35,17	55,41
Aantal instellingen	100	86	95	110	105
Dansscholen					
Liquiditeit (gemiddeld)	4,88	17,29	5,99	7,16	9,31
Liquiditeit (mediaan)	1,68	2,23	2,22	2,53	2,26
Liquiditeit (spreiding)	5,97	56,64	8,18	10,57	31,93
Aantal instellingen	29	29	30	35	31
Databanken					
Liquiditeit (gemiddeld)	7,03	8,45	7,67	8,67	7,73
Liquiditeit (mediaan)	2,38	2,66	3,11	2,57	3,04
Liquiditeit (spreiding)	15,05	20,20	12,49	16,57	18,47
Aantal instellingen	59	67	65	64	68
Dienstverlening voor uitvoerende kunst					
Liquiditeit (gemiddeld)	10,18	12,25	10,93	13,47	13,76
Liquiditeit (mediaan)	2,42	2,43	2,48	2,26	2,81
Liquiditeit (spreiding)	42,38	69,51	52,63	58,52	61,20
Aantal instellingen	789	828	833	882	855
Distributie van films en televisieproducties					
Liquiditeit (gemiddeld)	5,79	5,28	8,55	9,80	10,08
Liquiditeit (mediaan)	1,52	1,43	1,84	1,85	1,89
Liquiditeit (spreiding)	14,89	11,19	19,58	24,53	22,93
Aantal instellingen	30	35	36	37	37
Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie					
Liquiditeit (gemiddeld)	9,50	10,96	13,62	9,09	9,35

	2017	2018	2019	2020	2021
Liquiditeit (mediaan)	3,69	3,08	3,19	3,17	3,17
Liquiditeit (spreiding)	21,92	24,09	54,52	21,54	20,63
Aantal instellingen	139	164	154	159	160
Fotografie					
Liquiditeit (gemiddeld)	17,27	17,59	18,19	16,52	18,15
Liquiditeit (mediaan)	3,86	4,05	4,12	3,91	4,13
Liquiditeit (spreiding)	41,36	37,52	40,18	40,57	44,55
Aantal instellingen	225	219	233	218	204
Industrieel design					
Liquiditeit (gemiddeld)	9,50	10,82	8,72	9,52	9,90
Liquiditeit (mediaan)	2,44	2,53	2,72	2,70	2,96
Liquiditeit (spreiding)	42,12	50,75	35,27	43,62	31,58
Aantal instellingen	806	862	994	1092	1111
Kunstzinnige vorming van amateurs					
Liquiditeit (gemiddeld)	16,37	9,46	8,63	16,20	8,58
Liquiditeit (mediaan)	3,58	3,12	2,73	2,95	3,00
Liquiditeit (spreiding)	44,30	20,39	13,34	45,95	18,24
Aantal instellingen	42	38	42	52	53
Maken en uitgeven van geluidsopnamen					
Liquiditeit (gemiddeld)	12,29	14,53	14,89	15,08	13,51
Liquiditeit (mediaan)	2,76	3,11	3,09	2,98	2,83
Liquiditeit (spreiding)	40,69	55,37	85,52	52,99	41,62
Aantal instellingen	229	244	264	290	289
Monumentenzorg					
Liquiditeit (gemiddeld)	24,01	22,36	9,81	10,46	14,89
Liquiditeit (mediaan)	1,27	1,14	1,17	1,41	1,65
Liquiditeit (spreiding)	208,57	146,46	59,26	56,91	107,67
Aantal instellingen	132	135	115	108	100
Organiseren van congressen en beurzen					
Liquiditeit (gemiddeld)	10,80	9,30	7,57	11,06	9,53
Liquiditeit (mediaan)	2,48	2,27	2,42	2,29	2,81
Liquiditeit (spreiding)	30,36	21,68	15,74	25,05	21,33

	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal instellingen	211	261	231	238	244
Overige informatievoorziening					
Liquiditeit (gemiddeld)	7,49	7,66	7,09	8,96	35,05
Liquiditeit (mediaan)	2,27	2,24	2,05	2,20	2,60
Liquiditeit (spreiding)	26,20	27,92	25,77	54,19	234,81
Aantal instellingen	82	87	101	113	94
Overige uitgeverijen (niet van software)					
Liquiditeit (gemiddeld)	20,11	20,49	13,72	5,62	7,06
Liquiditeit (mediaan)	1,91	2,00	2,41	2,15	2,18
Liquiditeit (spreiding)	135,33	94,36	55,98	8,75	17,02
Aantal instellingen	79	73	78	77	71
Persagentschappen					
Liquiditeit (gemiddeld)	13,02	9,71	18,77	7,34	7,21
Liquiditeit (mediaan)	2,28	2,02	2,53	2,73	2,80
Liquiditeit (spreiding)	37,08	24,10	78,85	13,41	12,42
Aantal instellingen	32	37	32	29	33
Producenten van podiumkunst					
Liquiditeit (gemiddeld)	25,23	13,21	16,53	20,64	39,51
Liquiditeit (mediaan)	4,30	4,12	3,22	3,46	3,30
Liquiditeit (spreiding)	106,85	24,06	49,41	59,84	288,68
Aantal instellingen	147	150	139	169	166
Productie van films (geen televisiefilms)					
Liquiditeit (gemiddeld)	11,46	11,19	10,39	10,31	11,52
Liquiditeit (mediaan)	2,81	2,71	2,60	2,66	2,86
Liquiditeit (spreiding)	30,23	29,87	30,71	27,94	31,43
Aantal instellingen	554	593	595	611	583
Productie van televisieprogramma's					
Liquiditeit (gemiddeld)	15,09	18,05	15,50	14,29	14,84
Liquiditeit (mediaan)	2,99	2,87	3,43	3,14	3,60
Liquiditeit (spreiding)	51,61	62,12	42,76	36,77	36,02
Aantal instellingen	161	158	170	187	160
Public relationsbureaus					

	2017	2018	2019	2020	2021
Liquiditeit (gemiddeld)	18,14	15,31	12,17	12,87	9,70
Liquiditeit (mediaan)	3,39	3,94	3,29	3,32	3,25
Liquiditeit (spreiding)	69,54	42,46	30,77	42,32	20,12
Aantal instellingen	365	398	399	404	438
Radio-omroepen					
Liquiditeit (gemiddeld)	2,86	13,82	6,89	9,06	6,45
Liquiditeit (mediaan)	1,41	1,47	1,79	1,63	1,85
Liquiditeit (spreiding)	3,49	49,97	11,30	15,63	8,11
Aantal instellingen	18	15	21	18	11
Reclamebureaus					
Liquiditeit (gemiddeld)	9,58	10,36	9,93	9,88	10,40
Liquiditeit (mediaan)	2,89	3,01	2,93	2,85	3,02
Liquiditeit (spreiding)	36,99	43,19	34,57	36,50	38,37
Aantal instellingen	2331	2329	2385	2289	2046
Reisinformatie- en reserveerbureaus					
Liquiditeit (gemiddeld)	6,96	5,03	7,10	10,63	10,93
Liquiditeit (mediaan)	2,13	2,24	2,41	2,00	1,95
Liquiditeit (spreiding)	16,52	7,83	13,68	29,74	37,56
Aantal instellingen	76	75	65	88	78
Scheppende kunst					
Liquiditeit (gemiddeld)	22,26	31,24	19,95	27,05	32,58
Liquiditeit (mediaan)	4,91	5,16	5,34	5,92	6,00
Liquiditeit (spreiding)	93,14	168,15	43,67	64,85	105,20
Aantal instellingen	310	332	352	360	347
Televisie-omroepen					
Liquiditeit (gemiddeld)	2,77	3,45	3,06	2,95	3,85
Liquiditeit (mediaan)	1,97	2,82	2,10	1,95	2,22
Liquiditeit (spreiding)	2,44	3,11	3,28	2,85	3,56
Aantal instellingen	16	12	19	18	18
Theaters, schouwburgen en concertgebouwen					
Liquiditeit (gemiddeld)	7,21	5,25	2,44	6,50	3,66
Liquiditeit (mediaan)	1,47	1,34	1,37	1,31	1,32

	2017	2018	2019	2020	2021
Liquiditeit (spreiding)	19,06	11,07	2,54	29,05	10,20
Aantal instellingen	30	39	35	41	33
Uitgeverijen van boeken					
Liquiditeit (gemiddeld)	10,54	13,67	12,91	12,12	13,87
Liquiditeit (mediaan)	2,95	2,96	2,98	3,09	3,17
Liquiditeit (spreiding)	30,02	57,93	49,04	33,83	54,93
Aantal instellingen	369	360	372	352	311
Uitgeverijen van kranten					
Liquiditeit (gemiddeld)	7,57	6,19	6,35	5,32	3,97
Liquiditeit (mediaan)	2,68	2,72	2,48	2,09	2,36
Liquiditeit (spreiding)	21,82	16,15	14,77	18,16	4,25
Aantal instellingen	79	89	89	80	67
Uitgeverijen van software					
Liquiditeit (gemiddeld)	4,57	4,45	6,57	7,31	9,85
Liquiditeit (mediaan)	1,60	1,75	1,78	2,02	1,97
Liquiditeit (spreiding)	9,60	9,61	19,93	18,35	36,56
Aantal instellingen	59	53	70	71	86
Uitgeverijen van tijdschriften					
Liquiditeit (gemiddeld)	12,95	6,37	9,10	10,80	11,74
Liquiditeit (mediaan)	2,42	2,15	2,26	2,06	2,47
Liquiditeit (spreiding)	69,66	14,21	33,63	41,19	41,55
Aantal instellingen	303	296	276	278	220
Vriendenkringen van cultuur					
Liquiditeit (gemiddeld)	23,26	13,21	11,60	25,70	24,71
Liquiditeit (mediaan)	11,67	5,00	7,54	10,75	14,45
Liquiditeit (spreiding)	39,95	21,37	12,22	34,33	32,66
Aantal instellingen	13	11	16	11	11

Bron: Analyse van CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Tabel E.26 Ontwikkelingen in het weerstandsvermogen van culturele instellingen tussen 2017 en 2021.

	2017	2018	2019	2020	2021
Architectenbureaus					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	1,85	2,19	1,36	2,53	1,59
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,96	1,02	1,05	1,02	1,02
Weerstandsvermogen (spreiding)	12,02	25,14	27,54	35,64	23,78
Aantal instellingen	1011	1026	1061	1099	1001
Beoefening van podiumkunst					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	3,89	5,73	4,38	2,79	1,08
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,60	0,60	0,68	0,42	0,50
Weerstandsvermogen (spreiding)	29,84	33,13	36,21	19,31	7,87
Aantal instellingen	175	193	191	224	230
Bioscopen					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	-40,32	0,37	1,04	-2,19	1,34
Weerstandsvermogen (mediaan)	1,21	1,20	1,14	0,71	0,63
Weerstandsvermogen (spreiding)	300,54	14,69	12,02	21,58	12,75
Aantal instellingen	47	38	34	39	33
Circus en variété					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	-1,91	2,22	2,31	-1,99	-2,18
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,65	1,05	0,81	0,40	0,40
Weerstandsvermogen (spreiding)	19,59	10,47	6,98	24,14	26,42
Aantal instellingen	34	38	35	44	30
Culturele uitleencentra, Musea, Kunstgalerieën					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	2,77	0,77	2,97	0,46	1,07
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,23	0,41	0,35	0,19	0,29
Weerstandsvermogen (spreiding)	17,22	6,45	19,09	9,95	10,36
Aantal instellingen	100	86	95	110	105
Dansscholen					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	1,28	3,94	3,38	1,29	-3,54
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,72	0,66	0,93	0,47	0,45
Weerstandsvermogen (spreiding)	5,21	11,82	9,02	4,48	30,91
Aantal instellingen	29	29	30	35	31
Databanken					

	2017	2018	2019	2020	2021
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	2,60	3,01	1,16	0,98	2,15
Weerstandsvermogen (mediaan)	1,38	1,52	1,47	1,16	0,92
Weerstandsvermogen (spreiding)	7,04	6,75	32,66	11,12	5,89
Aantal instellingen	59	67	65	64	68
Dienstverlening voor uitvoerende kunst					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	14,33	28,76	1,91	1,46	1,62
Weerstandsvermogen (mediaan)	1,37	1,53	1,46	0,74	0,86
Weerstandsvermogen (spreiding)	227,76	345,58	66,95	20,28	28,05
Aantal instellingen	789	828	833	882	855
Distributie van films en televisieproducties					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	1,10	5,16	4,62	3,91	1,26
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,96	1,29	1,77	2,41	0,87
Weerstandsvermogen (spreiding)	26,46	13,05	71,57	6,83	28,88
Aantal instellingen	30	35	36	37	37
Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	3,01	6,62	3,87	3,29	3,38
Weerstandsvermogen (mediaan)	1,11	1,16	1,30	1,07	1,15
Weerstandsvermogen (spreiding)	14,09	29,44	9,24	20,38	18,78
Aantal instellingen	139	164	154	159	160
Fotografie					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	-1,32	-2,63	1,63	0,53	0,48
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,64	0,51	0,63	0,74	0,64
Weerstandsvermogen (spreiding)	59,18	59,43	7,97	11,82	10,42
Aantal instellingen	225	219	233	218	204
Industrieel design					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	3,48	3,54	1,72	2,32	3,52
Weerstandsvermogen (mediaan)	1,08	1,13	1,08	1,05	1,18
Weerstandsvermogen (spreiding)	68,22	29,82	37,18	17,42	34,13
Aantal instellingen	806	862	994	1092	1111
Kunstzinnige vorming van amateurs					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	6,56	4,71	1,11	1,04	7,56
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,45	0,69	0,34	0,24	0,61

	2017	2018	2019	2020	2021
Weerstandsvermogen (spreiding)	24,05	22,22	6,40	4,71	37,28
Aantal instellingen	42	38	42	52	53
Maken en uitgeven van geluidsopnamen					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	2,41	-0,65	-2,23	2,25	2,07
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,74	0,70	0,81	0,61	0,66
Weerstandsvermogen (spreiding)	9,10	26,73	82,04	17,66	19,19
Aantal instellingen	229	244	264	290	289
Monumentenzorg					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	2,04	0,33	0,23	1,84	0,75
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,23	0,20	0,20	0,22	0,22
Weerstandsvermogen (spreiding)	38,87	5,07	4,05	12,91	3,12
Aantal instellingen	132	135	115	108	100
Organiseren van congressen en beurzen					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	12,47	1,83	2,21	2,18	2,04
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,96	1,18	1,10	0,67	0,66
Weerstandsvermogen (spreiding)	150,14	33,11	15,53	31,14	37,48
Aantal instellingen	211	261	231	238	244
Overige informatievoorziening					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	5,62	6,39	-0,65	2,76	3,93
Weerstandsvermogen (mediaan)	1,41	1,12	0,80	1,13	0,88
Weerstandsvermogen (spreiding)	24,39	54,15	70,30	12,50	13,98
Aantal instellingen	82	87	101	113	94
Overige uitgeverijen (niet van software)					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	15,26	-4,22	21,52	-0,31	0,66
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,53	0,66	1,03	0,89	1,04
Weerstandsvermogen (spreiding)	94,99	53,18	174,89	22,89	26,74
Aantal instellingen	79	73	78	77	71
Persagentschappen					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	-0,46	6,53	2,77	3,41	3,42
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,93	1,52	1,56	2,20	1,80
Weerstandsvermogen (spreiding)	11,64	23,62	17,62	5,09	9,12
Aantal instellingen	32	37	32	29	33

	2017	2018	2019	2020	2021
Producenten van podiumkunst					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	4,67	2,21	3,25	0,85	1,36
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,43	0,43	0,43	0,34	0,40
Weerstandsvermogen (spreiding)	53,47	27,65	24,41	8,22	9,87
Aantal instellingen	147	150	139	169	166
Productie van films (geen televisiefilms)					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	7,80	2,53	3,28	-0,49	2,96
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,82	0,70	0,79	0,83	0,92
Weerstandsvermogen (spreiding)	88,45	49,24	34,14	122,66	55,51
Aantal instellingen	554	593	595	611	583
Productie van televisieprogramma's					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	2,62	5,67	4,15	2,06	-0,74
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,75	0,79	0,86	0,79	0,69
Weerstandsvermogen (spreiding)	36,95	94,46	15,98	29,55	18,81
Aantal instellingen	161	158	170	187	160
Public relationsbureaus					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	5,62	3,54	1,94	3,12	2,26
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,91	0,96	0,96	0,95	1,14
Weerstandsvermogen (spreiding)	44,82	22,83	27,87	33,55	28,02
Aantal instellingen	365	398	399	404	438
Radio-omroepen					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	10,63	7,47	6,56	5,39	9,77
Weerstandsvermogen (mediaan)	1,28	0,92	0,73	0,44	0,97
Weerstandsvermogen (spreiding)	24,80	28,73	28,19	25,37	30,55
Aantal instellingen	18	15	21	18	11
Reclamebureaus					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	4,24	2,64	1,79	2,96	5,12
Weerstandsvermogen (mediaan)	1,36	1,44	1,48	1,26	1,27
Weerstandsvermogen (spreiding)	57,79	79,98	84,11	40,48	87,07
Aantal instellingen	2331	2329	2385	2289	2046
Reisinformatie- en reserveerbureaus					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	9,85	2,71	13,53	3,15	2,03

	2017	2018	2019	2020	2021
Weerstandsvermogen (mediaan)	1,97	1,68	2,83	0,54	0,41
Weerstandsvermogen (spreiding)	51,61	43,61	59,50	16,80	11,00
Aantal instellingen	76	75	65	88	78
Scheppende kunst					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	2,59	1,44	1,91	2,13	2,78
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,44	0,46	0,56	0,45	0,49
Weerstandsvermogen (spreiding)	16,37	6,83	8,14	14,56	18,97
Aantal instellingen	310	332	352	360	347
Televisie-omroepen					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	3,70	4,53	1,14	2,38	2,00
Weerstandsvermogen (mediaan)	3,00	2,29	1,34	1,19	1,22
Weerstandsvermogen (spreiding)	5,08	5,88	12,84	5,17	3,07
Aantal instellingen	16	12	19	18	18
Theaters, schouwburgen en concertgebouwen					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	-8,30	0,09	1,47	3,22	2,63
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,39	0,44	1,27	0,66	1,24
Weerstandsvermogen (spreiding)	54,65	25,36	19,31	10,35	12,77
Aantal instellingen	30	39	35	41	33
Uitgeverijen van boeken					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	2,87	1,59	2,31	2,16	2,29
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,91	0,88	0,80	0,79	0,75
Weerstandsvermogen (spreiding)	19,45	15,89	21,40	20,41	18,55
Aantal instellingen	369	360	372	352	311
Uitgeverijen van kranten					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	5,51	5,00	8,22	14,23	4,09
Weerstandsvermogen (mediaan)	1,80	1,20	1,39	1,92	1,52
Weerstandsvermogen (spreiding)	17,70	18,68	68,02	65,62	31,16
Aantal instellingen	79	89	89	80	67
Uitgeverijen van software					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	-0,51	-0,62	1,62	-2,49	-5,20
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,72	0,49	1,00	1,27	1,11
Weerstandsvermogen (spreiding)	33,97	23,72	24,85	53,36	68,45

	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal instellingen	59	53	70	71	86
Uitgeverijen van tijdschriften					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	2,89	8,34	1,38	1,17	1,45
Weerstandsvermogen (mediaan)	1,18	0,98	1,03	0,80	1,03
Weerstandsvermogen (spreiding)	21,16	85,62	33,16	15,11	15,79
Aantal instellingen	303	296	276	278	220
Vriendenkringen van cultuur					
Weerstandsvermogen (gemiddeld)	-1,80	0,04	0,44	1,44	1,15
Weerstandsvermogen (mediaan)	0,44	0,43	0,25	0,18	0,20
Weerstandsvermogen (spreiding)	9,59	6,91	3,66	3,29	2,23
Aantal instellingen	13	11	16	11	11

Bron: Analyse van CBS microdata (2023), uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek

Bijlage F Bestaand bronnenmateriaal

Bronnen	Door	Type document	Gebaseerd op
Bijlage Compensatiepakket coronacrisis medeoverheden: verdeling over gemeenten	BZK (juni 2020)	Beleidsdocument	N.v.t.
Compensatiepakket coronacrisis medeoverheden	BZK (mei 2020)	Beleidsdocument	N.v.t.
Decembercirculaire gemeentefonds 2020	BZK (september 2020)	Beleidsdocument	N.v.t.
Decembercirculaire gemeentefonds 2021	BZK (december 2021)	Beleidsdocument	N.v.t.
Handboek verantwoording cultuursubsidies cultuurfonds	OCW (februari 2022)	Beleidsdocument	N.v.t.
Handboek verantwoording cultuursubsidies instellingen	OCW (februari 2022)	Beleidsdocument	N.v.t.
Handboek Verantwoording instellingen Erfgoedwetsubsidie	OCW (februari 2022)	Beleidsdocument	N.v.t.
Septembercirculaire gemeentefonds 2021	BZK (september 2021)	Beleidsdocument	N.v.t.
Meicirculaire gemeentefonds 2020	BZK (mei 2020)	Beleidsdocument	N.v.t.
Subsidieregeling Herstelfonds Cultuur Maastricht 2021-2022	Gemeente Maastricht (februari 2021)	Beleidsdocument	N.v.t.
Verslag overleggen coronasteun	OCW (2020-2021)	Intern document	N.v.t.
Jaarverslag 2020, Fonds Podium Kunsten	FPK (2021)	Jaarverslag	N.v.t.
Jaarverslag 2020, Mondriaan fonds	MF (2021)	Jaarverslag	N.v.t.
Jaarverslag 2020, Nederlands Letterenfonds	NLF (2021)	Jaarverslag	N.v.t.
Jaarverslag 2021 Fonds Podiumkunsten	FPK (2022)	Jaarverslag	N.v.t.
Jaarverslag 2021, Mondriaan fonds	MF (2022)	Jaarverslag	N.v.t.
Jaarverslag 2020, Nederlands Filmfonds	NFF (2020)	Jaarverslag	N.v.t.
Jaarverslag 2021, Nederlands Filmfonds	NFF (2022)	Jaarverslag	N.v.t.
Jaarverslag 2020, Nederlands Fonds Voor Cultuurparticipatie	FvCP (2021)	Jaarverslag	N.v.t.
Jaarverslag 2021, Nederlands Fonds Voor Cultuurparticipatie	FvCP (2022)	Jaarverslag	N.v.t.
Aanvullende ondersteuning culturele en creatieve sector	OCW (april 2020)	Kamerbrief	N.v.t.
Nieuwe visie cultuurbeleid: noodpakket banen en economie	OCW (februari 2021)	Kamerbrief	N.v.t.

Bronnen	Door	Type document	Gebaseerd op
Het steun- en herstelpakket in het derde kwartaal van 2021	EZK (mei 2021)	Kamerbrief	N.v.t.
Infectieziektenbestrijding Motie van de leden Dijkhoff en Jetten	Dijkhoff en Jetten (mei 2020)	Motie	N.v.t.
Uitwerking aanvullende ondersteuning €300 miljoen culturele en creatieve sector	OCW (mei 2020)	Kamerbrief	N.v.t.
Kamerbrief toezegging steun voor vrije producenten podiumkunsten	OCW (oktober 2020)	Kamerbrief	N.v.t.
Uitwerking maatregelen tweede specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector	OCW (augustus 2020)	Kamerbrief	N.v.t.
Uitwerking motie-Jetten c.s, over steun voor het culturele en creatieve veld	OCW (maart 2020)	Kamerbrief	N.v.t.
Vierde specifieke steunpakket culturele en creatieve sector voor derde kwartaal 2021	OCW (juni 2021)	Kamerbrief	N.v.t.
Vijfde specifieke steunpakket voor de culturele en creatieve sector	OCW (januari 2022)	Kamerbrief	N.v.t.
Coronacrisis: extra rijksmiddelen voor de lokale cultuur	OCW (december 2020)	Kamerbrief	N.v.t.
Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2023	OCW, september	Kamerbrief	N.v.t.
Verslag van een notaoverleg, gehouden op 29 juni 2020, over Cultuur en corona II	Commissie, juni 2020	Verslag van een notaoverleg	N.v.t.
Inzichten in inkomsten. Een specifiek beeld van gevolgen van corona op Nederlandse kunstprofessionals	Boekmanstichting (maart 2022)	Onderzoek	Enquête en data
Jongeren en het zorgen voor hun morgen	RvC (mei 2022)	Onderzoek	N.v.t.
Actualisatie financiële effecten corona voor gemeenten	AEF (oktober 2020)	Onderzoek	Enquête en gesprekken
Beleidsignalement maatschappelijke gevolgen coronamaatregelen: Corona en de betekenis voor het culturele leven	SCP (november 2020)	Onderzoek	Literatuur
Corona en de cultuursector	Boekmanstichting (juni 2022)	Onderzoek	Literatuur
Provinciaal kunst-en cultuurbeleid	Boekman (februari 2023)	Onderzoek	Literatuur
Corona, cultuur en gemeenten (deel 2)	VNG/Berenschot (januari 2022)	Onderzoek	Literatuur
Corona, cultuur en gemeenten, VNG/Berenschot,	VNG/Berenschot (februari 2021)	Onderzoek	Literatuur
Cultuur en participatie	Boekmanstichting (maart 2022)	Onderzoek	Data en literatuur

Bronnen	Door	Type document	Gebaseerd op
Cultuurmonitor Drenthe 2017-2020	Provincie Drenthe (november 2021)	Onderzoek	Enquête, gesprekken en literatuur
Cultuurmonitor jaarrapportage 2021	Boekman stichting	Onderzoek	Data, literatuur, gesprekken
Cultuurmonitor jaarrapportage 2022	Boekman stichting	Onderzoek	Data, literatuur, gesprekken
Cultuurmonitor Zeeland, nulmeting	Provincie Zeeland (juli 2022)	Onderzoek	Data, gesprekken en literatuur
Database Mapping 2020	Dutchculture (mei 2021)	Onderzoek	Data
Evaluatieonderzoek Ondersteuning Rechthebbenden	Kantar Public (februari 2023)	Onderzoek	Enquête
Financiële compensatie corona	RvOB (februari 202)	Onderzoek	Literatuur
Gevolgen Coronacrisis voor amateurkunst	HTH Research (januari 2020)	Onderzoek	Enquête
Evaluatie Balkonscènes	Fonds Podiumkunsten (januari 2023)	Onderzoek	Enquête
Evaluatie Podiumstartregeling	Fonds Podiumkunsten (januari 2023)	Onderzoek	Enquête
Evaluatie 2P Covid-19: een podium voor lokale makers	Fonds Podiumkunsten (januari 2023)	Onderzoek	Enquête
Evaluatie Coronaregelingen Mondriaan Fonds	Kwink groep	Onderzoek	Enquête, gesprekken en literatuur
Gevolgen van de coronacrisis voor de Brabantse cultuursector	PON&Telos en Pyrrhula (maart 2021)	Onderzoek	Enquête, gesprekken en literatuur
Indicatie van de financiële effecten van de coronacrisis voor gemeenten	AEF (juli 2020)	Onderzoek	Enquête, gesprekken en data
Inventarisatie contacten en samenwerking tussen collectieve beheersorganisaties en Rijkscultuurfondsen	VOICE (januari 2023)	Onderzoek	Enquête
Monitor creatieve industrie 2021	Stichting Media Perspectives (december 2021)	Onderzoek	Enquête, gesprekken en literatuur

Bronnen	Door	Type document	Gebaseerd op
Noodsteun in de culturele en creatieve keten,	Platform ACCT (november 2021)	Onderzoek	Gesprekken
Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund	Boekmanstichting (mei 2021)	Onderzoek	Enquête en gesprekken
Van crisis naar opgave	RvOB (maart 2021)	Onderzoek	Gesprekken en literatuur
Verenigingsmonitor 2021 Verenigingen voor kunstbeoefening in cijfers	LKCA (september 2021)	Onderzoek	Enquête
Zelfstandigen hard geraakt door coronacrisis	Diris, Jongen, van Vliet (januari 2022)	Onderzoek	Data

Bijlage G Overzicht bedragen specifieke steunpakketten OCW en overige ministeries

Tabel G.1 Overzicht specifieke coronasteun cultuur OCW en overige ministeries (bedragen x € miljoen)

	mrt- dec. 2020 (1e pakket)	jan-juni 2021 (2e pakket)	aanvullen d jan-juni 2021 (3e pakket)	juli-sept 2021 (4e pakket)	nov 2021 - maart 2022 (5e pakket)	Totaal
Meerjarig rijksgesubsidieerde instellingen						366,40
Aanvullende subsidie meerjarig gesubsidieerde instellingen (OCW en fondsen)	148,00	100,00		40,00	73,40	361,40
Overbrugging BIS- en fondsinstellingen		5,00				5,00
Leenfaciliteiten/ garantieregeling						153,00
Opengestelde Monumenten Lening via NRF	50,00	20,00				70,00
Leningen ondernemers en zelfstandigen via Cultuur+Ondernemen	30,00	15,00		3,00	25,00	73,00
Garantieregeling pandemie filmproducties		10,00				10,00
Makers en Creatieve professionals						139,05
Stimuleringsregelingen via Rijkscultuurfondsen	11,80	35,75	5,50	16,25	15,00	84,30
Programma Permanente Persoonlijke Ontwikkeling		4,00				4,00
Steunfonds Rechtensector	5,00		10,00		10,00	25,00
Actieplan NPO		10,00				10,00
Filmproducties via het Abraham Tuschinski Fonds			5,00		3,50	8,50
Bijdrage voor tentoonstellingen via Mondriaan Fonds			3,50			3,50
KB/ e-books				2,25	1,50	3,75

	mrt- dec. 2020 (1e pakket)	jan-juni 2021 (2e pakket)	aanvullen d jan-juni 2021 (3e pakket)	juli-sept 2021 (4e pakket)	nov 2021 - maart 2022 (5e pakket)	Totaal
Producersen/ sectorspecifieke maatregelen						282,64
Kickstartfonds en Nationaal Theaterweekend		10,40		3,50		13,90
Filmproducenten	5,00	6,25		5,00	3,00	19,25
Vrije producenten podiumkunstsector via FPK			40,00			40,00
Film Production Incentive high end series		6,25				6,25
Financiële steun boekhandels (motie Romke de Jong)				20,00		20,00
Fieldlabs (innovatielabs) wendbaarheid en weerbaarheid		5,00				5,00
Compensatieregeling capaciteitsbeperking (suppletiereregeling bij het FPK) ³⁴³				15,00	153,24	168,24
Kunst en cultuur voor kwetsbare groepen (maatschappelijk steunpakket)			10,00			10,00
Lokale culturele infrastructuur						80,25
Lokale infrastructuur (filmtheaters, musea en podia) via de cultuurfondsen						48,50
Private musea en collecties van nationaal belang		20,00			8,60	28,60
Bijdrage lokale cultuur Carbisch Nederland					0,10	0,10
Uitvoeringskosten	1,70	1,35				3,05
Totaal specifiek cultuur via OCW	300,00	249,00	74,00	105,00	293,34	1.021,34

³⁴³ Door het ministerie van financiën is voor de laatste tranche € 41,742 beschikbaar gesteld, maar vooralsnog 32,933,0 mln. beschikt. Het restant van € 8,7 miljoen is beschikbaar voor eventuele aanvragen die na bezwaar toch moeten worden toegekend. Middelen die uiteindelijk niet worden besteed gaan terug naar het ministerie van financiën.

	mrt- dec. 2020 (1e pakket)	jan-juni 2021 (2e pakket)	aanvullen d jan-juni 2021 (3e pakket)	juli-sept 2021 (4e pakket)	nov 2021 - maart 2022 (5e pakket)	Totaal
Specifieke steun via andere departementen (gereserveerd)						
Varend erfgoed		15,00				15,00
Ondersteuning lokale culturele infrastructuur ³⁴⁴		150,00				150,00
Schade gemeenten en provincies lokale cultuur via BZK	128,00	50,00		51,50		229,50
Garantieregeling evenementen via EZK ³⁴⁵				450,00		450,00
Aanvullende tegemoetkoming evenementen via EZK				120,00		120,00
Totaal specifiek cultuur via andere departementen	128,00	215,00		621,50		964,50
Totaal specifiek cultuur via OCW en via andere departementen	428,00	464,00	74,00	726,50		1.985,84

Bron: OCW

³⁴⁴ OCW via een decentralisatie uitkering in het gemeentefonds

³⁴⁵ Garantieregeling evenementen: in deze tabel is beschikbaar gesteld bedrag weergegeven voor evenementen, o.a. voor evenementen in de culturele en creatieve sector. Werkelijk gebruik door de culturele en creatieve sector is lager.

Bijlage H Overzicht verdeling coronasteun gemeenten

Gemeente	Lokale culturele voorzieningen 2020-1	Lokale culturele voorzieningen 2020-2	Buurt- en dorpshuizen en 2020	Cultuurmiddelen 2021	Cultuurmiddelen 2021	Lokale cultuur 2021	Buurt- en dorpshuizen en 2021	Lokaal cultuuraanbod (covid-19) 2021
Gemeente				indeling 2020	omgezet naar indeling 2021			
Appingedam	43.300	42.405	11.477	52.799				
Delfzijl	82.472	81.199	24.164	139.452				
Eemsdelta					221.446	124.984	25.383	104.027
Groningen	1.026.213	1.014.377	275.779	3.634.132	3.634.132	839.418	161.269	698.806
Het Hogeland	131.888	129.846	36.721	157.466	157.466	108.108	21.939	89.965
Loppersum	24.144	23.638	6.868	29.195				
Midden-Groningen	188.857	185.753	57.019	409.038	409.038	153.999	33.473	128.165
Oldambt	134.354	132.641	35.595	354.220	354.220	110.268	20.923	91.781
Pekela	38.843	38.177	11.105	30.670	30.670	31.651	6.495	26.341
Stadskanaal	108.125	106.014	28.527	261.744	261.744	88.366	16.846	73.541
Veendam	96.006	94.017	27.051	333.256	333.256	78.206	15.946	65.087
Westerkwartier	178.192	176.565	44.716	209.876	209.876	147.884	26.774	123.074
Westerwolde	74.175	75.069	21.064	164.609	164.609	63.840	12.668	53.127
Achtkarspelen	83.266	81.984	21.442	127.417	127.417	68.416	12.618	56.936
Ameland	10.588	10.561	2.183	53.576	53.576	8.878	1.330	7.388
Dantumadiel	55.728	54.927	14.197	73.841	73.841	45.751	8.417	38.074
De Fryske Marren	154.650	152.867	37.770	214.147	214.147	127.640	22.408	106.226
Harlingen	64.477	63.414	14.795	120.506	120.506	52.949	8.668	44.079
Heerenveen	175.604	173.718	45.435	333.644	333.644	144.835	26.660	120.551
Leeuwarden	508.121	503.576	137.596	891.528	891.528	419.096	80.396	348.882
Noardeast-Fryslân	137.964	136.139	35.451	331.547	331.547	113.908	21.137	94.802
Ooststellingwerf	75.538	74.342	19.728	87.662	87.662	61.778	11.721	51.411
Opsterland	82.684	81.792	21.381	85.333	85.333	68.218	12.740	56.773
Schiermonnikoog	2.779	2.776	664	12.501	12.501	2.283	413	1.900

Gemeente	Lokale culturele voorzieningen 2020-1	Lokale culturele voorzieningen 2020-2	Buurt- en dorpshuizen en 2020	Cultuurmiddelen 2021	Cultuurmiddelen 2021	Lokale cultuur 2021	Buurt- en dorpshuizen en 2021	Lokaal culturaanbod (covid-19) 2021
Smallingerland	203.584	200.654	53.282	455.548	455.548	166.220	31.046	138.345
Súdwest-Fryslan	313.372	309.538	75.274	800.139	800.139	257.323	44.320	214.190
Terschelling	15.164	14.940	2.942	73.608	73.608	12.357	1.780	10.282
Tytsjerksteradiel	91.676	91.209	22.820	96.281	96.281	75.825	13.475	63.102
Vlieland	3.480	3.478	778	19.023	19.023	3.011	501	2.505
Waadhoeke	138.685	136.826	35.354	236.975	236.975	113.919	20.956	94.816
Weststellingwerf	81.109	80.107	20.686	70.813	70.813	67.163	12.365	55.895
Aa en Hunze	66.711	66.010	16.687	80.519	80.519	54.765	9.944	45.577
Assen	264.878	263.121	67.071	1.132.386	1.132.386	219.172	39.322	182.436
Borger-Odoorn	68.138	67.768	17.763	77.413	77.413	56.503	10.643	47.023
Coevorden	109.289	107.022	27.205	95.582	95.582	88.946	16.063	74.029
De Wolden	65.302	64.946	15.448	82.848	82.848	54.182	9.191	45.092
Emmen	362.490	356.380	97.254	685.845	685.845	295.904	56.910	246.276
Hoogeveen	194.042	190.926	50.112	363.304	363.304	158.210	29.263	131.677
Meppel	129.297	128.565	30.346	256.076	256.076	108.240	17.999	90.098
Midden Drenthe	95.784	94.439	22.783	91.078	91.078	78.980	13.578	65.728
Noordenveld	91.071	89.601	23.414	194.347	194.347	74.425	13.801	61.938
Tynaarlo	94.190	92.992	22.851	79.043	79.043	77.512	13.571	64.508
Westerveld	53.076	52.665	12.802	83.236	83.236	44.309	7.839	36.873
Almelo	296.264	292.208	82.967	440.717	440.717	242.725	48.446	202.058
Borne	69.573	68.856	17.452	86.963	86.963	57.533	10.323	47.883
Dalfsen	82.710	81.794	18.175	101.716	101.716	68.856	11.068	57.305
Deventer	393.960	390.073	106.345	1.212.516	1.212.516	325.377	62.505	270.854
Dinkelland	71.441	70.715	16.395	49.150	49.150	59.155	9.847	49.234
Enschede	618.111	610.521	185.049	1.722.183	1.722.183	506.832	108.119	421.904
Haaksbergen	75.980	74.851	18.697	126.097	126.097	61.971	11.007	51.576
Hardenberg	186.685	185.193	43.372	352.512	352.512	155.061	25.963	129.052
Hellendoorn	117.508	115.883	26.431	251.728	251.728	96.281	15.528	80.134
Hengelo O	289.690	286.632	84.966	787.173	787.173	238.506	49.587	198.510
Hof van Twente	104.775	103.552	23.693	257.240	257.240	86.164	14.033	71.717

Gemeente	Lokale culturele voorzieningen 2020-1	Lokale culturele voorzieningen 2020-2	Buurt- en dorpshuizen en 2020	Cultuurmiddelen 2021	Cultuurmiddelen 2021	Lokale cultuur 2021	Buurt- en dorpshuizen en 2021	Lokaal cultuuraanbod (covid-19) 2021
Kampen	192.941	191.934	46.245	809.224	809.224	159.682	27.246	132.921
Losser	61.785	61.114	16.236	57.613	57.613	51.306	9.619	42.700
Oldenzaal	113.321	111.607	28.087	204.597	204.597	92.376	16.304	76.891
Olst-Wijhe	49.505	49.300	12.088	52.178	52.178	41.296	7.267	34.367
Ommen	55.077	54.791	12.573	102.725	102.725	46.247	7.556	38.489
Raalte	111.814	110.661	25.992	124.932	124.932	92.592	15.450	77.061
Rijssen-Holten	130.240	127.762	28.847	265.238	265.238	106.291	16.982	88.474
Staphorst	50.155	49.675	11.056	41.230	41.230	41.558	6.601	34.589
Steenwijkerland	141.842	140.333	34.118	204.053	204.053	117.140	20.228	97.497
Tubbergen	53.577	52.858	12.363	50.237	50.237	44.044	7.397	36.657
Twenterand	99.418	97.818	23.901	90.846	90.846	81.252	14.110	67.621
Wierden	69.192	68.492	15.811	83.159	83.159	57.211	9.407	47.615
Zwartewaterland	68.568	68.132	14.997	66.387	66.387	56.975	8.946	47.424
Zwolle	518.966	515.085	131.809	1.434.195	1.434.195	430.627	77.771	358.482
Aalten	84.094	83.160	20.273	92.321	92.321	69.056	11.939	57.471
Apeldoorn	579.495	576.324	156.713	1.575.510	1.575.510	480.972	92.423	400.341
Arnhem	707.996	704.130	207.787	2.751.532	2.751.532	585.992	121.695	487.830
Barneveld	172.268	173.019	41.743	276.341	276.341	146.190	25.122	121.670
Berg en Dal	93.974	93.152	25.805	155.059	155.059	77.178	15.280	64.230
Berkelland	133.571	131.124	30.759	151.409	151.409	109.328	18.208	90.987
Beuningen	73.304	72.225	18.504	64.446	64.446	60.265	10.989	50.156
Bronckhorst	96.933	95.193	22.583	124.078	124.078	79.199	13.458	65.912
Brummen	58.576	57.756	15.036	45.811	45.811	48.420	8.907	40.295
Buren	64.068	63.892	16.120	29.117	29.117	53.658	9.687	44.659
Culemborg	97.277	97.150	26.781	181.924	181.924	81.245	15.821	67.621
Doesburg	38.671	37.881	10.384	84.013	84.013	31.472	6.088	26.196
Doetinchem	205.336	203.606	51.495	510.366	510.366	169.852	30.254	141.370
Druten	54.156	53.770	14.344	64.058	64.058	44.841	8.425	37.317
Duiven	78.869	76.828	19.042	62.738	62.738	63.623	11.209	52.950
Ede	390.630	389.056	100.493	813.184	813.184	327.072	59.544	272.229

Gemeente	Lokale culturele voorzieningen 2020-1	Lokale culturele voorzieningen 2020-2	Buurt- en dorps huizen 2020	Cultuurmiddelen 2021	Cultuurmiddelen 2021	Lokale cultuur 2021	Buurt- en dorps huizen 2021	Lokaal cultuur aan bod (covid-19) 2021
Elburg	69.512	68.641	15.417	122.913	122.913	57.763	9.259	48.074
Epe	96.902	95.502	24.317	95.660	95.660	79.296	14.382	65.993
Ermelo	84.139	83.221	19.988	86.187	86.187	69.142	11.810	57.541
Harderwijk	165.196	165.397	45.003	318.425	318.425	138.405	26.587	115.197
Hatterij	35.639	35.236	8.044	42.317	42.317	29.303	4.787	24.390
Heerde	52.383	51.747	12.090	51.169	51.169	43.469	7.268	36.176
Heumen	44.650	43.939	11.012	40.143	40.143	36.932	6.584	30.735
Lingewaard	128.835	127.239	32.070	101.716	101.716	105.807	18.973	88.057
Lochem	99.208	98.094	23.395	127.650	127.650	81.992	13.954	68.244
Maasdriel	62.121	62.337	15.899	48.762	48.762	52.906	9.577	44.031
Montferland	109.131	107.399	25.870	130.290	130.290	89.225	15.259	74.259
Neder-Betuwe	61.389	61.468	15.806	58.390	58.390	51.813	9.563	43.122
Nijkerk	126.827	125.577	31.575	99.852	99.852	105.346	18.837	87.680
Nijmegen	761.404	750.069	204.357	2.221.134	2.221.134	628.553	119.581	523.232
Nunspeet	83.592	83.531	19.475	89.215	89.215	69.956	11.583	58.222
Oldebroek	66.118	65.225	15.371	45.656	45.656	54.540	9.196	45.392
Oost Gelre	94.834	93.163	20.856	112.819	112.819	77.304	12.301	64.338
Oude IJsselstreek	124.523	122.293	31.749	251.728	251.728	101.465	18.565	84.442
Overbetuwe	128.845	128.150	33.035	123.146	123.146	106.162	19.702	88.355
Putten	73.273	71.820	16.376	67.474	67.474	60.411	9.786	50.277
Renkum	88.524	87.512	23.644	119.342	119.342	72.563	13.859	60.388
Rheden	127.980	126.464	38.742	134.871	134.871	104.200	22.776	86.714
Rozendaal	3.755	3.812	1.006	3.106	3.106	3.192	618	2.657
Scherpenzeel	26.209	25.950	6.417	42.239	42.239	22.166	3.932	18.447
Tiel	158.062	156.095	43.650	682.118	682.118	128.949	25.406	107.328
Voorst	63.571	62.957	16.261	65.921	65.921	52.793	9.746	43.939
Wageningen	144.841	145.961	32.484	307.555	307.555	120.635	19.158	100.403
West Betuwe	137.323	136.672	32.703	174.392	174.392	114.389	19.569	95.199
West Maas en Waal	49.310	49.347	12.427	40.609	40.609	41.736	7.473	34.735
Westervoort	41.931	41.372	12.509	59.865	59.865	34.424	7.364	28.648

Gemeente	Lokale culturele voorzieningen 2020-1	Lokale culturele voorzieningen 2020-2	Buurt- en dorpshuizen en 2020	Cultuurmiddelen 2021	Cultuurmiddelen 2021	Lokale cultuur 2021	Buurt- en dorpshuizen en 2021	Lokaal culturaanbod (covid-19) 2021
Wijchen	132.077	130.431	32.727	128.581	128.581	108.487	19.211	90.289
Winterswijk	95.578	93.838	25.045	205.373	205.373	78.402	14.836	65.252
Zaltbommel	81.699	81.883	20.562	120.273	120.273	69.608	12.413	57.933
Zevenaar	130.890	129.902	35.080	164.920	164.920	108.811	20.792	90.557
Zutphen	187.285	185.535	48.422	527.836	527.836	154.694	28.316	128.766
Amersfoort	611.211	604.256	165.560	2.071.744	2.071.744	502.386	97.070	418.188
Baarn	71.061	70.324	20.398	99.231	99.231	58.300	11.996	48.517
Bunnik	34.747	34.246	9.255	34.086	34.086	28.800	5.573	23.972
Bunschoten	59.663	59.761	14.864	84.323	84.323	50.102	8.861	41.698
De Bilt	118.174	117.229	33.522	187.825	187.825	97.939	19.921	81.508
De Ronde Venen	113.076	112.541	30.856	86.808	86.808	94.088	18.446	78.305
Eemnes	23.068	23.178	6.098	29.272	29.272	19.554	3.700	16.274
Houten	153.608	151.697	37.982	281.621	281.621	126.266	22.338	105.085
IJsselstein	104.495	102.648	30.383	203.898	203.898	84.527	17.758	70.347
Leusden	86.519	86.399	21.090	72.288	72.288	72.189	12.554	60.078
Lopik	34.205	33.738	9.051	17.703	17.703	28.038	5.394	23.336
Montfoort U	34.813	34.111	8.904	18.169	18.169	28.316	5.313	23.566
Nieuwegein	207.358	205.258	61.979	549.499	549.499	171.830	36.633	143.000
Oudewater	29.316	29.034	6.764	20.110	20.110	23.958	4.014	19.941
Renswoude	12.525	12.879	3.191	8.619	8.619	10.957	1.965	9.120
Rhenen	57.957	57.428	14.353	94.417	94.417	47.961	8.497	39.919
Soest	137.335	136.325	40.562	216.709	216.709	113.827	23.947	94.731
Stichtse Vecht	173.503	172.615	48.795	177.188	177.188	145.336	29.024	120.955
Utrecht	1.530.582	1.521.133	447.365	5.971.036	5.971.036	1.265.672	262.604	1.053.661
Utrechtse Heuvelrug	142.144	140.017	35.699	164.920	164.920	117.183	21.334	97.521
Veenendaal	231.942	231.216	65.122	513.161	513.161	193.275	38.187	160.859
Vijfheerenlanden	161.808	162.862	45.197	177.504	177.504	138.107	27.326	114.940
Wijk bij Duurstede	71.501	70.849	16.527	57.458	57.458	59.007	9.828	49.108
Woerden	161.561	159.374	40.160	251.805	251.805	133.630	23.975	111.217
Woudenberg	36.386	36.448	8.898	55.827	55.827	31.010	5.348	25.807

Gemeente	Lokale culturele voorzieningen 2020-1	Lokale culturele voorzieningen 2020-2	Buurt- en dorpshuizen en 2020	Cultuurmiddelen 2021	Cultuurmiddelen 2021	Lokale cultuur 2021	Buurt- en dorpshuizen en 2021	Lokaal culturaanbod (covid-19) 2021
Zeist	206.020	205.764	62.411	450.268	450.268	171.294	36.489	142.555
Aalsmeer	83.754	82.898	22.186	75.394	75.394	69.276	13.297	57.654
Alkmaar	408.282	401.685	112.687	1.348.551	1.348.551	334.991	66.377	278.836
Amstelveen	287.048	284.919	83.920	606.103	606.103	234.265	49.551	194.958
Amsterdam	4.126.745	4.095.116	1.463.964	15.729.398	15.729.398	3.398.107	856.861	2.829.332
Beemster	21.938	22.269	6.387	25.856	25.856	18.667	3.895	15.537
Bergen NH	84.888	83.049	20.269	151.642	151.642	68.725	11.877	57.192
Beverwijk	133.535	132.935	42.558	196.444	196.444	111.166	25.322	92.525
Blaricum	27.103	27.596	8.109	21.741	21.741	23.836	4.971	19.838
Bloemendaal	53.762	53.367	14.864	123.534	123.534	44.166	8.812	36.761
Castricum	100.030	99.087	23.974	121.749	121.749	82.662	14.149	68.792
Den Helder	189.853	189.364	56.416	499.728	499.728	158.185	33.314	131.647
Diemen	77.831	81.607	32.767	50.237	50.237	69.835	19.810	58.116
Drechterland	50.828	50.538	12.659	90.457	90.457	42.284	7.619	35.191
Edam-Volendam	104.846	103.494	24.777	100.629	100.629	86.260	14.687	71.794
Enkhuizen	67.486	66.804	16.343	112.120	112.120	55.652	9.648	46.325
Gooise Meren	182.573	180.439	49.974	241.090	241.090	150.836	29.732	125.533
Haarlem	696.578	691.243	186.683	2.612.779	2.612.779	572.915	109.588	476.961
Haarlemmermeer	449.655	449.871	131.434	1.757.123	1.757.123	378.737	79.252	315.210
Heemskerk	123.794	121.819	35.260	168.491	168.491	101.283	20.665	84.287
Heemstede	75.144	73.615	20.296	115.537	115.537	61.981	12.196	51.582
Heerhugowaard	194.690	193.776	51.547	407.097	407.097	163.431	30.509	136.015
Heiloo	69.968	70.465	16.584	97.057	97.057	59.084	9.818	49.169
Hilversum	309.075	305.859	95.661	574.268	574.268	255.305	56.334	212.476
Hollands Kroon	132.401	132.618	32.550	69.260	69.260	110.315	19.497	91.803
Hoorn	273.750	269.986	74.741	954.189	954.189	225.484	43.827	187.677
Huizen	130.355	128.390	37.353	149.390	149.390	106.363	21.813	88.515
Koggenland	55.466	54.671	14.209	41.152	41.152	45.895	8.558	38.198
Landsmeer	25.120	24.774	8.164	43.171	43.171	20.736	4.951	17.260
Langedijk	80.649	85.274	20.186	54.274	54.274	71.344	11.871	59.374

Gemeente	Lokale culturele voorzieningen 2020-1	Lokale culturele voorzieningen 2020-2	Buurt- en dorpshuizen en 2020	Cultuurmiddelen 2021	Cultuurmiddelen 2021	Lokale cultuur 2021	Buurt- en dorpshuizen en 2021	Lokaal cultuurambod (covid-19) 2021
Laren	29.843	29.654	7.915	67.319	67.319	24.945	4.723	20.760
Medemblik	130.325	129.358	31.830	166.783	166.783	107.855	18.791	89.762
Oostzaan	21.366	21.020	6.789	79.820	79.820	17.364	3.990	14.454
Opmeer	32.975	32.695	7.651	50.392	50.392	27.648	4.592	23.008
Ouder-Amstel	30.710	30.547	11.293	33.931	33.931	25.805	6.732	21.479
Purmerend	273.122	272.809	82.390	695.395	695.395	228.173	48.861	189.902
Schagen	136.186	133.768	32.351	183.166	183.166	111.355	19.137	92.675
Stede Broec	70.050	68.990	16.391	135.414	135.414	57.392	9.601	47.762
Texel	40.666	40.177	9.693	128.115	128.115	33.700	5.816	28.045
Uitgeest	35.271	35.173	8.954	10.327	10.327	29.180	5.322	24.285
Uithoorn	85.018	83.835	23.887	49.072	49.072	71.681	14.651	59.652
Velsen	219.012	216.259	61.343	383.415	383.415	179.672	36.126	149.531
Waterland	41.147	40.866	11.099	42.006	42.006	33.678	6.614	28.035
Weesp	58.009	58.359	18.660	109.170	109.170	50.203	11.360	41.788
Wijdmeren	55.637	55.784	15.504	39.289	39.289	46.611	9.236	38.795
Wormerland	38.480	37.760	12.259	99.775	99.775	31.439	7.278	26.168
Zaanstad	566.758	560.267	181.930	1.139.762	1.139.762	465.636	106.462	387.580
Zandvoort	46.015	45.679	15.363	72.754	72.754	38.092	9.125	31.699
Alblasserdam	55.211	54.687	16.639	130.367	130.367	45.383	9.821	37.768
Albrandswaard	62.081	62.139	19.809	31.602	31.602	52.192	11.848	43.439
Alphen aan den Rijn	352.552	349.945	96.571	420.918	420.918	292.697	57.337	243.597
Barendrecht	141.905	139.686	41.906	228.046	228.046	115.991	24.841	96.532
Bodegraven-Reeuwijk	90.318	90.344	24.186	55.439	55.439	76.113	14.642	63.345
Brielle	49.950	49.557	11.493	185.496	185.496	41.589	6.933	34.614
Capelle aan den IJssel	207.039	204.851	76.725	279.447	279.447	170.930	45.154	142.246
Delft	396.035	390.908	111.406	1.356.471	1.356.471	324.356	65.860	269.981
Dordrecht	488.961	482.887	141.705	1.558.350	1.558.350	400.407	82.743	333.314
Goeree-Overflakkee	139.585	138.828	32.647	212.672	212.672	116.896	19.552	97.277
Gorinchem	141.937	140.940	38.709	344.592	344.592	118.399	22.904	98.543
Gouda	280.579	277.045	80.245	623.107	623.107	231.090	47.139	192.352

Gemeente	Lokale culturele voorzieningen 2020-1	Lokale culturele voorzieningen 2020-2	Buurt- en dorps huizen 2020	Cultuurmiddelen 2021	Cultuurmiddelen 2021	Lokale cultuur 2021	Buurt- en dorps huizen 2021	Lokaal cultuuraanbod (covid-19) 2021
Hardinxveld-Giessendam	53.626	53.573	12.182	34.475	34.475	44.867	7.256	37.338
Hellevoetsluis	131.971	130.050	34.879	203.044	203.044	108.528	20.599	90.321
Hendrik-Ido-Ambacht	90.848	90.136	23.950	220.203	220.203	75.095	14.253	62.496
Hillegom	63.162	62.846	16.998	70.269	70.269	52.233	10.063	43.467
Hoeksche Waard	219.778	218.841	56.147	216.321	216.321	183.443	33.702	152.672
Kaag en Braassem	68.491	68.932	17.391	25.157	25.157	58.013	10.468	48.281
Katwijk	208.195	206.211	52.446	296.840	296.840	172.467	31.028	143.537
Krimpen aan den IJssel	80.704	79.929	24.271	227.657	227.657	66.170	14.304	55.068
Krimpenerwaard	145.902	144.722	38.758	212.051	212.051	121.028	23.129	100.731
Lansingerland	166.750	166.710	46.720	106.297	106.297	141.286	28.200	117.589
Leiden	532.009	523.645	139.013	1.922.353	1.922.353	431.443	80.980	359.136
Leiderdorp	75.082	73.766	22.601	74.462	74.462	62.242	13.554	51.799
Leidschendam-Voorburg	222.100	222.016	76.730	288.842	288.842	184.148	45.284	153.252
Lisse	65.598	65.085	16.953	102.725	102.725	54.228	10.027	45.128
Maassluis	106.667	106.494	34.920	179.983	179.983	89.409	20.812	74.418
Midden-Delfland	42.681	42.035	12.382	66.232	66.232	35.096	7.478	29.214
Molenlanden	104.342	103.036	26.051	68.716	68.716	86.124	15.694	71.683
Nieuwkoop	73.905	73.423	17.845	54.507	54.507	61.830	10.709	51.457
Nissewaard	277.604	274.111	87.646	886.714	886.714	228.258	51.753	189.965
Noordwijk	119.489	119.609	31.691	202.733	202.733	100.663	18.985	83.772
Oegstgeest	66.799	66.877	18.175	62.117	62.117	56.229	10.874	46.795
Papendrecht	95.153	93.130	26.792	143.101	143.101	77.585	15.819	64.568
Pijnacker-Nootdorp	131.314	132.273	41.609	130.755	130.755	110.854	24.877	92.267
Ridderkerk	139.306	136.856	41.047	207.858	207.858	115.182	24.895	95.854
Rijswijk	141.930	142.536	61.188	447.007	447.007	120.277	37.009	100.098
Rotterdam	3.103.575	3.076.943	1.098.450	12.282.237	12.282.237	2.553.203	641.217	2.125.891
Schiedam	295.715	293.877	104.791	933.302	933.302	245.791	61.838	204.616
's-Gravenhage	2.478.363	2.469.160	881.398	8.352.897	8.352.897	2.057.092	518.071	1.712.748
Sliedrecht	75.118	74.601	21.515	71.978	71.978	63.089	13.026	52.502

Gemeente	Lokale culturele voorzieningen 2020-1	Lokale culturele voorzieningen 2020-2	Buurt- en dorpshuizen en 2020	Cultuurmiddelen 2021	Cultuurmiddelen 2021	Lokale cultuur 2021	Buurt- en dorpshuizen en 2021	Lokaal culturaanbod (covid-19) 2021
Teylingen	107.612	107.877	26.518	140.849	140.849	90.593	15.786	75.393
Vlaardingen	256.335	255.917	89.507	602.298	602.298	214.025	53.187	178.148
Voorschoten	68.324	67.656	19.825	62.815	62.815	56.450	11.748	46.979
Waddinxveen	82.040	83.862	23.050	91.001	91.001	72.785	14.219	60.572
Wassenaar	69.890	69.095	19.766	112.353	112.353	59.267	12.239	49.323
Westland	354.390	354.378	86.158	479.307	479.307	297.191	51.388	247.352
Westvoorne	38.734	38.503	9.015	88.671	88.671	32.411	5.423	26.972
Zoetermeer	426.062	419.700	137.705	957.139	957.139	348.606	80.570	290.136
Zoeterwoude	18.539	18.640	5.545	24.691	24.691	15.954	3.382	13.280
Zuidplas	105.469	106.908	32.196	91.467	91.467	91.567	19.791	76.210
Zwijndrecht	134.636	132.899	44.843	129.901	129.901	110.567	26.531	92.016
Borsele	61.097	60.044	14.902	91.544	91.544	50.085	8.871	41.683
Goes	144.876	144.153	34.439	230.220	230.220	121.302	20.433	100.968
Hulst	90.988	89.786	19.933	123.379	123.379	74.617	11.833	62.104
Kapelle	38.496	37.611	8.300	56.759	56.759	31.733	4.966	26.409
Middelburg	193.244	191.016	48.079	565.494	565.494	159.100	27.954	132.437
Noord-Beveland	18.715	18.687	4.825	34.941	34.941	16.028	2.889	13.338
Reimerswaal	64.391	63.592	15.957	70.425	70.425	53.364	9.510	44.410
Schouwen-Duiveland	106.770	105.549	22.988	313.301	313.301	88.439	13.717	73.602
Sluis	68.737	67.178	16.481	170.044	170.044	55.797	9.852	46.433
Terneuzen	186.104	182.653	47.618	489.091	489.091	151.890	27.966	126.418
Tholen	73.460	72.435	17.815	108.704	108.704	61.092	10.711	50.843
Veere	56.143	55.530	12.575	173.694	173.694	46.342	7.527	38.569
Vlissingen	185.866	182.672	49.599	201.180	201.180	151.615	28.713	126.215
Alphen-Chaam	23.799	23.624	5.862	9.162	9.162	20.014	3.550	16.658
Altena	145.192	144.848	34.879	162.202	162.202	121.363	20.930	101.002
Asten	50.512	49.722	11.896	62.815	62.815	41.454	7.029	34.499
Baarle-Nassau	17.404	17.211	4.548	22.828	22.828	14.397	2.667	11.982
Bergeijk	49.020	48.752	11.101	87.274	87.274	40.844	6.673	33.992
Bergen op Zoom	250.744	249.140	71.654	979.423	979.423	206.976	41.993	172.282

Gemeente	Lokale culturele voorzieningen 2020-1	Lokale culturele voorzieningen 2020-2	Buurt- en dorpshuizen en 2020	Cultuurmiddelen 2021	Cultuurmiddelen 2021	Lokale cultuur 2021	Buurt- en dorpshuizen en 2021	Lokaal cultuuraanbod (covid-19) 2021
Bernheze	82.235	82.448	19.823	107.384	107.384	69.073	11.910	57.486
Best	92.223	91.269	22.801	117.633	117.633	76.469	13.605	63.640
Bladel	56.856	56.633	13.005	62.117	62.117	47.385	7.701	39.434
Boekel	28.788	29.002	6.612	22.517	22.517	24.592	4.008	20.466
Boxmeer	86.259	86.069	20.408	111.033	111.033	72.284	12.225	60.155
Boxtel	95.114	93.530	24.850	105.288	107.106	81.658	15.381	67.959
Breda	715.720	703.319	188.835	2.184.175	2.184.175	583.837	110.091	485.982
Cranendonck	57.349	58.507	14.435	102.104	102.104	48.292	8.583	40.189
Cuijk	77.622	77.189	20.996	234.257	234.257	65.065	12.412	54.148
Deurne	101.011	99.679	23.705	139.296	139.296	82.741	13.927	68.862
Dongen	75.817	75.211	19.812	121.127	121.127	62.988	11.744	52.420
Drimmelen	68.564	68.009	16.760	44.180	44.180	56.702	9.994	47.191
Eersel	51.768	51.616	11.716	53.886	53.886	43.407	7.045	36.126
Eindhoven	1.012.273	1.004.484	279.526	3.067.706	3.067.706	837.275	163.803	697.014
Etten-Leur	144.520	142.467	37.991	313.611	313.611	118.384	22.308	98.525
Geertruidenberg	65.131	64.227	15.883	115.226	115.226	54.014	9.452	44.952
Geldrop-Mierlo	116.815	115.317	31.865	209.644	209.644	96.560	18.889	80.360
Gemert-Bakel	88.246	87.780	21.497	140.616	140.616	72.971	12.712	60.734
Gilze en Rijen	71.104	70.102	20.802	54.041	54.041	58.996	12.480	49.098
Goirle	64.737	63.668	16.864	159.018	159.018	53.050	10.019	44.151
Grave	35.654	34.950	8.357	42.084	42.084	29.539	5.047	24.582
Haaren	33.694	33.576	8.011	11.957	0			
Halderberge	85.717	84.751	22.563	70.891	70.891	70.867	13.439	58.978
Heeze-Leende	40.599	40.524	9.714	36.571	36.571	34.196	5.820	28.460
Helmond	356.433	353.665	98.171	942.231	942.231	294.288	57.547	244.965
Heusden	140.816	140.254	33.831	269.586	269.586	117.470	20.045	97.764
Hilvarenbeek	39.930	39.773	9.300	109.403	109.403	33.475	5.658	27.859
Laarbeek	57.423	57.160	14.438	50.237	50.237	48.262	8.673	40.166
Landerd	40.538	40.662	9.541	47.674	47.674	34.017	5.750	28.310
Loon op Zand	62.787	61.939	16.396	44.103	44.103	51.705	9.749	43.031

Gemeente	Lokale culturele voorzieningen 2020-1	Lokale culturele voorzieningen 2020-2	Buurt- en dorpshuizen en 2020	Cultuurmiddelen 2021	Cultuurmiddelen 2021	Lokale cultuur 2021	Buurt- en dorpshuizen en 2021	Lokaal cultuuraanbod (covid-19) 2021
Meierijstad	244.799	242.014	60.453	642.984	642.984	202.353	35.785	168.408
Mill en Sint Hubert	28.260	28.073	6.799	42.084	42.084	23.613	4.099	19.651
Moerdijk	104.933	104.074	26.156	144.111	144.111	86.768	15.553	72.216
Nuenen c.a.	64.327	63.930	15.400	85.643	85.643	53.952	9.192	44.901
Oirschot	49.212	48.624	11.236	70.813	70.813	40.760	6.786	33.922
Oisterwijk	81.193	79.059	18.400	188.757	193.647	78.438	13.105	65.283
Oosterhout	187.257	185.413	50.502	467.117	467.117	154.708	29.648	128.766
Oss	307.296	303.854	83.257	576.131	576.131	254.165	49.156	211.539
Reusel-De Mierden	36.457	36.115	8.181	34.630	34.630	30.076	4.895	25.030
Roosendaal	277.940	274.318	77.780	482.491	482.491	227.774	45.620	189.586
Rucphen	66.051	66.002	15.611	43.016	43.016	55.419	9.386	46.121
's-Hertogenbosch	613.942	606.030	157.174	2.158.707	2.158.707	504.012	91.687	419.541
Sint-Anthonis	30.542	30.229	6.927	28.030	28.030	25.178	4.140	20.954
Sint-Michielsgestel	76.771	76.287	18.206	78.810	78.810	64.073	10.880	53.324
Someren	54.222	53.582	12.613	88.283	88.283	44.705	7.507	37.205
Son en Breugel	47.685	48.250	11.189	68.561	68.561	40.700	6.761	33.872
Steenbergen	75.911	72.266	17.301	59.787	59.787	59.743	10.274	49.719
Tilburg	873.743	877.476	257.227	2.628.930	2.630.130	733.210	151.489	610.348
Uden	143.651	142.457	36.657	393.120	393.120	118.744	21.611	98.826
Valkenswaard	99.474	98.851	25.030	294.122	294.122	82.221	14.825	68.426
Veldhoven	145.611	143.583	35.060	289.308	289.308	119.298	20.663	99.285
Vught	80.534	79.655	19.893	148.148	152.197	76.486	13.583	63.653
Waalre	46.900	46.837	11.703	28.574	28.574	39.155	6.950	32.586
Waalwijk	158.953	157.388	42.007	377.747	377.747	131.273	24.747	109.250
Woensdrecht	62.934	62.049	14.766	53.420	53.420	52.057	8.780	43.321
Zundert	59.656	59.403	14.002	42.472	42.472	49.847	8.442	41.483
Beek	44.933	44.070	11.591	79.199	79.199	36.732	6.819	30.569
Beekdaelen	91.529	91.251	24.196	77.956	77.956	76.256	14.446	63.464
Beesel	43.275	42.384	10.410	47.364	47.364	35.169	6.149	29.268
Bergen L.	35.667	35.008	8.668	24.924	24.924	29.191	5.208	24.293

Gemeente	Lokale culturele voorzieningen 2020-1	Lokale culturele voorzieningen 2020-2	Buurt- en dorpshuizen en 2020	Cultuurmiddelen 2021	Cultuurmiddelen 2021	Lokale cultuur 2021	Buurt- en dorpshuizen en 2021	Lokaal culturaanbod (covid-19) 2021
Brunssum	93.450	90.997	27.321	148.692	148.692	75.240	15.898	62.616
Echt-Susteren	97.776	96.255	23.159	165.153	165.153	80.759	13.738	67.212
Eijsden-Margraten	64.549	64.067	15.260	62.505	62.505	53.643	9.197	44.646
Gennep	52.138	50.942	12.278	64.834	64.834	42.717	7.229	35.551
Gulpen-Wittem	35.079	34.482	9.007	49.693	49.693	28.789	5.412	23.960
Heerlen	338.678	333.915	105.069	1.503.610	1.503.610	276.847	61.236	230.416
Horst aan de Maas	123.353	121.926	27.210	134.017	134.017	101.549	16.094	84.512
Kerkrade	158.256	156.121	48.539	501.514	501.514	128.794	28.165	107.189
Landgraaf	123.243	120.764	33.823	158.242	158.242	99.856	19.751	83.105
Leudal	97.536	96.998	22.575	142.480	142.480	81.103	13.514	67.494
Maasgouw	67.392	67.316	15.407	90.457	90.457	55.959	9.098	46.568
Maastricht	498.233	490.246	124.140	1.943.395	1.943.395	402.692	72.268	335.195
Meerssen	51.692	50.706	12.367	43.870	43.870	41.839	7.237	34.820
Mook en Middelaar	20.341	20.139	4.790	9.473	9.473	16.940	2.791	14.098
Nederweert	49.214	48.564	11.050	120.584	120.584	40.775	6.607	33.933
Peel en Maas	124.299	122.883	28.760	230.142	230.142	102.903	17.124	85.639
Roerdalen	56.085	55.183	13.763	64.524	64.524	45.916	8.117	38.211
Roermond	223.710	220.208	63.009	498.408	498.408	184.428	36.956	153.507
Simpelveld	27.755	27.534	7.314	23.760	23.760	22.740	4.294	18.925
Sittard-Geleen	348.715	341.613	90.598	1.304.371	1.304.371	281.442	52.505	234.252
Stein	75.926	74.954	18.184	118.565	118.565	61.979	10.582	51.581
Vaals	29.694	29.344	8.680	73.686	73.686	24.363	5.114	20.274
Valkenburg aan de Geul	47.837	46.884	11.872	102.492	102.492	39.042	7.001	32.494
Venlo	380.229	374.659	106.481	904.651	904.651	311.578	62.249	259.352
Venray	145.112	143.915	37.396	310.272	310.272	119.882	22.018	99.772
Voerendaal	30.775	30.458	7.903	51.091	51.091	25.316	4.690	21.070
Weert	176.533	174.971	45.812	562.543	562.543	145.049	26.669	120.725
Almere	715.458	716.509	256.797	2.096.823	2.096.823	602.400	151.959	501.405
Dronten	124.190	124.356	32.225	144.421	144.421	104.589	19.208	87.044
Lelystad	259.020	257.195	88.709	558.972	558.972	216.971	52.778	180.587

Gemeente	Lokale culturele voorzieningen 2020-1	Lokale culturele voorzieningen 2020-2	Buurt- en dorpshuizen en 2020	Cultuurmiddelen 2021	Cultuurmiddelen 2021	Lokale cultuur 2021	Buurt- en dorpshuizen en 2021	Lokaal cultuuraanbod (covid-19) 2021
Noordoostpolder	145.846	144.903	38.700	316.484	316.484	121.167	23.208	100.844
Urk	64.061	63.888	14.481	82.072	82.072	53.663	8.569	44.664
Zeewolde	66.022	66.066	16.083	62.815	62.815	55.651	9.745	46.314
Totaal	60.403.009	59.872.886	17.191.143	149.700.000	149.700.000	49.913.478	10.135.437	41.546.426

Bijlage I   Gesprekspartners

Vertegenwoordigers uit de Rijksoverheid

- Ministerie van OCW
  - Directie Financieel-Economische Zaken
  - Directie Cultuur en Media
  - Directie Erfgoed en Kunsten
  - Directie Media en Creatieve Industrie
- Ministerie van BZK
- Ministerie van EZK

Vertegenwoordigers uit de Rijkscultuurfondsen

- Fonds Podiumkunsten
- Stimuleringsfonds Creatieve Industrie
- Mondriaan Fonds
- Nederlands Filmfonds
- Nederlands Letterenfonds
- Fonds voor Cultuurparticipatie

Vertegenwoordigers uit de culturele en creatieve sector^{346 347}

- Kunstenbond
- Creatieve Coalitie
- Federatie Creatieve Industrie
- Vereniging Nederlandse Poppodia en Festivals
- Vereniging van Evenementenmakers
- Nederlandse Audiovisuele Producenten Alliantie
- Nederlandse Associatie voor Podiumkunsten
- Cultuurconnectie
- Museumvereniging
- Blueyard
- Koornetwerk Nederland
- Tivoli Vredenburg
- Concertgebouw

Gesprekspartners t.a.v. casestudies gemeenten en provincies

- Beleidsmedewerkers gemeente Amsterdam (2x), Rotterdam (2x), Groningen, Eindhoven en Zuidwest-Fryslan
- Wethouder (Groningen)
- Beleidsmedewerkers provincie Utrecht en Noord Brabant
- Gedeputeerde provincie Utrecht
- Vanuit de sector vertegenwoordiging van Zuidelijk Toneel, theaterfestival de Parade, Groninger Museum

---

³⁴⁶ Sommige deelnemers vertegenwoordigden meerdere organisaties tegelijkertijd

³⁴⁷ Er zijn ook vertegenwoordigers uit andere sub-sectoren uitgenodigd, die niet konden deelnemen of een vertegenwoordiger uit een andere organisatie hebben aangedragen. Dit betreft onder andere Kunsten '92, Federatie Cultuur en Beroepsvereniging van Beeldende Kunstenaars

“De wetenschap dat het goed is.”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winstoogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport 2023-48
ISBN 978-90-5220-281-5

Informatie & Disclaimer

SEO Economisch Onderzoek heeft op de verkregen informatie en data geen onderzoek uitgevoerd dat het karakter draagt van een accountantscontrole of due diligence. SEO is niet verantwoordelijk voor fouten of omissies in de verkregen informatie en data.

Copyright © 2023 SEO Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit magazine te gebruiken in artikelen, onderzoeken en collegesyllabi, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld. Gegevens uit dit rapport mogen niet voor commerciële doeleinden gebruikt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s). Toestemming kan worden verkregen via secretariaat@seo.nl.

Roetersstraat 29
1018 WB, Amsterdam

+31 20 399 1255
secretariaat@seo.nl
www.seo.nl